M. BIRŽIŠKA

IŠ ADOMO MICKEVIČIAUS RAŠTŲ

II PAVEIKSLUOTAS LEIDIMAS

„VAIRO" BENDROVĖS LEIDINYS
KAUNAS :: :: :: :: :: :: :: :: 1927

A 3578
~~7427~~ ~~7435~~
Pagėgių Duonelaičio Gimnazijos
Nr ~~2545~~
KNYGYNAS
Mickev. turi 3 egz.

IŠ ADOMO MICKEVIČIAUS RAŠTŲ

II PAVEIKSLUOTAS LEIDIMAS

VERTIMUS MOKYKLOMS PARINKO IR PATVARKĖ

M. BIRŽIŠKA

A 3578

„VAIRO“ B-VĖS LEIDINYS
KAUNAS 1927

821.162.1-1
Mi-47

Š. Neimano spaustuvė Kaune, Laisvės Alėja 50, telef. Nr. 10-90.

Pagėgių Duonelaičio Gimnazijos Nr. 2545 KNYGYNAS

PRAKALBA.

I-sis šio vertimų rinkinio leidimas, Lietuvių Mokslo Draugijos parūpintas, išėjo iš spaudos 1919 m. Vilniuje. Jame buvo greta padėtu du tekstu, lenkiškas ir lietuviškas. Mat, Vilniaus lietuvių aukštesniosiose mokyklose buvo ir tebėra dėstoma, greta lietuvių, taip pat ir lenkų kalba, tad sugretinimas dviejų tekstų mokyklos reikalui buvo naudingas. Be to, maniau (palyg. mano straipsnį 1921 m. „Švietimo Darbe") ir tebemanau, jog ir Nepriklausomosios Lietuvos lietuvių mokykloms naudinga būtų įsivesti, kaip atskirą dalyką, lenkų kalbą. B. Stadzevičiaus patariamas, 1921 m. mėginau šį rinkinį plačiau paskleisti Vilniaus lenkų šviesuomenėje, tuo tikslu dalį egzempliorių aprišdinęs tvirtu apdaru, kuriame, be lietuviškos antraštės, buvo išspauzdinta ir lenkiška: Z pism A. Mickiewicza, teksty polskie wraz z tłumaczeniem na litewski, zebrane przez... (1921).

II-sis leidimas, kauniškis, nebeduoda lenkiškų tekstų, nes šie dabartinei Nepriklausomosios Lietuvos mokyklai tebėra nesuprantami, o Vilniaus krašto lietuvių mokyklai jųjų būtų per maža. Dar kartą vertimus peržiūrėjęs, kai ką pašalinęs, priartinęs prie Mickevičiaus originalų ir patikrinęs paaiškinimus, rinkinį dar papildau Pono Tado vertimo ištraukomis. Kad ir ne poetas, bet, trūkstant reikalingų vertimų, kai ką ir pats esu išvertęs, tikriau suprozinęs. Ištraukdamas iš svetimų vertimų svarbiausias vietas, žinoma, daug ką gavau apleisti (negi galiu visa svetima nusirašyti!), tad čia bent primenu būtiną reikalą, kad mokiniai Šakenio ar, jei pasirodys ištisas, Valaičio vertimą ištisai paskaitytų.

M. B-ka.

Kaune. 1927. VI. 30.

Adomas Mickevičius „Jaunystės giesmės“ metu.

GIESMĖ JAUNYSTEI. [1])

Und die alten Formen stürzen ein. (Schiller) [2]).

Be dvasios, be širdies — tai griaučių tautos: [3])
paduok, jaunyste, man sparnus!
Per negyvuosius skrisiu skliautus
vilionių rojun — į sritis,
kur karštis [4]) daro stebuklus,
naujybių barsto gėlėmis
ir puošia aukso varsomis!

Tegu, kuriuos jau amžius tremia,
kaktoms raukšlėtoms ramstą žemę,
tiek užsibrėš gamtinio rato,
kiek siaurareges akys mato.

---

[1]) Oda do młodości. Parašyta M. draugams 1820 m. gruodžio mėn. Kaune. Iš lenkų kalbos vertė M. Gustaitis. [2]) Der Antritt des neuen Jahrhunderts (1801). [3]) Mick.: Tu bez serce i bez ducha, —tu szkieletów ludy! [4]) M.: zapał — aistra.

Jaunyste, tu skrisk į aukštybę,
akim viršiausio idealo [1])
žmonijos visą daugenybę
nuo galo perverk iki galo!

Žiūrėk žemyn, kur amžių miglos temia
pariaugas [2]) maišalais [3]) aplietas:
tai žemė!..

Žiūrėk, ant vandenų jos negyvų
iškilo šliužas koks kriaukšlėtas.
Pats sau vairu, yrėju ir laivu;
bevydams smulkesnių šliužų gyvius,
užrėps aukštyn, tai vėl dugnan nus'ris,
nelimpa prie vilnies nei prie jo vilnis,
lyg burbulas koks sprogo į sklimbius!.. [4])
Buities jo ir žuities niekas nepažino: [5])
tai savameiliai!

Tau, jaunyste, taurė gyvatos maloni,
kad su draugais ją dalini;
dangaus džiaugsmai širdis gaivina,
kad jas gija auksinė pina.

Išvien, jaunieji prieteliai! [6])
Bendroje laimėj mūs' keliai! [7])
Drauge skaitlingi, karščiu protingi,
pirmyn, jaunieji prieteliai!..
Ir tas laimingas, kurs užviltas
karionėj kritęs tapo tiltas
kitiems atsiekt garbės pilis.
Išvien, jaunieji prieteliai!
Nors kelias staigus ir slidus,
jėga ir ydos tramdo mus,
bet jėgą jėgos tesugriauna,
ydas gi praskim laužt iš jauno!

Vaiku lopšy kas nurenktė ydras, [8])
tasai jaunatvėj smaugs kentaurus, [9])
iš pragaro išplėš aukas,

---

[1]) M.: okiem sloñca — saulės akimi. [2]) paraugos, parūgos, išrūgos. [3]) drumzlėmis. [4]) sklypus (šmotus). [5]) niekam nerūpėjo. [6]) Lenkų, rusų: pr(z)yjatiel — bičiulis, draugas. [7]) M.: cele—tikslai. [8]) Graikų hiudra—pasakų vandens žaltys, baisusis devyngalvis, pasak kitų, net šimtagalvis šliužas, kuriam naujos galvos ataugdavusios vietoj nukirstųjų. Dideliu jėgų įtempimu jį nužudęs graikų milžinas, pusdievis Eraklis (gr. Herakles, lot. Hercules). [9]) Gr. kéntauros (lot. centaurus)—pasakų puszmogis bei pusarklys. Kentaurus—suaugęs Eraklis.

danguj sukraus sau laurus!.. [1])
Siek ten, kur vyzdis [2]) nepasiekia!
Laužk tai, ko protas nepajėgia!
Jaunyste! tavo galė — tai arų vytis, [3])
kaip griaustinis [4]) tavo petys!

Petys į petį! Ei, bendrais
apjuoskim žemę grandiniais!
Mintis vienan sušaukim židinin,
ir židinin vienan dvasias!..
Nūn, uola, judinkis tolyn!
Naujausiais stumsim vieškeliais,
ik išsivilkus senžieves puvias,
atgimsi metais vėl žaliais.

Kaip erdvėj maišto [5]) ir nakties,
sukirdintuose gaivaluos,
vienu „te stojas“ Viešpaties
pasaulis stojas pamatuos;
štai ūžia vėjai, teka vandenynai,
aukštybėj — saulės ir žvaigždynai:

šalyj žmonijos dar kurčia naktis,
kova tarp norų gaivalų...
Štai meilė tryška liepsnomis,
sielos pasaulis kels iš mentalų! [6])
Jaunystė savo yščios' jį pradės,
o prietelystė riš saitais tvermės.

Nejaukūs trūksta jau ledai
ir temdantieji prietarai...
Sveika tu, laisvės aušruže, [7])
išganymo kyl saulužė!

---

[1]) Lot. laurus, palyg. Laurynas. [2]) veizdėti, vyzdis, vaizdas, išvaizda. [3]) veju, vytis (vejimas). M.: lot.—skridimas, lėkimas. [4]) M.: piorun — perkūnas. [5]) M.: zamętu — maišaties. [6]) tešlos. [7]) M.: Witaj, jutrzenko swobody! Gustaitis verčia: Sveika, aušrine neapgaule, išganymo už tavęs saulė!—Mano nusimanymu, geriau „aušrinę“ pakeisti „aušra“ negu apleisti reikšminga sąvoka „laisvė.“

ROMANTIŠKUMAS. [1])

(Baladė.)

Methinks, I see... where?
— In my mind's eyes.
Shakespeare.

Lyg kad regiu, bet kur?
— Savo sielos akyse.
Šekspyras.

— Klausyk, mergele!—
O ji neklauso.
— Juk diena jau! čia miestelis!
Juk nieko nėr čia, niekas neklauso:
ką gi paliai save gaudai,
šauki, sveikini ir graibai? —
O ji neklauso.

Lyg uola ji sustingus,
akių ji niekur nekraipo,
tai vėl aplink jas varto,
ašaros' paskendus
lyg ką gaudo, lyg ką laiko,
verkia, juokiasi ir vaiko.

— Tai tu šią naktį, tai tu, Joneli?
ir miręs mane tu myli!
Čionai, čionai, pamažėli,
gali kas piktas [2]) pajusti!..

Tegu net girdi... juk tavęs nėra,
senai jau po šermenų yra!
esi jau miręs? kažkas čia šnera!
Ko gi bijau aš savo Jonelio?
Štai tu čia! veidelis tavo, akelės!
tavo balta drobelė!

Ir pats tu baltas, kaip skara balta,
šaltas... o, kokios tavo rankos šaltos!
Padėk jas čia, prie mano širdelės,
priglausk mane, duok savo lūpeles!

---

[1]) Romantyczność. Parašyta Kaune 1821 m. Vertė M. B-ka (1927-IV-10)
[2]) M.: macocha — pamotė.

Kaip šalta tavo karste tur būti!
Dveji jau metai, kai miręs!
Imk mane, noriu prie tavęs žūti,
noriu nuo svieto būt atsiskyrus.

Sunku man, aplink vis piktieji:
verkiu,—juokiasi jieji,
kalbu,—nesupranta,
matau,—jie nemato.

Ateik kurią dieną... gal sapne?
Ne, ne... laikau tavo rankelę,
kur nyksti, kur gi, mano Joneli?
anksti dar, kur skubi? ne, ne! —

O Dievulėli! gaidys pragydo,
aušra langelyj sušvito.
Kur dingai? stok, stok, Joneli!
O, nelaiminga mergelė! —

Taip mergužėlė meilužį šaukia,
jį vejas, verkia, puola ant kelių;
taip šaukiant verkiant vargšei mergelei
žmonių jau minios subėga.

— Kalbėkit poterius! — šaukia jau kiti:
— jo vėlė turi čia būti;
Jonis tur būti prie savo Katriutės, [1])
gyvas jis taip ją mylėjo! —
Viską girdžiu, viskuo tikiu, [2])
verkiu, kalbu poterėlius.

— Klausyk, mergele! — senis[3]) sušuko,
žmones raminti mėgino:
— Mano akim tikėkit ir šiuo stilkyčiu, [4])
nieko aplink nematyti.

Vaiduokliai girtuokliams vaidenas,
kvailiai kartoja tuos niekus;
kvailiausius niekus mergelė pramano,
prieš protą tai tiki kaimiečiai.[5])

---

[1]) M.: Karusi. [2]) M.: i ja to słyszę, i ja tak wierzę — ir aš tai girdžiu, ir aš taip tikiu. [3]) Vilniaus universiteto profesorius Sniadeckis, kuris 1819 m. parašė straipsnį prieš romantikus. [4]) žiūronu. [5]) Sniadeckis: „romantikai sako: viliokime žmones, rodykime jiems dvasias (vėles, vaiduoklius)... Burtai, apžavai ir vaiduokliai nėra gamtos tvarai (nie są naturą), bet nežinia bei prietarais prislėgto proto vaisius.

— Mergelė jaučia, — drįstu atsakyti, --
liaudis giliai, giliai tiki:
tikėjimas, jausmas daugiau man pasako
negu išminčiaus akis ir stiklytis.

Negyvas tiesas težinai,
kurių liaudis nepažins,
žvaigždžių ir dulkių tvarką tu regi;[1])
gyvų tiesų nematai,
stebuklas tavęs nenustebins! [2])
Širdim į širdį žiūrėki! — [3])

ŠVITIETĖ. [4])

(Baladė.)

Kas tasai jaunas gražus bernelis,
kas ši mergelė per viena:
Švytes ji lanko lyg koks šešėlis,
kai tiktai stos mėnesiena?

Ji jam iš krepšio avietes duoda,
jis gi vainiką jai pina;
gal jis mergelei širdies paguoda,
myli gal jis tą merginą.

Kai tik mėnulis šviesusis teka,
bus jie prie šiojo lazdyno;
jis čia medžiojęs, žmonės taip šneka,
josios gi niekas nežino.

Niekas susekti dar negalėjo,
kur jos takai, kur jos kelias;
slinks ji, kaip lapas, genamas vėjo,
žus, kaip nakties žiburėlis.

—Kas gi tu tokia, mano mergele,
paslaptį mesk begalinę,
kur tu užaugai, kokia šalelė,
kur tavo miela gimtinė?

---

[1]) M.: widzisz świat w proszku, w każdej gwiazd iskierce — matai pasaulį dulkėse, kiekvienoje žvaigždžių kibirkštyje. [2]) M.: nie obaczysz cudu — nematysi stebuklo. [3]) M.: miej serce i patrzaj w serce — turėk širdį ir žiūrėk į širdį. [4]) Świtezianka. Parašyta Kaune 1821 m. Vertė K. Šakenis (1909 m. „Vilties“ Nr. 109), 1927 m. iš naujo peržiūrėta.

Lapai ant medžių pageltonavo,
lietus rudens jau lynoja,
bet vis meili man išvaizda tavo
ir prie šio kranto vilioja.

Ar jau senai taip kiaurą naktelę
ežero krantais lekioji?
Myliu tave aš, mano mergele,
būk prie manęs, mylimoji.

Mano pirkelė stovi ten viena,
gaubia ją šakos lazdyno,
Tau aš nešiosiu girių žvėrieną
ir uogas girios uogyno.—

—Liaukis, žinau aš jauną bernelį:
jis, kaip lakštingala, šneka,
bet, priviliojęs, trauksis į šalį,
lapės širdis jame plaka.

Žodžiai bernelio tiek veidmainingi,
kad net bijau ir kalbėti;
gal tavo norai ir bus teisingi,
bet man sunku jais tikėti!—

Puolęs ant kelių, jis sudrebėjo,
šaukės mėnulio klausyti,
žodžius tesėti jai pažadėjo,
tik ar mokės išlaikyti?

—Prižadus savo tesėk, berneli,
mano toksai patarimas;
kas ištesėti žodžio negali,
to laukia liūdnas likimas.—

Čia jos akutės iš po vainiko
gailiai į jį pažiūrėjo,
ir tas bernelis vienas atliko,
ji gi toliau sau nuėjo.

Tuščias bernelio buvo troškimas
gražią mergelę privyti,
dingo, kaip lengvas vėjo dvelkimas,
tiek jam ir teko matyti.

Grįžta ir vienas liūdnas galvoja,
mąsto vis apie mergelę;
tyla aplinkui, tik gal po koja
kartais sutraška šakelė.

Akys jo gesta, veidas išblyško,
kas ji, norėtų žinoti,
tik štai pakilo vėjas iš miško,
Švytis [1]) jau ima banguoti.

Užia, banguoja pakrantes plauna,
skyla štai bangos verpeto,
tarp tų bangų vėl gražią ir jauną
kitą mergelę jis mato.

Akys jos žydrios, skruostai raudoni,
tiek gražios rožės nebūna,
lengvi, kaip rūkas, aprėdai ploni
dengia jos deivišką kūną.

—Jaunas bernuži, mano linksmybe,—
taip tą bernelį ji šaukia:
—Ko tu čia lauki, tark man teisybę,
kas gi čia tave taip traukia?

Mesk iš galvos tą dukterį vėjo,
ar bent žinai, kas ji tokia?
Gal tik patikti tau panorėjo,
gal ji tave tik pajuokia!

Eikš ir užmiršk tą gailesį paiką,
duokisi sau įkalbėti,
sykiu galėsi ištisą laiką
čia su manim šokinėti.

Ar, kaip kregždelė, tu panorėsi
Švyties gal paviršium lekti,
ar, kaip žuvelė, irgi galėsi,
nardyti, dugną pasiekti.

Naktį tau guolis bus pataisytas,
lapais gėlių užsiklosi
ir tarp lelijų ten paguldytas
dangišką sapną sapnuosi.—

. . . . . .

. . . . . .

—Eikš čion, bernuži, eikš čion!— jį kviečia
ir vis artyn prie jo slenka.

---

[1]) Šakenis: Švitežis, Švitežytė (lenk. Świteź, Świtezianka)—Naugardėlio aps. ežeras ir jo laumė.

Ir vandenyj sau žaisti pradėjo,
šoka ji žingsniais sieksniniais,
lyg laumės juosta, ratą apskriejo,
taško lašais sidabriniais.

Nori jis eiti ir vėl svyruoja,
staiga jį baimė pagauna,
tik štai jau siekia bangos jo koją,
glosto švelniai ir skalauna.

Taip jį skalauna, taip jįjį glaudžia,
tirpsta jautri jo širdelė,
kaip kad berneliui ranką suspaudžia
jo mylimoji mergelė.

Jau jis užmiršo savo merginą,
duotąjį žodį pamynė,
jau priviliojo jauną vaikiną
deivė graži vandeninė.

Greit jis įšoka, plaukia be žado,
plaukia, nežiūri į nieką,
štai vidury jis jau atsirado,
krantas toli jau palieka.

Baltą rankelę josios pagauna,
akys akių nepaleidžia,
siekia bučiuoti veidą jos jauną,
su jąja sykiu jau žaidžia.

Bet čia vėjelis vėl pasikėlė,
aprėdai ploni pranyko,
ir prieš save jis mato mergelę
tą, kur prie kranto sutiko.

—Kur tavo žodžiai, jaunas berneli?
Kam neklausai patarimo!
Kas išlaikyti žodžio negali,
liūdno sulaukia likimo.

Kas veidmainiauja, tam nežadėta
žaisti, plaukyti per dienas,
žemėj rasi tu tamsią sau vietą,
žvyras užbers tau blakstienas.

Vėlei gi tavo amžiais budėti
čia naktimis tebus lemta;
daug jai teks vargti, daug teks kentėti—
metų ne vieną gal šimtą.—

Girdi bernelis, visas išblyško,
girdi ir tyliai dejuoja;
vėjas vis kyla, kyla iš miško,
Švytės tik tyros banguoja.

Ūžia banguoja, pakrantes plauna,
bangos aukštyn pasikėlė,
štai jau bernelį apsiautė jauną,
nyksta drauge ir mergelė.

Švytės jiems tyros vis dar banguoja,
vis dar tokios pat ir šiandieną;
du šešėliu dar tebeklajoja,
kai tiktai stos mėnesiena.

Ji kai kada sau nardosi viena,
liūdi gi jis prie lazdyno;
jis čia nešiojęs girių žvėrieną,
josios gi niekas nežino.

NEMUNUI. [1]

(*Sonetas.*)

Nemune, mūsų[2] upe! kur vandenys tavo,
kuriuos sėmiau į mažą vaiko delnužėlį,
kur laivas nešė mane jauną bernužėlį,
kad atvėsio ieškojau karštai širdžiai savo?

Čia dažnai mano Laura[3] plaukus sau šukavo
ir iš pievos gėlelių pynė vainikėlį;
nesyk ašaroms savo drumsčiau jos šešėlį,
kurs visoje grožybėj ant vilnies siūbavo.

Nemune, upe mano! kur vilnių daugybė,
su kuriomis tiek vilties ir laimės tiek buvo?
kur dingo mažų metų ta miela ramybė?

Kur mielesnė jaunystės nerimastis žuvo?
nematyt mano Lauros, nėr draugų vainiko...
viskas pradingo, kodel ašaros man liko?

---

[1]) M.: Do Niemna. Parašyta 1822 m. Ščersų dvare, ant Nemuno kranto, Naugardėlio aps. Dvaro knygyne M. ieškojo medžiagos „Gražinai“. Vertė V. Kudirka. [2]) M. domowa rzeko moja—mano tėviškės (gimtinės) upe. [3]) Marija Vereščekaitė-Putkamerienė; L. — vardas, pasektas XIV a. italų poetu Petrarka, kuris savo sonetuose tą vardą išgarsino.

GRAŽINA. [1]

(Lietuvių apysaka.) [2]

Nakties sargyba.

Vis labiau temsta, pučia šiaurus vėjas,
o pilkos miglos žemyn nusileido,
mėnuo, tarp juodų debesių įėjęs,
ne visą rodė šviesų savo veidą;
pasaulis rodės lyg skliautuotas butas,
dangus kaip skliautas judantis ir drūtas, [3]
mėnuo kaip langas, kurs dieną įleido.

Rūmai ant pečių kalno Naujapilies [4]
šviesaus mėnulio spinduliais žibėjo;
ant gelsvų smilčių ir ant volų [5] pilies
šešėliai tartum milžinai gulėjo;
tartum į griovį jų dalis įgrūsta,
kur senas vanduo ir pelėsiai pūsta.

Miestas ir pilis seniai jau miegojo,
ir tiktai sargai ant bokšto ir volo
šaukdami gandus savo atkartojo;
bet štai ten lauke regėt kas iš tolo,
tartum lyg kokie šešėliai ten mirga!..
Bet ne!.. tai žmonės, — reiktų garsą duoti,
artinas greitai,—tur būt jie ant žirgų;
parėdai žiba, turi būt šarvuoti.

Sužvengė žirgai, žemė sudundėjo:
trys tai kareiviai į pilį keliavo.
Pirmas, kurs rūbą gražiausią turėjo,
skaistavarinėn trūbon [6] uždūdavo...
ir antrą kartą, o paskui ir trečią...
Sargai nuo bokšto ragu jam atsako;
sučerškė vartai, kad įleistų svečią,
ir tiltą sunkų suvėrė ant tako.

Ant šauksmo sargai, tartum susitarę,
subėgo, nes nor matyt atėjūnus.

---

[1]) M. pabaigė ją rašyti 1822 m. lapkričio mėn. Kaune. Pradžią vertė P. Arminas, visą išvertė Jr. Jonas (kun. Jonas Žilius-Žilinskas: Vertimai iš Mickevičiaus „Diedai“ ir „Gražina“ 1890. [2]) M.: Powieść litewska. [3]) M.: niebo nakształt, sklepu ruchomego—dangus kaip judąs skliautas. [4]) Naugardėlį. [5]) Lot. vallum, slav. wał — pylimas. [6]) Lot. tuba, slav. truba, lenk. trąba, vok. Trompete liet. trimitas.

Anie ginkluoti, lyg rengias į karę,[1])
ir šarvų šarvai dengia jųjų kūnus:
ant baltos skraistės viens kryžių tur juodą
ir ant krūtinės kryžių Jėzaus Pono;
ant pečių trūba, kuria gandą duoda,
o raguotinė ir kardas prie šono.[2])

Lietuviai tuojau vokietį pažino.[3])
Juokauja, šaipos, kits kitam pasako:
— Ko šis taip vėlai nori šunies snukis?[4])
Storas, lietuvių jis krauju sutukęs!
Jei be kitų, tiktai vienas čia būčiau,
kumščiu ir kardu tuoj, pervėręs širdį,
stumčiau po tiltu, tegul ten bepūtų!" —
Taip sau kalbėjo; tas neva negirdi,
bet kur! girdėjo, nes galvą tik krato:
nors vokietis, žmones kalbant suprato.[5])

Kryžiuočiai liepia sargams pranešti kunigaikščiui (Liūtaurui) apie jų atvykimą. Šiems nedrįstant to padaryti, prikelta senis Rimvydas[6]), kurio patarimų Liūtauras[7]) paprastai klausydavo, eina pas jį ir randa dar nemiegantį.

---

[1]) karą. [2]) M.: trąbkę na plecach, kopiją u toku, różaniec w pasie i szablę u boku — trūba ant pečių, ietis balno vamzdelyje, rožančius prie diržo ir kardas prie šono. [3]) Armino vertimas.

[4]) M.: To jakiś urwisz od psiarni krzyżaków. [5])Šis posmas verstas Ir. Jono. M.: chociaż niemiec, głos ludzki rozumiał. Čia M. daro pastabą: ne tiktai apie vokiečių būdą, bet ir apie jų protą lietuviai ir prūsai nekaip mano (zle mają wyobrażenie); jųjų patarlė sako: kvailas kaip vokietis. Palyg. Kotzebue (Preussens ältere Geschichte, 1808 m.), I tom. 72 pusl.: Und weil die Deutschen selten der fremden Sprachen Feinheiten tüchtig wurden, so sagten die Preussen auch wohl von einem einfältigen Menschen: er ist so dumm, wie ein Deutscher". Palyg. taip pat Linde (Słownik języka polskiego, 1807 — 1814) prie žodžio „Niemiec" ir Rėza (Rhesa): Das Jahr in vier Gesängen, aus dem litauischen der Christian Donalatis ins deutsche übertragen (1818). Rėza, Karaliaučiaus (universiteto) profesorius, Lietuvos senienų mėgėjas, skelbia literatūros paminklus (zabytki). Prieš keleris metus išspauzdino lietuvio Duonelaičio poemą apie keturias metų dalis, ekzametru parašytą, prikergus dar vokiškąjį vertimą ir mokslo pastabų (uczonych objaśnień). Toji poema pagirtina del savo turinio ir gražių eilių (pięknego wysłowienia); be to, turėtų mus tuo ypatingai sudominti, jog yra teisingas lietuvių liaudies papročių paveikslas. Dėkui garbingam vyrui, kuris, kad ir kitatautis (cudzoziemiec), gėdina tautiečius (rodaków), kurie mažai tesirūpina savo tėvynės istorija!" Šie M. žodžiai šiaip, rodos, reiktų suprasti: tautiečiai—Didžiosios Lietuvos lietuviai, Rėza kitatautis—Prūsų lietuvis, o gal tautiečiai — lietuviai, R. — prūsas, vokietis? Duonelaitį M. galėjo pažinti iš R. leidinio, bet ir iš čia minimo Lindės pranešimo apie tą leidinį: O dziełach X. Rhesa z Królewca („Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk", XIII t. 1819). [6]) M.:jeździł w kraj daleki — atlankė tolimąjį kraštą. M. giminė — Rimvydai-Mickevičiai. M.: Litawor.

Liūtauro nemigis.

Tyla aplinkui, visus miegas drūtas
apėmė, nes jau pusnaktis praėjo,
tiktai pro langą, kur kunigo butas,
žiburys silpnas kaip žvaigždė žibėjo.
Vakar atlankė toli Gudų šalį[1])—
Dievs žin, be miego kaip iškęst jis gali.
Betgi nemiega.
Bute jo tamsu; negesdams ant stalo
žiburys silpnas vos-vos teliepsnojo;
vaikščiojo vadas[2]) iš galo į galą,
sėdos prie stalo ir susidūmojo.

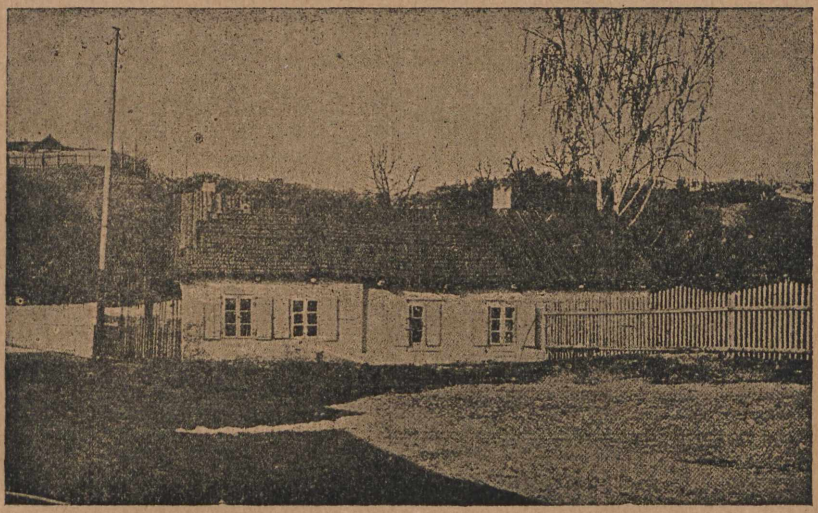

„Mickevičiaus nameliai" Kaune, kuriuose jis, sako, rašęs „Gražiną" ir balades.

Klausė, kaip Rimvyds kryžiuočių nemyli,
matyt, kad pyksta, bet kaip žemė tyli. [3])
Dūsauja, blanksta, o veidas jo rodo,
kad jam kalbėjims ano nusibodo. [4])
Priėjęs prie lempos, [5]) nor pataisyt knatą, [6])
neva jį taiso, tik visai gadina;
knatą įstūmė, tartum to nemato,
gal būt, jis tyčia šviesą užgesino.

[1]) jeździł w kraj daleki — atlankė tolimąjį kraštą. [2]) M.: Litawor. [3]) M.: Słucha, co Rymwid o niemcach powiada, ale mu na to nic nie odpowiada— klauso, ką Rimvydas pasakoja (praneša) apie vokiečius, bet į tai jam nieko neatsako. [4]) M.: wydając twarzą troski niepowszednie — veidas rodė didelį susirūpinimą. [5]) Gr. lampàs, lot. lampas — žiburys; iš vok., rusų, lenk., liet. lampa (lempa). [6]) Vok. Knoten.

D 16373
A. 3578
VILNIUS A. MICKEVIČIAUS VIEŠIŲ BIBLIOTEKA

Sunku nutildyt vidurines kares
ir tuomet veidą parodyt malonų.
Nenor, kad įspėti, ką yra nutaręs,
tarnas galėtų iš išvaizdos pono.
Rimvydo klausė, betgi nesireiškė,
o kad pro langą iš palengvo ėjo,
šviesoj mėnulio matyt buvo aiškiai,
kokią jis kovą pats savy kentėjo.
Sukąstos lūpos, o akys žaibavo,
tik veidas blanko, tai vėl raudonavo.

Rimvydui duris užrakinti liepia;
o pats į buto kampą atsitraukęs,
sėdos ir tokiais žodžiais atsiliepia,
neva kad juokais, betgi susiraukęs. [1])

Nustebęs Rimvydas išgirsta įsakymą tuojau sušaukti kariuomenę rinkon, apšarvuoti, paruošti jai maisto vienai dienai, o iš ryto Liūtauras vesiąs juos Lydon, kurią jam davęs didysis Vytautas. Rimvydas nurodo kunigaikščiui, jog šitokis Lydos užėmimas atrodytų lyg koks keistas puolimas esąs; reikią ramiu, gražiu senovės būdu viešai, ne iš pasalų, sušaukti diduomenė, kunigai ir tarnai ir su jais, Rimvydui iš anksto perspėjus lydėnus apie jo atvykimą, iškilmingai apimti Lydos nuosavybę. Tuomet Liūtauras aiškiai pasako, jog esąs padaręs sutartį su kryžiuočių mistru prieš Vytautą, kuris, girdi, jį, Naujapilies kunigaikštį, neaiškiu Lydos žadėjimu norįs tik iš pilies išvilioti ir, puolęs pakeliui, paimti nelaisvėn, o gal ir nužudyti; Lydos įgulai esant nedidelei, galima esą Vytauto kariuomenė aplenkti ir, nelauktiems su kryžiuočiais Lydą puolus, ji visa iškapoti. Netikėtą naujieną išgirdęs, Rimvydas meldžia Liūtaurą atsisakyti nuo savo sumanymo.

Rimvydo skausmas.

Viešpatie!
Amžyje mano nenoriu, kad duotųs [2])
brolius prieš brolius matyti ginkluotus!..
Vakar mūs' kardas į vokiečių sprandus
šipo, o šiandien jiems ginti galandas?..
Niekai gyvent be vienybės, teisybė, [3])
bet niekiau būt su kryžiuočiais vienybėj.

Rods, pasitaiko, kad kaimyns kaimyną,
su kuriuom pykos per metelių kieką,
ima, ant galo, piktumą palieka
ir jį, nei brolį, karštai apkabina.
Daug aršesnėje, neg anie kaimynai,
lenkai su lietuviais kovoje būva,

---

[1]) Armino vertimas, toliau — vien tiktai Ir. Jono. [2]) tektų. [3]) tiesa.

Pagėgių Duonelaičio Gimnazijos Nr. 2345 KNYGYNAS

betgi ne kartą, suėję į krūvą,
midaus stikline paeiliui dalinas,
geria, bučiuojas, o jei atsieina, [1])
ir į pagalbą kits kitam nueina;
dar piktesnėj už lietuvį ir lenką
su žalčiais žmonės gyvena sandaroj,
bet kada žmogus duris jam pradaro,
žaltys, nei svečias, tad butan jo slenka,
jei garbei šlovei dievų amžinųjų
lietuvis pieno negaili del jųjų; [2])
tad žaltys savas, užsliuogęs ant rankų,
laižo pirštus jo gyliu sukabinęs, [3])
kartais, užlipęs ant vaiko krūtinės,
lyg vario žiedas, miegot susirango.

Ne tartis, girdi, reikią su kryžiuočiais, tik visiems prieš juos stoti. O su Vytautu, jei šis Liūtaurui esąs priešingas, galima esą padaryti nauja sutartis. Tačiau jaunas kunigaikštis nė girdėt nenori apie tarimąsi su Vytautu, kuris visus verčiąs jam tarnauti ir lenktis prieš jo vieno valdžią.

Vytautas ir Liūtauras.

Vytauts lietuviams visiems, kiek mūs esti,
niekad nuo žirgų neduoda nusėsti,
niekad nuo ginklo kraujuoto nutraukti
delno neleidžia: iš karės į karę,
iš mūšio į mūšį, kaip sviets platus šitas,
visą skersai ir išilgai apvarė.
Prūsų gint ėjom, iš ten į Lenkiją
deginti puikiai sodybų statytų,
tenai pabaigę, mongolą [4]) sudaužėm,
tyruos Rusijos klajojant paviję;
kiek gi gėrybių iš pilių išlaužėm!
O vis, kas liko tik nuo kalavijo,
badas nesmaugė, ugnis ko nerijo,
viską tai nuolankiai Vytautui davėm!
Jisai, žiūrėkite, šiandien ką daro:
nuo kraštų suomių ik jūros kazarų [5])
viską, kaip stovi, paglemžė po savim.
Kur pats gyvena, kokioj pilyj sėdi!
Kokioms puikybėmis rūmą išrėdė!
Kryžiuočių rūmus regėjau kadaisia,
prūsas akis turi dengt, jūos pamatęs, [6])

[1]) tenka. [2]) jiems (žalčiams). [3]) M.: społem wieczerza, z jednych kubków pija—kartu vakarieniauja, geria iš tų pat taurelių. [4]) totorius. [5]) Juodosios jūros. [6]) M.: nie spójrzy bez strachu — nežvelgs be baimės.

bet kurgi tokius, kaip Vytauto rasi,
ką Vilniuj, Trakuose yra pasistatęs!
Regėjau puikų aš slėnį pas Kauną: [1])
pavasario saulė šviest kad pagauna,
pulkai undinių [2]) aplink jį sustoja,
negu [3]) aksomu žolelėmis kloja,
žolelės bujoja, tada tarpe jųjų
pilna primėto žiedų kvepiančiųjų.
Ne, tokio slėnio visam svieto plotyj
kito nerasi, [4]) bet kas gal tikėti!
Vytauto rūmai gražesnėms iškloti
žolėms ir kvietkomis. Tokiais apdėti
suolai kaurais, [5]) tokiomis išdabinęs
gėlėmis sienas tur; gėlės auksinės,
deimanto tyro žiedai ant jų karo;
už mėnesio šviesą, už margą sietyną
vergės lenkytės skaisčiaus išdabina,
margesnius žiedus ant kvietkų padaro.
Jo rūmo languose kvartkos [6]) stiklinės,
parvežtos kažin iš kokio pasviečio,
ką tartum ginklai kryžiuočių vis šviečia
arba kaip Nemuns prieš šviesą pazaro
nuo žiemos ledo kad veidą pradaro.

Aš gi ar daug už vargus ką laimėjau?
Daug aš laimėjau dar būdams mažytis,
pririšt's prie žirgo ir ginklo, turėjau
kumisu [7]) lyg kad totorius maitintis?
Dieną ant žirgo, naktis užmigdina,
ir [8]) prie jo kojų mane, o iš ryto,
švist nepradės dar, vėl balsas trimito
mane prikėlęs ant žirgo sodina.

---

[1]) M. pastaba: „Keli varstai (kilometrai) nuo Kauno, tarp kalnų, yra slėnis, išmargintas gėlėmis ir perkirstas upeliu, viena iš gražiausių Lietuvos apylinkių." Girstupio slėnis, dabar vadinamasis Mickevičiaus slėnis, turi atmintinį aptvertą akmenį išrėžtais M. ženklais. [2]) Lot. unda — banga. Viduramžio galvočiai iš graikų mitų ir germanų liaudies pasakojimų sudarė vandens deivių — undinių vaizdą, kuris literatūroje ypatingai pagarsėjo de la Motte-Fouqué 1811 m. pasaka „Undine", Heinės 1823 m. eilėraščiu „Ich weiss nicht, wass soll es bedeuten, dass ich so traurig bin", Anderseno pasaka „Wassernixe"... M. čia pavartojo „rusałki"=laumės, kurias Ir. Jonas pavertė undinomis (undinėmis), matyt, laikydamas jas, kaip ir kiti XIX-jo a. 40—50 metų Lietuvos šviesuoliai, lietu viškuoju pavadinimu: žemaičių undou, ondou—vanduo, undinė (undina, ondina)— vandeninė. Laumių ir kitų tautų vandeninių mergaičių kilmė, be abejo, iš skenduolių. [3]) nelyginant. [4]) M.: jestto dolina najpiękniejsza w świecie — ji yra gražiausias pasaulyje slėnis. [5]) Rusų: kovior — kilimas. [6]) Lot crates — tvora, lenkų krata—grotai (kwartka); čia—stikliniai langai. [7]) kumelės pienu. [8]) irgi.

Taigi tuo tarpu, kai vienmečiai mano
jojo ant lazdų su kardais balanų,
aš jau ar lenkus daužiau kur prispyręs
arba mongolus vaikiausi po tyrus.

„Bet mano turtai nuo laiko Erdvilo
pėda dar žemės didyn nepakilo!
Žvilgterk ant šitų iš medžio statytų
rūmų, ant mūrų [1]) iš degintų plytų;
eik per butus—štai senukų sėdynės:
kur čion sidabras, kur taurės stiklinės?
Vietoj aukso stovi plyta sudilus,
vietoj puikaus kauro — samanos žilos.
Ko taip aš ieškau vis vargt nepaliovęs,
žemių ar aukso?.. Ne, nieko, tik šlovės!

„Betgi ir šlove nuo mūs visų drūčiai
Vytautas skirias, visus mus praauga!
Jįjį, nelyginant antrą Mindaugą,
garbina puotos mūsų vaidilučiai,
jįjį ant kanklių, į giesmes įdėję
skambančias, leidžia į svietą anūkų.
Mūs giesmėj vardą kur esam girdėję,
kas pakelt nor mus iš užmaršties ūkų?

„Juk nepavydim! Gal grumt, gal kariauti,
gal save garbe ir turtais apkrauti;
pakelsim viską, tiktai teneima
broliškos meilės savųjų ardyti; [2])
o ar senai čion viduj sutikimo [3])
mūrai sostinės triukšmu pakratyti?
Ar senai Vytauts naminėje karėj
Algirdo sūnų iš Vilniaus išvarė
ir patsai, sostą užėmęs, norėtų
dabar, kad jo siuntinys, tartum vaikas
Krivių Krivaičio, valdyti galėtų,
žemint ir aukštint, ką nori. O, laikas,
laikas nors syk padėt galą tam, broliai!
Jauna dvasia kol krūtinėje kruta,
kardą plieninį ligkol ranka drūta
pajėgiu dar suvaldyti, lig kolei
sakalo greitumu žirgas manasis,

---

[1]) Vok. Mauer, len. mur, liet. mūras. [2]) M.: tylko niech zęba chciwego poskromi od swych ojczyców, od ziemi swej braci — tegu prilaiko savo godų dantį nuo savo giminės, nuo savo brolių žemės; apie meilės ardymą nesakoma. [3]) santaikos metu.

Krymo tyruose ką esam pagavę,
o kitu tokiu aprūpinau tave,
tokių mano tarnams dešimt dar rasis —
kol mano žirgas, kol kardas manasis...“
Čion jau jį karštis sustabdė. Nutilo,
bet tuo pat tarpu tvirtoj rankoj jojo
Sučerškė kardas, pats atsistojo...
Kas per ugnis ten į viršų iškilo?
Lygiai žvaigždė iš padangės kad krinta,
tiesdama kelią patamsėj nušvinta, —
taip kardu jis į akmens grindis kirto,
kad net kibirkštys iš jojo išvirto. [1])

Matydamas kunigaikštį iniršusį ir nesukalbamą, Rimvydas paliko jį pasiruošusį aušiant su kryžiuočiais prieš Vytautą traukti ir besitaisantį gulti, ir nuėjo pas kunigaikštienę Gražiną jai apie viską papasakoti ir pasitarti. Pirma betgi, klusnus kunigaikščiui, jo isakymu prikeldino kariuomenę.

Gražina.

Liūtauras skaisčią sau pačią išrinko,
jos grožio garsas toli aplink vaikščio;
buvo duktė ji Lydos kunigaikščio,
parinktas žiedas iš viso aplinko.
Gražina [2]) žmonės yra pavadinę;
norinte amžis, jaunystės aušrinę
perėjęs, jau į vidudienį slinko,
motinos puikūs darbai ir merginos
josios esybėj kartu susirinko.
Išminties rimtis ant veido skaistumo,
lyg pavasaris su vasara susipynę,
lygiai kad žiedas pavytęs nuo laiko
ir rudeniop negaišina gražumo,
kad žydėt baigdams, nokint vaisių taiko.
O be gražumo, gėrėtis galėjo
ir prieš visus ji tuo pasigirti,
kad ūgiu vyrui ji taip panėšėjo,
lyg sunku buvo juodu atskirti.
Rodos, dvarėnai juodu kad apstoja,
jog du bijūnu darže lietuvaitės
tarp žalių rūtų išaugę bujoja,

[1]) pabiro. [2]) M. iš pradžių buvo ją pavadinęs Karina (karas), kaip Liūtaurą— Kaributu. Pats kūrinys iš pradžių tokią turėjo antraštę: Korybut książę Nowogródka, poema z dziejów litewskich — Kaributas Naugardėlio kunigaikštis, poema iš Lietuvos praeities.

ar žemoj girioj aukštų beržų pōra
kad žalias galvas pakelia į orą.[1])

Vienokio būdama ūgio ir veido,
patim ji dvasioj ir neapsileido.
Moterų darbą, vindelį, siuvimą,
pramones, juoką paniekinus, ima,
būdavo, noriai trimitą ir plieną;
taip, ant žemaitiško žirgo[2]) po tankų
mišką ji būdavo kartą nevieną
vyriškuos rūbuos, su sakalu rankoj,
jodo medžiodama drąsiai per dieną.
Kad namo žirgą pailsusį varo,
žmonių akis ji ne kartą apgauna
ir nesyk garbę lauke ir ant dvaro[3])
tik kunigaikščiui pritinkančią gauna.

---

[1]) M.: jak w poziomym lesie sąsiednia para dorodnych topoli nad wszystkich głowę wystrzeloną niesie — lyg žemoj girioj aukštų topelių pora galvas ant visų iškėlė. Ir. Jonas davė lietuvišką vaizdą: du bijūnu, darže lietuvaitės tarp žalių rūtų išaugę bujoja. [2]) M.: Žemaičių žirgai, kuriais lietuvių raiteliai tiek yra pasižymėję (dokonywali), turėjo būti ne tokie menki, kokius mes dabar matome. Atmintina tuo atžvilgiu *senovės lietuvių daina apie Kęstučio žirgą* — vertimas (tłumaczenie). Iš M. „vertimo" Ir. Jono vertimas:

Žirgais totorių garbė juk mirga, [a])
garsus yr vokiečio kardas;
Lietuvoj augęs Kęstučio žirgas,
naminio jo kardo tik vardas.
Širvas žirgelis menkas nedidis,
kardą prastai juk nukala,
bet ko, Kęstutį jojant išvydęs,
vokietis ir turkas [b]) bėga?
Kad prieš Kęstutį atsispirt geidžia,
netrumpa vokiečio plienas;
kad ant totorių žirgą paleidžia,
nebeištrūksta nė vienas,
nes kardas jaučia jo rankos drūtį,
kad po priešų eiles siaučia,
nes jočio [c]) širdį taksint po krūtį
jo žirgas ant savęs jaučia. [d])

Nei tokios, nei panašios dainelės mūsų dainų rinkėjai niekur nėra užėję. M. bus čia suistorinęs kurią dainą apie juodbėrį žirgelį.

[3]) dvare.

a) M.: wszak nad tatarskie niema w świecie koni — juk nėra pasaulyje geresnių žirgų, kaip totorių. b) — anachronizmas. c) raitelio. d) M.: bo gwałt, co ramię na cięcie wytęża, przechodzi i do oręża, bo serce jeźdzca na wojennem błoniu po połowie bije w koniu — nes jėga, kuri petį kirsti tempia, pereina ir į ginklą, — nes jočio širdis karo lauke pusiau plaka (jo) žirge.

Sutartį, teismą, ne kartą ir karę
su ja pasitaręs Liūtauras darė.
Visados betgi nuo tarnų, padonų
įtaką savo ji slėpti mokėjo;
net artimiausi, pirmiausi prie šono
nieko susekt apie tai negalėjo.

Vienas Rimvydas tepastebėjo kunigaikštienės įtaką Liūtaurui ir todel tuojau pranešė jai apie kunigaikščio sumanymą. Išgirdusi tai, ji nuėjo pas vyrą, prikėlė jį, ir Rimvydas ilgai juodu girdėjo besiginčijant. Liūtauras paskiau vėl atgulė, o ji jo vardu įsakydino kryžiuočiams grįžti, iš kur atvykę. Įsiutę kryžiuočiai baidė kerštu, ir iš tikro, kiek laiko praėjus, tą pačią naktį gauta žinios, jog visa jų kariuomenė artinasi prie Naujapilies. Kunigaikštienė liepė Rimvyduí sutvarkyti lietuvių kariuomenę, o pati nubėgo pas vyrą pranešti, kas atsitiko. Netrukus pasirodė ir pats kunigaikštis, jau apsiginklavęs, bet labai sujudintas.

Nakties žygis

Kankinamas rūpesčio ar piktumo,
koją nedrąsiai, nelygiai vis statė.
Ponų, bajorų apstotas iš šonų,
į juos nežiūrėjo, jų lyg nematė.
Tik imdams baugiai nuo tarno saidoką [1])
ir iešmų pundą, už diržo užkišo,
bet ką? nė kardo nešioti nemoka? —
prie tiesio šono aną prisirišo;
o norint matė visi, kad pons klysta,
jo perspėti niekas betgi nedrįsta.

Jau sės ant žirgo: karūna [2]) auksinė
ištiesta ėmė plesdenti po vėją:
triūboms, trimitais jau eilės šalinės
vadą pasveikinti buvo norėję;
jis davė ženklą ranka, kad nutiltų,
ir liepė joti neklausiant, iš tyko,
o vėl dar, kažin del kokio dalyko,
sargus išvedęs per volą, už tilto,
pilį jis tuščią uždaręs paliko.

Čion, keliu stačiai per miestą išjoję,
leidos į klonį, pasuko po tiesiai,
bet artyn kelio tuoj vėl sukdamiesi,
jojo takais, ką po mišką klydžioja,
kad tarp griovių, tarpu medžių šakotų
priešų nematomi arčiau jie prijotų.

[1]) Totorių sadak, lenkų sajdak (sahajdak)—lankas ir iešmai (vilyčios) makštyse (kolčane). [2]) Lot. corona—vainikas, čia—vėliava.

Gražina.

Tuoj už Naujapilies, į vokiečių šalį,
kaip toli garsas kryžiuočių siekt gali
kanuolės, [1]) upelis siaura vaga sriovi.
Miškas jį lydi, šešėliais pridengdams;
toliau už vieškelio kalnas aukštas stovi;
tenai upelis plačiau lyg paplūsta,
vienok bebėgdamas išvaizdą rūstą
kalno pamatęs, šalia prasilenkdams,
sprūsta pro jį ir, kad pasislėptų,
lenda pabūgęs po ežero plotu.

[1]) kryžiuočių kanuolės garsas.

Čion kad lietuvių pulkai nusileido,
mato ant kalno, prie mėnesio veido
šviesą, kaip varis ir plienas žvilg ore,
eina kareiviai ginklais apsikorę
ir kaip, ant galo, visu kalno plotu
apgula pulkas pėsčiųjų ir jotų. [1])

Taip lygiai puikiai žiūri prieš mėnulį
girios, ant kalno Panėrio [2]) ką guli,
kad žalią rūbą jų vėjas nuskabo,
kad rasos šviesios kruoputės, ką kabo
tankioms eilėms ant žalių lapų vietos,
esti nuo šalčio į perlus nulietos;
žiūrint keleiviams, tad rodos iš tolo —
sidabro medžiai, o lapai krikštolo. [3])

Lietuvių vadas narsiai šoko ant priešų, palikęs kariuomenę Rimvydui tvarkyti ir vesti. Iš raudonos kunigaikščio skraistės jį pažinę, kryžiuočiai iš pradžių buvo sumišę ir traukėsi, bet pastebėję šį kartą jį esant silpnesnį, susitvarkę iš visų pusių jį apspito. Būtų gal jį sukapoję, kad ne lietuvių būrys, kuris jį apstojo ir nuo priešų pridengė.

Vado žuvimas.

Jau diena aušta, jau kasos aušrinės
balta šviesa savo dangų apklojo,
šie dar vis lindo, kryžiuočiai vis gynės,
kruvini kirčiai aplink tik lakiojo;
sverdama Laimė [4]) burtus ateitinės, [5])
kraujo abipus vienokią im' dalį,
ir svarai persvert viens kito negali.

Taip Nemuns, tėvas laivų, botų, [6]) vyčių, [7])
Rumšiškės milžiną priein' iš netyčių,
mušas pro šonus, srove savo šalta
apačia graužias, krūtinę iškeltą
meta per viršų. Įpykinta uola
gindamos drasko, kas tiktai papuola,
bet nors tiek laiko praėjo ir ritas,
ligšiol neįveikia nei vienas nei kitas.

---

[1]) jočių (joti, jotas, jotis). [2]) M. prisimena čia Vilniaus apylinkes. [3]) Gr. krystallos, lot. crystallus, rusų chrustal, lenkų kryształ, liet. kri[k]štolas. [4]) M.: bóg zwycięstwa—laimėjimo dieva(iti)s. [5]) ateities. [6]) Lot. bat(t)us, italų batto, pranc. batteau, len. bat—burinė valtis. [7]) vytinė, palyg. Lietuvos gudų ir lenkų wicina (wycina)—valtis su kilnojamu stogeliu ir stiebu.

Kryžiuočiai viršų lietuvių kad mato,
likučius savo, ką buvo sulaikę,
ligšiol ant kalno, į mūšį jau stato.
Komturas [1]) veda, pats pirma jis joja,
o kad ilgame mūšy paalsytu
pulku kareivių naujai pastatytu
antguls, mūsiškiai ima abejoti,
drąsos nustoja, kitaip laimė virsta.
Tik štai jie balsą ant kalno išgirsta.

Lietuviai kaujasi su kryžiuočiais.

Tuojau jie kelia akis, mato jotį...
Kaip žiemoj eglė storai apšarmojus
dengia sniego plotą, šešėliais apklojus,
taip plati skraistė jį slėpė apdengus.
Ant juodo žirgo, juodai apsirengęs,

[1]) Lot. comes—viduramž. krašto viršininkas; nuo viduramž. lot. commandare—pranc. commandant (komendantas), commandeur—komandoras, komturas—kryžiuočių viršininkas apskričiai arba kariuomenės daliai, vadas.

leidos nuo kalno baisiausiai surikęs,
kaip kad Perkūns leistų žaibą įpykęs.
Įjojo į priešų pulkus, pradingo
jų eilėse; tik per riksmą, kaukimą
žymisi smūgiai jo kardo baisingo
ir numanu, katrų šalį jis ima:
ten šalmas krinta, ten vyras pragaišo,
žirgus ir žmones į krūvą sumaišo.

Kaipo kirtikai, jei kirst ima šilą,
aplink, girdėti, bildėjimas kyla,
sudreba medžiai, kad piūklai juos graužia,
girdėt, kaip pakirstą medį parlaužia;
šilui praretus, pro prošvaistę ilgą
matyt kirtikai ir plienas kaip žvilga;
taip kertant, tiesiant perdėm kelią platų,
lietuviai jotį pas save pamato.

Skubink, gaidau![1]) abejojančiai dvasiai
neški pagalbą, lietuviai jos laukia,
kryžiuočiai laimi; komturas pats drąsiai
jodydams muštis Liūtaurą vis šaukia,
prijojo, sustojo... ir nuožmumu savo,
kad mūšis baigsis mirtim, pranašavo.

Liūtauras kardą iškėlęs jau turi;
komturs Perkūno ginklu[2]) į jį taiko.
Sudreb' lietuviai, į vadą pažiūri:
dievai, jau kardo jo delnas nelaiko,
kamanas žirgo iš rankos paleido,
puola nuo balno, jau alpstančio veido
svirdams ištraukt nebgal iš po šalmo,
kad jam savieji pagalbon prišoko.

Susteno juods jotis, lyg kad stenėtų
debesis juodas, kuris žaibus mėto;
žirgą pasigavęs, artyn tuoj prijojo,
kelia raguotinę ir užsimojo,
ir taip komturą, paleidęs ją, kirto,
kad tas apkvaitęs iš balno išvirto.

Kur kunigaikštis bajorų apstotas,
tuoj ten prišokęs, diržus atliuosavo,
atsargiai skėsdams drapanas šarvuotas,
žiūrėjo žaizdą, ką krūtinėj gavo.

---

[1]) M.: rycerzu — riteri (raiteli). Ir. Jonas pavartojo čia lietuvišką malonų „gaidau" (palyg. Duonelaičio: ale sakyk, gaidau), lyg reikšdamas. susirūpinusių lietuvių jausmą. [2]) Šaunamuoju ginklu (lyg Perkūnas ugnim šaudo, tranko), tur būt, rankine bombarda (lot. bomba—garsas, ardere—degti); žinoma XIII—XIV a.

Bet šarvus imant, vėla sukrekėjęs
kraujas sujudints gausiau ėmė plūsti,
skausmą ligonis turėjo pajusti,
pakėlė galvą, aplink pažiūrėjęs,
tarnus, dvarėnus atstūmė nuo savęs
ir, tiesią ranką Rimvydui padavęs,
tyliai kalbėjo, už rankos laikydams.
Visi girdėjo, kaip prašė iš lėto,
kad tas kažkokią slaptą užlaikydams,
apie visa, ką žino, tylėte tylėtų.

Rankas Rimvydas žemyn net nuleido,
šiurpuliai kūną jo drugiu pakratė:
balsą kad vado išgirdo, ant veido
pažiūrėjo, iš po antkakčio storo, —
stebuklai didi, — Rimvydas pamatė —
veidas nebuvo tai veidas Liūtauro.[1])

Gaudžia trimitas, namo grįžti rengias,
karžygys vadą ant žirgo sodina,
joja šalia, ranka žaizdą pridengęs.
Tekantį kraują kiek galint malšina;
paskui jį greit ir visi žirgus leidžia.

Jiems pilin sugrįžus ir rūmuose užsidarius, pagrįžo ir kryžiuočius nuveikusi kariuomenė, nerami del savo kunigaikščio. Dar labiau nerimo, matydama keistą darbininkų ruošimą.

Šermenys.

Kur stovi šventykloj aukurai sukurti
Dievui, kurs rudenio vėtromis blaško,
kur ožiai ir ožkos, ir jaučiai nudurti[2])
degėsių vietą kasdien kraujais taško,
ten didį laužą iš malkų pastato,
platų ir aukštą, kaip akys užmato.

Viduryj laužo yr ąžuolas žalias,
po juo ginkluotas, ant žirgo, išbalęs
vergas, matyti, gražiai parėdytas,
stovi retežiais drūtai surakytas,—
kryžiuočių vadas[3]), kursai siuntiniaudams[4])

[1]) M.: teraz poznaje głos nieznany wczora, niestety, nie był to głos Litawora—ne iš veido, tik iš balso jis pažino mirštantį nebuvus Liūtaurą. [2]) M.: gdzie woły, konie, trzoda srebrnoruna — kur jaučiai, žirgai ir avys (sidabro vilnomis kaimenė). [3]) komturas. [4]) siusdamas.

vakar atkeršyt lietuviams žadėjo,
kurs kunigaikštį ugnimi nušaudams,
atmonį skaudų atpildyt mokėjo.[1])

Aplink, prie laužo, daug kas stovėdams,[2])
pasėką liūdną karės sulaukt geidžia,
kiekvienas minčių spiečius kratinėdams,
iš širdies vis vilties neišleidžia;
akys nuliūdę juos į rūmą traukia,
o ausys godžiai žinių iš ten laukia.

Štai ir trimitas iš bokšto padėto [3])
pilyj girdėti; per tiltą, iš lėto
artinas pulkas apsiašarojęs,[4])
nešdams ant rankų prie laužo lavoną.
Kardas, saidokas jo guli pas kojas,
aplink apsiaučia jį skraistė raudona; [5])
rūbas vadovo, bet nematyt veido, —
antkaktį[6]) platų ant jojo užleido.

---

[1]) Pastaboje M. kartoja Strikauskio žinią, kaip 1315 m. lietuviai dievams paaukoję komturą Gerardą Rūdą. Poška apie 1825 m. parašė apie tai „seną dainą istorinę žemaičių“:

Kryžiokai savo būdu nenori pamesti,
geidžia žemaičius surištus į Prūsus parvesti.
Enrikas, jų kariovedis, turįs [a]) gausias kares,
iš pat vidaus Vokiečių čionai atsivaręs,
patį vidų Žemaičių, Varnių apygardę,
išdegino, išplėšė, sugriovė, suardė,
bet žemaičiai terionės tos nesibijojo,
sugrįžtantiems kryžiokams ant kelio užstojo,
viduj didelių girių iš visur apspietė [b])
— nei atgalion sugrįžti nei, priešakin eiti!
Taip miškuose apstoję tarp pelkių bedugnių,
užpultojus išnovino geležiu ir ugniu,
o idant Perkūnas būtų pagarbintas,
Gerardas Rūda su arkliu gyvas sudegintas.
Tokią didę pergalę [c]) kad amžiai žinotų,
vienas [d]) kryžiokas negrįžta namo, kursai žinią duotų.

a) turėjęs, tuo pagarsėjęs. b) P.: žemait. apspeitė. c) laimėjimą. d) nė vienas.

[2]) M.: biegą mieszczanie, rycerze, kapłani — bėga pilėnai, karžygiai, kunigai.

[3]) iš bokšto, padėto pilyj — lenkybė: położonego. [4]) M.: w żałobnej odzieży — gedulingai pasirėdęs. [5]) M.: płaszcz szeroki, książęce stroje — tad gali būti raudona (purpurinė) skraistė. [6]) šalmą.

Tai jis, Liūtauras, dosnios ponas rankos,
kas gi sulygti su juo gal pataikyt,
vokiečius grumiant arba mušant lenkus,[1])
ar namiej minią mokės taip sutaikyt?
Kodel laidojant tave neužlaiko
garbingų papročių senojo laiko?
Ne tokia garbe senovėj šventojoj
lietuviai kūnus didžiūnų laidojo!

Kodel su tavim nebeina į rojų[2])
tarnas, kurs sergėdams tavo dabojo
žingsnį kiekvieną? ir gedulu apdėtas
žirgas, draugas kovų numylėtas?
Sakalas, šunes, laukuos ir po girią
tiek džiaugsmo ir vargo su tavim prityrę?

Taip kalba prastuoliai; kareiviai suvilgo
kūną medum[3]) ir ant laužo jį deda;
prie vamzdžio balso, vienaip liūdno, ilgo,
kunigai giesmes lydėjimo veda.
Vienas, vyriausias, į ranką paėmęs
peilį, į krūtį kryžiuočio jau stato,
tyčioms jį laiko į širdį įrėmęs...[4])
Sustokit! — štai juodą jotį pamato.

Kas jis, iš kur gi? Kareiviai pažino:
mušantis šiandien pakalnėj, iš ryto,
kada lietuviai jau trauktis ketino,
kada kryžiuočiai Liūtaurą apspito,
jis, tartum kokia dvasia—geradėja,
ką laimint žmones gėrybėms paprato,
kad jau mūsiškius apilsusius mato,
jėgų ir dvasios priduoda atėjęs.

Tiek tik težino. Ir dar jį išvysta
ant to pat žirgo; toji pat jį dengia
skraistė. Bet kas jis? — Žiūrėkit! pradengia
veidą, visiems jį parodo .. O dyvas!...
Jei ne vilia, jei mūs akys neklysta,
tai Liūtauras kunigaikštis dar gyvas!
„Gyvas!“, surinka balsu vienu, „gyvas!“
Paleistas garsas, prie žvaigždžių pašokęs,
po Naujapilies toli apylinkę graudžia,
džiūgina visus jis ir judina širdis.

---

[1]) M.: hordy Nogaju — totorius. [2]) M.: do nieba — į dangų. [3]) ir pienu. [4]) M.: starszy pochodnię wziął i nóż ofiarny — vyriausias (kunigas) paėmė žibintuvą ir aukai peilį. Ir. Jonas išplėtė šį vaizdą.

Tiktai Liūtauras nebjaučia, nebgirdi...
Stovi ir, lyg jau nieko neatbodams,
liūdnai, graudingai į minią pažiūri,
liūdnai nusišypso, lyg juoku dėkodams,
juoku, kurs jokios gyvybės nebturi,
kurs skaistų veidą ir akis apklodams,
tiek tik linksmybės priduoda ir dabo,
kiek pundai gėlių padėti ant grabo.

Jau dega laužas, ugnis aukštyn kyla,
o kunigaikštis, visuotiną tylą
pertraukdams: „Ar žinot, kieno čia kūnas,
sako, nuo laužo Anapilin [1]) žengia?
Tai Gražina, moteriškė-didžiūnė! [2])
Kerštą atpildžiau, bet jis neįstengia
sugrąžint širdžiai ramybės!“ Suriko,
šoko ant laužo ir dūmuos... pranyko.

Poetas papildo Gražinos istorijos žinias, pasirėmęs tarno žodžiais, kuris buvęs rūmuose pasislėpęs ir girdėjęs, kaip ji mėginusi vyrą perkalbėti, kaip ji persirėdžiusi vyro rūbais ir šarvais, kaip šis paskiau, visiems išėjus, pabudęs ir, neradęs nei žmonos, nei kariuomenės, nei savo šarvų, ant greitųjų apsivilkęs kuo pakliuvus, šokęs paskui kariuomenę ir įveikęs kryžiuočius, kaip paskui parvežęs mirtinai sužeistą Gražiną ir kaip ji mirdama prašiusi jai atleisti už prigavimą.

Lietuvaitės laukas.

Pasakojo štai tarnas paslapta, iš tyko,
bet Rimvydui mirus, kada baimė išnyko, [3])
kalboj nebereikėjo šiam tarnui dabotis,
jo žinia kaskart labiau pradėjo plėtotis.
Nėra žmogaus ant plačių Naujapilies plotų,
kursai apie Gražiną dainos nežinotų:
dainuoja kanklininkai, kartoja mergaitės,
kovos gi vietą mena lauku Lietuvaitės. [4])

---

[1]) Ir. Jonas į vertimą įspraudė Anapilį (Anafielių)—aukštą kalną, į kurį lipę lietuvių vėlės, bet kurio M., rašydamas Gražiną, dar nežinojo; šį vardą kiek vėliau paskelbė istorikas Norbutas. [2]) M.: niewiasta z wdzięków, a bohater z ducha — moterė gražumu, o milžinė (didvyrė, didžmonė) savo dvasia (kilnumu). [3]) M. priduria: bo Rymwid zabronił o tem przed ludem rozplatać—nes Rimvydas buvo uždraudęs apie tai žmonėms plepėti. [4]) M. laikais taip dar tebevadinta.

VĖLINĖS.

I-ji DALIS. [1])

I-ji dalis susideda iš atskirų pasakojimo nuolaužų, lyg nesurištų su kits kitu fragmentų.[2]) Pirmajame mergaitė skaito įgarsėjusią XIX-jo a. pradžioje apysaką „Valerija“.[3]) Ji pavydi Valerijai, kurią myli Gustavas. [4]) Skaitytoja lygina savo vienumą su Valerijos laime ir jaučia esant kur jaunuolį, kuris bent mintimis jos siekiąs; o, kad juodu kada bent pasimatytų!

Antrame fragmente senas kanklininkas [5]) ir kaimiečiai vėlinių vakarą slaptai sueina už koplyčios senovės būdu mirusiųjų vėlių pagerbtų. Jaunuoliai mėgina nuraminti dejuojančią del mirusio sužadėtinio mergaitę, jog kitą ji sau rasianti. [6]) Jie taip pat kreipiasi į senovės išsiilgusį senį.

Neliūdėk, seni, tavęs jauni prašom,
ilgesys širdžiai, taip pat mintims kenkia;
toj[7]) širdyj yra mums pavyzdžiai gyvi,
tose mintyse patarimai brangūs

Ąžuolas senas meta lengvus rūbus,
jo ūksmės prašo ir žolės ir gėlės.
— Nežinau jūsų, naujos jūs giminės,
ar bėsat vertos ūksmės ir pavėsio?
Ne tokios augo senojoj gadynėj
mano pridengtos ir žolės ir gėlės. [8])

Nesibark, seni, neteisingai pyksti!
Kaip seniau buvo, niekas to nežino.
Kai nuvys vienos, tad užžels tau kitos,
gal ne taip gražios, bet tuo jos nekaltos.
Tad saugok spalvą, džiaukis mūs gražumu,
į mus žiūrėsi—atminsi senovę.[9])

---

[1]) Parašyta 1820—1821 m. žiemą Kaune po to, kai jau buvo parašytas „Romantiškumas“. Kai kas (Chlebovskis ir kiti) mano ją buvus 1833—1839 m. parašytą užsienyje. Išspausdinta 1861 m. [2]) Lot. frango — laužyti; fragmentum— atlauža, nuodauža. [3]) Latvijos vokietė Kriudnerienė (1764—1825) 1803 m parašė prancūzų kalba romaną „Valerie“, kuriai turėjo įtakos garsusis Gėtės „Verteris“ (Die Leiden des jungen Werthers, 1761). [4]) „Valerijos“ Gustavas Linaras davė „Vėlinių“ poetui vardą savo vardui nuslėpti. [5]) M.: guślarz—burtininkas ir kanklininkas (slav. guslo — burtas, gusli — kanklės). [6]) Čia M. nurodo savo „Romantiškumą“. [7]) tavo. [8]) Jaunųjų žodžiai ne tiktai rodo šiaip dviejų kartų nesusipratimą, bet ir M. gadynės dviejų kartų: vyresniosios, kuri atsiminė ir idealizavo Rusų jungan dar nepatekusią tėvynę, ir jaunesniosios, kuri nuo pat lopšio gavo tą jungą kelti, jame užaugo. [9]) M. turi omenyje savo draugų filomatų veikimą, kuris sugrąžinsiąs tėvynei laisvę.

Marilė (Marija Vereščekaite-Putkamierienė, 1799—1863).

Neliūdėk, seni, ilgesys bus bergždžias:
daugel nustojai, o šimtai juk liko!
Ne visa tau laimė karste yr sugulus,
ne vien tenai yr tavo brangiausieji:
imk nors kiek laimės nuo mūs laimingųjų,
mirusių ieškok tarpe mūs gyvųjų.

Pasilikdamas su jaunuomene, senis šaukia nustojusius gyvenimo tikslo, nusiminusius, suklydusius:

Kas atsimena senovę
ir kas ateitį svajoja,
eik nuo svieto, eik prie kapo,
nuo išminčiaus prie burtininko!

Slapties mus tamsa apglobia,
tikinčiųjų giesmė veda; [1])
eik su mumis kas dejuoja,
kas ką atmen, kas ko geidžia.

Kanklininkui įsakius, jaunuomenė sustoja pusiaukelėje tarp kaimo ir kapinių:

Tarp lopšelio irgi karsto
jaunas mūsų amžius stovi:
tarpe džiaugsmo ir liūdimo,
mano broliai, viduj stokim!

Negi grįšime į kaimą,
negi tuojau ten ir bėgsim:
čia pagerbsim brangias vėles,
naktį trumpinsim giesmėmis.

Einančiuosius sveikinsime,
grįžtančiuosius klausinėsim,
bailių baimę išsklaidysim,
kelią rodysim paklydus.

Nebėr saulės, vaikai bėga,
seniai eina, verkia, suokia,
užšvis saulė, užšvis vėliai, [2])
grįš vaikeliai, grįš seneliai.
. . . . . .

Bet iš mūs kas jaunam amžiuj
sveiku petim veikt nebando,
vien galvojimu, širdimi,
tas pasauliui yr jau žuvęs.

Kas jaunatvėj liūdną raudą
užtrauks sykį, visad trauks ją;
kas priklydo kapus sykį,
tas negrįš jau į pasaulį.

Tad vaikai ir tėvai mūsų
į koplyčią teein melsti;
mes, jauni, pusiaukelėje
po šviesiu dangum paliksim. [3])

---

[1]) M.: Pieśń i wiara przewodniczy — giesmė ir tikėjimas veda.
[2]) grįš laisvė.
[3]) jaunuomenė nedalyvaus vėlinėse. – Antrojo fragmento eilės yra M. B-kos išverstos 1927. IV. 22.

Trečiame fragmente kalbasi senis (kanklininkas) su vaiku. Senis daugiau galvoja apie kitą, mirusiųjų, pasaulį, negu apie šį, gyvųjų, kuriame jis tiek prityręs skausmo, jog vaikui belinkėja jaunam mirti. Senio reikalaujamas vaikas dainuoja baladę apie užburtąjį jaunuolį Porajų,[1]) kuris akmeniu virtęs. Garsus burtininkas Tvardauskis[2]) senovės pilyje pasitikęs retežiu prie mūro prikaltą jaunuolį, kuris kuone visas jau buvęs akmeniu virtęs; veidas tebebuvęs dar gyvas, reiškęs gilius jausmus ir drąsą. Jis klausiąs Tvardauskį, ar tebekovojąs dar kunigaikštis Algirdas su vokiečiais ir totoriais; išgirstąs du šimtu metų jau praėjus. Jaunuoliui dar paklausus, ar Švytės paežerėje nesipasakoją žmonės apie narsųjį Porajų ir jo mylimą Marilę, Tvardauskis atsakąs, jog visoje šalyje (nuo Nemuno ligi Dniepro upės)[3]) niekur negirdėjęs apie tuodu numylėtiniu, ir norįs sudaužyti ties Poraju kabantį veidrodį, idant tuo pasiliuosuotų užburtasis jaunuolis. Tačiau Porajus prašąs duoti jam veidrodį; gavęs, jis bučiuojąs — ir visas virstąs akmeniu. [4])

Ketvirtame fragmente medžiotojas Gustavas dainuoja linksmą šaulio dainelę[5]) ir, atsiskyręs nuo draugų, mąsto, svajoja... Kaip ir „Valerijos“ skaitytojai, jam atrodo, jog kaži kas girdi jo atdūsius ir mato jo ašaras. Jis pasiruošęs esąs žmonių išsižadėti, kad tik kur sueitų su tąja nežinomąja, kurios jis taip ilgisi. Čia pasirodo Juodasis Medžiotojas,[6]) kuris šaukia jį paragauti svieto linksmybių; šiam jį atstumiant, tikina, jog kažkas sekąs Gustavo gyvenimu ir norįs su juo pasitikti[7]). Gustavas nebenusimano, kuo būdu nepažįstamasis atsekęs jo mintis, ir varo jį nuo savęs.

---

[1]) Mickevičių giminės garbės ženklas (erbas).

[2]) Bene XVI a. burtininkas lenkų padavimuose, iš kurių pateko ir į lietuvių padavimus.

[3]) Tad Lietuvoje ir Guduose.

[4]) Akmenėjimas čia reiškia vis didesnį poeto skyrimąsi nuo pasaulio ir užsidarymą savo skausme.

[5]) Sekimas Vėberio opera „Freischütz“ (Laisvuoju šauliu). Kadangi ir vokiečių muziko V. (1786—1826) opera pirmą kartą buvo atlikta tiktai 1826 m. birželio mėn. (Berlyne), o tik paskui tepasirode Vilniuj, tad šis fragmentas, be abejo, ne 1821 m. pradžioje, kaip kad kiti, yra rašytas. 1826 m. Maskvoje M. yra jį iš naujo parašęs. Pasak Chlebovskio, fragmento redakcija esanti 1833 m.

[6]) „Freischütz“ — der schwarze Jäger.

[7]) Palyg. pirmojo fragmento. „Valerijos“ skaitytoją.

VELUOKAS. [1])

Širdis sustingo, krūtinė it ledo,
sučiauptos lūpos ir akys užmerktos;
dar šiam pasauly, tačiau ne pasauliui:
kas tai per žmogus?—numiręs.

Veizdėk! gyvybę viltis jam grąžina,
atminties žvaigždė spindulių suteikia:
velionis grįžta į jaunybės šalį
mielojo veido ieškotų.

Vėl krust krūtinė, bet šalta—ledinė,
lūpos ir akys staiga prasivėrė;
vėl šiam pasauly, tačiau ne pasauliui:
kas gi tas žmogus?—veluokas.

Tie, kur gyveno arčiau kapinyno,
žino veluoką kas metai nubundant;
vėlinių dieną atver savo kapą
ir žmonių tarpan skubėja.

O kai užskambin savaitei ketvirtai,
vėl grįžta naktį, jėgų nebtekęs;
kruvina širdžia, lyg perplėšta nūdien,
vėl kapinėse užmiega.

---

[1]) M.: Upior, parašytas 1823 m. vasario mėn. Kaune, jau išsiuntus Vilniun II ir IV „Vėlinių“ dalį spausdinti. Tatai turėjo būti lyg įžanga (prologas) anom dviem dalim paaiškinti. Lenk. upior, sen. rusų upyr', vėliau dažnai vampir — veluokas (Kuršaitis): palyg vėlė, velonis, velinas: numirėlis, iš grabo pakilęs gyviesiems kankinti, ypačiai kraujui čiulpti. Slavių liaudis nepersenai „besivaidinantį“ numirėlį atkasdavo, galvą atkirsdavo ir širdin įsmeigdavo apušinį kuolą. Veluoką įsivaizduoti liaudžiai davė pagrindo ir medžiagos neramiai miegančių žmonių nakties slogučiai, karščiuojančių ligonių kliedėjimai, likantropija arba tokia proto netekimo, kanibalizmui (žmogėdrumui) artima rūšis, kai ligonis jaučiasi vilku pavirtęs ir žmones puoląs (gr. liukos—vilkas, antropos—žmogus; iš čia pasakos apie vilkakius, vilkatus, slav. vilkalakius, vok. Währwolf'us), o taip pat dabar Aprikoje bei Pietų Amerikoje tebeužsilikę šiksnosparniai — vampirai, kurie tikrai puola miegančius gyvulius ir žmones, čiulpdami jųjų kraują. Iš padavimų apie veluokus vokiečių poetas Bürger'is 1773 m. sukūrė savo garsią baladę „Lenore“, kuri padarė didelės įtakos tiek Eiropos Vakarams tiek ir Rytams (rusams, lenkams), kaip Mickevičiui („Bėgimas“, „Lelijos“) ir jo draugams. Į lietuvių kalbą „Veluoką“ išvertė M. Gustaitis 1922 m.

Daug prikalbėta apie nakties žmogų;
gyvi, kur buvo jo laidotuvėse,
sako, jog žuvęs pačioje jaunybėj,
bene bus pats nusižudęs. [1])

Tur būt, dabartės amžių bausmę kenčia,
nes liūdnai unkstė ir liepsna pūškavo;
nesenai vienas sens zakristijonas
pamatė jį ir nugirdo.

Sako, veluokas, iš žemės išėjęs,
akis į žvaigždę išvertė aušrinę,
rankas užlaužė ir šaltojom lūpom
išmetė tokią dejonę:

— Prakeikta dvasia! kam tarp nejautriosios
žemės skardynų kurdini gyvybę?
Prakeikta šviesa užgesai ir vėliai..
kam bešvieti tu man vėliai?

O teisingasis, bet baisus likime!
Vėl ją [2]) išvysti, pažint, atsiskirti,
ir ką kentėjau, kentėti kas metai,
ir kaip pabaigęs, vėl baigti!

Kad tave rasčiau, turiu gaujos tarpe
klaidžiot, iš ilgo slapstymos išėjęs,
bet aš nepaisau, kaip žmonės pasveikins:
visko prityriau gyvendams.

Kada žiūrėjai, it vagis turėjau
akis nugrįžti; kalbančią girdėjau,
kasdien girdėjau ir kasdien turėjau,
kaip lenta grabo tylėti.

Juokdavos andai prieteliai jaunieji, [3])
ilgesį mano keistumu vadino;
o vyresnieji trukt pečiais—atstoja,
ar gudriu žodžiu nuobodin'.

---

[1]) M., matyt, yra kada galvojęs apie nusižudymą.
[2]) Čia ir toliau—apie Marilę Vereščekaitę-Putkamerienę.
[3]) draugai filomatai.

Klausiau vienodai juokų, patarimų,
nors gal ir pats už kitus negeresnis;
pats piktinčiausi per didele aistra,
juokčiaus iš skundo per ilgo.

Kas kitas [1]) manė, jog tave užgaunu:
jog žeidžiu gimtą savigarbą jojo;
tačiau reikėjo mandagumui lenktis,
dėjosi nebesuprantąs.

Ir aš išdidęs jį kamantinėjau;
nors ir neklausia, nors tylėti moku,
varžtu kalbėjau,—kai atsakinėjo,
dėjausi nebesuprantąs.

Kas negalėjo atleisti man kaltės,
vos įžeidimą palaikys ant lūpų
benorį veidą verste verčia juoktis,
gailestis vyzdžiu meluoja:

nedovanojau tik tokiam niekuomet!
Nors skundais niekad nesutepiau lūpų,
nesiteikiau nei paniekos išreikšti,
kada jam nusišypsojau. [2])

To veik patirsiu, jei laukinį veikslą
iš po šešėlio svetimiems pareikšiu:
vieni mane tvos egzorcizmo rykšte, [3])
kiti nustebę ims bėgti.

Vienas juokingas, kits gailiai nuobodus,
pašiepiamai kits akis ims kraipyti...
Vienospi [4]) eidams, už ką gi žmonių tiek
turiu įžeisti ar stebint?

Kas nors bebūtų, senu taku eisiu:
juokdarių gaila, juokas gailestingiems!
Tiktai, mieloji, tik tu su veluoku
pasisveikink po senovei.

Pažvelk, prabilki! atleisk mažą kaltę,
jog drįstu grįžti tavęspi dar kartą
praeities šmėkla, vienai valandėlei
nūdienę laimę sudrumsti.

---

[1]) Marilės sužadėtinis Putkameris.
[2]) Kalbama apie kurį Marilės giminietį.
[3]) maldomis vys iš manęs tariamąją piktąją dvasią.
[4]) Marilėspi.

Tavo akužės, pratę regėt saulę,
galvos lavono gal nebesigąsdins,
gal iki galo kalbos šermeninės
teiksiesi kantriai klausyti...

Ir minčių siekti praeities vaizduose
klajojančių, kaip nenaudingos gėlės,
kurios tarp seno akmeninio rūmo
pakrikas klosto šakytes.—

II-ji DALIS. [1])

Daugelyje Lietuvos, Prūsų ir Kuršo vietų tėvams ir apskritai protėviams minėti liaudis lig šiol tebekelia vėlinių šventę. Toji iškilmė turi savo pradžią stabmeldybės laikuose; kitados ji buvo vadinama ožio puota, kuriai vadovavo kanklininkas, kartu kunigas ir poetas. Dabar, kai kunigai ir ponai ėmė drausti papročius, surištus su prietaringomis apeigomis ir ne kartą peiktinu išdykumu, liaudis švenčia vėlines slapta koplyčiose ir apleistuose namuose, netoli kapinių. Daromas ten, paprastai, pokylis iš visokių valgių, gėrimų, vaisių ir iššaukiamos mirusiųjų vėlės. Įsidėmėtina, kad paprotys vaišinti numirėlius atrodo bendras visoms stabmeldžių giminėms: Omėro gadynės graikams, Skandinavijoje, Rytuose ir ligi šioliai Naujojo Pasaulio salose. Mūsų vėlinės turi tą ypatybę, kad jose stabmeldžių apeigos yra sujungtos su krikščionių tikybos nuomonėmis; juo labiau, jog Uždūšinės atsieina apie tos šventės laiką. Liaudis mano valgydama, gerdama ir giedodama palengvinsianti vėlių kančias. Taip kilnus šventės tikslas, nuošali vieta, nakties metas, slėpiningos apeigos didžiai veikė kadaise mano vaizduotę; klausydavau pasakų, padavų ir giesmių apie numirėlius, grįžtančius pas gyvuosius, apie jų prašymus ir perspėjimus; visuose betgi šiuose slėgiančiuose mus prasimanymuose galima buvo pastebėti dorybės žymių ir padorinamų pamokymų, kad ir sodietiškai įvaizduotų. Šioji poema duos panašių vaizdų; apeigų giesmės ir burtai yra dažniausiai tikrai, ne kartą visiškai, paimti iš žmonių poezijos. [2])

---

[1]) Rašyta 1821 m. Kaune. Išspausdinta 1823 m. kartu su „Veluoku“ ir IV d. Vilniuje.

[2]) M prakalba. Poemos nuoraše jis daro pastabą: „Viskas čia sumanyta, pasiėmus iš kaimo giesmių, o net ir būrimo formules bei giesmes verčiau iš lietuvių kalbos (całe wymyślenie wzięte jest ze śpiewów wiejskich, a nawet formuły zaklinania i inkantacje tłumaczyliśmy z języka litewskiego). M. mėgdavo kartais „vertimu“ pridengti savo kūrinį kaip Kęstučio žirgelį („Gražinoje“) arba „Marilės kalnelį“, tad ir čia gal tą pat gauname, nes pats M. sako kitados, tad kūdikis, tebegyvendamas Guduose, jas žiūrėjęs ir klausęs. Manoma, jog ir vėliau jis jose buvęs kartu su Marile Vereščekaite. Vėlinių medžiagos daugiausia turime Guduose surinktos, bet jos dar labiau dera lietuvių vėlių kultui. Kalenbacho nuomone, M. galėjęs vėlinėse būti ir Kauno apylinkėse. Palyg. mano prakalbą M. Gustaičio „Vėlinių“ vertimui (1926). — II-ji dalis 1887 m. buvo išversta Ir. Jono (išsp. 1899), o paskui (1926) M. Gustaičio. Ir(-šų) Jono vertimas yra rimuotas, mano čia sutikrintas su M. originalu ir su G. vertimu.

Kanklininkas. — Senis, choro pirmasis. — Kaimiečių (vyrų ir moterų) choras.—Koplytėlė. — Vakaras.

There are more things in heaven and earth,
than are dreamt of your philosophy.

Yra prajovų danguj ir ant žemės,
apie kuriuos nei sapnuoti nesapnavo jūsų išminčiai.[1])

Šekspyras.

Choras.

Tamsu visur, tylu visur:
kas gi čia bus, kas gi čia bus? [2])

Kanklininkas.

Duris koplyčios uždarykit,
aplinkui karstą tik sustokit,
žvakių užpūtę liepsną šviesią,
langus skaroms tamsioms užtiesę,
lai mūs' paslaptingo rato
nė mėnulis nepamato.

Senis.

Padaryta,
kaip sakyta.

Choras.

Tamsu visur, tylu visur:
kas gi čia bus, kas gi čia bus?

Kanklininkas.

Skaistyklos vėlužėlės,
kurios geriat karštą smalą,
kurios upių dugnuos šąlat,

---

[1]) Tąja ištrauka M. taiko į romantizmo priešą Vilniaus prof. Sniadeckį.
[2]) M-iaus ir romantizmo priešai šiaip jį pajuokė: „Tamsu visur, kvaila visur, nieko nebuvo, nieko nebus".

kurios medžiuos apsistoję,
kenčiat karštoje liepsnoje,
krosny graužiamos ugnelės, —
susirinkit visos šičia,
kiek tik yr jūs, į koplyčią.
Protėvių čia palikimu,
malda, auka apkerėsim,
ir valgymu ir gėrimu
kiek galėsim, jums padėsim.

Choras.

Tamsu visur, tylu visur:
kas gi čia bus, kas gi čia bus?

Kanklininkas.

Duokit man kuodelio saują.
Aš uždegsiu; jūs skubėkit,
kai liepsnelė aukštyn šoktels,
lengvais ją kvėpimais pūskit,
kad žemyn ji nenukristų
ir ore tuojau sudegtų.

Choras.

Tamsu visur, tylu visur:
kas gi čia bus, kas gi čia bus?

Kanklininkas.

Pirmiau jūs, vėlės nekaltos,
ką prie šio klonio kartybių,
ašarų, vargo, piktybių,
neilgai buvot prikaltos,
pasirodėt ir išdilot,
kaip štai sauja šio kuodelio,
skraidot po padangių šalį,
bet į dangų eit negalit,
tas mes šaukiam,
tų mes laukiam.

Choras.

Tarkit, kam ko stinga, trūksta,
kas ko alksta, kas ko trokšta?

Palubėse pasirodo dvi vaikų vėleli. Jos giriasi rojuje visko turinčios, bet dangaus nepasieksiančios, nes per daug joms gera buvę šiame pasaulyje. Kanklininkas siūlo joms visokių skanumynų, bet jos ko kita prašo:

Vėlinėms atlėkėva
ko nors kartaus iš jūs gauti,
garstyčių norėtuva
nors du grūdu paragauti.

Senis ir sodžiaus jaunuomenė Vėlinių apeigose koplytėlėje.

Tik klausykit ir isidėmėkit,
kad, sekant Dievo sprendimu,
kas nepatyrė žemės kartybių,
tas neragaus nė dangaus saldybių.

Choras.

Klausykime ir įsidemėkime,
kad, sekant Dievo sprendimu,
kas nepatyrė žemės kartybių,
tas neragaus nė dangaus saldybių.

Kanklininkas.

Vėluže! angelėli!
ko geidėt, prašėt, gausite, laukit.
Šia--grūdelis, va, grūdelis—
ir sudiev, greičiau keliaukit!

Kas geruoju neklausytų:
vardan Tėvo, Sūnaus, Dvasios!
ar matot kryžių Viešpaties?
Nenorit valgyti nei gerti,
sveiki sau galit keliauti
šalin iš čia, išties!

Choras.

Kas geruoju neklausytų:
vardan Tėvo, Sūnaus, Dvasios!
ar matot kryžių Viešpaties?
Nenorit valgyti nei gerti,
sveiki sau galit keliauti
šalin iš čia, išties!

(Vėlė dingsta)

Kanklininkas.

Baisus vidunaktis ateina,
sklandžiau užskleskite duris;
paimkit skalas dervingas,
degtinę viduj pastatykit,
o kai iš tolo pamosiu lazdele,
tegu dega degtinėlė!

Senis.

Jau pasirengęs.

Kanklininkas.

Duodu ženklą

Senis.

Liepsna iškilo, trinktelėjo
ir išdilo.

Choras.

Tamsu visur, tylu visur:
Kas gi čia bus, kas gi čia bus?

Kanklininkas.

Dabar jūs, dvasios piktybės,
baisiomis kaltėmis kaltos,
jog prie žemės nedorybės
esat retežiais prikaltos!
Jūsų piktam kūnui mirus,
dvasia pražangi, nuo kūno
ir po mirties nesiskyrus,
prakeikimo vietoj tūno.
Jei galim tą kančią didę
kuo sumažint ar pašalint,
ugnies gaivalą išvydę
pasiskųst ateiti galit.

Choras.

Tarkit, kam ko stinga, trūksta,
kas ko alksta, kas ko trokšta?

Balsas (už langa).

Krankliai, pelėdos, ereliai,
ko gi susirinkot šičia!
Pasitraukite iš kelio,
leiskit mane į koplyčią!

Kanklininkas.

Kokia šmėkla ten, iš tiesų!
Ar matote lange biesą?
Baisus žvilgis jojo veido,
plaukais visas apsileido,
akys šviečiasi kaktoje,
burnoj žarijos liepsnoja:
taip, kaip sausas pėdas lapų
kad užkurtas ugnim tapo,
liepsną, dūmus krūvon maišo, —
iš jo burnos, vietoj kvapo,
kyl žarijos, kaip iš maišo.

Choras.

Taip, kaip sausas pėdas lapų
kad užkurtas ugnim tapo,
liepsną, dūmus krūvon maišo, —
iš jo burnos, vietoj kvapo,
kyl žarijos, kaip iš maišo.

Vaiduoklis (už lango). [1])

Nepažįstate manęs, vaikučiai?
Prisižiūrėkite drūčiai:
aš velionis jūsų ponas,
kuris valdė šitą dvarą.
Sunkiai Dievas baudžia, bara,
mane valdo, šit, šėtonas:
kaip tik šviesą tamsa varo,
puola paukščiai nakties laiko,
o kad šviesu pasidaro,
bijau, baidaus dienos laiko.
Nėra galošiai kankynei,
nėra galo šiai klajonei.
Dieną, naktį badas graužia:
kas bus mano sotintojas?
Plėšrūs paukščiai mane drasko:
o kas mano bus gynėjas?
Nėra šiai kankynei galo.

[1]) Pragaro vėlės tegalinčios pro langą koplyčion žiūrėti.

Choras.

Paukščiai jį plėšrieji drasko:
o kas bus jo apgynėjas?
Nėra, nėr kankynei galo!

Kanklininkas.

Kuo gi galim vėlę pono
išgelbeti iš šėtono?
Kuo gi galim atvert dangų?
Tark, sakyki, ko gi nori
mūs' meldimu gauti brangiu?
Gal kenti pats badą baisų?
Geidi pieno ar cukorį? [1])
Teki uogų, imki vaisių.

Vaiduoklis.

Ką, dangun? o kas to geidžia,
kas to prašo, kas tai mano?
Aš norėčiau, tegul mano
vėlė kūną tik apleidžia,
paskui siųst gal kur įmano,
te duod pragare man vietą,
kad tiktai šitame sviete
su velnių gauja baisinga
nevilkčiau kūno nelaimingo,
senų linksmybių nematyčiau,
senų šlykštynių neatminčiau,
nuo ryto ik saulėlydžio,
nuo salėlydžio ik ryto
alkio, bado aš nekęsčiau,
viską paukščiams lest neduočiau.
O, kad sykį dvėst paliaučiau!..
Bet kur tau! širdis tai jaučia
ir likimo balsą girdi,
jog jau reikia iki tolei
valkiotis prakeiktai vėlei,
būt valdžioj velnių, šėtonų,
kol ją kas iš jūs, padonų, [2])
pavalgydins ir pagirdys.

[1]) cukrų (sukrų).
[2]) sl. poddany(i)—valdinys.

O kaip gerčiau, jei kur gaučiau,
vandens nors vieną lašelį!
O kaip valgyčiau, ragaučiau
kviečių kad bent du grūdeliu!

Choras.

O kaip gertų, jei kur gautų,
vandens nors vieną lašelį!
O kaip valgytų, ragautų
kviečių kad bent du grūdeliu!

Naktiespaukščių balsai.

Veltui verkia, veltui prašo!
Mes juoduoju paukščių ratu,
krankliai, pelėdos, apuokai,
kitkart, ponul, tarnai tavo,
ką badu pas jį padvėsėm,
vis išgersim, vis suėsim.
Ė, varnai su vanagais!
Griebkim snapais ir nagais
jo valgius draskyti, ryti!
Kai tik jis ragaut norės,
trauksime iš koserės, [1])
ant galvos, pečių nutupsim,
su žarnoms valgius išlupsim!
Nežinojai meilės, gėdos!
Krankliai, apuokai, pelėdos,
ir mes nepažinkim gėdos:
rykim valgius jojo, rykim,
o kai pritruks kas valgyti,
gabalais kūną draskykim,
te pliki kaulai švitėja!

Paukščių kartojama po kranklio ir pelėdos žodžių.

Kranklys.

Nemėgsti, ponuli, bado?
Alkti ir trokšti nubodo?
O meni, kaip mane rado
skinant vaisius tavo sodo?

---

[1]) iš burnos (palyg. kosiu).

Tris dienas alpau iš bado,
nusikrėčiau kriaušių porą,
šuo lojo, tarnai pamatė,
peršokt nespėjau per tvorą,
pagavo, pas poną varė,
prieš pono teismą pastatė.
O pono, mat, būta pikto!
Tuoj pamatęs mane tarė:
—Kad daugiau to nesitiktų,
už tokį darbą nedorą
reikia skirti skaudžią korą! [1]) —
Už ką?—už tą kriaušių porą,
kurias Dievas žmonėms tvėrė,
taip, kaip vandenį ir orą,
visiems lygiai!.. o tuo tarpu
sargai mušt mane patvėrė:
mėsas, kaip grūdus nuo varpų,
kaip sausas ankštis nuo pupų,
nuo mano kaulų nulupo.
Nežinojai meilės, gėdos!

. . . . . .

Pelėda.

Nemėgsti, ponuli, bado?
O atsimeni, kaip kartais
basa, šaltyje, ant ledo
rymojau ties tavo vartais?
—Ponul,—šaukiau,—badas piauja!
Susimildams liepk, ponuli,
duot dvi bulvi, miltų saują! [2])
Žinai—vyras žemėj guli,
duktė pas tave tarnauja,
motė miršta, akis merkia,
o ant rankų vaikas verkia.
Meldžiu, sušelpk mus, ponuli,
toliau gyvent nebegaliu.
Be gėdos buvai, ponuli!
Bonkoms stalus apsistatęs,
girtos puotos skaniuos dūmuos,
prabangos ir aukso rūmuos

[1]) Sl. kara—bausmė; palyg. karti.
[2]) M.: daj nam zapomogę—sušelpk. Ir. Jono įtarpa neprieštarauja vėlinių vaizdui.

lėbavai; mane pamatęs,
tylomis tarei eiduk ui: [1])
—Ilgai spiegs ji man į ausį?
Šalin tuojau, kuo greičiausiai
vykit laukan ją iš dvaro!—
Už plaukų tarnai išvaro.
O tą naktį vėtra siuto,
pusnis ūžė, šalte šalo,—
rytmetį mus sniege rado
mirusius nuo šalčio, bado.
Nežinojai meilės, gėdos!

. . . . . .

Vaiduoklis.

O nelaime, varge, bėda!
Menka vėlinių paguoda,
nes katras tik ką paduoda,
nakties paukščiai viską ėda!
Per amžius taip vargti turiu,
lemia Dievas visagalis:
kas niekad žmogum nebuvo,
žmonės jo gelbėt negali.

Choras.

Per amžius jis vargti turi,
lemia Dievas visagalis:
kas niekad žmogum nebuvo,
žmonės jo gelbėt negali.

Kanklininkas.

Jei padėt tau mes negalim,
eiki sau šalin, nabage!
Kas geruoju neklausytų:
vardan Tėvo, Sūnaus, Dvasios!
Ar matai kryžių Viešpaties?
Negauni valgyt nei gerti,
sveikas sau gali keliauti
šalin iš čia, ištiesi!

---

[1]) Turkų haiduk—plėšikas, vengrų haidu, lenkų haiduk: vengruose seniau lyg Užuparagio kazokai, iš kurių vėliau samdėsi kariuomenės; vengrus samdėsi ir mūsų valstybė nuo Zigimanto Augusto ir Stepono Batorio laikų, paskiau didžiūnai sau tarnais. Lietuvių kalba beturi juos pavardėse: Eidukas, Eidukevičius.

Choras.

Kas geruoju neklausytų:
vardan Tėvo, Sūnaus, Dvasios,
ar matai kryžių Viešpaties?
Negauni valgyt nei gerti,
sveikas sau gali keliauti
šalin iš čia, išties!

Kanklininkas iššaukia vidutines vėles, kurios gyvendamos su žmonėmis, gyveno ne jiems, ne pasauliui. Pasirodo skaisčios mergaitės vėlė. Gyva būdama, tyčiojusis iš bernelių meilės, o mirusi, kad ir gyvenanti linksmai, be rūpesnio, besijaučianti vienai viena esanti; kažko besiilgstanti, skriejanti ji erdvėje, nesiekdama nei dangaus nei žemės. Kanklininkas apreiškia jai jos tolesnį likimą: tebeskrajosianti dar dvejus metus, o paskiau pasieksianti dangų. Žmonės jos neišgelbėsią: kas žemės nesiekė nė kartą, tam uždaryti rojaus vartai. Vėlė dingsta.

Kanklininkas.

Dabar vėles, kiek tik šičia
yra šitoj šventoj vietoj,
visas šaukiam į koplyčią,
į naktinės šventės pietus!
Yr aguonų, yr čia miltų
visuose kampuos pripiltų.

Choras.

Tarkit, kam ko stinga, trūksta,
kas ko alksta, kas ko trokšta?

Kanklininkas.

Laikas atdaryti durys;
uždekit žiburius žvakes.
Vėlu jau, gaidys jau gieda,
baigėsi baisi auka;
dabar aš jums apgiedosiu
tėvų mūsų garsias dėjas... [1])
Tik palaukit...

[1]) M.: czas przypomnieć ojców dzieje, bet pirmame tekste: teraz wam guślarz opieje sławne przodków naszych dzieje.

Choras.

Kas čia?

Kanklininkas.

Nauja šmėkla!

Choras.

Tamsu visur, tylu visur:
kas gi čia bus, kas gi čia bus?

Kanklininkas (katrai sodietei).

Piemenaite gailavoja, [1])
stok! nes ar man taip jau rodos,
ar ant karsto atsisėdus?
O, del Dievo! griūva grindys,
lyg negyvėlis išlindęs
į piemenę artyn žengia.
Veidas jo ir rūbas baltas,
kaip kad sniegas žiemos laiko;
akis savo šiurkščias, šaltas
jon įsmeigęs jis vis laiko.
Tik veizėkit į jo širdį,
koks matyti rausvas randas,
tartum rausva būt juostelė
arba eilia lyg karielių [2])
nuo krūtinės ligi kojų.
Ranka jis širdį parodė,
piemenei nieko nesako. [3])

Vaiduoklis visą laiką tyli, akis įsmeigęs į piemenę, nors kanklininkas mėgina visokių priemonių jam prakalbinti, paskui ir pašalinti. Kanklininkas kreipiasi į mergaitę:

---

[1]) gedulingoji, geduluose.
[2]) Gr. koraillion, lot. coralium, sl. koral—dažn. rausva jūros sliužiukų (polypų) atgula—kulka.
[3]) Tas pats vaiduoklis pasirodo III-os „Vėlinių" dalies IX-je scenoje. Jo tylėjimas kanklininko aiškinamas tuo, jog nusižudėlis tebuvęs dar gyvas, lengvu šešėliu buvęs vėlinėse iššauktas, bet kalbėti negalėjęs.

Pasakyki mums, mieloji,
kas ta vėlė yr baltoji?
Mums tik baimė, didis dyvas!
Kam tu gailavą nešioji?
Juk šeimyna, vyras gyvas!
Šnekėk, tarki ką, tylioji!
Ko nekalbi? ko šaipaisi?
Gal su juo kame žinaisi? [1])

Choras.

Ko nekalbi, ko šaipaisi?
Gal su juo kame žinaisi!

Kanklininkas

Duokit stulą ir grabnyčią...
Perniek smilkinti bandyčiau
ir žegnočiau po daug kartų,
jau baisybės nenuvysiu.
Vyrai, imkit piemenaitę
ir išveskit iš koplyčios.
Ko kraipaisi, ko šaipaisi?
Gal su juo kame žinaisi?

Choras.

Ko kraipaisi, ko šaipaisi?
Gal su juo kame žinaisi?

Kanklininkas.

Kaip piemenę pavedėjo,
ir vaidyklis eit pradėjo!
Kur mes su ja, jis ten eina:
kas gi čia bus, kas gi čia bus?

Choras.

Kur mes su ja, jis ten eina:
kas gi čia bus, kas gi čia bus?

---

[1]) Marilė, jos vyras ir Mickevičius (Gustavas).

Senatorius Mikalojus Novosilcevas, filaretų persekiotojas.

IV-ji DALIS.[1])

II-sios dalies tylinčioji vėlė yra Gustavas. Jo mylimajai Marilei ištekėjus už kito, jis nusižudo; už tai lemta jam kasmet prisikelti iš numirėlių ir iš naujo pergyventi visa savo kančia. IV-je dalyje jis ateina vėlinių vakarą pas kunigą, kuris jį seniau užaugino, o dabar vakarieniauja su vaikais. Gustavas atvyksta devyniomis; teturi tris valandas gyventi. Jis pasakoja apie savo meilę, kuri atėmusi iš jo protą. Prisimena savo pasižinimą su Marile, pasikalbėjimus su ja, perskaitytas kartu su jąja knygas ir persiskyrimą. Tuo tarpu muša dešimt, gaidys pragydo ir užgeso viena iš trijų ant stalo pastatytų žvakių.

Apsidairęs ir prisižiūrėjęs kunigui, Gustavas pažino savo seną mokytoją — ir prikiša jam, kam šis jį išmokęs skaityti ir žemę jam pavertęs pragaru bei dangumi, užuot palikęs jam ją paprastąja žeme. Prisimena savo kūdikystę, mokymos metus ir vėl su skausmu grįžta prie persiskyrimo su Marile. Prašo, kad kunigas niekam nesakytų, jog G. nusižudęs iš didžiausio sielvarto ir nusiminimo. Su paniekinimu kalba apie bejausmius žmones ir nusiduria. Muša vienuolika, gaidys antrąkart pragydo, užgeso antra žvakė.

G. tebelieka dar gyvas. Jis prašo, kad kunigas sugrąžintų panaikintas senovės vėlinių apeigas, kurios mirusiems padedančios. Sakosi ilgai tebeklajosiąs pasaulyje, iki mirsianti jo mylimoji; su ja jis susitiksiąs danguje. Muša dvylika, gaidys gieda trečią kartą, gesta lempa ties šventuoju paveikslu. Gustavas dingsta.

---

[1]) Parašyta 1822 m. Kaune, išsp. 1823 m. kartu su II d.; į lietuvių kalbą dar nieks nėra išvertęs.

III-ji DALIS. [1])

ĮŽANGA. [2])

Vilniuje, „Aušros Vartų“ bazilijonų vienuolyne-kalėjime miega jaunas kalinys. Sapnai jį kankina, kiti — apsvaigina. Jam bemiegant, varžosi tarp savęs nakties dvasios ir angelai, kurie išmeldę pas Dievą, kad jis įdėdintų jaunuolį kalėjiman ir priverstų jį giliai pasverti savo likimą. Kalinys pabunda. Jis žino, jog maskoliai (rusų valdžia) jį išvarys iš tėvynės; jo vienintėlis ginklas prieš juos bebūsianti giesmė. Jis rašo angliu ant sienos:

D. O. M. [3])
Gustavas
pasimirė 1823 m.
lapkričio mėnesį.
(o toliau:)
Čia yra gimęs
Konradas
1823 m.
lapkričio mėn. [4])

(Ir vėl užmiega.)

I-ji SCENA.

Karidorius. Iš tolo sargyba su šautuvais. Keletas jaunų kalinių išeina su žvakėmis iš savo kamaraičių [5]). Vidunaktis

Jokūbas. [6])
Ar galima? Pasimatysime?

---

[1]) Parašyta 1832 m. balandžio ir gegužės mėn. Drezdene iš 1823—1824 m. Vilniaus studentų—filaretų kalėjimo; į lietuvių kalbą V. Kudirka 1898 m. išvertė I, VII ir VIII sceną (išsp. 1900).

[2]) Prologas, kuris viename nuorašė ėjo IX-ja scena.

[3]) D. O. M. — Deo Optimo Maximo — senovės Romoje ir krikščionių bažnyčiose reiškia šventyklos paskyrimą Dievui, antkapėse — domus omnium mortalium — visų mirtingųjų namai (prieglauda).

[4]) M. buvo suimtas Kaune 1823 m. lapkričio 4 (spalių 23 d. sen. kalend.), atvežtas Vilniun ir uždarytas bazilijonų vienuolyne, paverstame studentų kalėjimu.

[5]) M.: cela — lot. cella — vienuolyno, paskui kalėjimo kamaraitė. Gr. kamára, lot. camera — skliautas, nuo to skliautotas kambarys (vienuolyne ir kit.)

[6]) Jokūbas Jogėla, Vilniaus universiteto studentas, paskui Slucko gimnazijos mokytojas.

Baziljionų vienuolynas (anga), kuriame buvo uždarytas Mickevičius ir jo draugai.

Adolpas. [1])

Sargai degtinę geria;

mūs kapralas... [2])

Jokūbas.

O kiek laiko?

---

[1]) Adolpas Januškevičius (1803—1857), gimęs Nesvyžiuje (Guduose), Vilniaus un-to stud., po 1830 m. sukilimo ištremtas Sibiran.

[2]) puskarininkas. Len. ir rusų kapral, iš pranc. caporal.

Adolpas.

Tuojau pusiaunaktis.

Jokūbas.

Bet rontui[1]) mus sugavus, užplaks kapralą.

Adolpas.

Gesinki žvakę! Matai: ugnis į langą muša.[2])

(Gesina žvakes.)

Rontas nieko! turi ilgai klabinti į vartus,
duoti ženklą, atsako sulaukti, raktus
surasti; paskui karidorius ilgokas,
iki pagaus mus rontas, išbėgiosim, duris
uždarys, į lovą šmakšt ir kiekvienas knarkia.

(Išeina kiti kaliniai, išvadinti iš kamaraičių.)

Ignotas.[3])

Labas vakaras.

Konradas.[4])

Tai ir tu čia?

Kun. Lvavičius.[5])

Ir jūs čia?

Sabaliauskas.[6])

Ir aš čia.

---

[1]) M.: runt—vok. Runde, pran. ronde — judri nakties sargyba.

[2]) atsimuša lange.

[3]) M.: Žegota—sen. lenk. viet. Ignacy. Ign. Domeika (1801—1889), gimęs Naugardėlio aps. (Guduose), 1822 m. baigęs Vilniaus un-tą, apsigyveno Lydos aps. Del dalyvavimo 1830—31 m. sukilime išėjo į Prūsus, gyveno Drezdene, Paryžiuje ir kitur, 1838—1884 m. gyveno Čilyje (Piet. Amerikoje), kur pagarsėjo kaip chemikas, buvo univ. rektorius, paskui grįžo į Naugardėlio aps., bet mirė grįžęs į Čilį. Susirašinėjo su Mickevičium.

[4]) Gustavas — Konradas — Adomas Mickevičius.

[5]) Kun. Kalesantas Lvavičius, Polocko pijarų mokyklos mokytojas.

[6]) Jonas Sabaliauskas iš Balstogės, baigęs Vilniaus un-tą buvo matematikos mokytoju Kražių gimnazijoje, 1824 m. ištremtas į Rusiją, 1827 m. mirė Archangelske.

Frejendas. [1])

Na, Ignotai, einam į tavo kamaraitę!
Naujas kalinys stojo šiandien mūs šeimynon
ir turi kakalį: gerai pakurt galėsim,
o dar naujiena — naujas sienas matysim.

Sabaliauskas.

Sveikas, Ignotai! tai ir tu čia, broli?

Ignotas.

Trys žingsniai pas mane, o tokia jūs daugybė!

Frejendas.

Ar žinot ką, geriau pas Konradą užeisim.
Jo kamaraitė tolimiausia, pas bažnyčią;
nors kas šauktų ar giedotų, nieko negirdėt.
Noriu šiandien daug dainuot ir garsiai kalbėti;
atrodys mieste, kad tai bažnyčioj gieda:
juk rytoj Kalėdos! Ei, draugai, draugužiai,
turiu čia ir bonkužių.

Jokūbas.

Net kapralui nežinant?

Frejendas.

Kapralas geras, jis pats naudosis jomis.
Dargi mūsiškis, senas legijų kareivis, [2])
kurį varu maskolium [3]) caras yr pavertęs.
Jis geras katalikas, kaliniams leis irgi
kartu pabūti šventame kūčių vakare.

Jokūbas.

Jei tik šitai patirtų, gerokai mums tik kliūtų.

(Sueina Konrado kamaraitėn, užkuria kakalį ir uždega žvakę.)

---

[1]) Antanas Frejendas iš Valuinės, studentas.
[2]) buvęs Napoleono legijonistas.
[3]) savo kareiviu.

Kun. Lvavičius.

Iš kur gi atsiradai, mielasis Ignotai?
Kada?

Ignotas.

Šiandien mane griebė iš namų, iš kluono.

Kun. Lvavičius.

Tai tu buvai ūkininkas?

Ignotas.

Nagi! koks dargi!
Kad tu matytum, kokie mano jaučiai arba avys!
Aš kitąsyk neskyriau šiaudų nuo avižų,
nūn Lietuvoj garsus, kaip puikus akamonas. [1])

Jokūbas.

Staiga pastvertas?

Ignotas.

Senai girdėti teko,
kažkokie Vilniuj tardymai einą; gyvenu
šalia pat kelio: matėm kibitkas [2]) pralekiant,
kasnakt mus gąsdino nelabas pašto garsas.
Prie vakarienės, būdavo, susėdus,
tegu kas tyčia peiliu tik suduos į stiklą,
tuoj ima moterys drebėt, seneliai blanksta:
feldjėgeris [3]) štai su varpeliu įvažiuojąs!
Nenumaniau aš nieko, ko ieško ir už ką,
jokioj ligšiol nedalyvavęs sankalboj;
manau, kad valdžia tardymą tik pelnui daro,
kad mūsų kaliniai, gerokai sumokėję,
laimingai grįš namo.

---

[1]) ekonomas, iš gr.

[2]) Sibiro gyventojų vežimas. M.: „vežimas be liumpų (resorų) ir geležies, siauras, plokščias, priešakyje aukštesnis negu užpakalyje. Pririštas pašto varpelis".

[3]) Vok. Feldjäger —lauko šaulys — toks žandaras. Bijota, kad ko nesuimtų. M.: „feldjėgeris atvyksta paprastai naktį, pagriebia įtariamąjį asmenį, nesakydamas kur vešiąs. Kas nebuvo Lietuvoj, vos gali suprasti baimę pakilusią namuose, prie kurių vartų pasigirdo pašto varpelis".

T a m o š i u s.

Tu taip tikiesi?

I g n o t a s.

Na, juk be kaltės tikrai į Sibirą nesiųs;
kokią gal išrast ar pramanyt mums kaltę?
Tylit... Išaiškinkit, kas darosi čionai,
kuo jie mus kaltina, del ko mums kelia bylą?

T a m o š i u s.

Del ko? Juk Novosilcevas [1]) čionai atsibastė
iš Varšuvos! Tur būt, pažįsti senatoriaus
šio būdą, žinai, jog carui neįtiko,
jog vis, ką buvo pelnęs, pragėrė ir praleido,
nustojo kredito, skolose jau-jau skendo.
Kad ir rūpinos jis, ieškojo ir sekė,
Lenkijoj sąmokslo nerado jokio,
tad lanko Lietuvą jis, naują kraštą,
su didžia šnipų gauja čion atsivaręs.
O kad galėtų Lietuvoj laisvai mus plėšti
ir vėl malonę caro sau atgriebti,
turi jis iš mūs draugijų didelį išpūst
dalyką ir carui daug paskirt naujų aukų

I g n o t a s.

Mes išsiteisinsim...

T a m o š i u s. [2])

Veltui ginsimės:
ir tardymas ir teismas slaptai atliekamas, [3])
niekam nesako, kuo yr apkaltintas;
skundikas pats klausys mūs apgynimo,
žut būt nor mus nubaust, bausmės neišvengsim.

---

[1]) Mikalojus Novosilcevas (1761—1836), nuo 1815 m. tarnavo Lenkijoje, 1823 m. paskirtas Vilniun jaunuomenei sekti.

[2]) Tamošius Zanas (1791—1855), gim. Naugardėlio aps., baigė Vilniaus u-tą. Filaretų vadas, prisiėmęs sau vyriausią kaltę. 1824 m. ištremtas į Rusijos rytų gubernijas, senatvėje grįžo Lietuvon.

[3]) Novosilcevo komisijoj.

Mums liko viena, tik viena išeitis:
keletas iš mūsų reik paaukoti priešui,
jie turi tad visų sau kaltes prisiimt.
Buvau aš jūs draugijos priešakyj,
turiu, draugai, už jus ir nukentėt;
priskirkit man kelis parinkę brolius,
nevedusius, apysenius, našlaičius;
jiems žuvus, Lietuvoj nedaug kas verks, dejuos,
iš priešo rankų jie jaunesnius išvaduos.

Ignotas.

Tai šitaip?

Jokūbas.

Va, kaip nuliūdo! Nejautė,
jog gal ant visados bus jau namus apleidęs!

Frejendas.

O štai mūs Jackus[1]) žmoną gimdančią paliko,
o neverkia.

Peliksas. [2])

Ko verkti? Dievui dėkui!
Jei užgims sūnus, štai ką išpranašausiu,
duokš ranką: iš rankų burti moku;
ateitį parodysiu čia tavo aš sūnaus.
(Žiūri į ranką.)
Jei bus teisingas, po maskolių jungu
teismą ir kibitką tuojau gaus patirti;
kažin, dar gali rast visus mus šičia...
Myliu aš sūnus, mūs būsimus draugus!

---

[1]) Viename nuoraše M. čia rašo: Petraškevičius. Anupras Petraškevičius (miręs 1863), baigęs Vilniaus un-tą, 1824 m. ištremtas į Rusijos rytus, išsaugojo, brolių padedamas, visus filomatų draugijos raštus. Lot. Hiacinthus, lenk. Jacek.

[2]) Peliksas Kulakauskis (miręs 1830) iš Mozyriaus (Guduos), baigęs Vilniaus un-tą, ištremtas 1824 m. į Kazanių.

Ignotas.

Ar jau senai čia sėdit?

Frejendas.

Iš kur žinosi?
Kalendoriaus nėr, laiškų nerašo niekas;
biauriausia, jog nežinia, kiek dar reiks tupėti.

Suzinas.[1])

Prie mano lango uždanga medinė,
nei ryto nežinau, nei vakaro.

Frejendas.

Paklausk Tamošiaus, vargo patrijarko:
lydeka didžiausia, pirmas varžan kliuvo;
visus mus sutikęs, išeis paskutinis,
žino šis, iš kur kas ir kada atvykęs.

Suzinas.

Tamošius tai! nepažinau Tamošiaus.
Duok ranką. Trumpai, mažai mane tu pažinojai:
kiekvienas brangino tada tavo draugystę;
daugelio draugų apsuptas, artimesniųjų,
manęs minioj nepastebėjai, bet aš tave
žinojau, ką darei ir kiek kentei mums gelbėt...
Nuo šio laiko girsiuosi tavo pažintim,
ir mirdams atsiminsiu: su Tamošium verkiau...

Frejendas.

Del Dievo, kam tos ašaros, verksmai, dejavimai?
Žiūrėk: Tamošius laisvas būdams, kaktoj turėjo
didraidėmis „šaltąją“ įrašytą;
kalėjime nūnai, kaip savo jis namuose!

---

[1]) Adomas Suzinas (1800—1874) iš Kobryniaus aps. (Guduos), baigęs Vilniaus un-tą, 1824 m. ištremtas į Rusijos rytus.

Laisvėje jis buvo, kaip grybas slaptavaisis:
vyto tik nuo saulės, džiūvo, o čion įkištas,
kai mes, saulėgrįžiai, bąlame ir stimpam,
jis auga, žydi, tunka dargi...
Tiesa, ir gydosi Tamošius nauju būdu,
pasaulyje nūnai garsiausiu būdu—badu.

Ignotas (Tamošiui).

Tave badu marino?

Frejendas.

Duodavo pavalgyt;
kad būtum matęs! Įdomu žiūrėti:
užteko kvapsnį valgio to užuosti,
tuoj pelės stipo, kraustėsi svirpliai.

Ignotas.

Ir tu galėjai valgyt?

Tamošius

Savaitę nevalgiau,
paskui bandžiau, paskui apleido jėgos,
paskui lyg nuo nuodų jutau skausmus, dieglius,
paskui be žado gulėjau kelias savaites.
Net nežinau, kiek kartų, kuo sirgau; nebuvo
gydytojo, kurs būtų tai pasakęs.
Ant galo atsikėliau, vėl valgiau ir taisiaus,
nūn, rodos, lyg tokiam tik valgiui esu gimęs.

Frejendas (apsimetęs linksmas).

Tikėkite, ten, laisvėje—patys niekai;
čia tik patiri virtuvės, buto slėpinius:
gyvent ir valgyt, prastai, gerai—kaip paprasi.
Kitados lietuvis klausė velnio ar pinčiuko: [1])
— Ko sėdi baloje?—Sėdžiu pripratęs.

[1]) Pinos balų gudai, kaimynų pajuokiami.

Jokūbas.

Betgi priprast, brolau!

Frejendas.

To tik tereikia.

Jokūbas.

Kaip sėdžiu, mėnesiai bus aštuoni, o tačiau
taip ilgu man dabar, kaip ir iš pradžių,
jaučiu, kad ne mažiau...

Frejendas.

Ir ne daugiau?

Tamošius taip priprato, kad oras sveikesnis
jam ant krūtinės gula tuoj, galva svaigsta.
Kvėpuot atpratęs, kamaraitėj tupi.
Jei jį išvys iš čia, apsimokės šaltoji:
paskui jis nė skatiko vynui neišleis,
oro tik užris, bematant girtas.

Tamošius.

Velyčiau būt po žeme,[1]) badaut, kentėt lazdas
ligoje ir už lazdas baisesnį tardymą,
nekaip kartu su jumis būti čia, kur yr geriau...
Tie latrai![2]) mus visus nor laidot vienoj duobėj.

Frejendas.

Kaip tai? tu mūs verki? yr ko gailėtis!
Bene yra naudos iš mano gyvybės?
Dar karui esant... juk muštis šiek tiek moku,
keliems kazokams dar kiek nugenėčiau strėnas!
Betgi ramiu laiku gyvent nors šimtą metų,
maskolius keikt, paskui mirti,—ir supūti?
Laisvėje tik visą amžių skurščiau,
kaip parakas arba menkiausias vynas:

---

[1]) sunkiųjų darbų kasyklose.
[2]) Lot. latro—plėšikaująs kareivis.

nūn kaip jau užkimštas vynas, paraks priplaktas,
turiu aš bonkos ir šovinio aš vertę.
Išnykčiau laisvėj, kaip vynas atdaram inde,
kaip paraks dėžėj atdaroj plykstelčiau lengvai,
bet jei mane į Sibirą varys retežiuos,
matys lietuviai broliai ir sakys:
— štai bajorų kraujas, jaunuomenė mūs žūva!
Palauk tu, care žmogžudy, palauk maskoliau! —
Toks, kaip aš, Tamošiau, sutiktų būt pakartas,
kad tu nors valandą ilgiau dar pagyventum!
Toks, kaip aš, tėvynei mirtim tegal tarnauti:
kiek kartų mirčiau, kad tik tave prikelčiau,
tave ar Konradą, paniūrusį poetą,
kurs ateitį apsako kaip čigonas...

(Konradui)

Tikiu, nes Tamošius sakė: esi didis dainius;
myliu, nes į bonką panašus esi:
dainas tu pilstai, jausmų ugnim kvėpuoji,
mes geriam, jaučiam—eini mažyn ir džiūsti.

(Ima už rankos Konradą, šluosto sau ašaras.)

Myliu aš judu, bet galima mylėtis
ir neverkti. Broliai, džiovinkit ašaras,
nes susigraudinęs jei pražliumbsiu sykį,
arbatos neparuošiu, užgesinsiu ugnį.

(Rengia arbatą. Valandą visi tyli.)

Kun. Lvavičius.

Na, prastai mes priimam šį naują svečią.

(Rodo Ignotą.)

Lietuvoj negera lemia— įkurtuvės' verkti...
Ar negana tylėt per dieną? del to tylim?

Jokūbas.

Ar nėr iš miesto naujienų?

Visi.

Naujienų?

Kun. Lvavičius.

Jokių?

Adolpas.

Jonas tardomas valandą mieste užtruko,
bet tyli liūdnas; iš akių matyti,
kad pasakot nenori.

Keli.

Jonai! kur naujienos?

Jonas. [1])

Negeros. Dvidešimt kibitkų... tik išgabeno
Sibiran.

Ignotas.

Ką? mūsiškius?

Jonas.

Studentus [2]) žemaičius.

Visi.

Sibiran?

Jonas.

Iškilmingai! Daug kas ten žiūrėjo.

Keli.

Išvežė!

---

[1]) Minetasis Sabaliauskis.
[2]) Kražių gimnazistus.

J o n a s.

Aš pats mačiau!

J a c k u s. [1])

Matei? Ar išvežė
ir mano brolį? ar visus?

J o n a s.

Iki vieno
visus; mačiau aš pats... Pargrįždamas
prašiau kapralą stabtelt valandėlę,
iš tolo atsistojau, už stulpų
bažnyčios pasislėpęs. O bažnyčioj
tuo tarpu buvo mišios, svieto daug.
Staiga sujudo žmonės, ėmė verstis
į lauką prie kalėjimo tiesiog.
Ties durimis buvau; taip ištuštėjo
bažnyčia, jogei kunigą mačiau
gilumoje su kieliku ir vaiką
su varpeliu. Žmonės apgulė
kalėjimą; nuo vartų nustatyta
aikštėje, lyg per šventę didelę,
kareivių dvi eili su ginklais, bubnais,
o tarpe jų kibitkos.... joja
raitas policmeisteris; [2]) iš veido
tuojau matyt, kad didis tas žmogus
parodys pergalę jis mums caro
šiaurinio, apgalėtojo — vaikų!
Užbubnijo tuoj, atsidarė vartai!..

Mačiau visus; kiekvieną jų sargai
durtuvu palydėjo; nesuaugę
vaikai, sunykę, galvos nuskustos,
rekrūtų [3]) tartum, o ant kojų pančiai.
Vargšai! Jauniausias, metų dešimties

---

[1]) Minėtasis Petraškevičius.
[2]) Vok. Polizeimeister, pranc. maitre de police—policijos viršininkas.
[3]) Vok. Rekrut, pranc. recrue—naujokas (kariuomenėje).

vaikelis, skundės negalįs retežio
pavilkt ir rodė koją kruviną,
apnuogintą; prajodamas pro šalį,
užklausė policmeisteris, ko nor.
Mat, policmeisteris tur gerą širdį,
retežį vaiko apžiūrėjo pats:
„Tik dešimt svarų, gerai — sutinka...“

Išsivedė Jančiauskį... [1]) pažinau:
pajuodęs, liesas, betgi ypatingai
jis visas pagrožėjo. Tas gražus
ir linksmas vaikas prieš metus, šiandien
žiūrėjo iš kibitkos, tartumei
ans karalius[2]) nuo uolos negyventos,
rimtoms, puikioms ir giedriomis akims.
Lyg, rodės, nelaisvės bendrus ramino,
tai liaudį sveikino šypsodams
karčiai arba švelniai, lyg būt norėjęs
sakyti: — Ne labai man skauda! Štai
man pasirodė, kad mane pamatė,
ir nežinodamas, kad už skvernų
kapralas laiko, tarė mane laisvą
jau esant: pabučiavo delną sau
ir mostelėjo man, linkėdams tartum
ir atsisveikindams. Visi tuojau
į mane atkreipė akis; kapralas
priversti stengėsi, kad slėpčiausi.
Nesutikau, arčiau dar atsistojau
prie stulpo. Žiūrėjau į kalinį:
pasergėjo jisai, kad liaudis verkia,
žiūrėdama į pančius, koja tuoj
papurtė retežius—nesunkūs esą.
Čia sukirsta arkliai, ir kibitka
iš vietos šoko; skrybėlę nusėmęs
ir atsistojęs, tris kartus jisai
sušuko: „Dar tėvynė nepražuvo!..“

Į minią įvažiavo... Dar ilgai
matyti buvo ta ranka į dangų
iškelta, skrybėlė kaip šermenų

---

[1]) Kipras Jančiauskis, iš pradžių Mickevičiaus mokinys Kaune, paskui Sabaliauskio Kražiuose, įsteigė Kražių gimnazijoje „Juodųjų brolių“ draugiją. 1824 m. išvežtas į Bobruisko tvirtovę (Guduose), paskui atiduotas kariuomenėn, iš kur grįžo į Žemaičius, mirė 1853 m.

[2]) Prancūzų imperatorius Napoleonas Didysis, ištremtas Elenos salon.

Mickevičiaus draugai: 1. Ign. Domeika, 2. Ant. Odinis, 3. Jonas Čečeta, 4. Tomas Zanas, 5. Juozas Oleškevičius.

vėlukas, [1]) toji galva, kurją varas [2])
begėdis nuo plaukų apnuogino, [3])
bet nesugėdinta pati iš tolo
pastebima, puiki, kuri visiems
parodo visą nekaltybę savo,
drauge išniekinimą, ir viena
iškilus iš minios, iš jūrių tartum
galva delpino, [4]) audrą reiškiančio.
Ranka ta ir galva akyj man liko
ir liks jau mintyje ir visados
bus mano kompasu per visą amžį,
parodys ir nuves, kur yr dora;
jei aš užmiršiu jas kada, tai, Dieve,
užmirški mane!

---

[1]) juoda, gedulinga.
[2]) prievarta.
[3]) Tremiamiems Sibiran į sunkiuosius darbus skusta pusė galvos.
[4]) Lot. delphinus—bangžuvių rūšis.

Kun. Lvavičius.

Amen už visus.

Visi kaliniai.

Ir už save.

Jonas.

Tuo tarpu kitos ėjo
kibitkos; juosius vieną po kito
sodino. Pažiūrėjau aš į liaudį
ir į kareivius: taip visi balti,
kaip drobė; o minioj toks tylumas,
kad žingsnis jų kiekvienas ir kiekvens
retežių čiarškėjimas man buvo
girdėti. Ir dalykas įstabus!
Visi nežmonišką tą bausmę jautė:
kareiviai, liaudis tyli, jausdami —
taip caro bijo jie. Jau paskutinį
išsivedė; man rodės, kad jisai
nenori eit, vargšas nepaėjo,
kas kartas blaškėsi, pamažėli
nuo trepų lipdamas, ir vos užmynė
jis antrą laipsnį, puolė ir žemyn
lyg strampas nusirito. Vasiliauskis [1])
sėdėjo mūs čia kaimynystėje;
bet tardant tiek jam sudavė andai
lazdų, kad jau neliko skruostuose
nė lašo kraujo. Ėmė jį nuo žemės
kareivis ir viena tik ranka
jį prilaikydams, nešė į kibitką,
o kita sau šluostė ašaras
paslaptomis; ilgai, iš lėto nešė.
Nealpo Vasiliauskis, nesvėrė,
nedribo — kaip išsitiesė krisdams,
taip ir sustingo visas; benešant
kaip stulpas koks styrėjo, rankos tartum
nuo kryžiaus nuimtos ir ištiestos
kareiviui ant pečių; o akys baisios,

[1]) Kai kas mano M. čia turėjus omeny Panevėžio mokyklos mokinį Juozą Venckavičių, kuris gavęs kalėjime pusantro šimto rykščių buvo išvarytas į Rytus kareiviu.

pabalusios ir atviros plačiai.
Ir liaudis lūpas ir akis pravėrė,
iš tūkstančio krūtinių išsiveržęs,
duslus garsas lyg iš po žemės kur,
aplinkui sudejavo, po bažnyčia
tarytumei atsiliepė grabai. [1])
Jį užrėkė bubnelis ir komanda:
— Prie ginklo, marš!—Bematant kibitka
kaip žaibas nupyškėjo.
Vieną tuščią
paleido: buvo kalinys, vienok
nematoms; tik iškėlė liaudžiai ranką
iš po šiaudų, su delnu išskėstu,
pamėlynavusiu, kaip ir lavono;
jį kratė jis, lyg atsisveikindams.
Į minią įvažiavo. Kol botagas
praskyrė kelią, tai turėjo stot
prieš pat bažnyčią; į tą patį tarpą,
lavoną pravežant, užskambino
tuščioj bažnyčioje; atsigręžiau
ir pamačiau ten ranką kunigo,
iškėlusią švenčiausią Jėzaus kūną
ir kraują, ir tariau:—O Viešpatie,
kuris, Piloto teisiamas, praliejai
nekaltą kraują svietui išganyt,
priimk tą iš po caro teismo auką,
kuri ne taip šventa ir didelė,
bet lygiai nekalta.

(Ilgai visi tyli.)

Juozas. [2])

Aš apie karus
daug esu skaitęs. Rašo, senoje
gadynėje kariaudavę taip baisiai,
jog priešai girioms neatleisdavę,
sudegindavę ir javus ant lauko;
bet caras dar gudresnis, dar smarkiau

---

[1]) Lot. commendo—pavedu, įteikiu; vok. Commando, rus. komanda.

[2]) Juozas Kavaliauskis (1800—1878) iš Gardino krašto, baigė Vilniaus un-tą, 1824 m. ištremtas Kazaniun tyrė Rytų kalbas. 1862—1878 buvo istorijos profesorium Varšuvos Aukštojoje Mokykloje (universitete).

ir dar giliau įgriebia: jis net grūdus
javų naikina, pats šėtonas jį
naikint pamoko.

Peliksas.

Ir geriausią savo
mokiniui atlyginimą paskirs.

(Valandėlę visi tyli.)

Kun. Lvavičius.

O kaszin, gal kalinys ans tebėr gyvas;
Dievas tai težino ir kada dar pasakys.
Aš, kunigas, pasimelsiu ir jums dar patarsiu
poterius sukalbėt už kankinio atilsį;
kas gal žinoti, koks laukia mus rytojus.

Adolpas.

Ir už Ksaverą [1]) pasimelsti teikis:
jis nusišovė prieš pat jį suėmus.

Frejendas.

Tai taip! Su mumis linksminos iš vieno,
o kai vargti, svietą tekinas apleido.

Kun. Lvavičius.

Nekenktų pasimelsti ir už šitą brolį.

Jankauskis. [2])

Žinai ką, kunigėli, dievaži,
juokiuosi iš tikėjimo aš tavo:

---

[1]) M. neprisiminė tikro vardo: Kajetonas Pšecišauskas, Vilniaus un-to studentas—filaretas, kuris, vengdamas suėmimo, 1823 m. rudenį nusišovė tėvo dvare Gruzdiškėje, Raseinių aps. ir valsč.

[2]) Jonas Jankauskis iš Gardino krašto, gim. 1804, Vilniaus un-to studentas, suimtas įdavė filaretus valdžiai, 1824 m. ištremtas Vologdos miestan, kur stojo policijon.

kas iš to, kad ir daug būčiau biauresnis
už turką ar totorių, kad ir tapčiau
vagim, išdaviku, žmogžudžiu, plėšiku,
austrijoku ar prūsoku, činauninku [1])
caro? Dievo bausmės nėr ko man bijoti:
žudomi vaikai, nes čia — carai tebgyvena.

Frejendas.

Tą pat tart norėjau, už mane tu nusidėjai,
bet leisk atsikvėpti, minčių susigriebti;
del pasakojimų šių tik dar sukvailėjau.
Peliksai mano, nors kiek mus pradžiuginkl
Prajuokinsi norėdams, kad ir patį velnią!

Keli kaliniai.

Gerai, gerai, Peliksai, turi mums giedoti!
Peliksas kalba! Frejendai, duokš vyno!

Ignotas.

Palaukite. Aš ir iš šeimos jūsų;
paskutinis atvykęs, tyliai nesėdėsiu.
Pasakojo Juozas ką apie grūdelius;
ūkininkas į tai turi atsakyti.
Tegul sau caras visus grūdus mūs lauko
nor sugriebt ir užkast žemėn carybėje savo:
bus brangūs metai, bet bado nebijokit.
Rašė jau Antanas apie tokį ūkį.

Vienas kalinys.

Koks Antanas?

Ignotas.

Ar žinote Goreckio [2])
pasakėčią, greičiau tikrą tiesą?

---

[1]) Iš rusų kalbos: valdininkas.

[2]) Antanas Goreckis (1787 — 1861), vilnietis, 1803 išėjęs Vilniaus universitetą, dalyvavo Napoleono kariuomenėje, 1818—1831 gyveno Lietuvoje, paskui Paryžiuje. Rašė daug pasakėčių: Poezye Litwina (1833) ir kitos.

K e l i.

Kokią?

I g n o t a s.

„Išvijęs Dievas nusidėjelį iš rojaus,
nenorėjo juk, kad žmogus badu numirtų:
liepė angelams javų prirengti
ir grūdus išbarstyti ant kelio žmogui.
Eidamas Adomas pamatė, pažiūrėjo
ir nuėjo, nežinodamas, kam jie tinka.
Naktį iš pragaro atėjęs, velnias sako:
— Čia Dievas ne be reikalo grūdus išbarstė,
tuos' grūduose bus suslėpta kokia galybė;
paslėpsiu juos, kol žmogus supras jų vertę.—
Ragu išardė žemę, grūdus subėrė,
prispjovė, užvertė ir priplakė kanopa;
nudžiugęs statės Dievo mintis susekęs,
garsiai nusijuokė, subliovė ir pradingo.
Tik aną pavasarį stebis velnias:
išaugus žolė, žiedai, varputės ir sėklos!..
Jūs, kurie vidunakty į svietą einat,
suktybę protu vadinat, jėga—piktybę;
kurs užkasė tikėjimą, ir laisvę radęs
mano Dievą apgausiąs—apgaus patsai save".

J o k ū b a s.

Už tą pasakėčią gaus mūsų Antanas
vėliai metus kitus patupėt šaltojoj!

F r e j e n d a s.

Gera pasakėčia, bet Peliksas man rūpi:
jūsų pasakos — kam tokia poezija,
kur galva reik laužyt, kol sučiupsi prasmę!
Sveikas, dainelių Peliksai, išgerki!

(Pila jam vyno.)

J a n k a u s k i s. [1])

Ką gi Lvavičius? Poterėlius kalba!
Klausykite: užtrauksiu jam dainelę.

(Gieda.)

---

[1]) M. duoda tikrą Goreckio pasakėčią ir Jankauskio dainelę.

Sakyk, jei kas to nebijo,
Jėzus, Marija;
jeigu meilę mums liudija
Jėzus, Marija,

te latrus išganabija
Jėzus, Marija!
Turim carą kaip bestiją,
Jėzus, Marija!

Novosilcevą galviją,
Jėzus, Marija!

Kolei caras gyvs pelyja,
Jėzus, Marija!

Novosilcas šnapsą ryja,
Jėzus, Marija!
Tol mums meilės neliudija
Jėzus, Marija. [1])

Konradas.

Klausyk! prie stiklo šiukštu tau minėt vardus
tuos! Senai nebežinau, kur tikėt nustojau,
nerūpi man visi litanijos šventieji,
neleisiu betgi žeist Marijos vardo!

Kapralas (prieidamas prie Konrado). [2])

Gerai, kad tamstai dar liko viens tas vardas:
visus savo pinigus šuleris praleis jau,
bet dar nepralošęs, kol pinigą tur vieną;
atras jį lemtą dieną! iš nuošimčių išleis jį,
ir palaimins jį Dievas, ir paliks jis turtus
mirdamas dar didesnius, negu yr turėjęs.
Tas vardas ne juokai! Man kitąsyk nutiko

---

[1]) liudija, išganabija, bestija—kirčiai pritaikinti gaidai.
[2]) Senas kareivis, filaretams daboti pristatytas, padėdavo jiems kiek galėdavo ir tarpininkavo jų santykiuose su pažįstamais draugais mieste.

Ispanijoj, bus metų jau... senai tas buvo...
Legijoj dar tarnavau, Dambrauskio [1]) pat pradžioj,
paskui garsingo Sabaliauskio [2]) pulke.

J o n a s.

Tai mano brolis!

K a p r a l a s.

Dieve, amžiną jam atilsį!
Drąsus šis karys nuo penkių net kulkų žuvo...
Panašus į Tamstą!.. Tai, mat, įsakymą gavęs
Tamstos brolio, jojau į Lamegos [3]) miestą;
pamenu kaip šiandien—jau buvo ten prancūzai:
čia kauleliais žaidžia, čia kortomis, čia net jau
išdykauja... kai ims bliauti—prancūzas
kiekvienas įkaušęs tuoj bliauna—kai ims dainuot
niekus,—žilagalviai net!—šlykščiausias daineles,
jaunam net gėda man buvo! Sykį, sau leidę,
šoko ant šventųjų pliaukšti. Iš nuodėmių
į vis didesnes kliūdami, štai ant Marijos
Švenčiausios zaunyt ėmė. Aš gi sodalis, [4])
pareiga man liepia gint Marijos vardą,
tad imu juos raminti: tylėkit, po velnių!
Nutilo, bijodami su manim prasidėti

(Konradas klauso, kiti ima kalbėti.)

Tik paklausyk, Tamsta, kas paskui nutiko.
Po smarkaus ginčo gulėm visi girti.
Naktį trimituoja ant žirgų šokti;
prancūzai griebt kepures—negal užsidėti:
nėr ant ko uždėti, nes visų jų galvos
gražiai buvo nupiautos peiliu, kaip kopūstai—
šelmis [5]) šeimininkas lyg vištas išpiovė.
Žiūriu: nagi manoji sveika tebeliko!
Kepurėj lotyniškas raštas iš kaži kur
mestas: „Valio kareivis, Marijos gynėjas“. [6])
Tad matai, tuo vardu tebeesu gyvas.

[1]) Lenkų generolas Enrikas Dambrauskis (1755 — 1818) dalyvavo 1794 m. sukilime, 1797 m. ėmė Napoleonui organizuoti lenkų ir lietuvių legijas (legijonus — pulkus), kurių priešaky stovėjo ligi 1814 m.

[2]) Motiejus Sabaliauskis (1781—1809) ėjo mokslus Vilniaus akademijoje, stojo į legijas ir žuvo Ispanijoje.

[3]) Ispanijoje.

[4]) Lot. sodalis—draugas. XVI—XVIII a. brolijos (Lietuvoje ir kitur) Dievo Motinos garbei kelti. Tokios brolijos narys—sodalis Marianus.

[5]) Iš vok. kalbos.

[6]) Tas pats pasakojimas buvo Kosinskio apysakoje, 1834 m.

Vienas kalinys.

Peliksai, turi dainuoti! Pripilkit jam
arbatos ar vyno...

Peliksas.

Sutarta,
kad būčiau linksmas. Nors gelia širdelę,
Peliksas bus linksmas ir sukurs dainelę.

(Dainuoja.)

Man vis tiek, kokia bausmė bus:
pančiai, Sibirs ar prie karo, [1])
visad ištikimas liksiu,
dirbsiu vien tiktai jam, carui.

Iš tų žemių, ką aš kasiu,
geležis juk pasidaro;
o paskui kas nors iš josios
kirvį padarys jam, carui.

Jei kur nors ištremtas būsiu,
vesiu dukterį tataro, [2])
tai iš mano padermės gal
Palenas [3]) užgims jam, carui.

Į kolonijas [4]) patekęs,
tai kas metai viso gero
kanapes, linus tik sėsiu,
o tai, matot, vis jam, carui,

Iš kanapių verpia siūlus,
auksu, sidabru apdaro;
taip padailinti siūleliai
gal patekt į juostą carui.

---

[1]) Vok. Karren—karas, karutis, čia—sunkiuose kasyklų darbuose, kur kalinys esti prikaltas prie karo.

[2]) totoriaus. Sl. tatar iš totorių kalbos.

[3]) Vienas iš karininkų, kurie nužudė carą Povilą I (1801 m.).

[4]) Ištremtas į Rusų Pietus ir ten priverstinai įgyvendintas. Lot. colo—žemę apdirbu; colonia.

Peliksas Kulikauskis, Vilniaus kalinys.

Choras.

Palenas užgims jam, carui.

Suzinas.

Ko gi Konradas sėdi toks paniuręs,
tarytum rengias prie išpažinties?
Peliksai, jis negirdėjo tavo dainos.
Konradai!.. Va jis pabalo, vėl apkaito.
Ar jis serga?

Peliksas.

Palauk! žinojau taip būsiant.
Pažįstame Konradą, žinom, ką tat reiškia.
Pusiaunaktis—jo valanda. Nutils dabar
Peliksas. Išgirsim dainą dabar geresnę.

Muzikos reikia. Frejende, turi juk fleitą. [1])
Pataikyk jo gaidą, mes tyliai stovėsim
ir lauksim, kai chorui teks mums pritarti.

Juozas (žiūrėdamas į Konradą).

Broliai, jo dvasia išskridus toli nuklydo,
negrįžus dar, iš žvaigždžių gal ateitį skaito,
gal sveikina dvasias pažįstamas ten,
ir jos jai pasakys, ką patirs iš žvaigždžių.
Kaip akys keistos: ugnis po blakstienoms,
bet nieko jos nesako nei klausia;
nėra jose dvasios; lyg ugniavietė jos žiba,
paliekama kareivių, kurie nakties tamsoj
į tolimą žygį tyliai išėjo:
iki užges, kareiviai grįš į savo vietą.

(Frejendas bando įvairias gaidas.)

Konradas (dainuoja).

Numirus buvo jau mano daina;
pajuto kraują: keliasi iš naujo,
kaipo veluokas, kraujo alkana,
ir trokšta kraujo, trokšta kraujo, kraujo!
Taip! kerštas, kerštas, priešui kerštas,
su Dievu — o tegul ir be Dievo! [2])

(Choras pakartoja.).

Ir sako daina: kaip ateis naktis,
pirmiausia brolius turiu įgelti;
į kurio dvasią įleisiu dantis,
taip, kaip aš, veluoku tur virsti.
Taip! kerštas ir t. t.

Tad eisime, priešo kraują išgersim,
paėmę kirvį, sukaposim kūną,
ir rankas ir kojas jam prikalsim,
tegul nesikel, veluoku nebūna.

---

[1]) Lot. flo—pučiu, flatus—pūtimas, italų flauto, pranc. flute, vok. Flöte, lenk. flet, rus. fleita—švilpynė.

[2]) „Su Dievu arba be Dievo, tik pulkime priešą—dar 1883 m. tebedainuota sukilėlių kariuomenėje. Matyt, iš tos dainos ir M. bus paėmęs ir įterpęs į 1823 m. filaretų lūpas.

Jo dvasią peklon nešim pagaliau,
spausim ją toliai, visi susisėdę,
lig nemarumą išspausim iš jos;
kol turės jausmą, neliausim ją ėdę.
Taip, kerštas ir t. t.

Kun. Lvavičius.

Konrade, liaukis del Dievo! Giesmė pagoniška...

Kapralas.

Kaip baisiai jis žiūri! Tikrai ji šėtoniška!

(Visi liaujas giedoję.)

Konradas (fleitos pritariamas).

Kylu, lekiu tenai! ten kur uolos viršus!..
Jau aš ant svieto giminės esu,
pas pranašus!
Iš ten ateities drumstą sluoksnį debesų
perkertu akimis kaip ašmenimis, kardo:
rankos, kaip vėjai, miglas jos ardo...
Jau šviesu, matyt. Iš aukšto žiūriu:
ten Sibilinėj knygoj[1]) pasaulių likimai!

Tenai, žemumoje —
žiūrėk — būsimi amžiai ir atsitikimai,
kaip smulkūs paukščiai išvydę erelį,
— mane, erelį, danguje! —
Žiūrėk, — prie žemės gula, sklaidosi į šalį,
į smiltis kasasi kur gali...
Ei paskui juosius, akys — sakalai!
Akys — žaibai!
Paskui juos, mano nagai!..

Kas čia? kas čia per paukštis pakilo tamsus,
ir skečia plunksnas, pridengia visus,
akimis gręždams priešais mane stoja?
Lyg orarykštės lanką tur ilgus sparnus
ir visą dangų užkloja.

---

[1]) Pranašų knygos, kuriose buvusi įrašyta Romos ateitis.

Tai varnas—milžinas!
Kas gi tu? Aš erelis!.. Varne! o tu kas?
Žiūri varnas... man mintį painioja... kas čia...
Kas tu? Aš griausmavaldis! Ar matai?...
Pažvelgė ir lyg dūmais leido į akis,
maišo, painioja mano mintis...

Keli kaliniai.

Ką kalba jis?.. Žiūrėkit, kaip išbalęs.

(Nustveria Konradą.)

Konradas.

Palauk! palaukit! Aš susirėmiau
su varnu... Palaukite! Išpainiosiu mintis,
užbaigsiu dainą... užbaigsiu tuojau...

(Blaškosi.)

Kun. Lvavičius.

Gana bus tų dainų.

Kiti.

Gana.

Kapralas.

Gana.
Tegul mus Dievas... Girdite... Varpelis!
Ties vartais rontas, rontas! Žiburį
gesinkite--visi namo!

Vienas kalinys (žiūrėdamas pro langą).

Jau vartai
atidaryti... o Konradas liks
apalpęs... kameroj... vienui vienas.

(Visi išbėgioja.)

II-ji SCENA.[1])

Improvizacija[2])

Konradas (ilgai patylėjęs).

Vienatvė!.. Kam man žmonės? lyg jiems aš dainuoju?
Kur tas, kas išklausys visą mano mintį,
kas iššiūrės visus sielos atspindulėlius?
Tas nelaimingas, kurs žmonėms dainuoja!
Kalba balsui meluoja, balsas mintis lenkia:
mintis iš sielos skrenda, bet žodžiuose lūžta,
žodžiai sugeria mintį ir ant minties virpa,
lyg žemė ant prarytos, nematomos upės;
žemei virpant, ar besuseks žmonės
nematomą srovę, jos gelmę, jos tėkmę?...

Jausmas sieloje plaukia, įkaista ir žėri,
lyg kraujas nematomos' savo gelmėse;
kiek kraujo žmonės mano veide pamato,
tiek mano jausmo tegaus ir giesmėse.
Giesme, tu užupasaulio žvaigždė!
Žemės žvilgsnys, kuris tavim seka,
kad ir stiklo sparnais[3]) tavęs nepasiekia;
užgauna jis tiktai tavo dangaus kelią:
spėja, jog tai saulės,
bet jų neįskaito, neįmatuoja.
Jums, giesmės, akių nė ausų nereikia!..
Plaukite mano sielos gilybėse,
žibėkite jos aukštybėse,
lyg požemio versmės, lyg dangaus žvaigždelės.
Klausykis, Dieve, ir tu, gamta, klausykis!
Štai jūs verti garsai, jūs verta daina:
aš—jos milžinas!

Aš milžinas, iškeliu rankas,
iškeliu padangėn, ant žvaigždžių dedu jas,

---

[1]) M. B-kos atpasakojimas 1919 m.
[2]) Lot. improvisus—nelauktas. Improvizacija—staigus sakymas čia pat kuriamomis eilėmis.
[3]) žiūronu.

lyg ant stiklinių armonikos[1]) ratų.
Judindamas jas sparčiau ar lėčiau,
suku žvaigždes aš savo dvasia;
garsų garsai plaukia; garsų milijono[2])
kiekvieną pats pagaminęs, pats jį tepažįstu;
sutariu, skirstau ir jungiu,
vaivorykštę pinu, akordus, posmus;
skambėsiu papylu, žaibų juostomis.

Rankas atitraukiau, iškėliau jas ant pasaulio ribų,
ir armonikos ratai sustojo ūmai...
Vienas tedainuoju... girdžiu tik savo dainas:
ilgos, pratisos jos, lyg vėjo pūtimas,
siekiasi žmonių gelmės patį nedugną,
skausmu vaitoja, kaukia audros balsais,
amžių amžiai joms pritaria dusliai;
kiekvienas jų garsas skamba ir dega,
turiu jį ausyje, akyje turiu,
lyg vėjo, kai vilnis jis supa,
lėkimą girdžiu iš švilpimo,
matau jį debesio rūbuos'.

Dievo, gamtos verta yr ta giesmė!..
Didi tai giesmė — kūrimo,
giesmė ta — jėga ir šaunybė,
giesmė ta yra nemarybė.
Jaučiu nemarybę,[3]) nemarybę kuriu:
ką gi didesnio įstengei sukurt, Dieve?
Va, kaip tas mintis pats iš savęs semiu,
žodžiais paverčiu: jie skrenda,
skrenda, danguje pabyra,
ritasi, skamba ir žėri;
toli jau, betgi tebjuntu,
gėriuosi jųjų grožybėms,
apvalumą rankoj jaučiu,
judesį mintim paseku:

---

[1]) Gr. harmonía — taika, harmonikós—sutartinis, skambus. Einant graiko Pitagoro mokslu (VI a. prieš Kr.), dangaus kūnai savo judesiu (sukimu) duodą garsų sutartinę—dangaus skraitų armoniją, kurios paprastoji žmogaus ausis negirdinti. Garsusis Šiaurės Amerikos fizikas ir politikos veikėjas Benas Franklinas 1770 m. sugalvojo muzikos įrankį 40 stiklinių ratų kojos spaudimu judinamų ir rankomis spaudžiamų: stiklinė armonika, arba Franklino glaskordas (vok. Glas—stiklas, gr. chordė—styga).

[2]) Lot. mille—tūkstantis.

[3]) nemarumą.

myliu jus, mano, pranašo vaikai!
Jūs—mintys mano, jūs—žvaigždės mano!
Jūs—jausmai mano, jūs—audra mano!
Tarp jūsų, lyg tėvas šeimynoje, stoviu,
jūs visi mano!

Mindžioju jus, visus poetus,
pranašus ir išminčius,
kuriuos tik yr pasaulis gerbęs!
Jei jie tebebūtų dar tarp savo dvasinių vaikų,
jei jie visus gyrimus ir visus plojimus
būt girdėję, jutę ir teisingais statę,
ir visus savo garsaus vardo švytulius
ant savo vainikų spinduliais būt žibinę:
begirdėdami visą gyrimo muziką,
papuošti tiek amžių, kartų pintais vainikais,
nebūtų tiek jutę laimę ar galybę,
kiek aš kad juntu pats vienas šią naktį,
kai savyje aš dainuoju,
pats sau kai tebedainuoju.
Taip! jautrus esu, stiprus esu ir protingas!
Niekados taip nejutau, kaip dabar kad juntu;
šiandien mano zenitas[1]), galybė persigali,
patirsiu kas aš, aukščiausias, o gal tik išdidęs?
šiandien man skirta valanda;
šiandien kuo stipriausiai įtempsiu sielos sparnus:
tai Samsono valanda,
kai jis, aklas kalinys, ties šulu dūmojo...[2])
Šalin kūną, sielos tik plunksnomis dabinsiuos...
Skristi turiu!
Išskrisiu iš planetų bei žvaigždžių didračio,
pasieksiu, kur su gamta Kūrėjas ribojas.

---

[1]) Iš arabų kalbos—senit: taškas.

[2]) Šventraščio galinčius Samsonas del savo kaltės buvo nustojęs savo galybės ir patekęs į priešų rankas. Sykį atvestas iš kalėjimo žaidė jų akyse; jį pastatė tarp dviejų šulų. Jis tarė vaikui, kurs jį vedė: „Leisk man prisiliesti šulų, ant kurių remiasi visi namai, į juos atsišlieti ir truputį pasilsėti". Namai gi buvo pilni vyrų ir moterų; buvo tenai taipogi visi pilistinų kunigaikščiai, o ant stogo ir aukšto apie trys tūkstančiai abejos lyties žiūrinčių į žaidžiantį Samsoną. Jis tad, šaukdamos į Viešpatį, tarė: „Viešpatie Dieve, atsimink mane ir sugrąžink dabar man pirmykštę stiprybę, mano Dieve, kad atkeršyčiau savo neprieteliams ir už nuostolį dviejų šviesų imčiau vieną pagiežą". Ir nutvėręs abudu šulu, ant kurių rėmėsi namai, laikydamas vieną jųdviejų dešine ranka, o antrą kaire, tarė: „Tegul aš numirsiu draug su pilistinais". Paskui jam smarkiai pakračius šulu, namai krito ant visų kunigaikščių ir ant kitos tenai buvusios daugybės. Taip jis daug daugiau užmušė mirdamas, negu buvo užmušęs anksčiau gyvas". (Teisėjų knygos, 16 perskyrimas, 25—30.)

Turiu, turiu tuodu sparnu;
gana man jų: išplėsiu juos nuo rytų ligi vakarų,
kairiuoju — praeitin, ateitin — dešiniuoju trenksiu
ir jausmo spinduliais pakilsiu pas Tave!
ir žvelgsiu į Tavo aš jausmus!
Tu! apie kurį man sako, jog junti danguje!
Aš čia, aš esu atėjęs; matai, koks aš galingas:
štai mano sparnas net čia jau siekia!
Esu betgi žmogus, tenai, ant žemės, mano kūnas;
mylėjau ten, tėvynėj likosi širdis...

Bet toji meilė ten, ant žemės,
mano meilė ne ant vieno rymo ten žmogaus,
lyg vabalas ant gėlės — rožės,
ne ant vienos šeimos, ne ant vienos kartos:
myliu aš visą tautą! Imu aš savo glėbin
visas jos buvusias ir būsimas kartas,
spaudžiu jas prie krūtinės,
lyg draugas, vyras, mylimasis, tėvas;
geidžiu pakelti, laimės jai suteikti,
geidžiu aš visa jąja nustebinti pasaulį...
Kuo būdu, nežinau—čion ieškoti ateinu.
Šarvuotas aš einu minties galios šarvu,
minties, kuri Tau paveržė perkūnus iš dangaus,
planetų bėgį sekė ir pravėrė gelmes;[1])
turiu daugiau: tą galią, kuri ne nuo žmogaus pareina,
turiu aš jausmą, kurs pats savyje slepias
vulkanas[2]) lyg, kurs žodžiais rūksta kai kada...

Galios tos negavau nuo Edeno[3]) aš medžio,
iš jojo vaisiaus pažint, kas gera, pikta,
iš knygų negavau nei iš pasakojimų,
nei iš uždavinių sprendimo,
nei iš burtininko būrimo,
esu kūrėjas gimęs!
Iš ten parėjo mano jėgos,
iš kur tavosios pas Tave atėjo,
nes ir tu ieškot jų negi ėjai:
turi, nustoti nebijai—aš irgi nebijau.
Ar Tu esi man davęs, ar jų ėmiaus iš ten, iš kur ir Tu,
turiu aš smailią ir galingą akį: galios valandoj

---

[1]) Mokslai: fizika, astronomija, geologija.
[2]) Vulkanai gavo vardą nuo romėnų ugnies dievaičio Vulkano, kurį esą gavę iš sabinų.
[3]) Rojaus.

į debesis aukštai akis įsmeigęs,
girdėdams paukščius skrendančius tolyn,
vos matomais sparnais perskriodžiančius erdves,
žvelgsiu tik—lyg kilpon įkliuvę, paukščiai tuoj sustos...
Užtrauks jie skausmo giesmę, sudejuos,
bet ligi juos leisiu, nė Tavo vėjai jų nebenuvys.
Žvelgiu kometon visa sielos galia,
kometa stoja, iš vietos anei krust...
Tiktai žmonės nuodėmingi,
menki, betgi nemaringi,
nei jie man tarnauja, nei mane pažįsta:
manęs nežino, nei Tavęs!
Ieškau jiems būdo
čia, danguje.
Tą valdžią, kurią aš gamtai turiu,
turiu turėti sielose;
kaip paukščius aš valdau, suku žvaigždeles,
taip artimus valdyti ir turiu.
Ne ginklu — prieš ginklą ginklas stoja,
ne giesme — ilgai giesmelė auga,
ne mokslu — veikiai pūva,
ne stebuklu — perdaug garso:
jausmu valdysiu, kurs yra manyje;
visus, kaip tu, valdysiu, visad ir slėpiningai!
Ką tik norėsiu, tegul tuoj atspės,
išpildys ir bus jie laimingi,
o jei išdrįs man priešais stoti,
tegul jie kenčia ir te žūva!
Tebūnie man žmonės lyg mintys ir žodžiai,
iš kurių, kad noriu, giesmių giesmės pinas!
Sako, jog ir Tu taip valdai!..
Žinai, jog aš minties nekreipiu, nei kalbos nežudau;
jei tad man lygią valdžią ir sieloms suteiksi,
visą aš tautą gyvon giesmėn įtversiu,
didesnį, negu Tu, stebuklą padarysiu:
užtrauksiu laimės giesmę!

Duok man sieloms valdžią!.. Biauriuos tuo statinėliu,
kurs šaukiamas pasauliu įpratęs giriams būti,
jog nė nemėginau, bene tik mano žodis
įstengtų jį čia pat kad ir sugriauti;
betgi juntu, jog valią tik sutraukęs,
sugalinęs, įtempęs, o kartu ir įskaistęs,
žvaigždžių gesinčiau šimtą, gal kita tiek sukurčiau!
Esu gi nemaringas... gamtos srityje
yra kitų dar nemarių: aukštesnių neregėjau;

aukščiausias danguje: Tavęs čia aš ieškojau,
aš, pats aukštasis žemės jausmininkas.
Nesu Tavęs sutikęs, tik spėju Tave esant,
sutikęs tepajusiu, jog esi aukštesnis.
Geidžiu valdžios, duok man ją ar bent kelią rodyk;
apie pranašus, sielų valdovus, jog buvo, girdėjau,
tikiu; bet ką jie įstengė, tą patį stengiu,
geidžiu valdžios, kokią Pats turi,
geidžiu sielas valdyti, kaip Pats jas valdai.

(Tyli ilgai.)

(Pajuokiamai.)

Tyli, tyli!... Žinau tad, esu Tave patyręs,
supratęs, kas esi ir kaip esi mus valdęs.
Meluoja tas, kas Tave vadina meile,
nes Pats esi tik — išmintis!
Mintim, ne širdimi, Tavus patiriame kelius,
mintim, ne širdimi, ir Tavo ginklo krovinius.
Tiktai tas, kuris įsirausė į knygą,
į naugę, skaičių, į lavoną,
tiktai tas tėra įstengęs
imti Tavo galios dalį:
nuodus, paraką ir garą,
dūmus, trenksmus ir atspindžius,
teisingumą, piktą melą
prieš šviesuolius ir tamsuolius.
Mintims patiekęs švieto gėrybes,
širdis palieki amžinam varge.
Davei man trumpiausią gyvybę
ir kuo stipriausią jutimą.

(Tyli.)

Kas yr mano jausmas?
Vien kibirkštėlė!
Kas mano gyvybė?
Tik valandėlė!
Šiai dienai kas yra rytojaus perkūnai?
Vien kibirkštėlė!
O kas amžių amžiai, mano pažinti?
Tik valandėlė!
Iš ko visas žmogus randas, tas pasaulėlis?
Iš kibirkštėlės.
O kas yr mirtis, kuri mintis išvaiko?

Tik valandėlė.
Kas buvo Jis, kai pasaulius prie savęs teblaikė?
Vien kibirkštėlė.
Kas pasaulio amžinybė, kai Jis prisiims jį?
Tik valandėlė.

Kairysis balsas.

Turiu šokt
ant sielos,
kaip ant žirgo.
Šok, šok!
Šok, šok!

Dešinysis balsas.

Padūkęs!
Ginkim, ginkim!
Sparnu pridenkim
tą vargšą.

Kibirkštėlė, valandėlė kaista, ilgyn eina:
kuria ir verčia.
Drąsiau! ištempkim valandėlę.
Drąsiau! įdekim kibirkštėlę!
Na... gerai... Dar kartą, dar Tave šaukiu,
dar kartą draugiškai sielą Tau rodau.
Tyli? Juk su velniu esi Pats kovojęs!
Šaukiu Tave: tik stoki!
Neniekink: ne vienas aš, nors vienas čia pakilęs,
su didžia tauta savo širdį esu sujungęs,
turiu kariuomenę ir sostų galybę:
piktu žodžiu jei prieš Tave stosiu,
pareikšiu kovą dar sunkesnę negu velnias:
jis grūmės išmintim, širdim kovot aš šaukiu!
Kentėjau ir mylėjau, skausmuos ir meilėj augau;
paveržei man kadaise mano asmens laimę,
krūtinėn aš mušiau kruvinomis kumštimis,
prieš dangų jų betgi nekėliau.[1])

Balsas.

Žirgelį
paukščiu paversiu.
Aro sparnais
skrisk aukštyn,
paukšteli!

Balsas.

Puolanti žvaigždele!
Koks siutinys
stumia pragaran tave!

Mano siela nūn tėvynėj įsikūnijus,
savo kūnu esu prarijęs aš jos sielą:
aš ir tėvynė esava vienas kūnas;

[1]) Nelaimingoji M. meilė Marilei Vereščekaitei.

mano vardas yra Milijonas:
milijono jausmais kenčiu ir myliu.
Žiūriu į vargšę tėvynę,
kaip sūnus į tėvą, į ratą[1]) įpintą;
visos tautos kančias juntu,
lyg motina savyj kad junta vaiko kančią.
Kenčiu, siuntu... O Tu mintingai ir linksmai
mus visados valdai,
mus visados teisi,
ir sako, jog Pats nė neklysti!

Klausyk! Jei tiesa, ką tikėdamas kaip sūnus
girdėjau, į šį aš eidamas pasaulį,
jogei myli; jei kurdamas jį mylėjai,
jei kaip tėvas myli Tu mūsų šį pasaulį:
jeigu jautri širdis buvo tarp žvėrių,
ką skrynioj uždarei, gelbėdamas iš tvano,
jei ta širdis nėra baisybė, kuri atsitiktinai
tėra gimus, bet savo metų niekad nepasiekus;
jei valdant Tau jautrumas nėra netvarka;
jei į žmonių Tu milijoną, kurie pagalbos šaukias,
nežiūri lyg į painų išlygymą rokundos;
jei Tavo pasauly meilė yra kam reikalinga,
jei nėra ji vien Tavo skaičiaus paklydimas...

Balsas.

Arui virst idra!
Akis jam išrauti!
Šturman, drąsiau!
Dūmai kyla, griauna!
Riksmas, trenksmas!

Balsas.

Iš šviesios saulės
klaidi kometa!
Kur galas tavo bėgiui?
Be galo jis, be krašto.

Tyli!.. Aš savo širdies gelmes Tau esu pravėręs...
Šaukiu, duok valdžią man; jos menka dalis,
žemės puikybių valdžios vien tiktai dalis:
su tąja tik dalim kiek laimės aš sukurčiau!
Tyli!.. Nenori širdžiai, išminčiai bent duoki!
Matai, jogei žmonių ir angelų pirmasis
geriau Tave pažįstu, negu arkangelai,
esu aš vertas, idant su manim valdžia pasidalytum...

---

[1]) Dar XVIII a. tebevartojamoji žiauri bausmė, kai ratan įpinto prasižengusi tardomojo vargšo kaulai buvo laužomi, kūnas draskomas, o pats jis dar rykštėmis plakamas.

Jei klystu, sakyki... Tyli... Juk nemeluoju!
Tyli, žinodamas, jog stiprus esi...
Žinok, jog jausmas sudegins tai, ko mintis nestengs sulaužyt...
Matai gi mano ugniavietę: tą jautimą,
kurį renku, spaudžiu, kad didžiau jis degtų,
kalu į geležinį mano valios ratą,
lyg šovinį į didžiąją kanuolę...

Balsas. Balsas.

Ugnies! šauk! Gailė! gailė!

Atsiliepki, nes šausiu prieš prigimtį aš Tavo!
Jei griuvėsiais dar jos nepaversiu,
bent visą Tavo valdžios sritį čia sukrėsiu,
nes balsą iššausiu į santvarą Tavo,
tą balsą, kuris eis iš kartų į kartas:
sušuksiu, jog esi ne pasaulio tėvas, bet...

(Velnio balsas:)

Caras![1])

Konradas (sustoja, svyruoja ir puola).

III-ji SCENA.

Konradui apalpus, del jo ginčijasi ir mušasi tarp savęs piktosios dvasios. Įėjus kitam kaliniui ir vienuoliui (bernardinui) Petrui, kapralo lydimiem, jos pasislepia. Kalinys ir kapralas neilgai pabūva, su Konradu pasilieka kun. Petras. Besimelsdamas jis pavaro pristojusią Konradą piktąją dvasią, prikelia atsigaunantį Konradą. Konradas jaučiasi lengvas, lyg dangun lekiąs. Kun Petras ragina jį gailėtis savo maišto prieš Dievą ir pranašauja jam po to dar didesnį garsą. Kunigui besimeldžiant, Konradas užmiega. Girdėti angelų balsai, kurie primena Konradą kad ir buvus nuo Dievo nutolusį, bet visados Dievo Motinos vardą gerbus ir savo tautą mylėjus; prikeltasis Konradas dangų pasieksiąs, kryžiumi Dievą pagerbsiąs.

IV-ji SCENA.

Toli nuo Vilniaus, Ukrainoje, mergaitė meldžiasi už tėvynę, tėvus, Lietuvos kankinius ir ypačiai už dainių, kurio eiles ji pamėgusi skaityti ir kuris, kaip ir kiti, esąs kalėjime; taip bent pasakojęs jai pabėgęs iš Lietuvos lietuvis. Ji užmiega ir sapnuoja angelus, rožes, gėlių vainikėlius.

---

[1]) Persų kalboje „car“ reiškia: sostas, vyriausioji valdžia. Rusų car' palyg. su lot. Caesar, vok. Kaiser.

V-ji SCENA. [1])

Kun. Petro[2]) kamarėlė.

Kun. Petras (meldžiasi, kryžmai gulėdamas).

Viešpatie! kas gi esu ties Tavo galybe?
Dulkė, niekybė!
Betgi niekumą Tau savo pareiškęs,
Viešpatie, menkas su Tavim šnekėsiu.

(Regėjimas.)

Tironas kyla... Erodas...[3]) Viešpatie, visa tėvynė
Erodo rankon įduota.
Regiu: ilgi, balti ten kryžiaus kelių keliai tęsias..
ilgi keliai... kur jų galas?.. per girias, per sniegus,
visi į šiaurę,[4]) ten, ton tolimon šalin,
lyg upės teka.
Teka: tas kelias stačiai į geležinius vartus;[5])
anas lyg upelis šoka, į duobes puola,[6])
o kitas jūron[7]) įplaukia... Va, keliais dunda
ratų daugybė: lyg vėjų varomi debesiai,
lekia vienon, vienon tik pusėn.
Viešpatie, tai mūsų vaikai,
visi į šiaurę! Viešpatie!
Tai toks jų likimas — būti ištremtiems!
Nejaugi leisi visus šiuos jaunuolius žudyti,
griežtai iššudyti visą mūsų kartą?
Va... ten... vaikas[8]) išliko... auga... gynėjas!
tautos jis kėlėjas!

---

[1]) M. B-os atpasakota 1919 m.

[2]) Bernardinas Petras bus, tur būt, sukurtas iš kun. Lvavičiaus ir kitų M. pažįstamų kunigų, bet jam duodami čia paties M. jausmai.

[3]) Čia, tur būt, bus Vilniaus jaunuomenės persekiotojas Novosilcevas.

[4]) Tikriau gal: į rytus, nes iš vakarų (Lietuvos) ne tik į Petrapilį, bet ir į Maskvą, Orenburgą ir kitur.

[5]) Į tvirtovės kalėjimą.

[6]) Į Sibiro kasyklas.

[7]) M. kurį laiką su dviem savo draugais gavo gyventi Odesoje, Juodųjų jūrių uoste.

[8]) Greičiausiai — pats poetas.

Svetimos[1]) močios sūnus, bet didvyrių[2]) jis ainis,
jo vardas bus keturios dešimt keturi![3])

Viešpatie! O kad paskubintumei mums jo atėjimą?
mūsų nuramintumei tautą?
Ne, tauta visa pakels... Regiu aš tą gaują
tironų... žudikų... jie bėga... mano jie suriša tautą,
visa Eiropa ją velka, net juokiasi iš jos:
„Teisman ją!“ Ten gauja nekaltąją traukia,
teisia rėksniai, beširdžiai, berankiai teisėjai...
Tai jos teisėjai!
Šaukia: „Galius, galius[4]) ims ją teisti!“
Galius kaltės nerado, rankas numazgojo;
šaukia karaliai: „Pasmerk ją ir kančioms paveski!
Jos kraujas ant mūs tekrintie ir ant mūsų sūnų.
Kryžiuoki Marijos dukterį,[5]) išleisk Barabošius![6])
Kryžiuoki: ji niekina caro vainiką;
kryžiuoki, kitaip sakysiu, jog caro priešė esi!
Galius ją išdavė... Jie pagriebė ją... Sukruvino galvą,
erškėčių vainiką pajuokai įspraudę
iškėlė ją pasaliui, ir tautos subėgo...
Galius šaukia: štai jums laisva, nepriklausoma tauta!“
Viešpatie! kryžių regiu... Ilgai, ilgai
tauta jį turi kelti... Viespatie, gailėkis tarnaitės:
suteik jai jėgų, nes kelyje ji puls ir numirs!..
Kryžius turi ilgus, į visą Eiropą pečius,

---

[1]) Kai kas tikina M. motiną kilus iš žydų perkrikštų.

[2]) M. didžiavosi savo giminės kilimu iš Lietuvos kunigaikščių Giedriaus, Daumanto ir kitų ir nesikratė senojo jos vardo Rimvydų (palyg. Gražiną).

[3]) Daugelis mėgino išaiškinti, ką M. turėjo omenyje šį skaičių iškeldamas. Kai kam esąs jis pasisakęs save čia manęs, skaičių įrašęs pats nežinodamas, kam tatai daraąs, nes tas skaičius negalvojant jam pasirodęs. „44“ galėjo rastis Švento Jono Apreiškiman įsiskaičius, kuris, be abejo, turėjo įtakos Petro regėjimui ir minėjęs „40“ bei „4“ įvairiose kombinacijose: „regėjau keturis angelus stovint ant keturių žemės kampų, tie laikė keturis žemės vėjus“; „girdėjau skaičių užpečvietytų, šimtas ir keturiasdešimt ir keturi tūkstančiai, kurie buvo užpečvietyti iš visų giminių Izraelio vaikų“; „išgirdau balsą iš keturių kampų aukso altoriaus po Dievo akių“; „regėjau Avinėlį, stovintį ant Siono kalno, ir su juo šimtą keturiasdešimt ir keturis tūkstančius, turinčius jo Tėvo vardą, rašytą į savo kaktas“; „jis matavo jo (miesto) mūrus, šimtą ir keturiasdešimt ir keturis mastus“. Apie slėpininga vardą, kurį težino vien jį turįs, ten pat: „regėjau dangų atvirą, ir štai baltas arklys ir ant jo sėdįs vadinamasis Viernasis bei Teisusis... ir jo akys kaip ugnies liepsna, ir ant jo galvos daug vainikų, ir turėjo vardą rašytą, kurio nė vienas nežinojo, kaip tik jis pats“.

[4]) Prancūzai.

[5]) Buvusioji Lietuvos bei Lenkų valstybė, kaip Dievo Motinos garbintoja. M.: syna—sūnų, nes tauta lenkiškai bus vyriškos gimties: naród.

[6]) žmogžudžius, žudikus.

iš trijų sudžiuvusių tautų[1]) lyg iš trijų kietų medžių iškaltus...
Jau velka ją, atgalos sostan mano tautą velka.
Ji tarė: „Trokštu!“ Rakus[2]) ją uksusu, Borus[3]) tulžim girdo;
o Laisvė—motina prie jos kojų stovi apsiverkus.[4])
Va! Maskolių saldotas[5]) šoko su durtuvu
ir nekaltą tautos kraują liete jis praliejo...
Ką darai, kvailiausias, pikčiausias tu budeli?
Jis vienas tik pasitaisys ir atleis jam Dievas![6])

Mano mylimasis! Jau mirdamas galvą nuleidai,
šaukdamas: „Viešpatie, Viešpatie! kam mane apleidai?“
Jis mirė!...[7])

(Girdėti angelų chorai, tolimieji velykinės giesmės garsai. Paskui girdėti: „Alieliuja, Alieliuja“.)

Dangun, dangun, dangun jis kyla!
Nuo jo kojų leidos
balta kaip sniegas skraistė...
Plačiai ji krito — pasaulis jąja apsigobė...
Mano meilė danguj iš akių neišnyko:
kaip trys saulės, žiba trys jo akys,[8])
pasauliui parodo perdurtą dešinę ranką.
Kas gi tas milžinas? tai vietininkas ant žemės.
Jį pažinojau—vaikas jis buvo—taip, pažinojau,
kaip siela ir kūnas užaugo!
Jis aklas, jį veda angelas — bernelis.
Baisus vyras... Turi tris veidus,
tris kaktas jis turi.

---

[1]) Rusų, Prūsų ir Austrijos, kurie išsidalijo taip savęs Lenkų ir Lietuvos valstybes.

[2]) Čekų Rakus, tur būt, nuo senovės pilies Rötz, iš kurios kilusi Austrijos valdovų giminė. Rakusas—Austrija.

[3]) Lot. Borussia—Prūsai.

[4]) Palyg. Kristaus Motina po Sūnaus kryžiumi.

[5]) Vok. Sold—alga, vok. Soldat, rusų soldat—samdomasis kareivis.

[6]) M.: on jeden poprawi się i Bóg mu przebaczy—neaiškus: a) naród—tauta, tad ji viena pasitaisys, b) maskolių saldotas, c) poetas. kuris savo tautos kančias kenčia ir toliau regimas tautos vietoje. Vyriškoji gimtis vertime verčia priimt tik b arba c.

[7]) Čia ir toliau tauta virsta tuo nežinomu vyru, kuris ją gaus išgelbėti.

[8]) Palyg. Šv. Jono Apreiškimą: „atsikreipęs išvydau septynis aukso altorius ir viduje tarp tų altorių vieną; tas buvo žmogaus sūnui lygus, tas buvo apvilktas ilgu rūbu ir apjuostas aplink krūtinę aukso juosta; jo galva ir jo plaukai buvo balti kaip balta vilna, kaip sniegas, ir jo akys kaip ugnies liepsna“... Trys akys gal trys buvusios Lietuvos ir Lenkų valstybės tautos—kraštai, kurių būsimąjį junginį atgijusioj valstybėj svajojo 30-ųjų metų Lietuvos ir Lenkų išėję į užsienius veikėjai: lenkai, lietuviai (lietuviai ir gudai) ir rusinai (ukrainiečiai). Taip pat, tur būt, tenka suprasti „tris vaikus“, „tris kaktas“.

Lyg baldakimas[1]) išskėstos slėpiningos knygos[2])
ant jo galvos ir pridengia jo veidus.
Jam pamatas yra trys sostinės[3]).
Jam šaukiant, trys dreba pasaulio kraštai;[4])
ir girdžiu iš dangaus lyg griausmo balsus:
Ant žemės tai regimas laisvės jis vietininkas!
Ant didelio garso jis statys
savo Bažnyčios rūmus!
Ant tautų ir ant karalių iškeltas,
ant trijų jis stovi karaliaus vainikų, o pats be vainiko;[5])
darbų darbai—štai jo gyvybė...
tautų tauta — yra jo antraštė;
svetimos močios sūnus, bet didvyrių jis ainis:
jo vardas bus keturios dešimt keturi.[6])
Garbė jam! Garsas! Garbė!"

Užmiega. Angelai išneria kun. Petro sielą iš kūno ir neša dangun Dievui prie kelių padėti; prieš rytmečio maldą ji vėliai būsianti kūnui sugrąžinta.

IV-ji SCENA.

Miega senatorius[7]) ir sapnuoja iš pradžių caro malones, o paskui jų nustojus. Velniai tyko jo vėlės.

VII-ji SCENA.

Varšuvos salonas.[8])

(Keli aukšti valdininkai, keli dideli literatai, kelios didelio tono damos, keli generolai ir štabo karininkai; visi incognito [9]) prie stalelio geria arbatą. Prie durų keli jauni vyrai ir du seni lenkai. Stovintieji karštai kalbasi.)

---

[1]) Arabų Bagdadą kryžiuočiai praminė Baaldaku, iš kur gaudavo brangių audeklų; lot. baldachimum.

[2]) Šv. Jono Apreiškime: „regėjau dešinėje ant sosto (danguje) sėdinčio knygas rašytas iš vidaus ir iš viršaus, užpečvietytas septyniomis pečvietėmis".

[3]) Rusų Petrapilis, Prūsų Berlynas ir Austrų Viena.

[4]) Šv. Jono Apreiškime Angelams trimituojant žemė ir augmens degą, gyvija mirštanti, saulė, mėnuo ir žvaigždės temstą.

[5]) Rusų, Prūsų ir Austrijos imperatorių. Griuvus toms imperijoms ir virtus respublikomis, atsirado nepriklausomoji Lietuva ir nepriklausomoji Lenkija, abi respublikos.

[6]) Ištisas M. gyvenimas bus paskirtas įtemptam darbui, kuris turi tikslą iškelti jo taip mylimą Lietuvos ir Lenkų „tautą" (tautų tautą—valstybę).

[7]) Novosilcevas,

[8]) Viename nuoraše M. prirašo: 1823 m.

[9]) Lot. incognito (Ciceronas ir kiti)—be pažinties; čia neįvardyti.

Diduomenė šnekasi apie balius, jai meilinasi literatai. Jaunuomenė su paniekinimu į juos žiūri ir kugždasi tarp savęs, dalindamasi politikos žiniomis. Vienas jųjų[1]) pasakoja visam susirinkimui Čikauskio[2]) istoriją.

Mažas dar būdamas, jį pažinojau,
tada jis tebebuvo jaunas dar, gražus,
malonus, linksmas; kur tik pasirodė,
gyvas, juokais ir pasakomis nužadino
visus ir būdavo dvasia draugystės.
Labai vaikus mylėjo ir mane
ne vieną kartą imdavos ant kelių;
vaikai vadino jį linksmu ponu.
Atsimenu jo plaukus; kiek ten kartų
į jo geltonus garbinius pirštus
įpyniau; pamenu akis: turėjo jis
būt linksmas ir nekaltas, nes kada
į mus žiūrėjo, pats lyg vaikas buvo;
jo akys traukė; bežiūrėdami
į jį, mes manėm, jog jis bus mūsų vienametis.
Ketino tąsyk vesti: pamenu,
atnešdavo nuo savo mylimosios
mažiesiems dovanų ir kviesdavo
mus į vestuves. O paskiau nustojo
mus lankęs ir buvo kalbama,
jog nežinia kur dingęs ar pabėgęs
paslaptomis; valdžia surasti nor,
bet pėdsako neatitinka niekur.
Paskiau šnekėjo, kad prigėręs jis,
policija ant upės kranto jo skraistę
radusi, tuoj žmonai nunešė
parodyti; pažino: jis pražuvęs;
lavono neatrado. Tik del ko
jis nusižudęs? Teiravos žmonės,
gailėjosi, užmiršo pagalios.

Dveji suėjo metai... Vieną naktį
gabeno kalinius iš vienuolyno
į kalėjimą. Tamsuma, lynoja...
Ar tyčia, ar netyčia, nežinau,
tos eisenos koks liudininkas buvo,
gal kuris jaunų drąsuolių,

---

[1]) Atvykęs iš Lietuvos Adolpas Januškevičus.

[2]) M.: Cichowski. Adolpas Čikauskis (1794—1854), varšuvietis, dalyvavo Napoleono žygiuose 1809—14 m., kalėjime buvo 1822—1826 m., po 1831 m. sukilimo atsidūrė Prancūzijoje. Tačiau M. kitame nuoraše įrašė: Machnicki. Kazimieras Maknickis (1780—1844), poznanietis, išėjęs vokiečių universitetus, 1809—1816 m. dalyvavo lenkų kariuomenėje, 1822—1824 m. ir 1826—1829 m. sėdėjo kalėjime.

ir kalinių vardus, vietas sužino.
Sargyba gatvėse, mieste tylu...
Šit iš užu mūrų balsas pasigirdo:
„Sakykit, kaliniai, kas jūs per vieni?“
Vardų atsišaukė apie kokį šimtą:
tarp tų ir jojo vardas išgirsta
ir žmonai ant rytojaus pasakyta.
Bėgiojo, rašė ji ir meldė—vis perniek:
be vieno vardo, neišgirdo nieko.
Ir vėliai treji[1]) metai prabėgo
be ženklo, be žinios. Bet sklydo paskala
po miestą, jog gyvas jis esąs, jog jį
kankiną, nenorįs prisipažinti
ir nepasakęs nieko dar ligšiol;
jog daug nakčių neleidę jam miegoti,
maitinę silkėmis, vandenio nedavę;
jog girdę opijum ir siuntinėję
visokias baidykles, kutenę jam
padus ir pažastis... Bet neužilgo
visi užmiršo; žmona tik verkė.

Nepersenai nakties metu ties durimis
žmonos namų girdėti — skambina.
Duris pravėrė, žiūri: —karininkas
su žandaru ir kalinys... Jisai!
Tuoj liepta duoti popieros ir plunksną
pasirašyt, jog gyvas grįžęs jis
iš kalėjimo. Parašą paėmę
ir pagrumoję: „Jei išduotumei...“
bet nebaigė; atėjo ir išėjo.
Tai buvo jis... Bėgu tuoj pažiūrėt;
tik draugas perspėja: „Neik šiandien, rasi
ties vartais šnipą“. Kitądien einu:
ties durimis taipo pat šnipai tyko;
išsirengiau už savaitės pas jį:
tada jis dar nepriėmė, sergąs.

Anuo žygiu važiuojant sutikau...
Man sakė, jis esąs, pats nepažinau.
Nutukęs, bet baisus toks nutukimas:
jį išpūtė negeras valgis, oras
supuvęs; jo burna išpurtusi,
pageltus ir išblyškus; suraukšlėta
kakta; plaukai nuslinkę. „Sveikas drūts!“

[1]) Čia turima omenyje Maknickio kalėjimą dar po 1823 m.

Manęs jis nepažino, nenorėjo
kalbėti su manim; kas aš, pasakiau:
į mane žiūri, nieko nenuvokdams.
Kada jam priminiau mūs' pažinties
visokias smulkmenas, akis į mane
tik įsmeigė ir bandė... Vienoje
valandoje iš jo akių patyriau,
ką iškentė jisai dienos metu,
ką mąstė naktimis nemigdams!..
Nėsą tos akys baisią apvalką
turėjo; jų vyzdžiai panėšėjo
į stiklo trupinius, kurie languos
kalėjimų matyt, kur nudažyti
pilkai, kaip vortinklis, kur iš šalies
atrodo lyg vaivorykštė: matyti
juose kraujų rūdis, juodi taškai
ir kibirkštys, betgi kiaurai jų peržvelgt
negalima: neteko jau giedros;
iš viršaus betgi žymu, kad butą
patamsės' kur žemėj turėjo...

Už mėnesio vėliai einu; tikėjaus,
aplinkui apsižvelgęs prisiminsiąs.
Betgi tiek tūkstančių dienų tardytas
ir tiek nakčių kalbėjos su savim,
tiek metų kvotė kančiomis tironai
ir laikė sienos', turinčios' ausis,
o visas jo gynimas—tylėjimas,
visa jo draugystė — tik šešėliai:
jog nepasisekė linksmajam miestui
ilgų taip metų mokslo išdildyt
su mėnesiu. Šnipu jam rodos saulė,
diena išdaviku, sargais
namiškiai, svečias—priešu. Ir atėjus
kam atsilankyti ir duris
suvarsčius, mano jis, jogei ateina
tardyti; nusikreipia, ranka
paremia galvą, samonę tarytum
ir proto išgalėjimą sutelkt
norėdams, lūpas sukerta, kad žodžiai
neišskristų patys sau, akis žeinyn
nuleidžia, kad iš jųjų kartais šnipai
ko neįspėtų. Paklaustas, mano jis,
kalėjime esąs, į kampą lenda
ir puolęs atkartoja vien žodžius:
„Aš nieko nežinau, nepasakysiu.“

Tie žodžiai virto jojo priežodžiu.
Žmona ilgai prieš jį ir vaikas klūpo,
iki jis savo baimę tik įveiks.

Juk mėgsta kaliniai nelaisvę savo
apsakinėti: laukiau, kad jis pats
geriausiai apsakys, iškels į aikštę
iš po sargybos ir žemės tas klotis[1])
ir savo ir kitų kovos didvyrių,
nes šią gadynę mūs tėvynė
gyva ir žydi žemės vien šešėliuos,
jos klotys Sibire, tvirtovėse,
kalėjimuos. — Ir ką jis man atsakė?
Jog apie tai, ką iškentėjęs yr,
jis pats jau nieko nežinąs, pamiršęs!
Visas jo surašytas atminimas,
kaip Erkulano knygos[2]) sutrunijo
po žemėms; kėlęs iš numirusių
pats autorius skaityt iš jų nemoka.
Tik tarė: „Pasiklausiu Viešpaties,
Jis man pasakys, Jisai surašė viską".

Ponai ir ponios šaltai praeina pro šį pasakojimą. Kiti pataria literatams imti jį temai savo raštams, bet šie nepripažįsta jį tinkant. Jaunuomenė piktinasi ponų nepatriotizmu ir kratosi jais.

VIII-ji SCENA.

Senatorius.[3])

Vilniuje. Priekambari nė salė. Po dešinei durys į tardymo komisiją, kur veda kalinius ir gilumoje matyti didelės popierių krūvos; durys į senatoriaus kambarius, kur girdėti muzika. Apypietės laikas. Pas langą sėdi sekretorius, pasilenkęs ant popierių; kiek toliau stalelis, kur lošia kortomis Novosilcevas.

---

[1]) Kaip klojosi=dėjos, veikalai.
[2]) Po ugnikalnio išsiveržimo, kurio metu žuvo Erkulano ir Pompėjos miestai.
[3]) Novosilcevas.

vas geria kavą; prie jo šambelionas Baikovas[1]), Pelikonas[2]) ir daktaras[3]). Prie durų sargyba ir keli nesijudiną tarnai.

Senatorius kalbasi su Baikovu ir daktaru apie vedamąją studentų bylą ir skundžiasi esąs išvargintas ponių, temokančių užtarti kalinius; jis pasiilgęs esąs linksmos Varšuvos. Jų kalbon įsikiša:

Tarnas.

Pirklio Kanisino[4]) žmogus laukia
ir primena Tamstai kažkokį sąrašą.[5])

Senatorius.

Kokį gi sąrašą? kas toks?

Tarnas.

Ogi pirklys
Kanisinas, liepta jam ateit.

Senatorius.

Eik šalin,
sukin sin![6]) Matai mane užimtą.

Daktaras (tarnui).

O tai kvaili galvijai, reik jiems lįst!..
Matai, kad pons senatorius dar kavos negėręs.

---

[1]) Pranc. chambellan—aukštas karaliaus kambarių valdininkas, tikriau: garbės vardas. Levas Baikovas (1776—1829), buvęs karininkas, Novosilcevo draugas ir komisijos dalyvis prieš filaretus, mirė staiga Vilniaus gatvėje.

[2]) Kunigaikščio Oginskio orkestro muziko čeko sūnus, Vaclovas Pelikonas (1790—1873), gimęs Slonime (netoli Naugardėlio), Vilniaus un-to profesorius, paskui valdžios paskirtas rektorium; labai daug kenkė jaunuomenei. Buvo priešingas 1831 m. sukilimui. Apkultas Vilniaus gatvėje, apleido Lietuvą prieš pat un-tą uždarant, tarnavo Maskvoje ir Petrapilyje, mirė savo dvare Lietuvoje.

[3]) Augustas Becu (1771—1824), kilęs iš prancūzų giminės, g. Gardine, nuo 1797 m. buvo Vilniaus un-to prof. Filaretai jį kaltino padėjus Novosilcevui.

[4]) M-iaus pramanytas asmuo.

[5]) skolų.

[6]) Rus. sukin sin—šuns vaike (šunsnuki), palyg. Kanisinas—canis (šuva) ir sin (sūnus).

Sekretorius (keldamasis nuo stalelio).

Sako, jeigu jam nebus atlyginta,
Tai skųsiąs.

Senatorius.

Prašyki gražiai, tegul palaukia.

(Susimąsto).

Beje... Kanisinas... reikia jo sūnus paimti,
tardysime... Tai paukštis!

Sekretorius.

Dar mažas vaikiščias.

Senatorius.

Na, jie visi maži; bet dirstelk jų širdin...
Geriausia užgesint ugnis, kol kibirkštėlė.

Sekretorius.

Kanisino sūnus Maskvoj.

Senatorius.

Na žiūrėkite,
tai klūbų emisaras!..[1]) Reikia tuoj
užkirsti kelias.

Sekretorius.

Rods kariūnuose tarnaująs.

Senatorius.

Kariūnas... Tai jisai kareivius kursto!

---

[1]) Slaptų politinių klūbų (organizacijų) atstovas, caro valdžios priešas.

Sekretorius.

Vilnių mažas apleidęs.

Senatorius.

Tasai kurstytojas
turi čia savo bendradarbių.

(Sekretoriui.)

Tai ne tavo dalykas,
ar supranti? Budikas![1]) Kad kibitka būtų
per dvidešimt ir keturias valandas išleista,
popieros suimtos. Tėvui nėra ko bijoti,
jeigu sūnus patsai prisipažins prie kaltės.

Pelikonas klausia senatorių, kas daryti su kaliniu Rolisonu,[2]) kuris gavęs 300 lazdų ir sunkiai susirgęs, bet nieko nėsąs įdavęs. Senatorius nustebęs mokinio atkaklumu.

Senatorius.

. . . . . koks kietasprandis!

Daktaras.

Sakiau ne kartą, kad jaunimas tiesiog yra nuodijamas,
niekniekių bemokoma kaip štai senų gadynių veikalų!
Kas gi nemato, jog jaunuomenė dėl to siunta?
Tai pasakys kiekvienas.

Senatorius (linksmai).

Tamsta nemėgsti istorijos? Na, na, satirikas
būtų pasakęs, jog bijai istorijon patekti.

Daktaras.

Tegu istorijos ir moko; tegu jaunuomenė
pažins, ką veikė didi vadai ir karaliai...

---

[1]) budėtojas.

[2]) Kėdainių gimnazijos rektoriaus (direktoriaus) sūnus, mokinys Jonas Molisonas (Molleson), kuris buvo kaltinamas ruošęsis nužudyt caro brolį, didįjį kunigaikštį Kastantiną, žadėjusį važiuoti per Kėdainius į Petrapilį. Kėdainių gimnazija 1824 m. valdžios buvo uždaryta, iš 100 mokinių tik 5 tebuvo priimti į kitas mokyklas. Mokiniai Molisonas ir Tyras (baudžiauninkas) iš pradžių buvo pasmerkti miriop, paskui ištremti į Nerčinsko kasyklas prie sunkiųjų darbų, keli kiti gavo kitokias sunkias bausmes.

Senatorius.

Tai tiesa.

Daktaras (nudžiugęs).

Taigi, aš ir sakau, tamstele,
jog ir jaunuosius galime istorijos mokyti,
bet kam jiems nuolatai minėt respublikonus
arba ateniečius, spartiečius ar romėnus?...

Senatorius yra priverstas priimti Rolisonienę — motiną, kuri įteikia jam kunigaikštienės[1]) rekomendacijos laišką. Ji verkdama pasakoja jam apie savo sūnaus kančias. Senatorius nekantriai su jąja šnekasi, pertraukiamas atbėgančių iš baliaus panelių. Išgirdęs, jog Rolisonas jau metai kai sėdi kalėjime, jis pasižada motinai prileisti kunigą prie sūnaus ir pats ištirti bylą. Nudžiugusiai motinai išėjus, jis liepia Pelikonui ir ją uždaryti kalėjime, idant ji neskleistų nemalonių žinių apie kalinius. Susierzinęs, jis puola kun. Petrą, kuris lydėjo Rolisonienę pas jį, kam jis jai pasakęs apie Rolisono plakimą.

Senatorius.

. . . . . Išgerk romo stiklelį.

Kun. Petras.

Aš negeriu.

Senatorius.

Imk, kunige, išgerk!

Kun. Petras.

Aš — brolis.[2])

Senatorius.

Brolis ar tetėnas, betgi iš kur žinai tu,
ką kalėjime kitų vaikai beveikia?
Tai tu žinias nešiojai pas jojo motiną?

Kun. Petras.

Aš.

---

[1]) našlė Zubovienė.
[2]) vienuolis.

Senatorius (sekretoriui).

Rašyk prisipažinimą — štai liudytojai.

(Kunigui.)

O tu iš kur žinojai, a?... Gražus paukštelis!
Mato štai užrašinėjant, tai neatsako...
Kuriam gi vienuolyne pats esi?

Kun. Petras.

Bernardinų.

Senatorius.

O pas dominikonus yr tavo giminės?
Juk Rolisonas sėdėjo pas dominikonus!
Na, sakyk: iš kur žinai, kas tau tai pasakė?
Girdi! Sakyki, liepiu... Tyloms man nešnabždėk!
Aš caro vardu tau įsakau... Girdi, vienuoli?
Vienuoli, ar pažįsti tu maskolių knutą?[1])

(Sekretoriui).

Rašyk, jog tyli.

(Kunigui.)

Juk tarnauji Ponui Dievui...
Klausyk: ar tu pažįsti teologiją?
Juk žinai, kad kiekviena valdžia nuo Dievo eina:
jeigu valdžia sakyt tau liepia, sakyki.

(Kunigas tyli.)

Žinai, vienuoli, jog galiu tave pakarti,
kažin, ar beatgaivins tave kad ir prioras?[2])

Kun. Petras.

Jei valdžią kenčia kas, nesakyki—jos klausąs;
Dievas kartais valdžią duoda į velnio rankas.

---

[1]) Švedų knut — mazgas (Knutas Hamsunas, garsusis norvegų rašytojas), vok. Knute, rusų knut — botagas. Palyg. turkų budak, botag — šaka, lenkų batog, bat—botagas.

[2]) Lot. prior—pirmesns, čia: vienuolių vyresnysis.

Senatorius.

Pakorus tave, jei caras patirtų,
jog formos neišpildžiau, žinai, ką pasakytų?
„Na, senatoriau, matau, jog tebešėlsti“.
O tu, vienuoli, styrėte tebstyri pakartas![1])
Eikšen arčiau, paklausiu paskutinį kartą:
sakyk, kas tau apie plakimą yr pasakęs?
A?... Tyli?... Ne Dievo juk yra tau pranešta...
Kas sakė?... Dievas? angelas ar velnias?

Kun. Petras.

Tu sakei.

Senatorius (perpykęs).

Tu! Sakai man — tu?.. tu, vienuoli!

Daktaras.

Kvaily! „Šviesusis pone“ senatoriui sakyk.

(Pelikonui.)

Pamokyk, kaip sakyt. Jis, tur būt, iš tvarto...
Uždrožk jam...

(Rodo ranka.)

Pelikonas (muša kunigą į veidą).

Matai tu, asile, senatorių užrūstinai!

Kun. Petras.

Atleisk jam, Viešpatie, nežino ką padaręs.

(Daktarui.)

O, broli, piktu patarimu esi jau nusižudęs.
Šiandien prieš Dievą stosi.[2])

---

[1]) 1812 m. rusų kariuomenės vadas Kutuzovas sušukęs Vilniaus bajorų maršalkai Liubeckiui: „Aš tave, kunigaikšti, pakarsiu; caras pasakys; „na, įsiuto senis“, o tu ir toliau kabėsi“.

[2]) 1824 m. daktarą Becu trenkė perkūnas.

Senatorius.

O čia kas?

Baikovas.

Jis juokauja.
Drožk jam į snukį; tegul mums pranašauja.

(Duoda jam į nosį spraktą.)

Kun. Petras.

O, broli, ir tu pasielgei taipos, kaip jis!..
Ir tavo suskaitytos dienos, eisi jo pėdoms.[1])

Senatorius.

Pašaukite Batvinką![3]) Neleiskit kunigo.
Pats būsiu tardant jį, tai bus mums juoko!
Žiūrėsiu, ar tylės toliau mūs kunigėlis.

Daktaras pakiša senatoriui mintį, jog tikras jaunuomenės kurstytojas esąs kunigaikštis Čartoriskis,[2]) apie kurį rašoma į daktaro rankas pakliuvusiuose laiškuose. Senatorius stveriasi tos minties.

Senatorius.

O, kad gaučiau bent liudymą ar įtarimą,
liudymo žymę, jos sešėlį, šešėlio šešėlį...
Girdžiu ne kartą kalbant, tuos žodžius kartojant:
tai Čartoriskis taip Novosilcevą iškėlė!
Dabar žiūrėsim, kas pasigirs: ar tas, katras
iškelt mokėjo, ar tasai, katras nustūmė.

Jis liepia daktarui su sekretoriumi paruošti raštus bylai prieš Čartoriskį, žadėdamas daktarui gausių dovanų ir kartu patylomis įsakydamas sekretoriui suimti daktarą išėjus kartu su jo įrodymais. Daktaras išeidamas:

Kas čia? mano laikrodis dvyliką terodo?

Senatorius.

Jau penkios.

---

[1]) 1829 m. Baikovas staiga mirė gatvėje.
[2]) Vilniaus mokslo apskrities ir universiteto globėjas, seniau kartu su Novosilcevu įtakingas caro patarėjas.

Daktaras.

Ar jau penkios? akims nenoriu tikėti:
ant dvylikto pat numerio rodyklė kaip sustojo,
taip tebestovi vis ant jo josios smaigelis;
kad nors kiek, nors plaukeliu jis pajudėtų!

Kun. Petras.

Ir tavo, broli, laikrodis sustojo, neis jis
lig kito pusiaudienio... Aprūpink, broli, sielą.

Daktaras išeina. Ponios įtraukia senatorių į balių, kuriame yra valdininkų karininkų, keletas priverstų jame dalyvauti senių, jaunuolių ir panelių. Bešokant menuetą[1]), kuriam pritaria „Don-Žuano"[2]) muzika, kairioji pusė—valdininkai ir keli ponai bei ponios meilinasi Novosilcevui, dešinioji — studentai, storasta,[3]) jauni rusų karininkai vos susilaiko nuo besiveržiančio pasipiktinimo keiksmo.[4])

Kairioji pusė (choru).

Kokia muzika ir daina!
Kaip puikiai žiba jo namai!

Dešinioji pusė (choru).

Mūs kraują šelmiai[5]) ger' išryt;
o romą trauk' popiet.

Sovietnikas (rodydamas Senatorių).

Nors plėšia, tiesa, bet kviečia juos;
bepigu būt jo plėšiamam.

---

[1]) Senovės prancūzų šokis, kuris imta šokti XVII a. ir karaliaus Liudviko XIV-jo baliuos, o iš ten pasklydo po visą Europą. Pranc. menuet, italų minuetto iš lot. minutus (smulkus)—taip pavadinta del smulkių šokio žingsnelių (pranc. pas).

[2]) XVIII a. vokieč. muziko Mocarto opera (1787). „Don Žuano" menuetą M. labai mėgo, jo gaida sekdamas ne kartą improvizavo savo eiles. Toji gaida atsiliepė tolesnei dainuojamai scenai.

[3]) Sl. stary—senas, storasta—seniūnas. Čia: vyriausias apskrities valdininkas.

[4]) Toliau M. B-kos 1919 m. atpasakojimas.

[5]) Vok. Schelm—šelmis.

Pagėgių Duonelaičio Gimnazijos Nr. KNYGYNAS

S t o r a s t a.

Kalėjimuos jaunimas sėd':
mums liepia baliun eit.
. . . . . .

D e š i n i o j i p u s ė.

Jūs šelmiai, latrai, palaidūnai!
bet jus perkūnas trenks!

. . . . . .
Nejaugi jo svečias nenubaus?
Už mus nekeršys nieks?

K u n. P e t r a s.

Dievas.

Tuo tarpu muzika pasiklydusi užtraukia liūdną Komandoro ariją. Temsta. Iš tolo griauja. Svečiuose sumišimas. O čia dar įsiveržia akloji Rolisonienė, kurios sūnų sargai išmetė pro langą ir sunkiai sužeidė. Ji puola senatorių; šiam pasitraukus, ji alpsta. Perkūno trenksmas.[1])

V i s i (nusigandę).

Žodis virto kūnu! Tai čia!

K i t i.

Čia! čia!

K u n. P e t r a s.

Ne čia!

V i e n a s (žiurėdamas pro langą).

O kaip arti: į universiteto kampą.

S e n a t o r i u s (prisiartina prie lango).

Daktaro langai!

[1]) Toliau vėl. V. Kudirkos vertimas.

Vienas žiūrėtojų.

Ar girdit moteriškės[1]) riksmą?

Vienas (gatvėje juokiasi).

Cha-cha-cha, velniai griebė![2])

(Įbėga sumišęs Pelikanas.)

Senatorius.

Daktaras?

Pelikonas.

Perkūno
nutrenktas. Šis nuotykis tikrai stebėtinas:
aplink namus dešimt perkūnsargių stovėjo,
o jį perkūnas galiniam kambary surado,
nelietė nieko, tik sidabrinius sutirpino
rublius, ties galvomis sudėtus stalčiuje;
tai jie šiandien perkūnsargį yra atstoję!

Storasta.

Rusų rubliai, kaip matau, labai yr pavojingi.[3])

Senatorius (ponioms).

Ponios sumaišėt šokį... kokios nemandagios!
. . . . . .
Na, kas čia ypatinga?... Pavasario debesis,
perkūnas sutrenkė—tokis gamtos dėsnis.

Vėl girdėti perkūno trenksmas. Svečiai išbėgioja. Lieka senatorius, Pelikonas ir kun. Petras. Kunigas sako jiedviem du prilyginimu—pamokymu.

---

[1]) Dakt. Becu žmona, garsaus lenkų poeto Juliaus Slovackio motina.
[2]) M. girdėjo pasakojant apie šitokį juoką.
[3]) Daktaras yra čia įtariamas gavęs iš valdžios piniginės padėkos už uolų jai tarnavimą.

Kun. Petras.

Papasakosiu du senu, bet minties pilnu —

Senatorius (susidomėjęs).

Ar apie griausmą? daktarą? sakyk!!

Kun. Petras.

. . . . . prilyginimu du. Anuomet
kaitroj atėjo įvairių žmonių
šešėlyj mūro pamiegot: tai buvo
pakeleivingi. Buvo tarpe jų
galvažudys; kada visi miegojo,
išbudino jį angels Viešpaties:
„Štai siena griūva, kelkis“. Atsikėlė,
o siena užmušė visus kitus.
Anas galvažudys rankas sudėjo
ir Dievui dėkojo, likęs gyvas.
Tada angels stojo priešais jį ir tarė:
„Daugiausia tu prasikaltai! bausmės
neišvengsi! Paskutinis tu, garsiausiai
ir niekingiausiai žūsi“.

Kitas toks:
Senoj gadynėje romiečių vadas
galingąjį karalių pamušė
ir belaisvius visus žudyti liepė,
ir šimtininkus, irgi rotmistrus:[1])
karalių patį jis paliko gyvą,
taipo pat storastas, pulkininkus
paliko. Ir anie kvaili belaisviai
kalbėjo tarp savęs: „Gyvensime,
už gyvybę padėkokim vadui“.
Kareivis vienas, kurs tarnavo jiems,
pasakė taip: „Išties paliko vadas
jus gyvus, nes visus jus prirakins
prie iškilmių jis rato ir po visą
stovyklą važinės. Ir nusives.
į miestą, nes jūs tokie, kuriuos Romoj
vadžioja, kad liaudis galėtų rėkt:
„Žiūrėkit, ką padarė vadas mūsų,

[1]) Vok. Rittmeister, rusų rotmistr, lenkų rotmistrz — vyresnysis raitelių karininkas.

jis tokius karalius, pulkininkus
yr apgalėjęs“. Pagalios, auksiniuos
retežiuos apvadžiojęs, jus paves
į budelio rankas, kurs duos jums vietą
giliam ir šaltame ištrėmime,
kur amžių verksmas ir dantų griežimas“.
Taip sakė ans kareivis. Tada jam
karalius, bardams, tarė: „Tavo žodžiai
tai žodžiai kvailio; ar tu kada bent
greta sėdėjai su vadu prie stalo,
kad jo rodas žinotum ir mintis?“
Nubaręs, gėrė, juokėsi iš vieno
su savo pulkininkais belaisviais.[1])

Senatorius (kuriam nusibodo).

Kažkur nukrypsti. Kur nori, eiki sau...
Jei dar pagausiu tave, kailį taip išdirbsiu,
jog nė motina tikroji pažinti negalės;
atrodysi taip, kaip Rolisonienės štai sūnus.

Senatorius traukiasi su Pelikonu į savo kambarius; kun. Petras eina pro duris ir sutinka Konradą, kurį veda du kareiviu tardyti; pamatęs kunigą, Konradas sustoja ir ilgai žiūri į jį).

Konradas.

Stebėtinas dalykas!.. Nemačiau to žmogaus niekad,
o man pažįstamas, kaip tikras brolis.
Ar tik ne sapne?.. atsiminiau dabartės...
Tos pačios akys, veidas... mačiau jį per sapną.
Tai jis, rods, mane traukė iš prapultіes.

(Kunigui.)

Kad ir menkai pasipažįstam, kunigėli,
— manęs bent nepažįsti—priimki padėką
už malonę, ką mano sąžinė težino.
Brangūs yr bičiuliai, nors tik sapnuos matyti,
budėdami jų turim taip nedaug.
Te šitą žiedą ir parduok; duok pusę
vargdieniams, o kitą mišioms duok už čyščiaus vėles:
žinau, ką kenčia jos, kai čyščius yr nelaisvė...
Kažin, ar kada man leis mišių bent klausyti.

[1]) Prilyginimai taikomi Novosilcevui ir Pelikonui.

Kun. Petras.

Leis tau. Už tavo žiedą perspėsiu tave:
į tolimas šalis nežinomais keliais važiuosi
ir būsi tu minioj didžių, turtingų, išmintingų.
Ieškoki vyro, kurs daugiau už juos išmano.
Pirmas jis tave pasveikins vardan Dievo;
klausyk, ką pasakys... [1])

Konradas (prisižiūrėdamas).

Tai tu?,. ar gali būti?
Palauki... valandėlę tik... del Dievo...

Kun. Petras.

Negaliu! lik sveikas.

Konradas.

Vieną tik žodelį..

Kareivis.

Nevalia! kiekviens savu keliu.

IX-ji SCENA.[2])

Vėlių naktis.

Naktį paliai koplytėlę ir kapines, burtininkas ir moteriškė iš tolo žiūri, kaip kitas burtininkas susirinkusiems sodiečiams iššaukia vėles ir kaip jos viena po kitos iš kapų kyla. Tačiau baigiasi vėlinės, o moteriškė vis dar nemato vėlės, kuri prieš daugelį metų buvo pasirodžiusi jos vestuvėse ir tylinti, sukruvinta į ją žiūrėjusi.

---

[1]) 1824 m. M. susitiko Petrapilyje su mistiku Oleškevičium, kuris padarė jam didelio ispūdžio ir nukreipė jo mintis ypačiai į Šventąjį Raštą, kas M. atsidūrus Vakarų Eiropoje pasireiškė kunigu Petru ir kt.; tą kryptį sutvirtino 1841 m. Tovianskis. Juozas Oleškevičius (1777—1830), žemaitis, gimė Šilavos parap., išėjo tapybos mokslus Vilniuje, Drezdene ir Paryžiuje, nuo 1810 m, gyveno Petrapilyje.

[2]) M. B-kos atpasakojimas 1919 m.

Burtininkas.

Baigias, baigias jau vėlinės...
Treti gaidžiai jau girdėti:
tėvų žygius štai jau gieda,
skirstosi jau mūsų minios.

Moteriškė.

Neatėjo jis[1]) vėlinėms?

Burtininkas.

Jei vėlė kūne tebėra,
tark dabar tu man jos vardą;
burtininko aš žoleles
slėpiningu žodžiu bursiu:
tuoj vėlė paliks kūnelį,
ties tavim tuojau ji stosis.

Moteriškė.

Tariau vardą.

Burtininkas.

Ji neklauso...
Buriu vėlę.

Moteriškė.

Nėra vėlės.

Burtininkas.

Moteriške! tavo mielas
tėvų bus tikybą metęs
ar atmainęs savo vardą.[2])
Va jau aušta, tik žiūrėki,
mūsų burtai nebtur galios,
nebmatysi savo mielo.

---

[1]) Vaiduoklis, kurs prieš keleris metus tylėdamas į ją žiūrėjęs, gal dar nemiręs (Gustavas).

[2]) Gustavas virto. Konradu.

(Apleidžia savo vietą).

Kas ten? kas ten?.. vakaruose:
nuo pilies štai Gedimino
audrai, pūgai siaučiant, sukant,
keliasdešimt rogių lekia!
Visos lekia šiaurės pusėn,
lekia, kiek arkliai pajėgia.
Štai, žiūrėki, priešakyje
vienas juodas...[1])

Moteriškė.

Jis!

Burtininkas.

Čia važiuoja.

Moteriškė.

Vėl atgal jisai pasuko,
į mane tik—tik težvelgė,
vieną kartą... koks žvelgimas!

Burtininkas.

Pūliai žymi jo krūtinę,
toj krūtinėj žaizdų žaizdos:
baisias kenčia jis kančias,
tūkstančio kardų žaizdas,
kurie persmeigė jam sielą.
Nebent mirtis jį tepagydys.

Moteriškė

Kas jam tiek kardų įsmeigęs?

Burtininkas.

Tautos priešai.

---

[1]) M.: w czarnym stroju—juodais rūbais apsirengęs.

Moteriškė.

Vieną žaizdą kaktoj turi,
tiktai vieną, vos bežymią,
lyg būt juoda ji perlutė.[1])

Burtininkas.

Ta žaizda labiausiai sopa:
esu ją matęs, esu tyręs:
ją jis pats yra padaręs;
nė mirtis jo nebišgydys.

Moteriškė.

Išgydyk jį, didis Dieve!

Kelias Rusijon.[2])

Per sniego šalies laukines pūstynes
lekia kibitka, lyg tyrlaukio vėjas;
o mano akys, lyg du sakalėliu,
ant neapmatomo erdvėračio skrenda,
audros pagautos, kietžemio nesiekia,
svetimus gaivalus po savim mato,
nė kur pasilsėjus, nė sparnų nuleidus,
žiūri žemyn ir jaučia, jog tenai jiems[3]) žūti.

Akis nemato nei miesto, nei kalno,
jokių žmonių paminklų nei gamtos vaizdų;
žemės taip tuščios ir neapgyventos,
lyg vakar vakarą kad būtų sutvertos.
O delto ne kartą mamantas[4]) čia kyla,
tvano vilnimis jūreivis atvytas,
ir Maskvos valstiečiui kalba svetima
taria, jog senai šios šalys yr sutvertos,

---

[1]) Lot. perula—makštelė, pranc. ir vok. Perle, lenk. perła.

[2]) M. B-kos atpasakojimas 1919 m. I—IX scena sudaro III-sios dalies—I-jį veiksmą (aktą). Po to seka III-sios dalies „skirsnis" (Ustęp), susidedąs iš kelių epizodų šitokia eile: a) Kelias Rusijon, b) Sostinės priemiesčiai, c) Petrapilis, d) Petro Didžiojo paminklas, f) Kariuomenės paradas, g) Prieš Petrapilio (Nevos) potvynį 1824 m. (Oleškevičius),[7]) Draugams maskoliams.

[3]) svetimiems gaivalams?

[4]) Prosenovės milžinas dramblys.

jog garsiosios Nojaus kelionės metu
jos jau pirkliavo su Azijos laivais.
O delto ne kartą knyga pavogta
ir pagriebta, iš Vakarų atvykus,
taria, jog šios neapgyventos žemės
ne vienos tautos yr jau motina.
Bet tvano gelmės per šias lygmes ėjo,
niekur neliko rausimos kelių.
ir žmonių gaujos iš tos tėvynės ėjo,
nelikdamos savo gyvybės žymių,
ir kažkur toli, ant Alpių štai uolos,
iš čion atplaukusios vilnys palikę
žymes daug toliau, ant Romos paminklų,
apie iš čion atvykusius, sako, plėšikus.

Tuščia ir balta, atdara šalis,
lyg baltas lapas parengtas rašyti...
Gal jame rašys šventas Dievo pirštas
ir gerus žmones raidėmis pavertęs,
pabrėš čia šventosios tikybos tiesas,
jog meilė valdo žmonių giminėlę,
jogei pasaulis aukomis papuoštas?
O gal tik senas priešininkas Dievo
ateis ir knygoj iškirs jis kardu,
jog žmonių kartos reik į pančius dėti,
jog rimbas, botagas žmoniją papuoš?

Baltuose laukuose vėjas tik siaučia,
drasko ir svaido sniegules, lytis;
bet sniego jūra supūsta baltuoja,
vėjo sujudinta iš guolio ji kyla
ir vėl, staiga lyg būt suakmenėjus,
krinta ji didi, vienoda ir balta.
Kartais baisioji vėtra ataskrenda
stačiai iš polių, nei suvaldoma,
ligi Euksino[1]) lygumą nušluoja,
pakeliui kelia sniego debesius;
dažnai keleivių kibitkas užkasa,
lygu samumas Kanopos[2]) lybėnus.
Balto, vienodo sniego paviršių
kai kur pajuodusios sienos pardūrė,
ir riokso lyg sausmės ar salų krantai:
tatai šiaurės yra pušų, eglių girios.

[1]) Graik. — Vaišingųjų jūrių — Juodųjų jūrių.
[2]) vienas Nylo uostų.

Audra girion veržias, ledais ją sudaužo,
giria apsnigusioms šakomis riokso;
medžiai ten seni, kieti kaip granitai,
ramiai išlaiko jie vėtros siutimą:
nes jų viršūnės nekartos švilpimo,
iš jųjų tankmės nebužgirsi aido.
Vėtra, įsiveržus tykiojon girelėn,
per ledo lytis ir per sniegų pūką,
lyg Napoleonas be atvangos laksto,
sustingus ant galo dvasioje nupuola.

Kur-ne-kur medžiai, kirviu nukirsti
ir nudraskyti, vogu sukrauti,
keistai atrodo lyg stogas ir sienos,
kur žmonės slepias, namais juos praminę.
Tokių štai stogų tūkstančiai matyti
didžiajam lauke, visi vieno masto:
lyg kepurių kuodai, kaminų kyl dūmai,
lygu šūvynės, žiba langeliai;
ten namų eilės poromis susloję,
ten keturkampiu, ten išlankiu stovi,
o toks namų pulkas miestu štai vadinas.

Sutinku žmones: jie eina petingi,
plačiakrūtiniai ir stiprianugariai;
lyg šiaurės žvėrys, lygu šiaurės medžiai,
eina tvirti jie, sveiki ir galingi.
Kiekvieno veidas primena jo kraštą,
tuščią, laukinę ir atdarą lygmę;
nes iš jų širdžių, lyg iš slaptų vulkanų,
ugnis nėra dar pasiekus jų veido,
nei pilnose lūpose nedega žara,
nei ji sustinga kaktos tamsios raukšlėse,
kaip kad Rytų ar Vakarų veiduose,
per kuriuos tiek kartų yra perėję
vargų ir nuotykių, skausmo ir vilties,
jog žmogaus ten veidas yr tautos paminklas.
Čia žmonių akys lyg jų krašto miestai,
didelės ir grynos; niekad sielos triukšmas,
niekad jo akių smarkiau nesujudins,
nei ilgas skausmas neužtemdins jųjų.
Iš tolo žiūrint—puiku, nuostabu;
vidun įėjus—tuščia, be žmonių.
Tų žmonių kūnas—lyg stori trinyčiai,
kuriuos žiemauja siela—kirmėlaitė,
kol ji sau krūtinę skristi išsidirbs,

sparnus kol išverps, išaus ir papuoš.
Bet kada laisvės saulė tekės,
koks iš to apvalko vabzdys išskris?
Ar šviesus drugelis skris ant mūs' žemės
ar kandis iškris, biauri nakties gentė?[1])

Kiaurai per pūstynę keliai išvaryti.
Ne pirklių reikalas yra juos pramanęs,
neigi išmindžiojo kartų kartų kojos:
caras nuo sosto pirštu juos nurodė.[2])
Jei koksai sodžius kely pasitaikė,
jei pasitaikė puikių rūmų sienos:
sodžius ir rūmai su žemėms sulyginti,
jų griuvėsiai keliu yr užkasti.
Kelių nematyti lauko snieguose,
bet girioj akis tuojau juos pastebi:
tiesūs ir ilgi į šiaurę jie traukias,
girioje žiba, lyg upės tėkmė.

Ir kas tais keliais ir kur važinėja?
Čia raiteliai skubi sniegu apsnigti,
o ten juodosios pėstininkų eilės
tarpu kanuolių ir vežimų traukia.
Tieji pulkai, caro įsakyti,
iš Rytų traukia—prieš Šiaurę kovoti;
anie iš Šiaurės eina į Kaukazą:
nei viens nežino, kur ir ko jis eina,
nė viens neklausia. Čia matai mongolą
išpūstaveidį ir skersaakį;
o ten vargdienis sodietis lietuvis,
išbalęs, išilgęs svyruodamas žengia;
žiba anglų šautuvai, čia pat ir lankai,
nušalusias jų stygas neša kalmukai.
Jų karininkas vokietis karietoj,
niūniuodams graudžią Šilerio dainelę,
pasitikęs kareivius į sprandą muša;
prancūzas, švilpdamas laisvininkų[3]) dainą,
klaidus galvočius, sekimos sau ieško,
ir šneka dabar su kalmukų vadu,
kad kuo pigiausiai maisto jiems nupirktų.
Kas jam rūpi, išmarinus jų pusę?

---

[1]) Prisimintina mūsų laikų Rusija.
[2]) Caras Mikalojus I-sis nurodė žemėlapyje tiesią liniją, kuria turėjo būti nutiestas gelžkelis tarp Petrapilio ir Maskvos.
[3]) Laisvės šalininkų, liberalų.

Iždo jiem pusę pavykus apvogti,
o tai padarius kuonuogudriausiai,
pakels ministeris aukštesnėn juos klasėn,[1])
caras duos kryžių už kasos taupymą.

Kibitka štai artinas. Tuojau kareiviai,
kanuolės, vežimai, ligonių gurguolės
bėga nuo kelio, kur ji pasirodo;
net viršininkų šalinas vežimai.
Kibitka lekia: žandaras vežėją
kumstimi muša; vežėjas kareivius
kerta botagu: visi nuo kelio bėga;
kas neišbėgęs, tą užšoks kibitka.
Kur? kas važiuoja? nedrįsta paklausti.
Žandaras važiuoja, skubi jis sostinėn:
tur būt, pats caras ką suimt bus liepęs.
„Gal tas žandaras iš užsienio skubi?“
sako generolas, „kažin ką pagavęs?
Prūsų, prancūzų ar saksų karalius
bus gal nustojęs carinės malonės,
kalėjime caras lieps jį uždaryti;
o gal svarbesnis vyras bus pagautas,
gal pats garsusis čia yr Jermolovas?[2])
Kažin? Kalinys, kurs šiauduose sėdi,
taip keistai žiūri! Puikybės žvilgsnys!
Svarbus tai asmuo![3]) Vežimų daugybės
paskui jį seka, gal jo dvarą veža;
o visi — tik va, kokios drąsios akys! —
atrodo, lyg būtų caro artimieji,
lyg generolai, o gal šambelionai:[4])
bet keista, jie visi — tai maži berneliai![5])
Ką gi tai reiškia, kur gi jie taip skubi?
Gal kokio karaliaus bus tie kūdikėliai“.
Taip tarpu savęs viršininkai šnekas;
kibitka sostinėn tik lekia, tik lekia.

---

[1]) aukštesnėn valdininkų kategorijon.

[2]) Generolas Jermolovas įgarsėjo Kaukazo karuose. Novosilcevas sakydavęs: „Nebus ramumo Eiropoje, iki joje padarysime tokią tvarką, jog mūsų feldjėgeris tuos pat (caro valdžios) įsakymus Vilniuje, Paryžiuje ir Stambule (Kastantinopoly) gaus lygiai vykinti“. Palyg. pastabą III d. I scenai.

[3]) Pats Mickevičius.

[4]) Pranc. chambellan palyg su ang. chamberlain (politikas Chamberlain), vok. Kammerherr (Kämmerer), rus. kamerger — karaliaus kambarinis (lenk. podkomorzy).

[5]) Lietuvos gimnazistai ir studentai, tremiami iš savo krašto.

Draugams maskoliams.

Ar beprimenat mane? Kada galvoju
apie numirusius, ištremtus ir kalinius draugus,
ir apie jus manau. Ne mūsiškai atrodo jūs veidai,
bet mano svajonėse jie savo vietą turi.

Kur jūs dabar? Rilejevas[1]) prakilnus,
su kuriuo kaip brolis mylėjaus, bučiavaus,
pakartas kaba jau po kartuvių medžiu...
Prakeiktos tautos, kur savo žudo pranašus!

Ranka, kurią Bestuževas[2]) man tiesė,
dainius ir kareivis, nuo plunksnos, kardo
atitraukta, prie karučio caro pririšta
uolose kasa, pagreta su mūsiške ranka.

Kiti gal dar labiau nubausti yr dangaus...
Gal kitas jūsų kryželį ar vietą gavęs,
už caro malones laisvą sielą pardavęs,
šiandien štai jo priemenėj kakta žemėn trenkia.

Papirktas caro, gal jo vardą kelia[3])
ir džiaugias, išgirdęs apie draugų kančias;
gal mano tėvynėj mano krauju plūsta
ir giriasi carui esąs mūs prakeiktas.

Jei jus pasieks iš tolo, nuo laisvų tautų,
pasieks jūs šiaurę mano liūdnos giesmės
ir suskambės aukštai jūs ledų šalyj:
teskelbie jos jums laisvę, lyg pavasarį gervės.

Pažinsite iš balso... Kol buvau apkaltas,
tironą žalčiu, tylioms šliaužiamas viliojau,
bet jums esu aš savo jausmus atidengęs
ir jums esu buvęs jaukus kaip karvelis.

---

[1]) Konradas Rilejevas (1795—1826), poetas, dalyvavo karininkų suokalby prieš carą ir kariuomenės maište 1825 m. gruodžio mėn. („gruodiečių sukilimas"); pakartas.

[2]) Mikalojus Bestuževas (1791—1855), poetas, del gruodiečių sukilimo sėdėjo kalėjime nuo 1826 ligi 1840 m. (iš pradžių Petrapilyje, paskui Sibire), paskui apgyvendintas Sibire.

[3]) Sakoma čia apie poetus Puškiną ir Žukauskį, kurie 1831 m. sukilimo pralaimėjimui parašė eilėraščius prieš mūsų sukilėlius.

Dabar pilu pasaulin šią štai nuodų taurę...
kandi ir deginanti yr mano ši kalba —
tokia ji virtus iš tėvynės ašarų ir kraujo;
tekandie, deginie—ne jus, tik jūs retežius.

Kas jūsų nusiskųs—jo skundas man yra
šunies lojimas, kurs taip yra įpratęs
kantriai nešiot apikaklę šikšninę,
jog veikiai gal įkąsti ranką, kuri ją drasko.

KRIMO SONETAI.[1])

Wer den Dichter will verstehen,
muss in Dichters Lande gehen.

Kas nori dainių suprasti,
teeinie į dainiaus šalį.

Goethe.

I. AKERMANO TYRAI.[2])

Įplaukiau į erdvybę sauso okeano;[3])
vežimas po žalumą braidžioja kaip luotas:
per banguojančias pievas, žiedais vainikuotas,
irstaus tarp koralinių salučių bužano.[4])

Jau blysta oras, niekur kelio nei kurgano;[5])
stebiuos dangun: ten svinda[6]) debesys auksuotas,
ten žvėrinės[7]) išaušęs vyzdis spinduliuotas...
Tai blizga Dniestras, kyla lempa Akermano![8])

---

[1]) Ištremtas į Rusijos gubernijas, 1825 m. M. buvo paskirtas Odesoj tarnauti, iš kur išvykęs tų pat metų rugpiūčio—spalių mėn. keliavo po Krimo pusiasalį. „Krimo sonetai“ pasirodė baigiantis 1826-iesiems metams.

[2]) M. Gustaičio vertimas.

[3]) Tyrai.

[4]) Bužanas—dideli Ukrainos žaliumų krūmai, kurie vasarą pražydę maloniu įvairumu puošia lygumas. (A. Mickevičius).

[5]) Turkų ir totorių kurgan—žemės pilis, tvirtovė iš žemės. Ukrainos kurgan (kurhan)—kalva, kapkalnis, piliakalnis.

[6]) svysti, svidus, svinda—spindi.

[7]) M.: Jutrzenka—aušrinė.

[8]) Akermanas—senovejė Tyras, vėliau Bielgorod, Ukrainos uostas Dniestro paupyje, 15 kilometrų nuo Juodųjų jūrių.

Stokim!.. Kaip tylu!.. Gervės, girdžiu, oru plaukia;
jų nepasiektų smarkios sakalinės[1]) akys.
Girdžiu, kur ant žolės supasi plaštakės,

kur žaltys slidžiakrūtis per žolyną braukia...
Pratiso mano klausas, ar nepasikakins
gandu iš Lietuvos... Jokim, nieks nešaukia!

IV. AUDRA.[2])

Nurautos burės, žlugo vairas, vėtros bingsta,[3])
bangiós miniós balsai, vandenpilų[4]) staugimas,
išsprūdo lynos, veltui dar jūreiviai imas,
kraujuotai saulė leidžias, ir jau viltis dingsta.

Sušuko viesula; kalnyną vandeninį,
kurs iš bedugnių jūrių kaukaroms[5]) marmėjo,
užkopo genijus mirties, ir laivop ėjo,
lyg karžygys bedaužąs mūrą paskutinį.

Tie guli pusgyviai, rankas užlaužė tasis,
„Sudiev“ sakydamas, glėbin draugams šis puola,
prieš mirtį meldžias jieji mirčiai nuvaikyti.

Sėdėjo skyrium viens keleivis nekalbasis[6])
ir manė: laimė tam, kas jėgose nupuola,
ir melstis moka, turi kam sudiev sakyti.

X BAIDARAI.[7])

Uždrožiau ir paleidau galvatrūkčiais žirgą;
girios, pakalnės, uolos nyksta man po kojų,
lyg upės vilnys—plaukia greta, sprūstyj mirga;
noriu apsisvaiginti verpetais pavojų.

---

[1]) Senovėjo sakalas buvo laikomas paukščiu medžioklei.
[2]) Kl. Jurgelionio vertimas.
[3]) Kuršaičio, Juškos, Šlapelio žodynuose bingstu— puikus (drąsus) virstu, įsisenėju. Čia: siunta.
[4]) prietaisų vandeniui išpilti.
[5]) kaukara (kaukaras) -kalva.
[6]) pats Mickevičius.
[7]) Graži pakalnė, kuria važiuojama pietiniu Krimo krantu. — M. Gustaičio vertimas.

A. Mickevičius ant Ajudago uolos Krime.

O kad putotas žirgas neklauso vytinio,[1])
kad po prietamsos šydu išblėso regyklos,
mano akyse, lyg ant stiklo krištolinio,
šmėkši girių, pakalnių ir uolų baidyklos.

Žemė mieg, man nėr miego. Šoku į Euksiną;
išsipūtus atkriokia pas krantą juodbangė,
lenkiu, žastus ištiesęs, prieš ją savo kaktą,

vilnis ant galvos trūksta, žioklė[2]) aprakina;
ten mintis, kaip apsvaigus valtis nusidangė,
laukiu į užmiršimo grimstant kataraktą.

XIV. KELEIVIS.[3])

Šalis turtų bei grožio štai po mano pėda,
ties galva dangus giedras, šalia dailios lytys:[4])
kodel sielą vilioja tolimosios sritys
ir—deja! juo nutolęs laikas širdį ėda?

Lietuva! Tavo girios maloniau man gieda,
neg Baidaro lakštutės, Salgiro[5]) mergytės,
linksmiau tavo liūlynuos būdavo lankytis,
neg mindžiot ananasų ir mormedžių žiedą.

Taip toli!—taip įvairios vilyklės masina!
Kam gi sklaidus[6]) svajoju nuolatos merginą,
kurią dienom jaunystės taip įsimylėjau?[7])

Ji brangioj tėvynėje, kurią pralaimėjau,[8])
kur jai primena viskas jos širdies rinktinį,
mindama mano ženklus, ar bent mane mini?

XVIII. AJUDAGAS.[9])

Mėgstu ant Ajudago rymodams matyti,
kaip putojančios bangos verpetais pūškuoja,

---

[1]) bizūno, rykštės.
[2]) M.: chaos.
[3]) M. Gustaičio vertimas.
[4]) pakeleivių.
[5]) Krimo upė, tekanti iš Čatirdago požemių.
[6]) M.: roztargniony.
[7]) Marilė Vereščekaitė—Putkamerienė.
[8]) Lietuvoje.
[9]) Ajudagas (Judagas)—Krimo kalnas, uola. — M. Gustaičio vertimas.

bei sidabro vainikais juosia marių sritį
ir tarsi vaivorykštės aplinkui ratuoja.

Atsimuša į seklių[1]) sekliaus išblaškyti,
lyg didžiažuvių[2]) būriai krantus atakuoja,
paveldėtų[3]) sausumą, tačiau nuvaryti,
vėl kiaukerus,[4]) koralus ir perles tebšluoja.

Jaunasis dainiau! Lygiai ir tavo širdyje
aitra dažnai sujudin viesulas grumzdingas,
bet sveikas tau; pakėlęs kankles[5]) įkvėpimo,

anas tučtuojau žūva gelmėj užmiršimo,
ir už savęs palieka giesmes nemirtingas
Tavo garbei vainiką nupint ateityje.

Pagėgių Duonelaičio Gimnazijos
Nr.
KNYGYNAS

---

[1]) seklumą.
[2]) banginių.
[3]) paimtų.
[4]) sliekadėžių.
[5]) M.: bardon (gr. barbitos, lot. barbiton)—kanklės raudoms pritarti.

KONRADAS VALENRODAS.[1])

Istorijos apysaka iš Lietuvos ir Prūsų praeities.

Dovete adunque sapere come sono due generazioni da combattere—bisogna essere volpe e leone.
(Machiavelli, Il principe).
Taigi turite žinoti, jog yra du kovos būdu: reikia būti lape ir liūtu.
(Makiavelio[2]) Kunigaikštis).

ĮŽANGA.[3])

Jau šimtas metų baigės, kai kryžiuočiai[4])
kraujuos stabmeldžių braidydami trūko;
po jungu kaklą nulenkė prūsokai,

---

[1]) Parašytas 1826—1827 m. Maskvoje; pradėtas, sako, dar 1825 m. Odesoje. Spausdintas 1828 m. pradžioje Petrapilyje. Į lietuvių kalbą vertė K. Bukavietis, S. Dagilis, J. Žilius (Ir. Jonas), o Vaidilos apysaką—V. Kudirka. Savo vertimui, išl. 1899 m., Ir (-šų) Jonas rašo tokią įžangą: „Prūsų, lietuvių giminystė kraujo užmiršta tapo, bet jausmai malonės sujungs, suvienys mūs kartą iš naujo. "(Iš Valenrodo įžangos). Pažinau, pamylėjau Prūsų lietuvius dar 1886 metuose, kada per visą vasaros laiką gyvenau Tilžėje. Ta pati tauta, ta pati kalba, tie patys papročiai, būdas ir tie patys tautiški sieki(-ni-)ai. Atmindam(a)s senovišką tarp prūsų ir lietuvių giminystę, trokšdamas kuoveikiausio tų dviejų Lietuvos dalių naujo susiartinimo, šį Konrado Valenrodo vertimą, nors rašiau visai lietuvių giminei, ypačiai aukoju tikriems mūsų broliams, Prūsų lietuviams".

Čia duodamas mano peržiūrėtas Dagilio vertimas, išskyrus Vaidilos apysaką, kurios patiekiu Kudirkos vertimą.

[2]) Mikalojus Makiaveli (1469—1527), italų rašytojas. Jo „Kunigaikštis" pasirodė 1515 m.

[3]) Prieš tai neeiliuotoje prakalboje M. rašo apie Lietuvą ir lietuvius: „Lietuvių tauta, susidedanti iš lietuvių, prūsų ir latvių giminių, neskaitlinga, apsigyvenusi neplačiame ir ne labai derlingame krašte, ilgai buvo Eiropos nežinoma ir tiktai XIII amžiuje kaimynų puolimais iššaukta veikliau pasireikšti... Istorija nėra galutinai išaiškinusi, kuo būdu taip silpna ir taip ilgai svetimiems vergavusi tauta sugebėjo ne tik atsikirsti, bet ir virsti pavojinga visiems savo priešams... Geriausia Lietuvos gadynė tenka Algirdo ir Vytauto laikams, kurių valdžia siekė nuo Baltijos ligi Juodųjų jūrių. Tačiau toji milžinė valstybė, perdaug staigiai augdama, nesugebėjo išdirbti savyje vidujinės pajėgos, kuri sujungtų arba gaivintų ivairias jos dalis. Lietuvių tautybė, išsiliejusi perdaug plačiuose plotuose, nustojo savo tikros varsos... Didžioji Lietuvos Kunigaikštija nustojo būt lietuviška, pati lietuvių tauta atsidūrė savo senose ribose, jos kalba nustojo būt dvaro ir diduomenės kalba, užsilikdama vien tiktai sodiečių tarpe...

Nūn Lietuva tebėra tiktai praeityje. Jos istorija yra tuo atžvilgiu poetui gera, jog, apgiedodamas praeities nuotykius, poetas teturi žiūrėti paties turinio, istorinio dalykų patyrimo ir formos grožės, neatsižvelgdamas į skaitytojų reikalus, palinkimus arba madą. Šitokių poezijos šaltinių reikalavo Šileris imtis:

„Was unsterblich im Gesang soll leben,
muss im Leben untergehen".
(Schiller, Die Götter Griechenlands.)

[4]) D. rašo kryžiokai.

ar, likę žemę, vos gyvi tespruko,
kur kojos nešė. Vokiečiai juos vijo,
vergė ir žudė smūgiais kalavijo.
Nemuns lietuvį nuo kryžiuočio dalo;
ant vieno kranto--dievaičių šventyčios
ir ūžia girios ruimingos be galo;
ant kito—kryžius vokiečių bažnyčios
galvą auksinę į debesį remia,
rankas ištiesęs ant Lietuvos gojų,[1])
lyg geisdams visą Palemono[2]) žemę,
glėbyj suėmęs, paverst sau po kojų.
Šiapus lietuviai, subėgę ant mūšio,
meškiniuos rūbuos, kepurėmis lūšio,
kilpinėms rankoj ir pilnu saidoku
budriai daboja vis žingsnius kryžiuočių.
Anoj vėl pusėj ant žirgo pas srovę
ginkluots kryžiuotis nekrutėdams stovi,
akis įsmeigęs į priešų pylimą,
kalba ražončių ir šautuvą ima.
Abidvi šalys stovi ant sargybos;
taip ansai Nemuns ramaus prigimimo,
kurs vaišėms brolių glausdavo sodybas,[3])
dabar jau stojos slenksčiu prapuolimo;
nei vienas šiandien, nors kažkaip galingas,
nedrįsta peržengt ribos pražutingos.
Tik vainikuota apynio šakelė,
patraukta Prūsų žilvičio gražybe,
be jokios baimės pratiesia rankelę
ir, persiritus per srovės gilybę
žolių viršūnėms ir šakoms karklyno,
savo mieliausią karštai apkabina.
Tik po senovei lakštingalės Kauno
dar Prūsuos[4]) savo seseris aplanko;
laisvos ir linksmos ant medelio jauno
Nemuno saloj svečius susitinka,
skardina giesme lietuviška gojus
ir pavergtuosius linksmina artojus.[5])

[1]) Slav. gaj—alkas.

[2]) Istoriškoji legenda apie Palemono vedamų lietuvių atkeliavimą Lietuvon atsirado vėliau negu „Valenrodo" įvykiai, tariant; XVI a. Nuo XVII a. antrosios pusės toji legenda nustojo savo pirminės reikšmės, bet vis dar tebebuvo kartojama, iki išnyko antroje XIX-jo a. pusėje. Italija ją tebeatsimena (Musolini).

[3]) Iki kryžiuočiai užvaldė Prūsus.

[4]) Ne Prūsuos, bet Užgiryje=Užnemunėje (Suvalkijoje), kuri tuomet tebebuvo Prūsų kryžiuočių rankose.

[5]) Apie pavergtuosius artojus M. nieko nesako, bet tatai sudera su laisvų paukščių skrajojimu.

O žmonės? Žmonės prieš kits kitą kelias!
Prūsų, lietuvių vienybė pražuvo;
kartais tik meilė, laisva kaip paukštelis,
dar juos suglaudžia. Bent du tokiu buvo.[1])

Nemune! veikiai jau per srovę tavo
ugnį ir kardą neš minios plėšikų
ir linksmus gojus, kur gegės kukavo,
apnuogs nuo grožės žaliųjų vainikų.
Trenksmas paukštelį išbaidys iš sodo,
ir vis, kas meilės, pagerbimo verta,
kur prigimimo ryšiai pasirodo,
žmogaus piktybė sunaikins iš karto.
Tiktai vaidila prieš norą piktųjų
suglaus giesmelėj širdis mylinčiųjų.

RINKIMAI.

1.

(Atėjūnas.)

Marijenburgo[2]) varpai suskambėjo,
trenkė kanuolės, bubnai sudundėjo,
išaušo rytas kryžiuočiams nemenkas:
visi komtūrai iš aplinkių renkas
į krikščionystės platintojų gardą,
kur pasimeldę išreikš savo mintį,
ant kieno kaklo kryžių užkabinti,
kieno duot rankon didžio mistro kardą.

Dieną ir antrą nesiliauna rodos,[3])
tarp brolių pulko įžymių daug yra,
bet rinkt nelengva, nes kiekvieno vyro
šlovė, dorybė, nuopelnai—vienodi.
Tačiau daugybės renkančiųjų roda
į pirmą vietą stato Valenrodą.[4])

---

[1]) Alpis—Konradas ir Aldona.

[2]) Kryžiuočių sostinė XIV—XVI a., netoli Dansko, dabar Vokios valstybėje.

[3]) Slavybė,—pasitarimai.

[4]) Iš tikrųjų, Valenrodas buvo be ginčų išrinktas (1391). Ginčai tebuvo renkant Vinriką Kniprodę (1351—1382).

Jis atėjūnas, Prūsuos nepažįstams,
toli garsėjo kitoms viešpatystėms:[1])
ar mušė maurus ant Kastilios kalno,
ar turkams rodė jėgą savo delno,
ar mūrus plėšė—visur pirmutinis,
kaip liūtas priešui šoko prie krūtinės.
Arba turniruos,[2]) jei ėmėsi kardo,
iš ankšto priešas, del šlovės jo vardo
bijodams gėdos už baudymą dyką,
taip jam užleido pergalės vainiką.

Ne tik už drąsą jis jaunystės metuos
gavo šlovingą tarp kareivių vietą,
bet jį dabino ypatybės retos:
lėtums,[3]) neturtas, paniekinimas svieto.

Jis neišmoko prie didžiūnų dvaro
kalbos švelnumo, mandagumo ponų,
bet niekad kardo del uždarbio gero
nėra pardavęs tarnystei baronų.[4])
Pamilo tamsias vienuolyno sienas,
Dievui pašvęsdams jaunas savo dienas;
niekino svieto garbę, urėdystę,[5])
net ir giesmelė, mergaičių draugystė
tą šaltą širdį prieiti negavo.
Klausės nerodžiai pagyrimo savo,
į skaistų veidą žiūrėti nemėgo,
nuo meilių žodžių kuo toliausiai bėgo.

Ar jis toks buvo šalto prigimimo,
ar paskui tapo—sunku pasakyti;
ne sens, bet žilas ir skruostai suvytę
reiškė audrotą jo amžiaus likimą.
Kartais, linksmesnei valandai atvykus,
jaunų draugijoj veiklią ima dalį,
juokuoja, erzin šnekos dalininkus,
arba mergaitėms mandagų žodelį,
kaipo pagyrą už patogią lytį,
meta šypsodams, kaip vaikeliams titę.
Bet toks linksmumas būna trumpas, retas;
bent kiek kas žodį ištars abejingą,

---

[1]) valstybėms.
[2]) Vok. Tournier, pranc. tournoi, len. turniej. Turniras Eiropoje buvo madoje XI—XVI a.
[3]) kuklumas.
[4]) ponų, kurie tarp savęs nesutiko ir kovojo.
[5]) nesieke urėdų—aukštų tarnybos vietų.

kurs šiaip neaiškus ir paprastas matos,
o jam jau širdį įkaitin jausmingą.
Taip žodžiai: meilė, pareiga, tėvynė,
ar priminimas Lietuvos ir mūšių
ūmai linksmybę nuo jo veido trynė;
tuojau liūdnumas apsiaučia jam dūšią,
tuoj vėl mintysna pasinėręs, vienas,
tarsi be žado, sėdi kiauras dienas.
Gal del šventybės pašaukimo savo
pramogų vengė, kaip svieto niekystės?
Vieną tik žemės saldybę ragavo—
iš laimės pilno žiedo prietelystės,
vieną jis tikrą bičiulį turėjo,
kuriam per ilgą amžių terūpėjo
šventa dorybė, maldininko stonas:
buvo tai senas vienuolis Albonas.[1])
Tas nuodėmingą sielą spaviedojo,
tas širdies visą paslaptį žinojo.
Laimingas! rojų jau ant žemės rado,
kas su šventaisiais bičiulystę veda.

Taip broliai ėmė nuošaliai teirautis,
mintyj svarstyti vyro ypatybes.
Atrado kliautę,—katras gi be kliautės?—
Konradas puotoj saugosi girtybės,
kitiems neduoda pavyzdžio negero,
bet kad seklyčioj vienas užsidaro,
dažnai srovėje svaiginamo vyno
dvasišką savo negalę skandina.
Tada tarytum jis iš naujo gema:
ant rūsto veido rausvos dėmės kelias,
mėlynos kitkart jojo akių lėlės,
kurios nuo laiko truputį aptemo,
dabar, kaip jaunos, jausmo žaibus pila,
atsidusimas krūtinėj nutyla,
ašaros meilės slapčia veidu rieda,
rankos ant kanklių, lūpos giesmę gieda
svetima kalba; kas žodžių nežino,
bet tam, kurs klausos, širdį sukabina.
Gana išgirsti balsą kaip iš grabo,

---

[1]) M.: Halban. Pasak kai kurių metraštininkų, istorikų nepalaikomų, Valenrodas turėjęs bičiulį vienuolį—daktarą, Leander von Albanus, kuris, apsimetęs maldinguoju, buvęs stabmeldis, gal net burtininkas; sako, esąs nuskendęs, o gal pabėgęs ar net velnio pagriebtas (M). Kai kurių tyrinėtojų nuomone, Albonui buvęs taip pat pavyzdžiu M. draugas Tamošius Žanas.

Konradas Valenrodas.

gana išvysti paveikslą žaidiko:
širdis ir rankos, kaip jo stygos, dreba,
mintys darbuojas paskiausiąja galia,
akys nuleistos tarytumei tyko
kažką iš žemės ištraukt jo giesmelei.
Koks gi jos mazgas? Tur būt, vyras vaiko
savo jaunystę atminimo tinklu
po sraują tėkmę praėjusio laiko.
O kur jo siela? Šventyčioj paminklų.

Bet skurdžios kanklės iš giesminio kuodo[1])
niekad linksmesnio balso neišduoda:
jausmams banguojant giesmininko veidas
mažiausio juoko, kaip nuodėmės, baidos.
Kiekvieną stygą užgauna paeiliui,
tik tos neliečia, kuri skamba meiliai;
visais jo jausmais, kas klausė, gyvena,
tik vieno jausmo—vilties nepagauna.

Dažnai jį broliai užeina iš tylo,
stebisi, keistą girdėdami bylą.
Konradas tada, kaip iš miego, kelias,
numeta kankles, nebgieda giesmelės,
iš lūpų žodžiai bedieviški skrenda,
tyloms Albonui kažką aiškint bando,
šaukia kareivius, žad nedovanoti,
bet kam taip graso, negali žinoti.
Gąsčiojas broliai; Albonas prisėda
ir vyro ūpą prie draugų naminių,
kaip koks žinuolis, vien žvilgesiu rėdo, —
žvilgesiu pilnu žodžių paslėptinių.
Lyg ką jam mena ar viltį parodo,
lyg baimę kelia širdyj Valenrodo,
tuojau nuo kaktos narso raukšles trina,
akis užgesia ir veidą vėsina.
Lyg kad žvėryno prievaizda, ant levo
geisdamas rodyt tvirtą valdžią savo,
prie sukviestųjų žiūrėtojų minių
duris atplėšia grotų[2]) geležinių, —
sustaugia žvėris, tai net ausys spengia,
net veidą žmonės nuo išgąsčio dengia:
prievaizda vienas su reta drąsybe,

---

[1]) Vertėjui čia nepavyko tiksliau ataduoti M.: Lecz nigdy ręka w muzycznym zapędzie z lutni weselszych tonów nie dobędzie.

[2]) Lot. crates — tvora (per viduramžio lot. crata—len. krata).

akis įsmeigęs, į jį rūsčiai žiūri
ir tokia dvasioj paslėpta galybe,
kaip prirakintą, smarkininką turi.

BOKŠTO MERGAITĖ

II.

Suėję mistro rinktų, komtūrai ir visa kryžiuočių brolija iš pradžių išklausė koplyčioje mišparų, o paskiau išsiskirstė papilėje prasivėdintų. Didysis komtūras pasitraukė su savim paežerėn Alboną ir kelis žymiuosius brolius, su kuriais kelias valandas tarėsi del būsimųjų rinkimų. Grįžo pilin pro bokštą.

I šitą bokštą prieš dešimtį metų
jauna mergaitė iš tolo atvyko,
pamatė kelią gyvenimo platų,
karčios kankynės ištroškus vainiko,
Ar ji per didį savo maldingumą
gyvenimo baisią įvykdė dūmą,

ar sąžinės aštrią nuotartį pajutus,
maldyt norėjo balzamu[1]) pakūtos
užu jaunystės elgesį nelabą, —
ir čia, varguolė, gyva rado grabą.

Iš karto broliai draudė ir kalbėti,
paskui jos karšta malda pergalėti
bokšto tamsybėj davė ankštą vietą.
Žingsnis per slenkstį jai uždengė svietą:
uolos ir plytos spragą užgrozdojo,
viena paliko tarp sienų tamsiųjų,
ir vartus, kurie skiria nuo gyvųjų,
atvers jai angelas teismo dienoje.[2])
Liko langelis į tą mirties guolį,
kur geri žmonės jai pašalpą siunčia,
o dangus vėją ir šviesos spinduolį.
O nelaiminga! kokia baisia kančia,
kokia kartybe tau širdis aplieta?

---

[1]) Arabų ir persų belesan, gr. bálsamon—maloniai kvepią medžių sakai arba dirbtinieji gydomieji tepalai; lavonų balzamavimas.

[1]) Tas bokštas stovi ligi šioliai, 25 metrų aukštas, bet pastatytas tiktai 1412 m. 1393—4 m. Artimame Marijenburgui Marijenverderio (Kvidynės) vienuolyne gyveno kamaraitėj užsimūrijusi Prūsų vokiečių šventoji Darata (gim. 1347, m. 1394). Tur būt, tą žinią M. tebeturėjo, kai sakė apie „sodžiaus mergaitę, kuri atvykusi Marijenburgan reikalavo, kad ją įmūrytų kamaraitėj, ir ten mirė, o jos grabas garsėjo stebuklais". Pasakoja apie Valterį Stadioną, jog išvežęs 19 m. Kęstučio dukterį ir uždaręs vienuolyno bokšte.

Ar taip įgilo neapykanta svieto,
jog vengi oro gaivinimo brangaus?
Kaip tiktai stojo ant šio kryžiaus kelio,
nieks jos nebmatė ateinant po langu
dvasios atgauti dvelkimu vėjelio,
regėt gražybės dangaus stebuklingą,
gėlių puikiausių žaliuojančių pievų
ir veido savo artimo meilingo.
Slepiasi viena su mintims ir Dievu.

Bet vis dar žymu, jog tebėra gyva,
nes kartais žingsnį keleivio vėlyvo,
į šventą vietą ėmusio kelionę,
giesme iš bokšto nustabdo malonia,
o kai vaikeliai iš artimo kaimo,
pievoj susirinkę, prūsiškai žaidžia,
tada pas langą mirga kažkas skaistu,
tarsi spinduolis, iš dangaus nuleistas,
tekančios rytą žvaigždelės aušrinės.
Ar tai jos kasos mirga gintarinės,
ar tai jos rankos, tartum sniegas, baltos,
laimina galvas kūdikių nekaltas?..

Kryžiuočiams pro bokštą praeinant, pasigirdo iš ten Konradą minįs vienuolės balsas ir mirktelėjo iš tolo lyg nuo bokšto pasitraukusio karžygio šalmas, lyg jo šešėlis pasimatė... Išgirdęs Konrado vardą, Albonas išaiškino broliams kryžiuočiams, jog tai esąs pranašavimas apie Konradą Valenrodą ir todel reikią jis mistru pastatyti. Su džiaugsmu vyresnybė tam pritarė ir šūkaudama grįžo pilin.

Broliai į pilį šūkaudami ėjo,
Albonas vienas dar biškį palaukė,
keistai į bokštą, į juos pažiūrėjo
ir graudžią dainą pusbalsiai užtraukė:[1])

D a i n a.

Vilija, mūsų upelių močiutė,
dugną tur aukso ir veidą kaip dangų;
vandenis semia lietuvė sesutė,
širdim ir veidu skaistesnė už bangą.

Puikios, malonios pakalnės ties Kaunu,
puošia jos tulpėms[2]) Viliją srauną;

[1]) Duodama Maironio vertimas. Be jo ir Dagilio, „Vilija“ vertė taip pat Ir. Jonas, Kudirka, Mačys (Kėkštas) ir kiti.

[2]) Turkų ir lenkų tulipan, auga Rytuose ir Eiropos Vasaros Rytuose, girinė tulpė ir Lietuvoje; šiaip pas mus darželiuose, Vokios gauta XVI a. iš Rytų, o iš Vokios ir mūsų.

gražesnis jaunimas,
rožių ir tulpių audimas.

Vilijai Kauno pakalnės per nieką:
ieško ir žiedus palieka;
liūdna lietuvei, ašarėlės byra,
nes nemylėjo kito krašto vyrą.

Mylimą Nemuns, smarkiai apkabinęs,
pro kalnus, per tyrų platybes;
džia su meile prie šaltos krūtinės
kartu skęsta į marių gilybes.

Tu save lygiai svetimam pašvęsi,
krangią tėvučių apleidus šalelę,
ir lyg tarp marių pamiršta paskęsi,
bet dar liūdnesnė, lietuve—našlele!

Širdį ir upę sunku suturėti:
Vilijai bėgti, mergaitei mylėti!...
Vilija skęsta į Nemuną mielą,
o bokšte liūdi mergužėlės siela.[1])

KEISTAS MISTRAS.

III.

Kad didis mistras, baigęs maldą savo,
įstatų šventą knygą pabučiavo,
paėmė puikų į pašvęstą ranką
kardą ir kryžių, kaip ženklus galybės,
pakėlė galvą, nors ją didžiai tranko
dvigubas jausmas—džiaugsmo ir rūstybės.
Jo veide juokas nežymiai prašvito,
retas tai švečias, kurs neša ne džiaugsmą,
bet kaip spinduolis, kurs debesį ryto
perveria, skelbdams draug saulę ir griausmą.

Tas mistro veidas, ta tvirtybė dūšios
brolių širdyse kuria viltį naują;
jau dvasioj regi plėšimus ir mūšius
ir gausiai lieja pagonijos kraują.

Kas gi drįs stoti prieš tokį galiūną,
kam į jį žiūrint neis šiurpas per kūną?
Drebėk, lietuvi! valanda už durų,
kurioje kryžius švis ant Vilniaus mūrų.

---

[1]) Vilija—Aldona, Nemunas—Konradas (Alpis—Valteris).

Tuščia svajonė! Slenka dienos, metai,[1])
kryžiuočių viltis virsta vis į nieką;
lietuviai graso, tiktai Jo Sveikatai
mistrui pavojus be įspūdžio lieka.
O jei nubudęs ką pradės daryti,
tai lyg tyčiomis—net gėda sakyti,
atmaino tvarką, išgriauna senovę,
kaltina brolius pamiršus klusnumą:
prižadus laužą, gerbią lobį, šlovę,
kvailoj puikybėj prarandą rimtumą..
Saugotis liepia pasaulio tuštybės,
dora vienuoliams esant patogiausia;
draudžia nekaltas sueigas, linksmybes,
pasninkais spaudžia, prie atgailos verčia,
tik pastebėjęs nuodėmę menkiausią,
grūmoja pančiais, kalėjimu, mirčia.

Tuolaik lietuvis, kurs kitkart iš tolo
pro miesto vartus vengdavo kelionės,
dabar kas naktį tuoj gangreit už volo[2])
degina sodžius, deda pančiuos žmones;
pasityčiodams jau drįsta sakyti,
jog pas kryžiuočius eis mišių klausyti.
Pirmkart vaikeliai, nubudę be ryto,
tirpo nuo garso lietuvių trimito.

Kur patogesnį rast laiką karionės?
Namie lietuviai netur sutikimo,
čia smarkus gudas, čia lenkas renk žmones,
čia vėl totorius veda gaują Krimo;
Vytautas, brolio nustumtas nuo sosto,
pagalbos melsdams, taip Zokoną glosto,
žemes ir miestus valdžion duoti žada,
bet užtarymo dar ikšiol nerado.

Burbiena broliai, tyloms valdžią peikia.
Mistras tuo tarpu kažin kur išspruko;
Albonas bėgo ieškoti slapuko, —
pilyj, koplyčioj—niekur nesuvaikė.
Kur gi jis dingo?—klaust kiekvienas trokšta:
tur būt, nuklydo pas kertinį bokštą.

Kas vakarą galima jis rasti pas bokštą kalbantis su vienuole. Ir dabar girdėti jos balsas:

---

[1]) Iš tikrųjų, ne tik Valenrodas, bet ir Vinrikas (vienas iš M-iaus Valenrodo prototipų) neraginami kariavo su lietuviais.

[2]) Lot. vallum, len. wał—pylimas.

Giesmė iš bokšto.

„Kas gal surasti skaičių ašarų daugybei?
Ar jau taip ilgą laiką jos kaip lietus lijo,
ar taip širdis ir akys įmirko kartybėj,
jog nuo atsidusimų grotai surūdijo?
Kur tik ašara krinta, tuoj uola šaltoji,
kaip širdis suminkštėjus, savyj sukavoja.[1])

„Yr pilyj Šventaragio[2]) ugnis amžinoji,
tą kursto vaidilučių kuopelė maldinga,—
yr nesenkąs šaltinis Mindaugo dauboje,[3])
to užlaikymui sniego ir lietaus nestinga:
tik niekas nepapildo ašarėlių mano,
bet iš skausmų verpeto jos gausiai sruvena.

„Ten tėvelių lepumas, ten kalbos malonios,
širdžiai miela tėvynė, viso pilnas dvaras,
ten be rūpesčių dienos, naktys be svajonės,
skaisčioj sieloj ramumas, kaip angelas geras,
dieną ir naktį, lauke ir gūžtoj gimtinėj
neregimai, bet aiškiai nuo sielvarto gynė.

„Trys mes dukterys augom prieglobstyj močiutės;
man rodės[4]) jaunikaičiai, nes buvau vyresnė;
o laimingos, laimingos dienelės jaunutės!
Bet kas gi man parodė laimę tobulesnę?
O, gražus jaunikaiti, kam kalbėt pradėjai,
ko Lietuvoje nieks dar nebuvo girdėjęs![5])

„Apie aukščiausią Dievą ir šventą tikybą,
apie puikias bažnyčias ir miestų gražumą,
kur pilyse vien auksas ir deimantai žiba,
kur valdovai mergaitėms rodo paklusnumą,
kaip ąžuolai galingi, kaip karžygiai smailūs,
o prie draugės jaunosios širdingi ir meilūs.[6])

„Kur žmogus, nuodėmingą likęs kūno naštą,
sielos sparnais lakioja po dangaus aukštybę;

---

[1]) Sl. chovat'—slėpti.
[2]) Šventaragis—Lietuvos padavų kunigaikštis; Šv. pilis—Vilnius.
[3]) M.: na górze — kalne, ant kalno; Mindaugo kalnas—Naugardėlyje.
[4]) piršosi,
[5]) Trijų sūnų ir dukterų motyvas vėliau kartojasi Mickevičiaus Trijuose Budriuose, Kondratavičiaus Trijose lietuvio dukteryse.
[6]) Palyg Kondratavičiaus Tris lietuvio dukteris, Barono kelionę Peteburkan (pasikalbėjimas su maskauka).

ir aš dvasios akimis išvydus tą kraštą,
jaučiau neapsakomą širdyje linksmybę.
Ir laimėj ir nelaimėj iki šiol dūmoju
tai apie tave, mielas, tai vėl apie rojų.

„Prie kryžiaus, kurs pas tave, širdis mano virė,
jame regėjau ženklą būvio dangiškojo,
bet kad ūmai perkūnas iš to kryžiaus spyrė,
vis aplinkui nutrenkęs, ant žemės suklojo.
Nieko man nebegaila, nors ašaros byra,
viską, tiesa, prapuldžiau, bet vilties dar yra".

Konradas jai prikiša, kam ji liūdnai dainuoja. Vienuolė teisinasi ilgai laukusi jo ateinant ir pasiilgusi, o dabar jį pamačiusi ir nurimusi. Prisimena jaunystės dienas.

„Dažnai, pametus paslėnius ir gojus
ir ant aukščiausio kalno atsistojus,
taip sau svajojau: ak, kad vieversėliai
man po plunksnelę sparnams nudalytų,
kelčiaus nuo žemės, kaip šie debesėliai,
tik iš pakalnės geisčiau nuraškytą
dangaus ašarėlės[1]) žiedelį sau likti
ir į aukštybę lėkti ir išnykti...
Noras įvyko: tu sparnais erelio,
paukščių karaliau, draug mane iškėlei!
Nebegeidžiu jūsų plunksnų, vieversėliai:
kam gi beieškos debesyse kelio,
kas didį Dievą danguose pažino
ir didį vyrą savuoju vadina?"

Konradas vėl jai prikiša, kam ji iš vienuolyno atėjusi ir iš jo ramumą atėmusi. Ji aiškinasi:

„Ramdykiv širdis, kam jom griaust be proto?
Atminkiv, mielas, jog ant žemės ploto
du tiktai esav, kaip menku lapeliu,
kaip ant smiltyno du rasos lašeliu;
bent kiek vėjelis—netikėtu būdu
iš čion išnyksiv: nykiv bent abudu!
Aš nenorėjau vargint galvą tavo:
trokšdama baigti vienuolyne vykį,
nedrįsau Dievui šventint širdį savo,
kol ji globojo žemišką jaunikį,

[1]) neužmiršuolės.

tai, pasilikus mūruose šventuose,
nuolankiai pildžiau pareigas tarnystės;
bet man per sunku buvo sielvartuose
ilgiau išbūti be tavo draugystės.
Tu gi iš savo tolimos kelionės
sugrįžt turėjai į Marijos pilį[1]) —
atkeršyt priešams už varguolius žmones,
už savo brolius, kuriuos tu taip myli...
O jei ko žmogus nerimdamas laukia,
metų ilgumą mintimis sutraukia.
Kasdieną širdis grįžtantį spėliavo,
kasdieną augo pageidimai tvirti —
dar vėl nors kartą gyvenime savo
tave išvysti, prie tavęs numirti.
Eisiu—dūmojau—po dangčiu namelio,
ant uolos krašto, šalia viešo kelio
atilsio ieškot, gal kam iš kareivių,
po mano gūžta praeinančiam arti
mielojo vardas atsitiks ištarti;
gal tarp velukų ir šalmų kareivių
kada išvysiu pažįstamą žymę;
lai sau atmaino rūbus, ginklus, gymį,
lai seną būdą, papročius išvarto, —
dar mano širdis pažins jį iš karto.
Ir kad jam karo pareiga ant mūšio
lieps skleist aplinkui mirtį ir gaišimą,
visi keiks baisiai—rasis viena dūšia,
kuri iš tolo siųs palaiminimą!
. . . . . .
Čia—sakau—kartais ir tu gal ateisi
šnekėt su vėju ir vilnimis prūdo,
plastančioms tyliai vakaro pavėsyj,
ir gal, pasilgęs, mane paminėsi.
Dangus išpildė nekaltą geidimą.
Ačiū Dievuliui už tokį likimą!
Pirm vieną džiaugsmą norėjau turėti —
sapne paveikslą mielojo regėti:
šiandien, o laimė! šiandien gali drauge
abudu verkti...“

K o n r a d a s.

„...Jei ašaros žliaugia,
ne didis pelnas. Žinai, kaip raudojau,
kad aš tavęs jau ant amžių nustojau,

[1]) Marijenburgą.

Alpio paveržimas („Konradas Valenrodas“).

kad širdžiai alpstant, valiai užkietėjus,
veržiaus iš keršto naikint piktadėjus.
Šiandien galėtų tiktis pagal norą,
sutrinčiau priešą—tą debesį juodą,
kuris lietuviams dengia šviesų orą,[1])
tik tavo meilė baigt bylos neduoda!
Nuo valandėlės, kaip čionai įstojai,
daugiau jau mano akiai ašarotai
nieko nebėra pasvietėj plačiojoj,
kaip tiktai ežeras, bokštas ir grotai...

[1]) Tą debesį juodą ir tt.—nėra pas M.

Visi aplinkui verda geismu karo,
trimitų balsas į kelionę varo, —
aš tarp trimitų ir ginklų trenkimo,
trokšdams girdėti tavo balsą vieną,
vakaro laukiu per ištisą dieną,
tikslą pasiekęs, karščiausiai goruoju[1])
pratęsti džiaugsmą globoj atminimo;
aš savo amžių vakarais matuoju!
. . . . . .
Matyt, likimas išpildymą ima;[2])
niekas nuo karo nebatkreips kryžiuočių.
Vakar pribuvo siuntinys iš Rymo,
jau ir savųjų sudraust nebemoku:
čia svetimųjų iš keturių pusių
griūte prigriuvo kareivių, kaip musių,
visi nekantrūs šaukia balsu vienu:
pats esąs laikas pult ant Vilniaus sienų.
Bet prisižinsiu: man jau verda kraujas,
kai yra lemiamas tautų likimas;
o aš išrandu priežastis vis naujas,
kad atitolinčiau mūs atsiskyrimą...
Jaunyste, kaip gi didi auka tavo!
Pirm laimės, meilės, dangaus užsigynęs,
išsižadėt mokėjau del tėvynės,
o šiandien silpnas aš senatvėj savo!
Šiandien ir protas, ir Dievas, ir žmonės
stumia į karą, o aš galvą žilą
vengiu atitraukti nuo mūrų pašonės,
kad neprarasčiau meilios tavo bylos!...“

Baigė. Iš bokšto tik ašaros krito.
Valandos plaukė tylėjimo ilgo;
diena išaušo, nuo spindulių ryto
ežero veidas raudonai pražvilgo.
Po lapų skraiste besnaudžiąs krūmelis
lėto vėjelio glostomas sujudo;
nedrąsiai gojuj pragydo paukštelis
ir vėl nutilo: per anksti nubudo.
Lakštutė sučiulbo...

---

[1]) geidžiu karštai.
[2]) M.: wyrok mój zda się przybliżać do końca.

PUOTA.

IV.

Kryžiuočių patrono dienoje[1]) mistras puotauja su komtūrais ir broliais. Svečiuose yra čia Vytautas[2]), kuris ieško jų pagalbos prieš Jogailą. Bepuotaudamas Konradas reikalauja dainų. Dainuoja italas, keldamas Konrado drąsumą ir pamaldumą, dainuoja prancūzas apie piemenų meilę, apie užburtas paneles ir narsius karžygius. Tos dainos betgi Konradui nepatiko.

Konradas.

„Ne tokio reik bardo,[3])
ne tokiai giesmei tarpe karių vieta;
ji turi būti taip žiauri ir kieta,
kaip rago garsas arba trenksmas kardo,
ir taipo duri, kaip vienuolio guolis,
ir taip ugninga, kaip girtas vienuolis.

Mums, kurie žudom ir šventinam žmones,
žudymo giesmės tur reikšti šventybę,
tur žadint jausmą narso ir malonės,
džiūgint ir pervert nuožmumo baisybe.
Toksai gyvenimas, tokios giesmės mūsų.
Kas tokių moka?“

„Aš, mistre dauggalis“,
tarė prie durų stovėdams senelis;
spėjant iš rūbų, lyg lietuvis Prūsų;
barzda senatvės baltai nudaryta,
galvą žilybės palaikai dabino,
uždengtos akys, raukšlėms išrašyta,
lytis jo amžiaus kartybe nešino.
Dešinėj rankoj senas kankles nešė,
o kaire tiesė sau į stalą taką,
ir tyliai modams paklausymo prašė.
Visi nutilo.

„Aš giedosiu, sako,
seniau lietuviams ir prūsams giedojau;
vieni jau šiandien puolė už tėvynę,
kiti ir šiaip jau gyvybės nustojo,
del jos žuvimo didžiai nusiminę,
kaip geri tarnai nabašninko pono
žūva ant laužo greta prie jo šono;
kiti su gėda po miškus kavojas,
kiti, kaip Vytauts, svečiai jūsų stojas.

---

[1]) Švento Jurgio.
[2]) Tatai galėjo būti 1390 m. (Valenrodas valdė 1390—1393).
[3]) Senovės keltų (airių ir kitų) kanklininkas.

„Bet koks už grabo jų likimas yra?
Klauskit tėvynę pardavusio vyro,
kaip išsigelbės, jei del tos kaltybės
pasmerktas kęsti pragaro sunkybes,
norės iš rojaus pasišaukt tėvelių,
kokia gi kalba išmels jų pagalbą?
Ar bepažins jie balsą vaikelių —
biaurių biauriausią[1]) vokiškąją kalbą?

„Gėda lietuviams, gėda šimtą kartų!
Nebuvo vyro, kurs mane užtartų,
kada šventosios ugnies aš vaidila
vokiečių pančiuos buvau vilkte vilktas.
Taip amžių priešų šaly sueikvojau;
Deja! giedorius, o nėr kam giedoti;
tėviškei žuvus, akis išraudojau,
apverkdamas brolių nelaimingą klotį.
Ir prisimindamas tėvų aš namelius,
pats nebnumanau, katroj jie yr šalyj.
Vien širdis viską ligšioliai globojo,
kas buvo gera tėvynėj mielojoj;
tai ir paminklą—šį turtą brangiausią,
vokiečiai, griebkit, plėškit kuo veikiausiai!

„Kaip kad turnire pergalėtas vyras
užlaiko buitį, o šlovę pražaidžia;
skaudžias girdėdams pajuokų pagyras,
vėl grįžt prie savo įveiktojo geidžia
ir vėl dar kartą priešo šarvus daužo,
kol po jo kojom ginklus jau sulaužo:
taip aš dar kartą, kurs taip kankles myliu,
geidžiu atminti seno laiko galę,
tegu paskutinis senprūsių vaidila
jums paskutinę pagieda giesmelę".

Vaidilos kalba labai užgavo Vytautą, kuris užpykęs buvo net prišokęs pas senį ir vėl atšokęs; jis verkė, o mistras sekė jį kiaurai siekiančiu žvilgesiu. Svečiai buvo užprotestavę prieš nesuprantamą lietuvių dainos kalbą, tarnai mėgino net ją pajuokti, riešutais švilpdami,[2]) bet Konradas leido seniui dainuoti:[3])

---

[1]) M.: w barbarzyńskiej.

[2]) „Gražinos" prieraše M. kartoja, deja, abejotiną metraštininkų Vincą Moguntiškį, kuris buvęs didžiojo mistro kapelionas ir pasakojęs: 1351 m. mistro puotoje prūsas Rikselis lietuviškai dainavęs apie pirmąjį lietuvių karalių Vaidievutį, bet kryžiuočiai, kurie nesuprato ir nemėgo lietuvių kalbos, išjuokė jį ir atsilygino tuščių riešutų (kevalų) toriele.

[3]) Yra čia Šilerio „Graf Habsburg" įtakos. Taip pat yra jos Vaidilos apysakai ir klausytojų gautam įspūdžiui.

„Čionai lietuvių regim kunigaikštį
ir jo vadovus mūs brolių globoje;
jiems tėvų darbus išvestus į aikštę
girdėt bus miela prigimtoj kalboje.
Kas nesupranta, tegul atsitraukia;
man bent patinka graudinga gaidelė
nesuprantamos lietuvių giesmelės,
kaip mėgstu audrą, kai šniokščia ir kaukia,
vilnis į uolą daužydamas tvanas:
saldus tad miegas;—giedok, dainiau senas!“

Vaidilos giesmė.

„Kada tik maras atsibasto arti,
stropus tyrėjas jo ateigą žino;
Jeigu vaidiloms galima pritarti,
tai kapinėse vakaro adynoj
su rūku kelias moteriškė maro;
baltuoja skraistė, ant galvos uždėtas
debesį siekia vainikas žvaigždėtas,
gysluotoj rankoj tur kruviną skarą.

Pilies sargyba šalmais veidus dengia,
sodiečių šunys duobes kasa koja,
užuodę mirtį, staugia, cypia, loja.

Ta moteriškė pavojingai žengia
į pilį, miestą, sodžių arba dvarą;
kiek kart pakrato savo baisią skarą,
tiek puikių miestų griuvėsiuose nyksta,
kur stato koją,—naujas kapas dygsta.

Baisus tai daiktas! bet nelaimei mūsų
baisesnį kirtį lėmė valsčiams Prūsų
baltoji skraistė, ir jos kryžius juodas,
ir šalmo plunksnoms pasišiaušęs kuodas.

Kur tiktai šita giltinė įniršta,
tai niekis tavo sodžių, miestų puolis:
ten visas kraštas tyrlaukiu pavirsta!
Ak, jei išliko gyvas koks varguolis,
eik šen, ant savo brolių kapo sėsim,
giedosim giesmę ir ašaras liesim.

Giesme, tu šventa derėjimo skrynia!
Tavyj mūs brangūs laikosi paminklai:
minčių ir jausmų sąmazga rinktinė,
šlovės vainikai ir kareivių ginklai!

Vaidilos apysaka. („Konradas Valenrodas“.)

Tavęs smarkiausias nesulaužys vargas,
kol patys žmonės brangins tavo žygį.
Giesme gimtine! Tu gini kaip sargas,
garsingosios praeities šventyčią;
sparnais ir balsu arkangelui lygi,
kartais jo kardą turi ir vylyčią...

Ugnis rašytus paminklus susprogins,
kiekvieną lobį išplėš naktį vagys:
giesmė vis sveika skrajoja po svietą;
jei jų kur niekšės klausytojų širdys
nešelps jos gaile, viltim nepagirdys,
užima mūsų griuvėsiuose vietą
ir sklaido garsą apie laiką seną.
Šitaip paukštelis, iš degančio rūmo
sprukęs ant dangčio, valandą plesdena,
dangčiui sukritus, keliasi į krūmą
ir ant degėsių su krūtinės skauda
čiulba keleiviui gedulingą raudą.

Girdėjau giesmes! šimtmetis artojas,
senelių kaulus vartydams palyčia,
mirusiems garbę gailiai yr giedojęs
ant prasto vamzdžio iš žievės žilvičio.
Jis leido balsą, aidas garsu taikiu
pritarė garbei tėvelių—bevaikių.
Širdį, man klausant, juo labiau skaudėjo,
jog tos grožybės kas kits negirdėjo.

Kaip dienoj teismo mirusią senovę
prikels iš grabo arkangelo triūba,
tai ir man giedant, kaulai susikrovę,
žmonių paveikslus priimti suskubo:
pilių griuvėsiuos reiškiasi stebuklai,
sausuose ežeruos vilnys volais ritas,
regėti rūmų durys atdarytos,
viešpačių sostai, kareivių pabuklai;
trenkia šokimai, siaudžia dainių dainos...
Ak, nyksta sapnas ir paveikslai mainos!

Nebėr puikiųjų kalnelių ir girių!
Mintis, kaip paukštis, kovojąs su myriu,
silpsta ir leidžias į gimtinę kertę;
kanklės nutyla po dangčiu namolių,
nes prie baisingo vaitojimo brolių
praeities balsą sunku benutverti.
Judina kartais slaptą širdies kampą

kibirkštys senos, liepsna kartais kyla,
siela gaivinas, atmintis atšyla.
Atmintis tada, kaip krikštolo[1]) lempa,
dažais visokiais puikiai išdabinta,
nors ir apskrenta, nors dulkėms apkrinta,
bet jei krūtinėn įstato jai žvakę,
dar savo grože privilioja akį,
dar po seklyčią liedama pašvaisą,
gražius ant sienų marginius ištaiso.

Jeigu tautiečiams sujudint galėčiau,
prikelt iš grabo senąją gadynę,
jei, lyg perkūnas, šaudyti mokėčiau
ugningais žodžiais į brolių krūtinę:
gal nors tą vieną valandėlę linksmą,
perimti mano giesmelės galybe,
pajustų širdies senovišką dunksmą,
pajustų dvasios senąją didybę,
kilniai praeitų jiems tas mirksnis vienas,
kaip jų tėveliams visos amžio dienos.

Bet kam bekelti kas kapuos užsnūdo?
Dainius nepeikia ir gyvųjų būdo:
yr didis vyras ir čia pat netoli,
jį apgiedosiu, mokykitės broliai!"[2])

Vėl apsidairė, ar anie švilpikai
jam nepavelys ir visai nutilti.
Tylu aplinkui, o tokie dalykai
visad paduoda dainiams gerą viltį;
pradėjo giesmę, bet kitokio masto:
eiles į posmus liuosesnius matavo,
retai ir lengvai stygas beužgavo,
nuo imno[3]) leidos į pasaką prastą.[4])

Vaidilos pasaka.[5])

Grįžo lietuviai. Iš kur? Atlikę naktyje žygį,
grįžo visko pilni, pilis ir cerkves[6]) apiplėšę.

---

[1]) Gr. kriústallos, lot. crystallus, rus. kristall (vok., pranc., angl.) ir chrustal, len. kryształ.

[2]) M.: litwini, tad kreipiamasi čia ne į kryžiuočius.

[3]) Gr. hiúmnos—giesmė dievams ir didžiavyriams pagerbti, kilni giesmė.

[4]) į paprastą pasakojimą.

[5]) Kudirkos vertimas, čia paremtas dar Dagilio vertimu. Originalas ir vertimas parašyti ekzametru. M. pažino jį ne tik iš graikų ir romėnų raštų, bet ir iš Duonelaičio, kurį giria „Gražinos" pastaboje.

[6]) Gr. kūoriakón, vok. Kirche, rus. cerkov, len. cerkiew.

Daug vokiečių belaisvių, su kilpomis užnarinėtoms
ant kaklų, su rankoms tvirtai suraišiotoms pančiais,
skubino eiti greta arklių apgalėtojų savo:
žiūri į Prūsus dažnai ir ašaroms tuoj apsilieja,
žiūri į Kauno tvirtovę ir save paveda Dievui.
Kauno viduj talpus yr plotas žemės Perkūno:
ten Lietuvos kunigaikščius, pargrįžę iš karo laimingo,
riterius vokiečių ant laužo degino aukai.
Du tik riteriu jų be baimės eina į Kauną:
vienas jaunas, gražus, o kitas sulenktas amžiaus.
Prasidėjus kovai, apleido jie vokiečius patys
ir į lietuvių pusę pabėgo; priėmė juodu
kunigaikštis Kęstutis, apsupo sargyba ir vedės
su savim į pilį drauge. Iš kur jie esą, klausinėjo,
ko atvykę čionai? „Nežinau, atsako jaunasis,
kokios esmi giminės ir kaip tikrai vadinuosi.
Dar bebūdamas mažas, tekau vokiečiams į nelaisvę.
Pamenu Lietuvoje dideliam mieste testovėjo
mano tėvų namai; tas miestas buvo medinis,
ant aukštų kalnelių; mūs namas iš plytų raudonų.
Apie tuos kalnelius aplinkui ošė eglynai,[1])
girių viduryje iš tolo ežers žibėjo!“[2])
Naktyje vienąkart mus visus išbudino triukšmas;
plykstelėjo ugnies šviesa, langai ėmė sprogti,
dūmai veržės į vidų; tuojau mes laukan išbėgom.
Gatves jau liepsna apėmusi, kibirkštys laksto.
Didis riksmas: „Prie ginklo! mieste vokiečiai yr! prie ginklo“.
Tėvas ginkluotas išbėgo ir jau daugiau nesugrįžo.
Vokiečiai ant namų užpuolė, viens pasileido
paskui mane; pagavęs, ant arklio su savim jis ėmė.
Nieko aš nežinau, kas turėjo paskui atsitikti.
Tik ilgai ilgai girdėjau motinos riksmą,
ginklams čiauškant ir traškant trobų pargiūvančioms sienoms;
riksmas tasai lydėjo mane ir ausyj pasiliko.
Dar ir dabartės, gaisrą bematant ir šauksmą begirdint,
mano dvasioj tas riksmas pabunda, urve lyg, sakytum,
atbalsis nuo perkūno trenkimo. Štai ir viskas,
ką išsinešiau aš iš tėvynės ir savo namiškių.
Kartais matau sapnuose visų brangiausius paveikslus
mano motinos, tėvo ir brolių, betgi kas kartas
vis ir vis storesnis šešėlis pridengia jų veidus.

---

[1]) Be abejo, M. čia turima omeny Naugardėlis.
[1]) Švytės ežeras, 20 kilom. nuo Naugardėlio.

Alpis ir Albonas. („Konradas Valenrodas“.)

Taigi tarp vokiečių kūdikystę savo praleidau,
kaip vokietys gyvendams; turėjau Valterio vardą,
pravardę Alpio;[1]) norint man vardas vokiškas duotas,
bet lietuvio dvasia užsiliko: gailestis liko
g minės ir didis svetimšalių neapkentimas.
Vinrikas, mistras kryžiuočių, prie savęs mane augino,
pats prie krikšto laikė, mylėjo mane, kaip sūnų.
Rūmuose buvo man nuobodu, nuo Vinriko kelių
bėgdavau aš pas senį vaidilu Anuomet pas vokiečius
buvo vaidila lietuvis, senai į nelaisvę sugautas,
ir vertiku tarnavo; gavęs žinot, jog našlaitis,
dargi lietuvis esu, prie savęs pradėjo vilioti,
apie tėvynę šnekėjo, nuliūdusią širdį ramino,
tai lepumu, tai grožiu kalbos prigimtosios ir giesme.
Vesdavos kartais mane ant mėlyno Nemuno kranto;[2])
mėgdavau ten žiūrėti ant mielų tevynės kalnelių.
Būdavo, grįžtant į pilį, senelis ašaras šluosto,
kad neužtrauktų akių ant savęs; ašaras mano
taipgi šluostydams prieš vokiečius pagiežą kurstė.
Pamenu, kaip į pilį sugrįžęs peilį galandau,
širdyje pagiežos smarkumą patirdamas, piausčiau
Vinriko brangius kaurus ir jojo veidrodžius rėžiau,
ant jo skydo šviesaus purvais drabsčiau aš ir spiaudžiau.
Kaip paaugau, senis paimdavo mane į laivą,
keldavova iš Klaipėdos krantų[3]) Lietuvos atlankyti:
skyniau tėvynės kvietkas, o nuo jų kvapsnies užkerėtos
dvasioje mano atgijo seni praeities atminimai.
Tos kvapsnies užsigėrus, man rodės, kad mažas aš vaikas,
kad tėvų sode žaidžiu su mažais savo broliais.
Senis atminčiai mano padėjo; praeitį piešė
žodžiais daug gražesniais už tąsias kvietkas ir žolynus:
„Kaip tai būtų miela tėvynėje tarpe bičiulių
ir giminių praleisti dienas jaunystės laimingos:
kiek tai lietuvių vaikų tos laimės nebepažįsta
ir kryžiuočių pančiuos beverkia.“ Žodžius tuos girdėjau,

---

[1]) M. daro pastabą: „Valteris von Stadion, vokiečių riteris patekęs, lietuvių nelaisvėn vedė Kęstučio dukterį ir su ja slaptai pabėgo iš Lietuvos. Dažnai atsitikdavo, jog prūsai ir lietuviai, vaikais dar pagauti ir Vokioje užauginti, grįždavo tėvynėn ir virsdavo žiauriausiais vokiečių priešais. Toksai buvo atmintinas kryžiuočiams prūsas Erkus (Herkus) Montė“. M. skaitė taip pat Bekerio žinią apie Kęstučio 1361 m. bėgimą iš kryžiuočių nelaisvės jam; padėjęs krikštytas lietuvis Alpis (Namens Alf), su K. kuriuo kartu pabėgęs, abudu persirėdžiusiu kryžiuočiais. M-iaus skaitomas Kocebiu, kuris papildo Bekerio žinias: Alpis buvęs patikimas mistro Vinriko tarnas, kurį Kęstutis pažadėjęs sūnumi priimti (ihn eigenen Söhnen gleich zu halten).

[2]) Nemunas nuo Marijenburgo atstu net 200 kilometrų!

[3]) Dar toliau nuo Marijenburgo, kur Alpis gyveno.

džiūgaudamas lankomis; o plaukiant dažnai pro Palangą,
kur griausmingomis krūtims į krantą įsimuša jūros
ir iš didžių putotų nasrų sroves smilčių išlieja,[1])
senis kalbėjo man: „Matyk, sūnau, kad tas pievas
smiltys jau apniko: matai, tos kvepiančios žolės
stengiasi dar galvoms tą marių užklodę perveikti.
O, veltui! nėsą naujas ateina smilčių siaubūnas,
apgali gyvą žemelę ir veik aplinkui užtraukia
dykumos viešpatystę. Sūnau, tie pavasario vaisiai,
dar gyvi į kapą įstumti—tai apveiktos tautos,
tai mūsų broliai lietuviai; sūnau, tos smiltys nelabos,
iš užmarių varomos vėjo kryžiuočiai broliai.“

Klausant, plyšo širdis; geidžiau kryžiuočius žudyti
ar į Lietuvą bėgti; senelis mane malšino:
„Laisvas riteris gali, sakydavo, ginklą sau rinktis
ir su lygioms pajėgoms gal stoti į atvirą kovą;
tu esi vergas; vienas tėr ginklas vergų—išdavimas;[2])
dar pas vokiečius lik ir karo mokslą pažinki,
įsitikėjimą jų įsigyk, paskui pažiūrėsiv“.
Paklausiau senelio rodos, išėjau su teutonais,
bet pirmame tuoj mūšyj, kaip tik mūs vėluką išvydau,
kaip tiktai išgirdau tautos mūsų karišką giesmę,
šokau tuoj prie savųjų, senelį su savim patraukdams.
Taip kaip sakals iš lizdo išplėštas ir klėtkoj augintas —
norint medėjai, baisioms kančioms jam protą atėmę,
leidžia, idant jisai savo brolius sakalus muštų —
tik tegul iškils į padanges, tegul apsidairo
po mėlynąsias erdves begalinės savo tėvynės,
laisvo oro užgriebia, sparnus savo šnabždant išgirsta —
grįžk, medėjau, namo, tu sakalo jau nesulauksi“.

Valteris liko pas Kęstutį. Kęstučio duktė Aldona[3]) domėjosi jaunu karžygiu, klausėsi jo pasakojimų apie užsienio gyvenimą, apie krikščionių tikybą. Ji virto krikščionė; taip juodu ir susimylėjo.

Kaip smagu, graudu jam buvo girdėt iš jos lūpų
užmirštus jau žodžius lietuviškus, o iš kiekvieno
atgaivinto žodžio tuoj naujas užgema jausmas,
tartum iš pelenų kibirkštis; tai buvo minėta
giminystės saldūs vardai, saldžios bičiulystės

---

[1]) Bene M. apsilankymo Palangoje atsiminimas.
[2]) Tą eilutę caro cenzūra buvo M-iui išbraukusi.
[3]) Kęstutis teturėjo dvi dukteri: Ringalą ir Danutę, kurios ištekėjo už mozūrų kunigaikščių. Istorijoje yra žinoma Gedimino duktė Aldona, ištekėjusi už Lenkų karaliaus Kazimiero.

ir dar žodis saldžiausias už viską – meilės tai žodis.
Nėr ant žemės lygaus jam, išskyrus žodį tėvynė.

Pastebėjęs jųdviejų meilę ir matydamas Valterį tinkant kariuomenei vesti, Kęstutis pats jam pasiūlo vesti Aldoną.

Valteris vedė Aldoną. Tikrai, vokiečiai, jūs jau manot,
čia apysakos galas, nes jūsų meilės romanuos,
vedus didvyriams, tuojau jūs trubaduras nutyla,
vos pridūręs, kad jie ilgai ir laimingai gyveno...
Valteris pačią mylėjo, bet dvasią kilnią turėjo:
laimės nerado namie, nes jos nebuvo tėvynėj.

Pasileidus sniegui, aukštai vyturys užčyravo;
kur kitur vyturys apreiškia meilę, linksmybę,
Lietuvai tik kasmet jis skelbia gaisrą ir kraują.
Nesuskaitomos minios kryžiuočių jau atsitraukiu,
jau nuo užnemunės kalnų perdėm iki Kauno
triukšmas, ginklų čiauškėjims, žirgų žvengimas girdėti,
tai kaip ūkas gurguolės jų ant laukų nusileido;
švysteli šen ir ten sargų pirmutinių vėlukai,
lyg prieš audrą žaibai. Vokiečiai sustojo ant kranto,
tiltus per Nemuną tiesia ir apgula Kauną aplinkui.
Kas dieną nuo griautuvių[1]) virsta sienos ir bokštai,
pakasai kas naktį lyg kurmiai knisas į žemę,
bombos laksto padangėms, nutiesdamos taką ugninį,
kaip sakalai ant paukščių, iš aukšto ant stogo nupuola.
Kaunas griuvo, lietuviai į Kėdainius išsikraustė;
griuvo Kėdainiai, lietuviai po kalnus, girias tebeginas.
Vokiečiai tolyn naikina ir platina gaisrą.

Kęstutis ir Valteris visur pirmi kovoje, paskutiniai iš jos pasitraukia. Valteris žinojo kryžiuočių galybę ir, prisimindamas Prūsų likimą, bijojo del Lietuvos. Matydama jį giliai susimąsčiusį, neramų, Aldona ramino ji, kaip mokėdama, bet veltui.

„Brangiausias Valteri mano,
bėkim nuo vokiečių tolyn į girias ir kalnus“.
„Mums išbėgus, liks su vaikais juk motinos kitos!
Prūsai bėgo taipos, vokiečiai Lietuvoj juos pavijo:
jeigu mus užtiks kalnuose?“—„Toliau mes nubėgsim“.
„Ar toliau, varguole, toliau? ar Lietuvą mesim,
kad patektumėm stačiai į totorių rankas ar rusėnų?“
Nieko į tai Aldona neatsakė; jai rodės ikšioliai,

[1]) Sienoms daužyti įrankis. M.: taran.

„Iš kur grįžo lietuviai? Grįžo iš žygio naktinio“ („Konradas Valenrodas“.)

jogei tėvynė esanti be galo ir krašto;
pirmąkart išgirdo nėsant Lietuvoj saugios vietos...
Nusiminusi klausia ji Valterio, ką bedaryti?
„Mano Aldona! vienas tik kelias liko lietuviams
sutrempti kryžiuočių galybei; man žinomas jis,
bet neklauski, del Dievo! prakeikta tūkstantį kartų
valanda, kurioje keliu tuo privers mane eiti!“
Nekalbėjo daugiau, Aldonos prašant neklausė;
Lietuvos tik nelaimes girdėjo ir matė prieš save,
ik pagiežos liepsna, regėjimu vargo ir skausmo
pučiama paslaptyj, iškilo ir apsiaubė širdį;
išdildino visus jausmus, net vienintėlį jausmą,
kurs jo gyvenimą smagino, karštosios meilės Aldonai
Taip kaip Baltvyžių ąžuolas, jei kartais medėjai,
paslapčia ugnį užkrėtę, giliai išdegina šerdį:
girių karalius gan greit buinių[1]) savo lapų netenka,
šakos lekia su vėju, vienintėlis likęs žalumas,
amalų vainikas, jo galvą dabinęs, nudžiūsta.

Kryžiuočiai sumuša lietuvius. Kęstutis su Valteriu ir nedideliu būriu prasimuša namo. Juodu ir senis vaidila ilgai tarp savęs kalbosi nesuprantama vokiečių kalba.

Nesuprato Aldona, širdis betgi pranašavo
kokį priepuolį baisų. Kada jie pabaigė tartis,
į Aldoną visi liūdnomis akimis pažiūrėjo.
Valteris žiūri ilgiausiai ir slepia nusiminimą.
Štai iš akių pradėjo byrėti ašaros gausios;
puolė po kojų Aldonai, rankas prie širdies savo spaudė,
meldė atleisti jam visa, ką ji del jo nukentėjus.
„Vargas moterims, tarė, jei jos pasiutėlius myli,
tuos, kurių akys mėgsta išbėgti už kaimo rubežių,[2])
tuos, kurių mintys lyg dūmai nuolat aukščiau stogo lakioja,
tuos, kurių širdys negali ištekti laimės naminės.
Didžios širdys, Aldona, tai kaip aviliai per daug talpūs:
jų medaus nepripildys, driežams tik lizdu jie patampa“.

Visą vakarą Valteris meiliai kalbasi su Aldona, primena jai pirmąsias jų pasižinimo dienas, bet vis keistai susimąsto, vėl darosi neramus. Naktį pasiima jis seną vaidilą ir su juo toliau slaptai tariasi.

Rytą saulei tekant žirgai sudundėjo kanopoms,
riteriai du, apsupti ūkų, išjoja į kalnus.
Būtų apgavę sargus visus, neapgavo tik vieno.
Budrios akys meilužės: įspėjo Valterį bėgant,

---

[1]) Slav. buiny(i) — puikus.
[2]) Slav. rubież(a), nuo rubit'—kirsti,

klonyje kelią pastojo; oi, liūdnas susitikimas!
„Grįžki, grįžk, mieliausia, namo; tu būsi laiminga
tarp savųjų šeimynos: jauna dar; nusiraminsi
ir pamirši! daug kunigaikščių tavęs norėjo;
juk esi liuosa, esi našlė didvyrio,
kurs tevynės gerovei yr visko išsižadėjęs —
tavęs net! Lik sveika, pamirški; paverki už mane:
Valteris visko nustojo, jis vienas sau pasiliko,
kaip dykumoj tas vėjas; po svietą turi bastytis,
įdavinėti, žudyti ir pats paskui žūti niekingai.
Bet, praėjus laikui, ir vėl vardas Alpio iš naujo
Lietuvoj pagarsės ir iš lūpų vaidilų išgirsi
darbus jo garsius! tada atsiminki, mieliausia,
jogei riteris tas baisus, paslaptim prisidengęs,
tau tepažįstamas, kadaise vyras tau buvo,
ir puikybės jausmas tegul suramins tad našlaitę".

Iš giliausio nuliūdimo kuone stabu virtusi Aldona užsidaro vienuolyne. Tuo tarpu.

Alpis su vaidila nujojo. Ikšioliai jų negirdėti.
Varge, varge! jei būtų dar prisiegos savo neišpildęs;
jeigu laimę atmetęs, Aldonos laimę suėdęs...
jeigu tiek paaukojo, ir aukos niekas nuėjo...
Laikas tai mums parodys. Vokiečiai, pabaigiau dainą".

* * *

Didis tuoj salėj kilo sujudimas:
kas gi tas Alpis? koks jo uždavimas?[1])
kur ir kam kerštas?—visi klausinėjo.[2])
Tik Valenrodas nebyliu sėdėjo,
matyti—jautė širdyj neramumą;
kartas nuo karto taurę žalio vyno,
godžiai nutverdams, ik dugno džiovino;
atmainos veide reiškė svarbią dūmą:
įvairūs jausmai, žaibais iš krūtinės
lėkę ant skruostų, kryžių kryžiais pynės;
kakta kas kartą rūsčiau apsiniaukė,
lūpos virpėjo, iš vietos į vietą
akys lakiojo, kaip kregždės prieš lietų.
Štai metė skraistę ir prie dainiaus traukė:
„Kur giesmės galas? tuoj giedok man galą
arba duok kankies! Ko veidas nubalo?
Duok šen man kankles, pilk taurėn gėrimą,
aš baigsiu giesmę, jei tau baimė ima!

---

[1]) uždavinys.
[2]) Kai kas mano giesmę buvus giedotą lietuviškai, o apysaką—vokiškai.

„Žinau aš jūsų giesmes, vadilų:
jos vargą lemia, kaip šunų kaukimas;
kraują ir gaisrą jūs mėgstat giedoti,
mums gi vien lieka garbė ir keikimas...
Lopšyj dar jūsų giesmės pavojingos
gula, kaip angys, vaikui ant krūtinės
ir lieja sieloms nuodus pražutingus —
garbės godumą ir meilę tėvynės.

„Jos, kaip šešėlis nužudyto priešo,
nuo lopšio lydi ir keliu jaunybės,
ne kartą, puotą lankydamos viešą,
įmaišo kraujo į taurę linksmybės.
Kas jų nežino, kas patirt negavo?
Virto kaip norėjai. Taip, dainiau nedoras,
laimėjai karą; džiaukis—viršus tavo!
Duokite vyno—išsipildys noras!

„Aš baigsiu giesmę; ne... giedosiu kitą!
Kada kovojau kalnuose Grenados,
nuo maurų dainiaus išmokau baladės.
Vesk aną gaidą, tavo pataisytą,
kurią man vaikui... primeni... ten pievoj...
kaip ji meilingai man visad skambėjo!
Tuoj man grįžk, seni, tegul tave dievai
vokiečių, prūsų...“

Senis grįžt turėjo;
stygas užgavo, vos girdimu garsu
paskui netvirtą gaidą Valenrodo
ėjo, kaip vergas paskui poną rūstų.
Tuo tarpu žvakės ima gest po vieną,
šen ten kareiviams sapnai pasirodo;
mistras pragydo; išgirdę naujieną,
ir kas budėjo, ir kas jau jau snaudė —
kiekvieną žodį rūpestingai gaudė.

ALPUGARA.[1])

(Baladė.)

Jau pelenuos guli maurų tvirtynės,
gėdinga laukia vergija žmonių;

[1]) Kalnai Ispanų Grenados srityje.

Alpis (Valteris) pasakoja Aldonai Kęstutaitei apie svetimus kraštus.
(„Konradas Valenrodas“.)

būrys kareivių Grenadoje gynės,
priešas ir maras užklupo ant jų.

Dar Alpugaroj vikrus Almanzoras[1])
grūmės su priešu, kiek teko jėgos;
pilį ispanas užraizgė, kaip voras,
ryt paskutinį jai kirtį suduos.

Saulei dar netekant sutrenkė špyžiai,[2])
pylimai mūrai krinta trupiniuos,
ant minaretų sužibėjo kryžiai,
viskas pateko ispano naguos.

Tik Almanzoras, regėdams, jog pulkas
jo karžygių sunaikintas kovoj,
išnešė kailį per kardus ir kulkas
ir nugarmėjo miškų tankumoj.

Linksmas ispanas įgavęs tvirtynę,
tarp griuvėsių ir lavonų kalnų,
kaip apgalėtojas, maudėsi vyne,
grobį dalijo tarp sėbrų, tarnų.

Štai vartininkas pranešimą daro,
jog atkeliavęs kažkoks karžygys,
norįs regėti vyriausįjį karį
ir jam apreikšti svarbias paslaptis.

Tai Almanzoras, arabų karalius,
grįžęs iš savo miškinės slaptos,
pats viršininko duodasi jis valiai,
gyvybės meldžia kaipo dovanos.

„Giaurai![3]) kaip brolius žadu jus mylėti,
galvą nulenkti prieš vyrus drąsius,
Dievui ir pranašui jūsų tikėti;
te dabar visas pasaulis žinos,

jog pats karalius, skelbėjas korano,
viršininkui reikšdams ženklą garbės,

---

[1]) Arab. al-mansur, laimėtojas. Grenada buvo ispanų paimta 1492 m. Tuo būdu XIV a. lyg būtų dainuojama apie XV a. įvykius.

[2]) patrankos.

[3]) Tuo vardu (turk. giavur, nuo persų giebr.—ugnies garbintojas) muamedonų koranas vadina nemuamedonu, o turkai tiktai krikščionis.

virsta jau broliu galingo ispano —
pavaldiniu svetimos giminės".

Gausiai drąsiam drąsa išsimoka:
tuoj ir pats vadas ir jo karžygiai
naująjį brolį į glėbį tvert šoka
ir apkabinę bučiuoja karštai.

Bet Almanzoro srityje elgimos
šįkart ispanai įveikti negaus;[1])
meiliai kiekvieną jis sveikinti ima,
vadą globoja už vis širdingiaus.

Štai bebučiuodams nugriuvo, voliojas,[2])
kaip koks beprotis ligos karštume,
drebančioms rankoms nutverdamas kojas,
velkasi paskui ispaną žeme.

Mėlyns, išblyškęs, turbonu nors supas,[3])
regis ant veido kančios debesis,
juokas baisingas sukraipė jam lūpas,
kraujas išplūdęs aptemdė akis.

„Štai koksai aš!—tarė—džiaukitės, giaurai!
Svečias atvyko ne be dovanų,
veikiai patirsit, kaip keršija maurai:
marą pikčiausią aš jums gabenu.

Mano bučiavimu jūsų krūtinės
yra užkrėstos mirtingais nuodais;
eikit, žiūrėkite mano kankynės,
šitaip ir jums nusibaigti atseis!"

Blaškos ir rėkia, rankas jis vis varto,
rodos, norėtų, suėmęs glėbyj
priešus visus nužavinti iš karto;
juokias, kvatoja, kerštaudams širdyj.

Juokės — jau mirė — krūtinė nutilo,
jau nebevarto akių sukaltų,
pragaro juokas ant amžių prisvilo
prie sukietėjusių lūpų šaltų.

---

[1]) Šios taip sunkiai išreikštos minties nėra M. originale.
[2]) Slav. valiajetsa.
[3]) M.: rišdamas savo turboną (muamedono galvos aprišalą) prie ispanų kojų.

Bėgo iš miesto ispanai, o maras
sekė pėdais jų kaip rykštė dangaus;
dar neišėjo kalnų Alpugaros,
kaip nebeliko nė vieno žmogaus.

* * *

„Taip anais metais maurai kerštą darė;
žinot, kaip keršyt lietuviai ketina?
Kadà už savo žaizdas, susitarę,
gal ims maišyti žiurkžoles į vyną...
O, ne!—jau šiandien būdas atsimaino,
šiandien mums, Vytaute, ponai lietuviai
patys pasiūlyti žemių ateina
ir ieško kerštо ant brolių savųjų!

„Bet ne visi—ne, šaukiuos į Perkūną,
yra dar vyrų, vertų paminėti...
bet vėlu, šiandien nė vieno didžiūno
nebeminėsiu, reikia atidėti...
styga nutrūko... šiandien gerta sočiai...
gerkit kas liko, daugiau neprašykit...
Tu Al...[1]) manzorai, tu, senas beproti,
šalin iš ruimo! mane vieną likit!“

Konradas puolė kėdėn, koja paspyręs apvertė stalą, apsilpo ir užmigo. Kryžiuočiai susigėdo mistrui prie svečių taip prisigėrus. Ilgai spėliojo, kas buvęs ansai nežinomasis kanklininkas ir ką reiškusi nesuprantama mistro baladė. Kiti tarė Alboną persirėdžiusį vaidilą lietuvių giesme mėginus Konradą prieš lietuvius sukelti, bet nieks nieko tikra nepasakė.

KARAS.

V.

Vytautas patyrė kryžiuočius ruošiantis karan, bet, užuot su jais susidėjęs, kaip kad buvo žadėjęs, slaptai nuo jų pasitraukė, sudegino kelias jųjų pilis ir grįžo Lietuvon. Įsiutę kryžiuočiai, Konrado vedami, puolė Lietuvą, ugnimi ir kardu keršydami. Praėjo ruduo, užstojo šalta žiema, o Prūsuose nieks dar nežinojo, kaip klojasi kare. Pagaliau gavo žinių.

Marijenburgo piliečiai dar gero
galo teblaukia; štai regi: keleiviai
nardos po pusnį. Konradas? iš karo?
Kaip jį sutikti? O kur gi kareiviai?
Jų nematyti? Mistras ranka mojo,
parodė gaują toli išbarstytą;

[1]) Albone

Konradas ir Aldona. („Konradas Valenrodas").

jau šis parodymas visa pasakojo:
bėga be tvarkos, sumina kits kitą,
spardos po sniegą, kaip alkanos musės,
del maisto ankštą lankančios sūdyną,
kelias į viršų, pasikel lig pusės,
kiti užgriuvę vėl sniegan skandina.
Kuris dar gyvas, vargiai velka kojas,
tūlas nusilpęs šalčio grobiu stojas,
bet lieka stačias ir ranka ištiesta
rodo, kaip stiebas, vieškelį į miestą.[1])

Išbėgo priešais nusigandę žmonės,
nedrįso klausti, širdimis spėliavo
ir visą tiesą nelaimios kelionės
veiduos kareivių išskaityti gavo.
Tamsios jų akys į grabą žiūrėjo,
ant veido badas antspaudą uždėjo;
čia girdėt garsas lietuviško rago,
ten sniegs lavonų nebsuvalo dago,
aplinkui šunes susirinkę kaukia,
kranklių daugybė godžiai maisto laukia.

Konradas, pasirodo, taip menkai karo reikalus tvarkęs ir net jais nesirūpinęs, bet vien medžiojęs ar su Albonu užsidaręs šnekučiavęs, jog Vytauto vedami lietuviai paėmė viršų ant kryžiuočių.

O, gėda! mistras sunkiausioj gadynėj
pirmas pabėgo, neišleidęs šūvio,
ir vietoj grobio pargabeno žinią
apie narsumą ir viršų lietuvių!

Kas neregėjo, kaip iš tos muštynės
liekanas driskių vedė nusiminęs!
Kaktą jam dengė debesis liūdnybės,
jo veidą čiulpė kirmėlė kartybės.
Bet tvirtas dvasioj viską iškentėjo;
žiūrėk, kaip akys kibirkštimis sėja
ir, kaip kometa—pranašas karionės,
ugninga rykšte išgandina žmones.
Kas mirksnis mainos, kaip klaji šviesybė,
kuria šėtonas keleivį vilioja,
reikšdama lygiai džiaugsmą ir rūstybę,
pragaro dūma ir narsu liepsnoja!

---

[1]) M. čia prisimena prancūzus iš Rusijos 1812 m. bėgant.

Konradas aiškina kitiems nevykusį karo žygį Dievo bausme. Kuone visi tiki jo aiškinimu, išskyrus dvylika slaptų teisėjų, kurie, kaukėmis veidus prisidengę, naktį sueina mistro teisti. Vienas jųjų jį kaltina, jog

„jau yr dalykas, aiškiausiai parodąs,
jog žmogus, turįs Valenrodo vardą,
visai ne Valenrodas.
Kas jis? iš kur atėjo?—niekas to nežino,
tik prieš dvyliką metų į Reiną atvyko,
kai Valenrodas rengės traukt į Palestiną,
pristojo tarno vietoj ar sankeliauninko.
Netrukus Valenrodas ūmą galą gavo;
kaltinamas tarnas nužudyme pono
slaptai apleido tvirtovę Siono[1])
ir į Ispanų šalį atkeliavo.
Tenai nuožmiu karionėj pasirodė vyru
ir turniruos už drąsą gavo daug pagyrų,
o visur Valenrodu save jis vadino.
Po to į vienuolyną linkimą pajutęs,
vienuoliu, mistru virto visų mūsų žūčiai.
Kaip valdė—patys žinot; paskutiniam laike,
kai priešams, badui, šalčiui atsispirti reikė,
jisai, pametęs viską, medžiot važinėjo
ir su Vytautu slaptą sankalbį turėjo.
Galiausiai mano žvalgas saugojo nebodžiai
į vienuolės bokštą jo naktinį taką;
negalėjo suprasti, ką reiškia jo žodžiai,
bet suprato, jog mistras—lietuviškai šneka!..“

ATSISVEIKINIMAS.

VI.

Slaptasis teismas pesmerkė mistrą myriop. Konradas, paliai bokštą sustojęs, pasakoja Aldonai, ką jis yra nuveikęs:

„lietuviai jau Prūsų
šalyje ruošias. Regi: aušra tūno?
Tai gaisras siaučia; mūsų priešas didis
per šimtą metų žaizdų neužgydys:
pervėriau širdį šimtagalvio siaubūno.
Pragaišo turtai—ramstis jų galybės,
sudegė miestai, kraujo jūros plūdo...
Duosniai užlygau už visas piktybes,
pekla baisesnio neišgalvos sūdo![2])
Daugiau nebnoriu, ir aš esu žmogus,

---

[1]) M. tiesiog: Palestiną.
[2]) Slav. sud (len. sąd)—teismas; M. originale sakoma apie kerštą, ne teismą.

ir man nubodo plėšimai ir mūšiai;
per visą amžių sėjau darbus blogus,
lai nors senatvė nuvargusiai dūšiai
pabarsto taką gėlėmis malonės;
gana jau keršto, ir vokiečiai žmonės!
Traukdams pro Kauną, mačiau tavo pilį —
dabar griuvėsiai, nebeverti domo[1]) —
žvelgiau ir bėgau maldyt skausmo gylio
į mūsų slėnį, į žaliąją lomą.
Visa tarytum žemčiūgais nuberta:
tos pačios gėlės, tas pats ūžims gojų,
vis taip, kaip buvo paskutinį kartą,
kai lankėm savo šioje žemėj rojų.
Tebėr didžiulis akmuo[2]) ten pievelėj,
kurį su džiaugsmu sveikinom kas rytą,
samanos tiktai ir smulkios žolelės
aptraukė viršų purvais aptaškytą;
viską nuplėšiau, ašaroms nuploviau
seną suolelį tarp uosio ir klevo,
kur iš velėnų žalių tau sukroviau,
versmę, kur troškį maldydavau tavo,
vis atieškojau, mačiau, apžiūrėjau.
Radau ir sodą, kur pakalnės šoną
sausais žilvičiais pats apkaišinėjau:
anie žilvičiai—stebuklas, Aldona!—
į sausą smiltį braukti ranka mano,
šiandien viršūnes į padanges kelia,
pavasariniai lapeliai purena
ir jauno žiedo lakioja pūkeliai.
Man besidžiaugiant del puikių lapelių,
ūmai į širdį viltis įsivystė;
medžius bučiuodamas, priklaupiau ant kelių:
„O Dieve geras—tariau su meilyste —
duok mums sugrįžti į lietuvių šalį
ir, baigus vargą su ana adyna,
vėl atsigauti; te ir mūsų dalį
vilties lapelis žalias atgaivina!“[3])

Konradas šaukia Aldoną bėgti Lietuvon ir ten kur toliau nuo žmonių apsigyventi, ramiai baigti savo dienas. Aldona atsisako:

Kvieti į svietą—ką? baisų šešėlį,
tik apmąstyki, kaip su pilnu protu

[1]) dėmesio.
[2]) Filaretų akmuo Vereščekaitės-Putkamerienės dvare.
[3]) M. svajonė grįžti Lietuvon.

Konradas grįžta iš nenusisekusio žygio. („Konradas Valenrodas“.)

galiu kelt koją už ribos šių grotų
ir pult be dvasios į glėbį mieliausią?
Juk tu išvydęs paveikslą geltoną,
akis nukreipsi ir bailiai paklausi:
„Toksai šešėlis argi tai Aldona?“
Imsi į veidą, į akis žiūrėtis,
ieškodams... ne, ne; tegul Dievas gina,
tegu vienuolės raukšlės įkentėtos
gražiai Aldonai veido negadina!

„Atleisk man, noriu ir aš tiesą tarti:
jei kada šviečia graži mėnesiena,
tau sušnekėjus, slepiuosi pas sieną—
nenoriu tavęs pamatyti arti.
Ir tu gal šiandien nebe toks prakilnus,
kaip anais metais, kai prie trenksmo triūbų
pilin įjojai—jaunas, vilties pilnas,
žavinčiu veidu ir šarvuotu rūbu.
Ligšiol tos brangios sieloj lieka žymės
tada regėto jaunikaičio—vaiko,
taip vabalėlis, gintaran nugrimęs,
ant amžių savo paveikslą užlaiko.
Likiv gi, Alpi, tokioj tobulybėj,
kokioj ir buvov, ir po trumpo laiko
vėl susitiksiv—tiktai amžinybėj!..

„Gražiuosius slėnius laimingiems pavesim;
ir čia ramumą sielai rast—ne dyvas;
gerai man bokšte, kam gi jį bemesim?
Gana man laimės, jei tu sveikas, gyvas.
Išgirdus tavo žodelį meilingą,
tuojau pamirštu visą vargo kliūtį;
mesk tiktai kerštą ir karą baisingą,
rūpinkis dažniau ir anksčiau pribūti.

„Geriau tu savo žilvičius aukštuosius
atkelk čionai į artimą slėnį,
persodink gėles, ir klevus, ir uosius,
ir pataisyki tokį pat pavėsį.
Tegul vaikeliai sodžių artesniųjų
žaisti po medžiais tėviškais ateina,
pina vainiką iš gėlių puikiųjų,
užtraukia graudžią lietuvišką dainą;
te del tėvynės šventos atminimo
jausmais krūtinė sujudinta dreba,
o ten, po mano akių užvėrimo,
tegul pagieda ir ant Alpio grabo“...

Aldonai nesutinkant su Konradu bėgti, šis visą naktį klaidžioja be tikslo. Jau rytmetį grįždamas, girdi anuos teisėjus skirstantis ir kerštą jam žadant: supratęs savo likimą, svyrinėdamas eina vėliai pas Aldoną. Po tiek metų nesimatymo jis iš tolo ją pamato lange ir linksmai sveikina. Nebeįkalbinėdamas bėgti, prašo:

„Mesk man lapelį... ne, iš kur tau gėlės,—
nors iš geltonų kasų kaspinėlį,
nors siūlo galą arba akmenėlį.
Mano gyvybės trumpos valandėlės
gali nutrūkti už kelių minučių,
tai noriu gauti kokią dovanėlę,
kuri dar šiandien buvo tau ant krūčių,
ant kurios mirga karšta ašarėlė;
noriu ją mirdams prie širdies laikyti,
noriu jai tarti paskiausią žodelį,
o tuo „sudievu“ ir tau pasakyti“.

Jis žada kas rytą savo lange iškabinti skarą, o kas vakarą lempą pažibinti; jei kurią dieną vienos ar kitos ji nebematys, reikšią jį esant žuvus.

Persiskyręs su Aldona, Konradas visą dieną sėdi užsidaręs su Albonu savo kambary ir žiūri neatsitraukdamas į Aldonos langą. Saulei nusileidus, jis ginkluojasi, atsisveikina su Albonu ir žada eiti pas bokštą. Jis jaučia mirtį besiartinant, jaučia ir savo vienumą.

„Noriu, norėčiau prašyt daikto vieno...
O, nelaimingas! mirties valandoje
nėr kam paskiausio žodžio pasakyti—
tik tu ir bokšte gyva užkastoji!..“

Nesuskubo betgi išeiti. Girdėti ginkluotus vyrus veržiantis į Konrado rūmus. Jis išsiima kardą ir išgeria prirengtą ant stalo nuodų taurę. Siūlo ir Albonui išgerti. Šis betgi nesutinka:

„Ne, aš negersiu—noriu ranka savo
tau, sūnau mielas, akis uždaryti,
gyventi, idant šlovę darbų tavo
paskelbęs svietui amžius išlaikyčiau.
Apeisiu miestus Lietuvos ir sodžius,
kur tik nueisiu, giesmelė ras kelią,
kažygiams dainius garsiai skelbs jos žodžius,
motina jauna giedos prie lopšelio;

iš giesmės rasis mums su bėgiu laiko
atkeršytojas iš mažučio vaiko...“ [1])

Konradas—Alpis ilgai, ilgai dar tebežiūri į Aldonos langą, apkabina Alboną paskutinį kartą, o teisėjai — keršytojai jau įsiveržia kambarin ir liepia jam rengtis mirti. Alpis laukia juos su kardu rankoje, bet jau silpsta, svyra. Atsirėmęs į langą, jis sviedžia žemėn savo skraistę ir mistro ženklą ir paniekinamai juos mindo.

„Štai visos kalčios gyvenimo mano!..
Apeigos baigtos, ko bereikia kito?...
Atskaitos laukiat iš valdymo mano?
Žvelkit į lauką, kūnais nuguldytą,
į sodžius, miestus, kuriuos ugnis ėda;
regit—ant kalno vėjas verčia sniegą? —
tai jūs pastipus kariuomenė miega;
regit—aplinkui šunes besišvaisto?
Anie ten kremtas del likusio maisto.

„Tai mano darbas! Pasipūtęs gyriu:[2])
tiek galvų šmėklos nuskinti gudrumu!
Kaip Samsons, vienu pakratymu, spyriu
sutriuškinti rūmą ir griūti po rūmu!“

Su tokiais žodžiais parpuolė be žado,
griūdams, nuo lango lempą jis nutraukė,
ratu tris kartus ji apibėgiojo
ir išsiliejo prieš pat veidą vado.
Liepsna kovoja prieš nelemtą klaną,
bet aiškiai silpsta, mirksi ir plevena;
ant galo, kilęs didis ugnies ratas
iš paskutinio savo priešui graso,
prie tos šviesybės Alpio akys matos:
jau nubalavo—ir lempa užgeso.

Tuoj ir iš bokšto ištrūko balsingas
riksmas nulūžęs, ūmas, sopulingas,
koks prie opiausių kančių atsiranda.

---

[1]) Kada nors ateityje iš tos giesmės kils mūsų kaulų (kančių) keršytojas. Palyg. Eneidą: Exoriare aliquis ex ossibus ultor.

[2]) M. originale: koks gi aš didis, puikus!

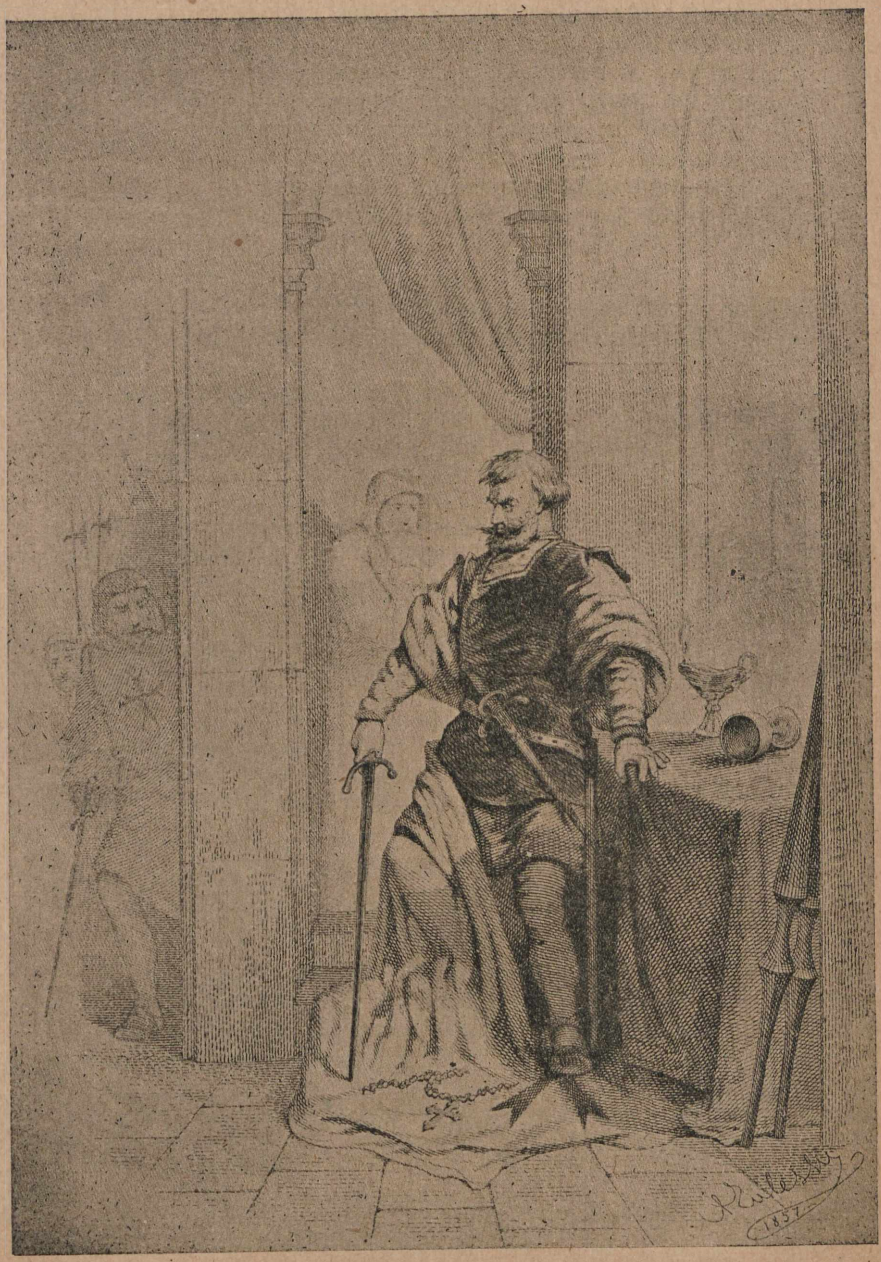

Konrado mirtis. („Konradas Valenrodas“.)

Lengva atspėti reikšmė to dalyko:
kieno krūtinė kartą taip suriko,
niekad jau balso išduot nebebando;
suvysta buitis, kaip žiedas nupiautas.
Taip kanklių stygos, per smarkiai užgautos,
gaudžia ir trūksta; dar gaida neaiškia
tarytum pradžią giesmelės apreiškia,
bet nieks jos galo laukti nesirengia.

Tokioj ir mano giesmė aplinkybėj;
lai ją armonijos angelas aukštybėj,
o klausytojas jautrioj sieloj bengia.

TRYS BUDRIAI.[1])

Budrius tris sūnus gūvius, smarkius kaip pats lietuvius,
pašaukęs, tokią žinią suteikia:
„Pasišerkit žirgelius, sutaisykit balnelius,
kardus ir durklus galąsti reikia.

„Sako, Vilniuj sutarę kunigaikščiai vest karę
vėl su kaimynais iš trijų šonų:
Algirdas klups Gudiją, Skirgaila gi Lenkiją,
o Kęstutis puls šalį teutonų.[2])

„Esat sveiki, dužoti,—prider į karą joti,
tegul dievai jus gina, vaikeliai!
Aš ramiai likt rengiuosi, tik jums patarmę duosiu:
trys esat, trejopą turite kelią.

„Vienam iš trijų brolių reikia eit ant maskolių,[3])
ten pas Ilmenį į Pilį-Naują;[4])
man sabalų[5]) brangiųjų pargabens jis nuo jųjų
ir pinigų dar nors kokią saują.

„Antras jūsų tur būti pas kunigą Kęstutį,
kad kryžiuočius jis piktus kapotų;
tas, tikiuosi, iš karo pargabens man gintaro
ir deimantais išpuoštų arnotų.[6])

„Su Skirgaila trečiasis tegul Lenkijoj rasis;
nors ten žmonės pavargę gyvena,
bet man karui priminti parveš plieninį ginklą
ir marčią man tegul pargabena.

---

[1]) Rašyta Petrapilyje 1828 m. Baladės vardas nuo Mickevičiaus draugo Vinco Budrevičiaus, kurį jis paprastai lietuvino Budriu, kaip kitą savo draugą Kiprą Daškevičių—Daškum († 1830). Čia Petro Armino vertimas.

[2]) kryžiuočius.

[3]) Armino anachronizmas. (M.: ku Rusi), nes Algirdo metu nei lenkai nei lietuviai rusų dar nevadino maskoliais.

[4]) Naugardą.

[5]) Sabalų kailiniai karalių ir didžiūnų buvo labai branginami.

[6]) iš išplėštų bažnyčių.

„Nes Lenkija merginų daugel gražių augina,
kaip rožės skaisčios, meilios, linksmutės.
Veidas baltas, kaip pienas, tamsios, juodos blakstienos,
o akutės jų, tartum žvaigždutės.

„Prieš metų pusiaušimtį, kad pačią geidžiau imti,
vedžiau mergelę, tartum leliją;
nors ji anam jau sviete, bet man širdį vis knieta,
kada mintin užeina Lenkija".

Budrius juos pamokino, kelionei palaimino,
o jie—ginklus į ranką — ir joja.
Ruduo, žiema artinas, negrįžt nė viens vaikinas;
rasit pražuvo visi kovoje.

Kad senis taip dūmoja, štai viens sūnus parjoja,
ir po skraiste jis kaži ką laiko.
„Tai tu turi gurbutį—ten pinigų gal būti?"
„Ne, tėvai, lenkė tavo štai vaikui!"

Vos tik puota nustojo, antras sūnus parjoja,
ir tas po skraiste vėl kažką gina. [1])
„Sūnau, grįžti iš karo, parvežei man gintaro?"
— „Ne, tėvai, tai tik lenkų mergina".

Vos linksmybės nustojo, štai ir trečias parjoja,
o po skraiste lyg pundą jis laiko.
Nebeklausė tėvs trečio, tik pakviest liepė svečių
svotbon savo jauniausiojo vaiko.[2])

---

[1]) dengia.

[2]) Tokį pat istorijos reiškinį — lietuvių tekimą svetimai, ypačiai lenkų, įtakai del mišrių vedybų, taip skaudžiai atsiliepusį tautos susipratimui, iškelia Liudas Kundrotas (Kondratavičius) baladėje „Trys lietuvio dukterys" (Trzy córki Litwina).

PONAS TADAS

arba

paskutinis puolimas Lietuvoje. [1])

(1811 ir 1812 m. bajorų nuotykiai.)

ŪKIS.

(Iš pirmųjų knygų.) [2])

Lietuva!

Lietuva, mano tėvyne,[3]) esi kaip sveikata;
kiek tave brangint reikia, tas tepamato,
kurs tavęs yr nustojęs [4].) Štai dabar stebiuosi,
tavo grožiui, dainuoju, nes tavęs ilgiuosi.
Tu, Pana šventoji, kur gini Čenstakavą[5])
ir Aušros Vartuos švieti; kuri Naugardavo[6])
pilį ir jos klusnius, gerus dengi žmonelius:
kaip mane kad prikėlei vaiką stebuklėliu,
verkiančios aukotą tau mano močiutės,
kai atgijęs pravėriau užmerktas akytes

---

[1]) M. rašė šią epopėją Paryžiuje 1832 m. spalių mėn — 1833 m. gegužės mėn. ir, kurį laiką ją nutraukęs del draugo Garčinskio ligos, baigė 1833 m. spalių mėn.—1834 m. vasario mėn. Išspausdinta 1834 m. 3.000 egzempliorių, kurie tiktai per 10 metų teišsiplatino. Vertimas į vokiečių kalbą pasirodė 1836 m., į rusų 1875 m., į prancūzų 1882—1888, į anglų 1885, į ispanų 1885, į lietuvių 1924 (A. Valaičio — 5 giesmės ir K. Šakenio—12 giesmių).

[2]) Pirmųjų penkių (giesmių) Valaičio, o 6—12 kn. — Šakenio vertimas; M. B-kos peržiūrėta ir papildyta įžangos (Lietuva) ir pabaigos vertimu.

[3]) Lenkų poetas Vitvickis išreiškė daugelio lenkų nuomonę, bardamas M., kam jis įžangoje kreipiasi į Lietuvą, ne į Lenkiją: „Tuo lietuviškumo apsiribavimu M. dvejopai nusideda: 1) kad ir nenorėdamas nei suprasdamas, skiepija broliams provincijališkumo diegą, 2) savo pavyzdžiu užkrečia jaunus rašytojus..." (takiem wyłącznem opasywaniem się litewszczyzną grzeszy dwojako: nasamprzód, że mimo chęci i wiedzy zasiewa wśród braci kąkol prowincjonalizmu; powtóre, że swoim przykładem wciąga do tegoż młodych pisarzy.)

[4]) Perdirbta iš XVI a. lenkų poeto Jono Kochanovskio: Szlachetne zdrowie, nikt się nie dowie jako smakujesz, aż się zepsujesz, palyg. Mick. (Litwo, ojczyzno moja, ty jesteś jak zdrowie, ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie, kto cię stracił.)

[5]) Lenkų Čenstakava, įgarsėjusi Panelės Švenčiausios paveikslu.

[6]) M. tėviškė.

ir tuojau pėsčias ėjau bažnyčių lankytų,
už gyvybės grąžį Dievui ačiū sakytų,[1])
taip ir mus pagrąžinsi stebuklu tėvynėn!..
Tad dabar nukelki mano sielą—kankinę
ten, kur kalnai, šileliai, kur pievos žaliuoja,
kur jomis apkaišytas Nemunas melsvuoja;
kur laukų laukeliai javų javais marguoja,
kur kvieteliai auksi, rugeliai gelsvuoja,
kur žiedai gintariniai, grikiai lyg sniegužis,
kur dobilai rausta lygu skaistus veidužis,
visa, lyg kaspinėliais, ežiomis raižyta
žaliomis, o jose grūšnios įsodyta.[2])

Dvaras.

Tuose laukuose anuomet prie sraunaus upelio,
viršuj kalvutės, mažame beržų miškely,
buvo bajoro dvaras pamatais mūriniais
ir baltavo iš tolo jo sienos medinės,
o tuopų[3]) eilės paliai sienas ten žaliavo
ir jos baltumo, rodės, dar daugiau įgavo.
Ruimas buvo nedidelis, bet jis ne vienas:
dar kūtės plačios buvo, dar trys stirtos šieno,
ir kito pašaro netilpusio pašiūrėj.
Matyt, kad žemės turtų ten gana daug turi.
Matyti tai iš tankiai gubų[4]) sustatytų,
kurios kaip žvaigždės tankios, o tas pat matyti
ir iš keliolikos tvirtų darbščių artojų,
kurie vagas ilgąsias dailiai, lygiai kloja
ir aria tąsias lysves, lyg tai būtų daržui:
matyt, su išteklium namuos tuos nesivaržo.
Nuolat atkelti vartai čia praeivį kviečia,
nors būtų jis iš kokio tolimo pasviečio.

Ponaitis grįžta.

Važiuoja dviem arkliais štai kažkoks jaunas ponas,
štai suka jis į kiemą pro pat gonkų šoną,
sustoja. Pons iššoka, o arkliai, matyti,
praalkę, kiemo žolę pradeda skabyti.
Kieme tyla, net gonkų durys uždarytos
sklendė senoviška iš medžio ištašyta.

---

[1]) Kūdikis M. buvęs iškritęs pro langą ir atrodęs nebegyvas esąs; motinos paaukotas Švenčiausiai Panelei, pravėręs akis ir pasveikęs.
[2]) M. B-kos vertimas 1921 m. „Vilniaus“ № 204 (218).
[3]) tapalių.
[4]) rikių.

Ponaitis nė nemanė eit tarnų ieškoti,
greit sklendę atsikišo, trokšdams sužinoti,
kaip tie namai atrodo, jųjų neregėjus
tiek metų, kol mokytis jam mieste reikėjo.

Įbėgo ir sujudęs dairos po svetainę,
ir mato, kad joje veik nieks neatsimainė.
Tie pat ten buvo baldai ir tos pačios sienos,
kurias nuo pat mažens matydavo kasdieną;
tuos daiktus dar visus gerai jis pažinojo,
ir paveikslai prie sienų dar tie pat kabojo.

. . . . . .

Net seną laikrodį kurantinį pažino,[1])
prie sienos pastatytą spintoje medinėj.
Tuoj vaikišku džiaugsmu jo siūlą greit patraukė
ir senosios jis gaidos nekantraudams laukė.

. . . . . .

Voiskis ir Tadas.

Kieme tarnai tuo tarpu greitai sužinojo,
kad kažkoki svečiai jau prieš gonkas sustojo.
Iškinkė arklius tad ir kūtėje pastatė,
tuoj davė glėbį šieno, kaip senai papratę.

. . . . . .

Tarnai dabar tik pono Voiskio grįžtant laukė,[2])
kuris lėtai iš lauko jau į dvarą traukė.
Kai pono nėr namie, jisai jį pavaduoja
ir vaišindams svečius įdomiai šnekučiuoja.
Tai pono tolimas gentis ir geras draugas;
pamatęs svečią, grįžta, bet sutikt jį saugos,
nes kaip gi eis prie svečio rūbais kasdieniniais.
Todel tuoj apsitaisė rūbais išeiginiais,
iš ryto paruoštais, nes, mat, gerai jau žino,
kad vakarais dažnai atlanko jį kaimynai.

Rankas pons Voiskis jau iš tolo sukryžiavo,
sušuko ir keleivį džiaugdamos bučiavo.

---

[1]) Senobinis laikrodis, kuris mušdamas valandas ir pusvalandžius grojo įvairias dainų ir šokių melodijas—mozūrus, menuetus ir pan. Pranc. courant—bėgąs.

[2]) A. M.: „Voiskis (tribunus) kadaise buvo bajorienių ir bajoraičių globėjas visuotino kariavimo (pospolite ruszenie) metu. Jau nuo gana seno laiko tatai virto vien garbės vardu. Lietuvoje yra paprotys, kad gerbiamiems asmenims iš mandagumo duodama koks senovės vardas, kuris, vartojamas, įsigali. Kaimynai, pavyzdžiui, kurį savo prietelių ima vadinti abazininku, stalininku arba pačiašiu (taurininku), iš pradžių tik pašnekesiuose ir laiškuose, o vėliau net ir valstybiniuose raštuose...“ Šakenis verčia V. globėju.

Ir greitai prasidėjo jų kalba supinta,
lyg stengtas jon džiaugsmus ir vargą sutalpinti,
kuriuos ir viens ir kitas apsakyt norėjo,
todel nerimo, džiaugės, į akis žiūrėjo.
Ir tik lig sočiai Voiskis atsiklausinėjęs,
ėmė tad pasakoti, kas šiandieną dėjos.

„Gerai, brangusis Tadai"—vardas toks vaikino,
mat, buvo; atminčiai Kasčiuškos taip vadinos,
nes gimė tais laikais, kai dar karai vis ėjo.[1])
„Gerai Tadukai mano,– čia tavęs reikėjo,
nes daug merginų čia galėsi pamatyti,
o dėdė rengias tau net vestuves daryti;
galėsi pasirinkti. Teks tau greit išvysti
kaimynų, tavo genčių, didelę draugystę:
mat, spręsti Grovo[2]) ginčą renkasi kaimynai,
ir Grovas pats rytoj atvykt pas mus ketina.
Jau Pakamorė[3]) čia su žmona ir dukrelėms,
jaunieji žaidžia šautuvais tenai aikštelėj,
o seniai, moterys javus apžiūrinėja
ir laukia jau visi jaunųjų pamiškėje.
Tad einava sutikt, jei ne labai sutingęs,
dėdę ir Pakamorę ir ponias garbingas".
Su Voiskiu Tadas eina lauko pažiūrėti
ir vis negali dar gerai išsikalbėti.

Saulės laida.

Saulutė jau dangaus žemiausius šonus lietė,
silpniau nei dieną, bet plačiau nei dieną švietė,
raudona, kaip po darbo darbininko veidas,
taip pat, kaip jis pavargusi, saulutė leidos;
platusis skritulys vaizdingai spinduliuojas,
pro tarpus šilo mirga; jau ūkai būriuojas:
tai neriasi šakose, tai paviršium skrieja,

---

[1]) Tado Kasčiuškos sukilimo (1794) metais, tad 1811 m, Tadas (Soplica) turėjo 17 metų.

[2]) M. rašo jį didžiąja raide, nes Gr. čia atstoja pavardę.

[3]) A. M. „Pakamorė (princeps, nobilitatis)—kadaise žymus ir aukštas valdininkas. Rusams valdant virto tik garbės vardu. Kartais dar spręsdavo ginčus tarp kaimynų del ribų, bet pagaliau ir tos teisės nustojo. Dabar kartais pavaduoja maršalką (bajorų pirmininką) ir skiria apskirities kamarninkus, arba matininkus". Valaitis „podkomorzy" verčia „podkomožiu", Šakenis—maršalka. Lot. camera, vok. Kammer, lenk. komora. Duonelaičio metu Prūsų Lietuvoje tebebuvo žinomi valdininkai pakamorės.

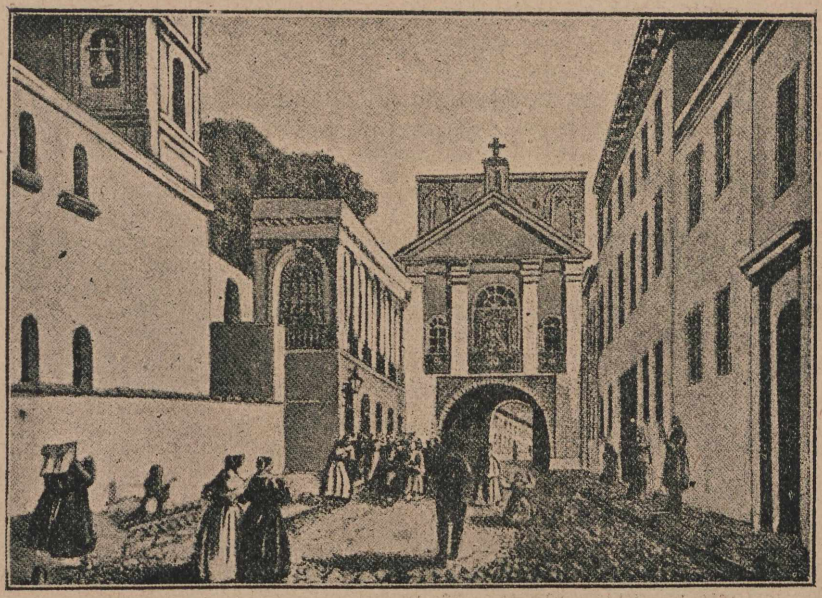

Aušros vartai Mickevičiaus metu.

tai visą mišką riša ir draugėn sulieja;
ir šilas juodavo, lyg būt didžiuliai rūmai,
o saulė jau gaisrinį skleidė raudonumą,
paskui nugrimzdo; spinduliai jos paskutiniai
sublyksėję, kaip žvakė blyksi pro langinę,
užgeso. Ir tuojau iš lauko darbininkai
su piautuvais, grėbliais į krūvą susirinko
keliaut namo, nes dirbt Teisėjas[1]) nebeleidžia
ilgiau, kaip lig to laiko, kai saulutė leidžias.
„Pasaulio Viešpats žmogui dirbt per daug neleidžia,
kai jojo darbininkė, saulė, nusileidžia,
ir žemdirbiui ateina laikas jau ilsėtis".

Teisėjas Soplica.

Čia kiekvienas tvarkos senoviškos dabojo,
ir, kad Teisėjas ją gerbia, visi žinojo.

[1]) Bajorų seimeliuose renkamas teisėjas. Bajorų teismo raštininkai ir teisėjai davė mums pirmuosius rašytojus XIX a.: Pošką, Klementą ir kitus.

Jis niekada neleido pasimiršt jaunimui
pagerbti protą, valdžią, amžių, prigimimą;
jis sakė: „Ta tvarka namai ir tautos kyla,
o ją praradus tautos ir namai išdyla".
Tad prie tvarkos namiškiai ir tarnai priprato
ir, būdavo, gentis ar svečias, tuoj pamato
tą tvarką, jei tiktai į tuos namus pakliūva,
nes papročiai senoviški lig šiol ten buvo.

Teisėjo Soplicos broliavaikis Tadas pasitinka dėdę, kartu su savo svečiais grįžtantį iš pasivaikščiojimo. Tadas bučiuoja jo ranką; abudu yra sujaudintu, bet stengiasi to neparodyti. Teisėjas kviečia svečius pavakarieniauti, tik ne savo namuose, bet ginčijamoje pilyje, kurioje Voiskis sumanė vakarienę suruošti.

Apleistoji pilis.

Už poros varsnų matos, ten už dvaro sodo,
pilis apleista, bet dar savo bokštus rodo —
tai giminės Areškų senas palikimas,
kurios valdovas žuvo krašto sumišimuos;
tie turtai sunaikinta tai valdžios žiaurumo,
tai teismo nusprendimų, genčių nerangumo;
jų dalį tolimieji gentys pasirinko,
o kiek dar turtų liko, valdė skolininkai!
Tiktai pilies paimti niekas nenorėjo,
nes joks bajoras jos valdyti netesėjo;
bet jos panūdo Grovas, artimas kaimynas,
kuris Areškų gentim tolimu vadinos;
sugrįžęs iš kelionės mėgo tuosius mūrus,
nes, girdi, esą gotiškos arkitektūros,
tačiau Teisėjas sakė, tekę sužinoti,
kad pilį statę Vilniaus meistrai, o ne gotai.
Gana, kad pilį mėgo Grovas ir Teisėjas,
nors nežinia, kodel jų norai susiėjo.
Tad žemietijoje[1]) pradėjo bylinėtis,
pasiekė net senatą,[2]) ėmė vėl derėtis;
kol po visų bylų, sprendimų begalinių
byla vėl grįžo prie senų teismų pradinių [3])

. . . . . Pilyje, matyti,
galėjo tilpt laisvai visi svečiai prašyti.
Skliautus tos menės[4]) remia vaizdžiai sukabinus

[1]) bajorų, žemiečių teismuose
[2]) vyriausio Rusijos teismo Petrapilyje.
[3]) bajorų teismų.
[4]) senoviškos pilies didžioji salė.

eilė stulpų, o grindys tvirtos akmeninės
Be braižinių tos sienos, bet akis viliojo,
nes vaizdžiai stirnų, briedžių ten ragai kabojo
ir surašyta ten, kada ir kas pagavo
tuos žvėris; ten taip pat ir garbės[1]) spinduliavo
medžiotojų—kiekvieno vardas ten stovėjo;
Areškų garbė Pusožis[2]) skliautuos spindėjo.

Svečiai tvarkoj suėjo ir ratu sustojo,
nes vien tik Pakamorė vietą sau žinojo;
mat, jo del amžiaus, vardo niekas neaplenkia,
tad jis ponioms ir ponams vieton eidams lenkias.
Toliau Teisėjas ir vienuolis bernardinas,
kuris maldelę sukalba kalba lotynų;
jau vyrai gėrė degtinę taures pripylę,
ir lietuviškus žalbarščius srėbė nutilę.

. . . . . .

Mandagumo pamoka.

Tadas, kaip svečias, buvo pasodintas greta Pakamorės dukters, tuščios vietos teatskirtas nuo dėdės. Begalvodamas, kas sės greta jo, pamiršo patarnauti savo kaimynei, ką pastebėjęs jos tėvas ėmė dukteris aptarnauti. Sugėdinti jo pavyzdžiu jaunieji šoko padėti savo kaimynėms.

Teisėjas, metęs Tadui žvilgsnį susiraukęs,
žiupono atvartus lyg nejučioms patraukęs,
įpylęs vyno, tarė: „Mes madoms pavyti
pradėjome vaikus tik sostinėj[3]) mokyti,
ir nesiginčysiu—dabar jau mūs jaunieji
daugiau iš knygų moka, nei pirmiau senieji.
Tačiau vis pastebiu, kad reikia jiems gvildenti
ne knygų mokslas, bet kaip su žmonėms gyventi.
Kadais gyvenimo dvaruos bajorai mokės;
ir aš esu išėjęs iš mokyklos tokios,

. . . . . .

bet vis delto taip pat, ko reikia man, pramokau
ir savo namuose ik šiol neišsišokau
prieš mandagumą, pagarbą. Tad aš neklysiu,
jei mandagumą aukštu mokslu paskaitysiu.

---

[1]) garbės ženklai, erbai (herbai).
[2]) Pusožio ženklas turėjo tokią išvaizdą: raudoname dugne pilka asilo galva, o viršuje ties šalmu ir karūna—pusė ožio.
[3]) Vilniuje; ten Tadas ėjo mokslus.

Nelengvas mokslas tas, ne, jis nesimatuoja
tik šypsena ir linktelėjimu vikriuoju.
Toksai madinis mandagumas iš už jūrių,
ir jis senų bajoriškų žymių neturi;
tą mandagumą tik kiekviens savaip pritaiko:
tur mandagumo net ir tėvo meilė vaikui,
ir vyro prie svečių žvilgsnys į savo žmoną,
ir pono su tarnais—bet vis savitam skonyj;
ilgai mokytis reikia, norint nepaklysti,
išreikšti savo vietoj norint prietelystę.
Seniau ponai ir mokės; jie gerai žinojo,
ko moko juos istorija šalies gyvoji,
o smulkiai bajorijai pareigos rūpėjo.
Todel bajoras mandagus būt sugebėjo,
žinodamas, kad mulkiu nieks jo nevadina,
ir papročių pakeist todel jis nemėgino.
Dabar žmogaus, neklauski kokio jis gimimo,
ką veikė, kaip gyveno? Laisvą įėjimą
visur kiekvienas turi, jei tik nekenksmingas
valstybei, jei tik būtų neperdaug vargingas.
Kaip pinigų kilmės nenorima ieškoti,
taip ir žmonių kilmės nenorima žinoti!
Gana, kad turi laipsnį, nors ir mandagumo
netur, bet gerbia juos, kaip kiti turtingumą".

. . . . . .

Pakamorė nurodo, jog seniau buvę blogiau, prancūziškų madų sekėjai krėtę svetimus papročius Lietuvoje, kaip štai tūlas Ašmenos ponaitis, kuris, pasirėdęs kaip beždžionė, mėginęs prancūzų lygybes skiepyti apskrityje, o paskui pats virtęs markizu. Pakamorei naujoji jaunuomenė atrodanti geriau besielgianti, stodama į Napoleono kariuomenę, ir jis teiraujasi pas kaimyną bernardiną, bene turįs kokių naujienų iš Užnemunės. Išgirdęs tai rusų karininkas Rikovas pranašauja karą ir pasakoja, jog Napoleonas burtais kovojęs su rusų vadu Suvorovu.

Naujoji viešnia.[1])

Jauna, graži viešnia įėjo netikėtai,
todel visų iš karto buvo pastebėta.
Ją sveikino, daug žodžių jai meilių kartojo,
matyt, visi, be Tado, ją gerai žinojo.
Gražų veidą ir gražią lytį ji turėjo,
be to, rausva, šilkinė jos suknia šnabždėjo.
Suvaržius liemenį, apikakle karbuota,

[1]) Telimena, Teisėjo giminietė.

trumpoms rankovėmis ir vėduokliu ginkluota,
(nors buvo ten ne šilta) vėduokliu mosavo,
kuris visokiais kvėpalais aplink kvėpavo.
Plaukai jos susukti galvos abiedviem šonais,
supurę, perrišti dar kaspinais raudonais;
taip pat briliantas plaukuose akis viliojo,
žibėjo lyg kometa spindulių šviesoje,
žodžiu, tai baliaus rūbai; net kai kas kalbėjo,
kad taip dabintis kaimo vaišėms nereikėję.
. . . . . .
Ji sveikinos, bet ėjo kilniai, kaip nulieta,
norėdama pasiekt sau paliktąją vietą.
Tačiau sunku; nes kai svečiams kėdžių pritrūko,
tai daugelis susėdo ant prastų suoliukų,
tad, rodės, eilę suardyti ji turėjo,
bet taip ji įsiterpti dailiai sugebėjo
į vidų, kad paskui tik pro svečius mirgėjo,
kol ji į vietą sau paskirtąją atėjo.
. . . . . Ji greitai atsisėdo
į savo vietą paliai Tadą ir jo dėdę,
tačiau nevalgė, vien tik vėduokliu vėsinos,
apikaklę taisydama dar lyg dabinos,
tai vėl ranka lengvai gražius palietus plaukus,
nuleido juos, kiek rausvą kaspiną patraukus.
. . . . . .

Tadas prisimena aptikęs iš ryto savo kambary mergaitę, kuri jo išsigandusi pabėgo, ir iš pradžių mano atvykusią Telimeną esant ana mergaite. Prisižiūrėjęs pastebi, jog Telimena yra vyresnė už aną, bet tik gražiai pasirėdžiusi.

Tadas ir jo kaimynė.

Nors Tadas skaitė apie dvidešimtį metų,
nors nuo mažens jis Vilniuje gyvent priprato,
bet augo jis ten seno kunigo globoje,[1])
kuris jį nuo pagedimo stropiai dabojo.
Tad jis parsivežė į savo gimtą vietą
mintis ir širdį dar nesugadintas svieto.
. . . . . .
Daugelis jį, be to, gražuoliu dar vadino;
vadinosi Soplica, o visi juk žino,

[1]) Pats M. iš pat pradžių buvo globojamas savo giminiečio kun. prof. Mickevičiaus.

kad tie Soplicos augaloti, nepaliegę,
karlauti moka, tik mokytis neįjėgia.

Nuo savo bočių Tadas tad mažai kuo skyrės:
ant žirgo jodinėjo, irklais puikiai yrės,
avigalvis nebuvo, bet menkai mokinos,
nors dėdės turtų mokslui daug jau sunaikino.
Jis mėgo šaudyt, puikiai valdė kalaviją
ir manė, kad patekt reiks į karių draugiją,
nes tėvas jam parašė kario testamentą;
todel jis būgną mėgo, ne knygas studento.
Bet dėdė tuos visus planus jo sunaikino,
įsakė grįžti ir apvesdinti ketino:
žadėjo pradžiai ūkio kaimą paaukoti,
o kiek vėliau ir visą dvarą dovanoti.

Visi tie Tado nuopelnai ir privalumai
tuoj atkreipė naujos kaimynės domingumą.
. . . . . .

Jinai pirma prancūziškai kalbėt pradėjo.
Moksleivis, mat, todel knygas ji paminėjo,
ir autorius, ir nuomonės paklausė Tado,
o iš atsakymų vėl kalbai temų radė.
Paskui pradėjo klausinėt apie tapybą,
šokius ir muziką ir net apie braižybą!
Ir tiek vardų visokių mokslų privadino,
kad Tadas net nustebo, kad tiek daug ji žino.
Ir geisdams, kad trūkumų jo nepastebėtų,
jis jai atsakinėjo retkarčiais iš lėto.
Tik laimei mokytoja ta gera jam buvo:
pamačius, kad atsakydamas kur užkliūva,
tuoj lengvesnių dalykų ėmė klausinėti,
tuojau pradėjo kaimo rūpesčius minėti,
nurodė, kaip sukurt gyvenimą gražesnį
ir kaip linksmumų rasti eilę įvairesnę.
Ir Tadas mokytojos būdą greit pažino,
dar pusė valandos—jau juodu pasižino,
pradėjo net juokauti ir linksmai šnekėjo.
. . . . . .

Kitame stalo gale kyla smarkus ginčas tarp dviejų medžiotojų—Rejento[1]) ir Asesoriaus[2]) del to, katras jųdviejų šuva esąs geresnis, Sakalas ar Striukis.

[1]) A. M.: „Asesoriai sudaro apskrities policiją. Einant įsakymais, kartais piliečių renkami, kartais skiriami valdžios... Aktų rejentai veda teismų raštinę, užrašo sprendimus; jie skiriami teismo raštininkų.“ Nuo Napoleono laikų Suvalkijoje rejentais vadinta notarai. Asesoriai išliko visą XIX a., vėliau virtę pristovais=antstoliais.

Vieni kaimynai palaikė vieną, kiti kitą. Smarkėjantį ginčą nutildė Pakamorė, pasiūlęs kitądien jį išspręsti medžioklėje, ir pakvietęs Voiskį jai vadovaut. Tačiau šis garsus medžiojimo žinovas atsisako dalyvauti zuikių medžioklėje, prisimindamas dar tuos laikus, kai medžiojęs meškoms, šernams, briedžiams, vilkams.

Vakarienei pasibaigus.

Visi pakilo. Pakamorė pirmas ėjo,
jam metai, laipsnis duoda vietą pirmutinę,
tik eidams sveikino ponių ir vyrų minią;
tuoj kvestorius[1]) vienuolis kyla, ir Teisėjas,
Pakamorienės ranką imdamas, išėjo.

. . . . . .

Keli svečiai ir Tadas ėjo pro arklides
į daržinę, bet jis nelinksmas, lyg paklydęs.
Dienos šios nuotykius vis svarstė, prisiminęs
susitikimą, vakarienę prie kaimynės.

. . . . . .

O kai svečiai visi nuėjo į nakvynę,
ramu taip buvo, kaip po maldai vienuolyne.
Visi jau miega; sargo balsą tegirdėjai,
jam einant pareigas. Nemiega tik Teisėjas;
kaip ūkio šemininkas, mąsto, ką daryti,
kad būt pavaišint kuo visi svečiai prašyti,
ir kad medžioklė sektųs. Šaukias vyresniuosius
jis dvaro tarnus ir įsakymus griežtuosius
jiems duoda, sąskaitas dar peržiūrėti reikia,
ir tik paskui rėdytis gulti nusiteikia.

Teisėjui padeda nusirėdyti paskutinysis Lietuvos Tribunolo[2]) vaznys — antstolis šaukimams į teismą teikti ir teismo sprendimams skelbti bei vykinti. Išėjęs iš Teisėjo, jis priemenėje varto savo užrašomąją knygą, kurioje yra surašytos pavardės turėjusių ir tebeturinčių su kits kitu bylas Lietuvos bajorų. Prisimindamas bylas, jis jaučiasi lyg vėl iškilmingai stovįs prieš Tribunolą ir... nejučiomis užmiega.

---

[1]) Kvestorius buvo vienuolis, kuris lankydavosi pas žmones, darydamas vienuolynui rinkliavą. Čia bernardinas Kirminas.

[2]) Vyriausioji Lietuvos teismo įstaiga Tribunolas, panaikintas 1797 m., atgijo 1919 m.

[3]) Lenk. woźny.

Ramioji Lietuva ir audringas pasaulis.

Tai tokiais reikalais anuo metu domėjos
ramiojoj Lietuvoj, kada svetur tekėjo
tik kraujas, ašaros, kada kovų garsiųjų
pulkų narsių karių, patrankų baisingųjų
viduryje stovėjo tas dievaitis karo,[1])
kurs erelius sidabro, aukso[2]) drąsiai varė
į savo pulkus ir plačiai su jais skrajojo
po Libiją, Alpes, Piramidas,[3]) Taborą,
Marengą, Austerlicą. Žygius ir vergiją
jis vedės. Bet garbė tų karžygių pašlijo
vėliau pas Nemuną, kai jie į Maskvą ėjo,
nes rusai Lietuvoj prieš prancūzus budėjo,
net Lietuvoj kalbėt užgynė apie karą,
nes neramumų baidės rusai taip, kaip maro.

Tačiau žinia kaip meteoras iš padangių
atskrisdavo į Lietuvą. Dažnai po langu
berankis elgeta, jei šeimininks patinka,
greit išmaldą paėmęs, dairosi aplinkui,
kaip sens karys dar akylai apžvelgia dvarą,
ir, jei nemato jokių šnipų nei žandarų,
tuoj, būdavo, pasako: jis legijonistas,[4])
pasako, kad šį kraštą jis gerai pažįstąs
ir kaulus bent parnešęs į tėvelių šalį...
Tuoj ponai, būdavo, apstoja ir kaip gali
jį meiliai vaišina, už stalo pasodinę;
sueina, būdavo, samdyta net šeimyna.
Jis pasakoja apie legijonų žygius,
kuriais įgiję jie sau garsą didį:
Italijoj tėvynės sūnūs jau rikiuojas,
net kur pipirai auga, kiti dar gyvuoja.
. . . . . .
Ir savo krašto vis ilgėtis nenustoja.

Kalbas senuko kaimuos patyloms kartojo,
bet jauni, jas nugirdę, naktį nemiegojo,
jau rytą slėpėsi kur pelkėse, miškuose,

---

[1]) Prancūzų imperatorius Napoleonas Didysis.
[2]) Napoleono pulkų ženklai.
[3]) Aigiptą.
[4]) Netekus nepriklausomybės, Lietuvos ir Lenkų bajorai ėjo į Napoleono pulkus, prancūzų ir savus legijonus.

ir bėgo ten, kur Nemunas mūs šalį juosia.[1])
Įšokęs Nemunan maskolių kits nebijo,
pasiekdavo taip Varšuvos Kunigaikštiją.
Ten girdi: „Sveikas drauge!“ Jis gi atsiteisin,
per upę rusams šaukdamas: „Dar mes sueisim!“

. . . . . .

Dar būdavo vienuolis Lietuvon patenka,
kai jis aukas bažnyčioms, vienuolynams renka;
jei ponai, būdavo, jo širdį tik pritraukia,
iš škaplierių jiems laikraštį tuojau ištraukia,
kuriam legijonistų pavardės įdėtos,
kur žuvęs, ką nuveikęs — visa paminėta.
Po daugel metų tekdavo tėvams patirti
apie sūnaus gyvenimą, garbingą mirtį;
tuoj gedula namuos, bet dėliai ko gedėta,
galėjo būt tiktai patylomis minėta.
Bajorų liūdesį, džiaugsmus kurioj šeimynoj
suprasdavo, kaip laikraštį, visi kaimynai.

. . . . . .

Ne kartą ir Soplicavoj lankosi bernardinas Kirminas (Robakas), kuris teikia Teisėjui įvairių politikos naujienų. Kirminas, matyti, buvęs karys, nes tebeturi veide žaizdos ženklą ir kariškų papročių, kurių nenusikrato net mišias laikydamas.

PILIS.

(Iš antrųjų knygų.)

Medžiotojui senus laikus atsiminus.

Kas gal laikus užmiršt, kai buvom mes jaunuoliai,
kai šautuvas mums lengvas buvo, lakūs šuoliai,
kai griovių ir tvorų nebodami skrajojom,
kai peržengt svetimos ežios dar nebijojom!
Nes Lietuvoj medžiotojas, kaip laivas jūrių,
kur nori joja, dar jokių ežių nežiūri.
Tai pranašo akim aukštoj padangėj dairos
jisai, o ten ženklai jam žinomi įvairūs;
tai kaip žynys jis žemei kalba, nors miestiečiui
kurčia ji, bet garsai jos ausį jo paliečia.

---

[1]) Nemunas skyrė Rusijai priklausančią Lietuvą nuo tos dalies, kurį (Suvalkija) įėjo į Napoleono sudarytąją Varšuvos kunigaikštiją.

Griežlė štai grikši pievoj, skelbia savo vardą,
lyg lydeka po Nemuną, žolėj ji nardo;
tenai aukštai pavasario skardus varpelis,
mažutis vyturys linksmai į aukštį kelias;
aukštai ereliai plačiasparniai ratą daro
ir baido žvirblius, kaip sparnai kometos[1]) carą;
o vanagas, kaip prismeigtas drugys, plasnoja
ant žemės, oro mėlynoje aukštumoje,
tačiau, pamatęs pievoj paukštį ar zuikelį,
susyk nupuola, kaip klajojanti žvaigždelė.

Tad kai tik leis mums Dievas iš svetur parvykti
ir ant tėvų senų arimų pasilikti,
kai vėl galėsim sau ramiai namie zuikiauti,
kai šautuvas ne priešui bus, bet paukščiui šauti,
tada vėl dalgių piautuvą mes pamylėsim,
ir vietoj laikraščių namų tvarkos žiūrėsim![2])

Saulė teka.

Ties Soplicava saulė kyla pro pašiūrę,
rausvieji spinduliai pro kurtinį pažiūri
ir žalsvą, kvapų šieną meiliai pabučiuoja,
kuriam svečiai jaunieji dar giliai sapnuoja;
ir pro plyšius vis smelkias spinduliai auksuoti,
kaip ant jaunos galvutės kaspinai spalvuoti;
saulutė jaunus veidus spinduliais dabina
ir glosto, kaip mergytė mylimą vaikiną.
Jau žvirbliai ima šokinėt, čirškėt pakraikėj,
jau žąsinas gaguoja, jau, balsus pritaikę,
nustato savo gaidą antys, kalakutai,
girdėti jaučių balsas atidarant kūtę.
. . . . . .

Namiškiai ir svečiai išvyksta medžioklėn. Juos pasiveja ilgėliau pamigęs Tadas, bernardino prikeltas. Medžiotojai prikelia Teisėjo parodytą zuikį; jį vejasi Sakalas ir Striukis, savo ponų Asesoriaus ir Rejento raginami. Grovas, kuris „niekur laiku nespėja", angliškai baltu surdotu — švarku pasirėdęs ir angliškai parėdytų raitų tarnų—džokėjų lydimas, zovada medžiotojus vejasi.

---

[1]) kometos sparnai baido carą.

[2]) Čia poetas prisimena esąs išeivis.

Romantikas Grovas ties senąja pilim.

Jodamas Grovas seną pilį pastebėjo.
Senuosius mūrus mato pirmą kartą rytą,
o jie taip gražūs buvo neišpasakytai
nuo ryto saulės; Grovas tad susidomėjo
ir ilgai iš tolumos juos apžiūrinėjo.
Ūkuose bokštas rodės dvigubai aukštesnis,
skardinis stogas saulės spinduliuos ryškesnis,
ir net langų stiklai suaižėję, sutrūkę,
vaivorykšte žibėjo pro kiekvieną šukę;
o dalys žemosios pilies dar sūkuriavo
ūkuos, ir vaizdingumo dar daugiau įgavo,
kai vis medžiotojų balsus nešiojo vėjas,
kurie kartodamiesi pilyje skambėjo.
Ir rodės, kad pilis po priedanga ūkuota
jau apgyvendinta ir jau atremontuota.

Vaizdus gi Grovas mėgo kuonojdomiausius,
vadino juos romantiniais, nes jis pirmiausia
esąs romantikas; tas keistas individas,[1])
dažnai, medžiodamas, zuikį, lapę net išvydęs,
staiga sustodavo, dairydamos po dangų,
kaip katins, kai į žvirblius žvalgosi pro langą;
dažnai be šuns, be šautuvo sau viens miškely
klajoja, būdavo; ar sėdęs pas upelį
jis, būdavo, palenkęs galvą šmori,[2])
lyg ta žuvėdra, kai pagauti žuvį nori.
Tai Grovui tokių papročių keistų nestigo,
kalbėdavo, kad jis turjs net proto ligą.
Bet gerbta jį, nes bočiai net grovais vadinos;
turtingas buvo, geras valstiečiams, kaimynams,
žmoniškas . . .

Grovas žirgą link pilies patraukė,
ir žirgas bėgo ristute tiesiog per lauką.
Prijojęs, Grovas ėmė popierį, pieštuką
ir piešt pradėdamas, akis pilin atsuko.

Senasis tarnas.

Per žingsnių dvidešimt šalia stovėjo
senukas, kurs taip pat į pilį tą žiūrėjo;

---

[1]) M.: dziwak—keistuolis.
[2]) A. Valaičio paaiškinimu, šmorėti—zanavykų žodis: blogai nusiteikus tyliai sėdėti ar stovėti į ką akis įsmeigus.

parėmęs šonus, galvą išdidžiai užvertęs,
žiūrėjo jis, kaip griūva seno bokšto kertės,
ir kažką mąstė. . . . . .
Buvo tai Areškų tarnas paskutinis
gyvųjų tarpe; jau pražilęs, suliesėjęs,
bet pro raukšles jo veido dar jėga spindėjo;
seniau visados tarp bajorų linksmas buvo,
bet, kai mūšy jo ponas pilį gindams žuvo,
Gervazas atsimainė, visa jam pabodo,
vestuvėse, prekymečiuos jau nesirodo;
nuo tol linksmų juokų jo niekas jau nebgirdi,
jau šypsenai uždarė veidą, net ir širdį.
Dėvėjo dar senai Areškų dovanotą
jis švarką, dar trasais geltonais apvadžiotą,
pageltusiais, — kadais auksuotais, ir išsiūtą.
. . . . . .
Save jis titulavo[1])
tik kliučniku,[2]) nes jis tame dvare tarnavo
kaip raktininkas. Net dabar prisikabinęs
raktus jis buvo ant virvutės sidabrinės.
Nors, rodos, ten nebuvo ką užrakinėti,
nes užraktai pilyj senai išlupinėti,
tačiau savoms lėšoms dvejas duris įdėjo
ir jas užrakinėdams darbo sau turėjo.
Aptvarkęs vieną menę pats apsigyveno,
nors Grovas kalbino pas jį gyvent kaip seną
dvariškį, jis tačiau gyvent ten nesutiko,
nes neva jam labiau pilyje oras tiko.

Paskutiniojo Areškos istorija.

Priėjęs Grovą, Gervazas klausia, ar tai tiesa, jog Grovas žadąs pasiduoti teismo sprendimui, jei šis priteisiąs pilį Soplicoms. Grovui tai patvirtinus, pasipiktinęs Gervazas prašo jį pilį apžiūrėti ir paklausyti jo patarimo nesitaikinti. Pilyje jis rodo Grovui senąsias menes, kuriose galingieji Areškos teisė baudžiauninkus arba su svečiais ūžė, puotavo. Pagaliau įeina į zerkolinę salę, kurioje sujaudintas pasakoja Grovui „istoriją, kuri šioj menėj prasidėjo".

„Velionis Stalininkas,[3]) mano pons galingas,
vienturtę dukterį turėjo ir laimingas
jis jautės, nes kaip angelas buvo mergaitė,

---

[1]) vadino (iš lot.).
[2]) raktininku. Sl. kliuč—raktas.
[3]) Karauliaus duodamas vardas, teikiąs garbės karaliui prie stalo patarnauti. Paskutinysis Lenkų ir Lietuvos karalius Poniatauskis buvo Lietuvos stalininkas, kai jį rinko karalium. Čia—stalininkas Areška, Grovo giminietis.

Gervazas pasakoja Grovui paskutiniojo Areškos istoriją. („Ponas Tadas“.)

ir daugel ponų piršosi Stalininkaitei.
Bajorų tarpe buvo neramus kaimynas,
Soplica Jackus; jį tai Vaivada vadino
juokams kiti. Jis vaivadijoje įgavo
reikšmės, nes giminei Soplicų vadovavo
ir seimuose balsais jų ką norėjo darė,
nors pats be jokių laipsnių ir tik žemę arė;
tiesa, drąsuolis buvo tvirtas, ilgaūsis.
Ir vaišino dažnai jį Stalininkas mūsų
pilyj, net menėj šioj, labiausiai, kai rinkimai
ateidavo, del giminių jo pritraukimo.
Ūsoriui taip pradėjo vaišės tos patikti,
jog net sumanė pono žentu pasilikti.
Dažniau lankytis ėmė, net ir neprašytas,
lyg manė, kad namų nariu bus paskaitytas.
Jau manė pasisakyt, bet apsižiūrėta,
ir buvo jam juodos sriubos lėkštė padėta.[1])
Tur būt, Stalininkaitė Jackų pamylėjo,
tačiau ta meilė prieš tėvus jai slėpt reikėjo.[2])

„Laikai Kasčiuškos buvo; ponas Stalininkas
Gegužės teisę[3]) rėmė, bajorus tad rinko
konfederatams gelbėti, maskoliams kulti,
bet naktį patys rusai ėmė pilį pulti.
Vos spėjom tik pavojaus padaryt signalą,[4])
užverst duris, o jau iš kito kiemo galo
maskoliai grūdosi; o pilyje turėjom
visai nedaug žmonių: pons, aš, ponia, virėjai,
apygirčiai trise, lekajus,[5]) dar klebonas,
aidukai[6]) keturi, tačiau vis drąsūs žmonės.
Mes gintis, pilį šturmu puola jau maskoliai,
bet dešimt šautuvų juos sveikina iš tolo;
tarnai juos šaudė jau iš langų apatinių,
o aš ir ponas, tai nuo gonkų viršutinių.
O, darbo buvo! Bet mums visa puikiai ėjo:

---

[1]) Bajorų buvo paduodama nepriimant piršlybų.

[2]) Čia poetui galėjo prisiminti Kasčiuška, kai jį paniekino didžiūnas, ir net pats poetas, del neturto Marijos Verščekaitės šeimos atstumtas.

[3]) 1791 m. gegužės 3 d. konstitucija.

[4]) ženklą (lot. signum).

[5]) Isp. lacayo, pranc. laquais, vok. Lakai, rusų lakei, lenk. lokaj — kambarinis tarnas.

[6]) Turkų haidud — plėšikas, vengrų haidū, lenk. hajduk, ajduk — vengrų pėstininkas, vėliau aidukiškai parėdytas tarnas, ne kartą pono įsakymu baudžiauninkus baudžiąs.

čia asloj šautuvų per dvidešimt gulėjo;
iššovę vieną šautuvą, tuoj imam naują.
Klebonas juos užtaiso, jam gi patarnauja
ponia, panelė, dvaro panos, taip kaip moka;
taip maža mūs, o šūvių mums tačiau nestoka.
Maskoliai kulkų mums taip pat nepavydėjo,
o mes lėčiau, tačiau pataikyt sugebėjom.
Net trissyk ta minia prie durų atskubėjo,
tačiau kas kartą po tris žmones palydėjo;
tad traukiasi už kelnorės;[1]) o jau ir švinta.
Pons Stalininkas savo žvilgsnį išmėgintą
ten kreipia, o kai priešo galvą tik sutinka,
tuoj šauja, ir tikrai tuomet neapsirinka,
tuoj ritasi į žolę juododė kepurė,
ir jau retai maskolius koks į mus pažiūri.
Pamatęs Stalininkas priešo neramumą,
pamanė, kad jau reik daryt puolimą ūmą;
tarnams vietas nurodęs, man tvirtai pasakė:
„Gervazai, paskui“ —ir jau mes kieme ant tako.
Bet šūvis iš už vartų—Stalininkas šlyja,
pabąla, rausta, nes krūtinės viduryje
kulka jau; nutirpau aš ir susisielojau,
o pons akim į vartų pusę dar vadžiojo.
Soplicą, niekšą ten aš pažinau! iš ūsų,
iš ūgio! Jo tai šūvis Stalininką mūsų
nudėjo! Niekšas tas dar laikė vamzdžio[2]) galą
pakėlęs, dar prie jo nuo dūmų oras balo!
Nutaikau, šauju — rodos, jis suakmenėja!
Nors dukart šoviau, bet nudėt nesugebėjau;
gal akys, gal jau protas buvo man suiręs...
Tik išgirdau, kai moters verkia: „Ponas miręs“.

. . . . . .

„Taip žuvo ponas išdidus, narsus, dievotas,
kurs buvo turtais, laipsniais taip apdovanotas,
bajorams brolis, liaudies tėvas; tik jam trūko
sūnaus, kuris atkeršytų, arba anūko,
bet jis tarnų turėjo. Aš pasižadėjau
atkeršyt! Savo Peiliuku tad palytėjau
jo žaizdą (gal apie P e i l i u k ą[2])—k a l a v i j ą
girdėjai Tamsta, kurs garbės gan daug igijo

---

[1]) nameliai—sandėlis seniems, bet brangiems daiktams suslėpti.
[2]) šautuvo.
[2]) Ilgasis Gervazas turėjo tokį pat kardą, kurį tačiau kukliai „Peiliuku“ vadino.

bajorų tarpe), ir P e i l i u k s Soplicų sprandus
vis lyti suvažiavimuos, seimuos, kur randa
Soplicą; du peštynėse, du dvikovoje
nudėjau; viens savuos namuose suliepsnojo,
kai aš su kitais jo dvarą sunaikinom;
o tų, kurie šiek tiek P e i l i u k o pamėgino,
nesuskaitysi. Vienas jų dabar beliko,
kurio ik šiol P e i l i u k a s mano nesutiko,
tai tikras brolis to ūsoriaus, niekadėjo,
gyvena turtuos, turi laipsnį net Teisėjo;
Areškų pilį jau užgrobti jis mėgina,
o gerbia apskrityje jį visi kaimynai!
Ir, Tamsta, jam pilis? kad koja jo šią vietą
paliestų—mano pono kraują čia pralietą;
Oi ne! kol dar Gervazas kūne sielos turi,
ko! senos jėgos dar atsigema, kai žiūri
į tą P e i l i u k ą, kurs vis kabo čia prie sienos,
tol negyvens pilyj šioj Soplica nė vienas!"

Gervazo pasakojimas paveikė Grovą, kuris, sekdamas anglų, škotų, vokiečių bajorų padavimų tradicijomis, žada nebuežsileisti Soplicoms: „Garbė įsako!" Apleidęs pilį, nebodamas lysvių nei arimų, jis vejasi medžioklę, bet prajodamas pro sodą, staiga vėl sustoja!

Sodas.

Štai sodas. Vaisių medžių eilės gerą plotą
tą puošė; tarpais žemė lysvėms išvagota.
Čionai plikes kopūstų plačios galvos kiša
ir, rodosi, likimą jos daržovių riša;
tenai pro morkų plaukus styri ankštys ilgos
didžiųjų pupų, jos lyg liūdi, lyg ko ilgis;
ten uodegoms auksuotoms linksi kukurūzai;
ten saulės atkaitoje šildosi arbūzai,
kurie nuo savo diego, rodos, lyg atšokę,
o aplink juos skaitlingi runkeliai, burokai.

Tarp lysvių ežios, kuriose eilėms suaugę
kanapės, tarsi jos visas daržoves saugo,
tai daržo kiparisai; paprasti jų lapai
žaliuoja ir po visą daržą skleidžia kvapą,
kuris nuvaiko žalčius, nes to kvapo bijo
net amaras, tad ir daržovės nekirmija.
Toliau purioms galvutėms stovi aguonojai,

ir rodos, kad ant jų linksmi drugiai plasnoja
sparneliais; tiek spalvų lapeliuos tuos įpinta,
kad kartais deimantai ten, rodosi, nušvinta;
tiek daug spalvų aguonose akis igyja.
O tarp gėlių, kaip pilnas mėnuo viduryje
žvaigždžių, saulagrįžis geltoną galvą rodo,
nes jam žiūrėt į saulę dar nenusibodo.

Pas tvorą siauros lysvės saulės atkaitoje,
be medžių, krūmų—tai agurkai ten bujoja.
Jie auga puikiai, lapais dideliais, karbuotais
ir lyg ant lysvių guli kilimas rintuotas.

. . . . . .

Sode tarp lysvių vaikščiojo jauna mergaitė, kaip paskui pasirodė, Teisėjo ir Telimenos augintinė Zosė, kuri čia rinko agurkus pintinėlėn. Besigėrintį jąja Grovą netikėtai užeina bernardinas Kirminas, kuris pataria jam „tame darže neagurkauti", o tuo tarpu ir pati mergaitė lange pranyko.

Pusryčiai.

Dvare namų ramioj tyloje
garsai jau kyla; šnabžda, rėkauja, juokauja,
kaip avily tuščiam, kai bitės parkeliauja.
Tai buvo ženklas, kad medžiotojai parvyksta,
tarnai tad pusryčius gamint stropiau įnyksta.

Ir matosi, kaip švaistos tik tarnai paeiliui:
tas vyną neša, tas lėkštes, tas pundą peilių.
Sugrįžę iš medžioklės vyrai vaikštinėjo
po kambarius, o valgyt jau labai norėjo.
Tad vaikščiodami kramtė net ne tik pas stalą,
o jų medžioklinėms kalboms nebuvo galo.

. . . . . .

O valgių buvo duodama kuo įvairiausių:
čia tacos[1]) su kava nešiojama ilgiausios,
tos tacos gėlėmis visokioms išrašytos,
ant jų garuojanti kaviniai sustatyta;
puodukai Saksų molio[2]) vis graižais auksiniais,

---

[1]) Lenk. taca (iš turkų kalbos) — skarda indams paduoti.
[2]) Garsusis Saksų Meiseno molis (porceliana) indams dirbti.

dar ąsočiukai ik graižų pilni grietinės.
Tokios kavos niekur kitur jau nesimato,
nes pas mus kavą daro taip, kaip dar pripratę
senais laikais. Tą darbą dirba kavininkė,
tai moteris, kuri nuvykusi į rinką
ar į laivus,[1]) išsirenka pati, nes žino,
kuri kava gera, tad ir gerai gamina:
kaip gintaras ji giedruoja, ir kvapingumą
tur mokos,[2]) ir, be to, ji midaus tur tirštumą.
Grietinė gi pataiso skonį ir nublanko
kavos spalvas, nes pieninę kas rytas lanko
darbščioji kavininkė; grietinėlę riebią
ji nuo kiekvieno puodo tik paviršium griebia,
paskui jau jos pripilsto eilę ąsočiukų,
užrišdama dar ant kiekvieno kaspiniuką.

Senesnės ponios kiek anksčiau išgėrė kavą,
todel dabar jau naujo gėrimo ragavo:
jos gėrė grietinę atskiestą, karštą alų,
kuris nuo plaukančios varškės visai pabalo.

O vyrams tai mėsos pilni stalai apkrauti:
rūkytos žąsys, kumpiai ir sparnai atpiauti,
rūkyti taip, kaip moko kaimiškas kruopštumas,
rūkykloj ruimingoje, kaduginiais dūmais;
paskiausia mėsą padavė garu slogytą:
taip pas Teisėją pusryčiai tuomet laikyta.

. . . . . .

Pusryčių metu vėl kyla ginčas tarp Asesoriaus ir Rejento del šunų, nes medžioklė jo neįstengė išspręsti: zuikis paspruko ir Sakalui ir Striukiui. Asesorius aiškina nesisekimą tuo, jog medžioklė buvusi per ankstyva („javai ne visur nuvalyti"), skundžiasi, jog Lietuvoje medžiojimas nesąs sutvarkytas, tuo tarpu kai pačioje Rusijoje veikią medžiojimo nuostatai. Išgirdusi pagyrus Rusiją, Telimena irgi ima ją girti, nors „jums, ponai, tatai nepatinka". Ji pati patyrusi, Petrapilyje gyvendama, pagirtiną rusų tvarką. Taip, sykį kaimyno valdininkėlio šuva pasmaugęs jos mylimą šunytį, net Sukino kunigaikščio jai dovanotą. Jai jį įskundus savo pažįstamam didžiajam valdininkui Kozodusinui, šis prikibęs prie valdininkėlio, jog jo šuva papiovęs elnę, ir privertė policijos viršininką patudpyti valdininkėlį mėnesiui cypėn. Iš to, girdi, net pats caras juokęsis! Telimenos pasakojimas nepatiko Teisėjui, kuriam labiau už Maskolių ar Prūsų tvarką patinkąs Lietuvos gyvenimas, kur netrūksta nei žvėrienos nei rugių.

Ant slenkščio tarp dviejų kambarių sustoja Telimena ir Tadas, kuriam ji sakosi esanti turtinga, iš tikrųjų nesanti Teisėjo pusserė ir Tado teta, bet tolimoji giminietė, Petrapilyje gyvendama daug padėjusi Teisėjo reikalams, ir todel šis, atsidėkodamas, ėmęs ją sesele vadinti. Besikalbant jiedviem ant slenkščio, tarp jų veidų praskrido musė.

---

[1]) A. M.: „Nemunu plaukioja dideli laivai, kuriais Lietuva varo prekybą su Prūsais, plukdydama tenai javus ir iš ten gaudama koloniales prekes".

[2]) Moka (mokka)—geriausia arabų kava.

Voiskis puola muses.

Musių Lietuvoje gana. Jų tarpe žino
visi dar rūšį, kur bajoriškoms vadina.
Panašios į kitas jos, daug tačiau smarkesnės,
krūtinę turi plačią, pilvą daug didesnį,
jos zvimbdamos garsiau daug skelbia savo vardą
ir stiprios taip, kad vortinklį staiga suardo,
patekus gi kelias dienas ten gal burzdėti,
nes voras vienas jos nestengia apgalėti.
Sens Voiskis sakė, kad jų prigimimą žino,
ir kad šios musės mažesnes muses augina;
jas karalienėmis musių vadinti tiktų,
ir išnaikinus jas tuojau musių neliktų.
Tiesa, kad kunigas, o net ir šeimininkė
toms Voiskio pasakoms tikėt nebuvo linkę,
bet Voiskis pagal savo seną papratimą,
kai tik pamato musę, daro tuoj puolimą.
Tad ir dabar musės zvimbimo neišlaikė,
jis dukart kirto, bet užmušti nepataikė;
trečiukart užsimojus, langas vos netrūko,
musė gi išsigandus durų linkui sprūko.
Bet, tarpdury matydama du žmogu[1]) žiūrint,
ji laisvo kelio pro duris išlėkt neturi,
pro veidus jų išlėkt musė susigalvojo;
bet čia tuoj sumirgėjo Voiskio dešinioji,
ir galvos palenktos staiga tuoj išsiskyrė,
lyg, rodėsi, perkūno smūgį jos patyrė;
ir taip edverijas[2]) tos galvos palytėjo,
kad mėlynas dėmes abidvi jau turėjo.

. . . . . .

Tuo tarpu ginčas del Sakalo ir Striukio taip įsismarkėjo, jog Voiskis nutarė į jį įsikišti. Jis prisimena garsiuosius netolimos praeities medžiotojus, kurių bylas jis ne kartą svarstęs, ir siūlo susiginčijusiems Asesoriui ir Rejentui pasirinkti trečiuosius ginčui spręsti. Jie sutinka.

Telimenos sumanymas.

Nubodo Telimenai kalbos, nors įvairios,
tad nori eit kieman, bet tik poros dar dairos:

---

[1]) Tadą ir Telimeną.
[2]) Lenk. odrzwia (odedrzwia)—adverija (edverija). Kuršaitis linkęs rašyti: atvėrija (at-veriu).

rėkštutę[1]) ėmus taria: „Imsiuos vadovauti
jau aš, kas nor — telieka, aš einu grybauti;
kas teiksis, tą kviečiu“. . . . . .

Sumanymas labai nudžiugino Teisėją.
Matydams visų kalbų puikų užbaigimą,
pasakė: „Ponai, te visi po rėkštę ima!
Grybaut! Kas rudmėsę parneš geriausią,
galės sau pasirinkt panelę kuogražiausią;
o jei ponių kuri suras, tegu tai žino:
galės sau išsirinkt gražiausiąjį vaikiną.

JAUNUOMENĖ.

(Iš trečiųjų knygų.)

Pavėlavęs medžioklėn Grovas, pro sodą jodamas, vėl pastebėjo iš tolo mergaitę, kuria iš ryto buvo sekęs, ir pro tvorą įlindo sodan.

Deivė žąsygonė ir nuotykių ieškąs Grovas.

Sode vyšnios augo, lyg eilėmis sustatytos,
o tarpe jų bujojo augalai maišyti:
kviečiai, ūsoti miežiai, kukurūzai, sorai,
žirnučiai, pupos, aguonėlės, gėlės, porai.
. . . . . .

Kai, būdavo, tenai gaidys vištas daboja
ir riestą snapą keldamas aukštyn sustoja,
į dangų žiūri lenkdams skiauturę karbuotą,
kad būtų jam lengviau pavojų atsaikuoti,
o vanagą pamatęs, kai tiktai surinka,
tuoj vištos, būdavo, subėga iš aplinkui
darželin, žąsys, net karveliai nusigandę,
jei priebėgos pastogėj greitai nesuranda.

Dabar nėra ten priešo aukštumoj nė vieno,
tik saulė kaitina be gailesčio per dieną,
ir paukščiai slepiasi: vieni javų miškely,
kiti smiltyse kuičiasi[2]) ir dulkes kelia.

---

[1]) pintinėlę.

[2]) Valaitis: „paukščiai kuičiasi — reiškia: rausiasi sausose žemėse ir valosi sau plunksnas“.

Telimena ir Zosė. („Ponas Tadas“).

Pro paukščių galvas matės vienplaukiai vaikučiai;
visų plaukai jų nukirpti, balti, trumpučiai;
kaklai nuogi; o tarpe jų liekna mergytė,
plaukai jos ilgesni, bet irgi apkarpyti.
Dar povas užpakalyje vaikų stovėjo,
išskėtęs uodegą, kuri spalvoms mirgėjo;
vaikų gi galvos, kaip paveikslo dugne supos,
lyg nardė bangose vaivorykštinės upės;
margųjų povo plunksnų tarpuose spindėjo
kaip žvaigždės tos galvutės, o aplink judėjo
dar augalai: čia kukurūzai paauksuoti,
tenai margų dryželių lapai sidabruoti
ir dar raudonos šluotos[1]) tarp žaliųjų lapų...
O tie spalvų margumai taip gražiai sutapę,
dar karštu saulės auksu, sidabru spindėjo,
iš lengvo supdamiesi, pūstelėjus vėjui.

Ties tirštumu spalvuotų varpų ir galvučių
kabojo kaip baldakimas migla mažučių
drugių, keturlinkais, margais, plonais sparneliais,
kaip vortinklis, ir giedruojančiais kaip stikleliai;
juos ore kabančius vos vos gali matyti,
ir nors jie purpsi, rodosi, lyg prismaigyti.

Mergina kažką rankoj, rodėsi, lyg laikė,
lyg strauso plunksnų pluoštą lyg vėsintis taikės,
tai vėl, lyg vaikė nuo baltų galvų vaikelių
spalvuotą lietų mirgančių drugių sparnelių.
Kitoj gi rankoje turėjo lyg auksinį
dar indą, ir atrodė, lyg vaikus maitino.

Taip nenutraukdama ji savojo darbštumo,
vis žvalgės į šlamėjusį agrastų krūmą,
kad ir nemanė, jog Grovas užpuolikas
čia savo slaptą vietą būtų atitikęs.
Atšliaužęs tik jis stojas ir akim ją tiria,
jai lenkias, ir vos keturios jį lysvės skiria.
Ji krūptelėjus dairos jau į šoną kitą,
ir taikstos skristi, lyg kieliukė pabaidyta,
ir jau tarp lapų jos kojytė sumirgėjo...
Bet štai vaikai atėjusįjį pastebėję
ir bėgančią merginą, ėmė baisiai klykti.
Išgirdus, jaučia, kad negal vaikų palikti,
kad verkiančius apleisti būtų netaktinga;

---

[1]) augalas, kurio raudonos žiedų šakutės panėši į šluotą.

todel atgal jau grįžta, nors ir rūpestinga,
kaip vėlė sugrąžinta žemėn užbūrimo.
Ji stveria patį rėksnį ir maldyti ima,
ant žemės sėdasi, sodinas jį ant kelių,
kitam gi glosto mažą, baimingą galvelę;
ir pagaliau nurimsta tie visi mažiukai,
prie kelių glaudžias, malonėjas kaip viščiukai
po motinos sparnais. Ji tarė: „Kur gi rasti
tokių rėksnių? žiūrėkit—pons gal išsigąsti.
Tas ponas tai ne baužius, velyk sveikint bėkit,
tai svečias, geras ponas, koks gražus, žiūrėkit".

Pati pažvelgė; Grovas jai nusišypsojo
ir, rodės, už tiek daug pagyrimų dėkojo:
. . . . . .

„Oi tu! pasakė, nežinau, kaip vadiniesi,
gal deivė tu, vandinė, gal tik vaidiniesi!
Sakyk! ar žemėn šion sava valia atskridai,
ar prievarta pakalnėn ašarų užklydai?
Oi! suprantu—greičiausia užmirštas meilužis,
koks pons turtingas, ar globėjas koks įtužęs
tave sode daboja, kaip užburtą, vieną!
O tu verta, kad karžygiai kovotų dieną
ir naktį, kad romansų taptum herojinė!
Tad atidenk man savo paslapčių grandinę,
atrasi išvaduotoją. Tik įsakyki,
nes širdį ir ranką tau pavedu, valdyki!" [1])
Atkišo ranką.

O jinai paraudonavus
jo klausė, baimė dingo, net jau palinksmėjo.
Kaip vaikas džiaugias iš paveikslo spalvuotumo,
taip ji aukštuos jo žodžiuos rado malonumo:
tie skambūs žodžiai tik kuteno josios ausį
ir net ir prasmės nepažindama jų klausė.

Paklausė pagaliau: „Iš kur atvyko Ponas?
Ir ko čionai po lysves ieško Jo Malonė?"
Nustebęs Grovas mąsto, kas čia pasidarė,
kiek tyli, o paskui nuleistu balsu tarė:
„Panele, dovanok! aš sukliudžiau žaidimą,

---

[1]) Grovo kreipimasis į merginą (Zosę) primena mums Donkichoto kreipimąsi į Dulcinėją.

bet tai įvyko tik per mano suskubimą:
aš pusryčių ėjau, maniau, kad pavėluosiu,
o čia tas kelias visą platų daržą juosia,
tad aš tiesiog ryžausi eiti, brangi Ponia".
Mergina tarė: „Štai gi kelias Jūs Malonei;
tik ne per lysves. Ten taku, tai bus lygiausia."
„Į kairę ar į dešinę?" ją Grovas klausia.
Čia daržininkė, kreipdama galvutę savo,
į Grovą žiūri, rodos, susijdomavo,
nes tik per žingsnių tūkstantį namai stovėjo,
o Grovas kelio klausia! . . . . . .

Tad daržininkė, patylėjus valandėlę,
nuo žemės vieną vaiką ėmusi pakėlė,
ant rankos ėmus antrą veik jau nesivaržo
ir varosi kitus, kaip žąsiukus, per daržą.

Tik atsigręžus tarė: „Pons gal pabandytų
paukščius iškrikusius man vėliai suvaryti".
„Paukščius suvyti?" Grovas tarė ir stebėjos,
bet ji už medžių jau šešėliu tik mirgėjo.
Tik kartą kitą švystelėjo jos suknelė,
ir bėgančių vaikų girdėjos dar žingsneliai.

Ir Grovas tuoj darže pats vienas pasijuto.
Jo siela taip kaip žemė, leidžiantis saulutei,
iš lengvo vėso, spalvos visos tuoj nublanko,
mąstyt norėjo, bet svajonės jau nelanko.
. . . . . .
Mintis dar miega, širdis sukalta drūčiai,
o tie atsakymai taip kaimiški, prastučiai!
„Ką, tarė, abejot? matau dabar po laiko,
kad mano deivė tik žąsis ganyt pataiko!"
. . . . . .

Sugėdintas Grovas džiaugėsi iš sodo ištrūkęs niekieno nepastebėtas.

Grybų karalystė.

Tuo tarpu kiti Teisėjo svečiai miškelyje grybavo, tai lenkdamiesi, tai pakildami, iš tolo atrodė, lyg pomirtinės vėlės—šešėliai.

Grybų buvo ikdavaliai. Visi vaikinai
raudonviršius, voveruškas geltonas skina,
jos gi skaistybės ženklu skelbiamos dainoje,

jos nekirmija, vabalai pro jas bėgioja.
Merginos, tai labai prie b a r a v y k o linko,
kurį vadina dainos grybų pulkininku.[1])
Visi gi ieško r ū d m ė s ė s; nors ji mažesnė
ir dainos neminima, tačiau skanesnė,
ir sūdyta, ir virta, žiemai net atėjus.
Viens Voiskis m u s m i r i u s tik rauja, pastebėjęs.

Kitiems šeimynoj grybų nėr tiek domingumo,
ar tai del blogo skonio ar del nuodingumo;
bet jie taip pat kai kam naudingi, nes maitina
ir žvėris, ir uodų pulkus savin masina.
Ir kilime vejos, tame retam miškely,
taip, kaip ant stalo indai, galvutes tik kelia:
čia u m ė d ė s visokių lyčių, rausvos, baltos,
kaip vyno taurės tik prie stalo lyg prikaltos;
s l i d u k a i, kaip apvožti dubeniai mažučiai,
p i e n i u k ė s, kaip šampano kupini, laibučiai
s t i k l e l i a i, l e p š ė s minkštos, storos, apvalainos,
kurių taip pat vardus kartoja linksmos dainos,
paskui baltų s ū d i k i ų nugrįsti tilteliai,
kurių graižais minkštučiai pinasi pūkeliai;
kitų vardus tai tik zuikiai, vilkai gal žino,
jų daug, tad žmonės juos tik š u n g r y b i a i s vadina.
Prie jųjų pasilenkt net niekas nesiteikia,
o jeigu apsirikęs lenkias, tad sukeikia
supykęs ir dažniausiai paspiria tik koja,
pasimiršdams, kad gražią veją suterlioja.
. . . . . .

Grybavimo sumanytoja Telimena veikiai atsiskyrė nuo kitų ir, nuvykusi savo mėgiamon vieton paliai šaltinį, savo praminton Svajonių Šventove, atsigulusi vartė prancūzų apysakaitę. Ją sekė Tadas, bet jam sukliudė Teisėjas, kuris, priėjęs Telimeną, ėmė su ja kalbėti apie Tadą: Tado tėvas Jackus, nežinia kur gyvenąs, norįs, kad šis vestų ir net nurodo per Kirminą, kad vestų Telimenos augintinę Zosę. Tadas patinka Telimenai, ir ji nusigandusi pataria jį nusiųsti Petrapilin tarnauti, o tik jau patarnavusį apgyvendinti dvare ir apvesdinti. Kaip Zosės auginţoja, ji griežtai priešinasi skubiam jos ištekėjimui ir pataria palaukti, iki juodu susipažins ir pamils kits kitą: „mat, širdis ne tarnas, pono ji nežino, prievarta josios nieks dar nesurakino".

---

[1]) A. M.: „Lietuvoje yra žinoma liaudies daina apie einančius kariauti grybus, vadovaujamus baravyko. Toje dainoje nupasakojama valgomųjų grybų ypatybės". Pas mus: „grybas, grybas, baravykas, visų grybų pulkininkas".

Tado pastabos del medžių ir debesų.

Teisėjui pasitraukus, prisiartina Tadas, čia pat ir Grovas atsiduria ir pieša reginį. Pažiūrėjusi jo piešinį, Telimena sveikina jo gabumą, bet pataria jam ieškoti įdomesnių vietų, gražėlesnės gamtos, pavyzdžiui, Italijoj, nes pilkoje Lietuvoje „mūsų vaikas veikiai gali žūti". Grovas pritaria jai peikiant savąjį kraštą ir giriant svetimą gamtą.

O čia aplinkui ošia girios paslaptingos,
lietuvių girios, tokios puikios, taip galingos!
Laukinių apynių čia apipintos ievos,
šermukšniai rodo ten rausvas kekes papieviais
ir, kaip menadų[1]) eilės, stovi ten lazdynai,
viršūnes riešutų kekėmis padabinę;
žemiau ten matosi miškų vaikų daugybė,
ožekšniai, skirpstai, putinai draugėn sukibę.
Ir taip sukibę lapais medžiai, krūmai tankūs,
lyg rengias šokti ratą, lyg sunertos rankos
aplink jaunųjų porą. Tarpe jų sustoję:
jaunasis—skroblas, balta beržė—jo jaunoji:
viens rodo vyrišką liemens, šakų tvirtumą,
o kitas baltą liemenį, šakų leinumą.
Toliau, medelių smulkių, lyg vaikų būriuose,
rimtai, lyg tie senoliai, stovi ramūs, uosiai,
močiutės tuopos ten, ir samanoms barzdotas
sens ąžuols neša ant pečių tvirtų, kuprotų
penkšimtę metų, ir vis tvirtas, nesilpnėja,
šaknims tik remia kūnus savo pranokėjų.

Pons Tadas vaikščiojo aplink ir nuobodavo,
Telimenos, Grovo kalboj nedalyvavo.
. . . . . .
Jis girių grožį jautė tik iš prigimimo,
bet niekinantiems tarė, pilnas įkvėpimo:
„Mačiau jūs garbinamuosius medžius mūs Vilniuj,
Botanikos sode, ten įvairiausių pilna,
kuriuos pietuos, Italijoj, gali sutikti;
bet argi gali mūsų medžiams jie prilygti?
Argi aloes su ilgoms šakoms—lazdutėms?
Ar citrina gausinga vaisiais, bet mažutė
su lapais blizgančiais, kresna, tokia šakota,
kaip moteris, nors ir turtinga, bet kuprota?
Ar ciprise liesam surasti vaizdingumo,
kurs vieton liūdesio teteikia nuobodumą?

---

[1]) Graikų Bakaus dievaičio palydovės, rankose laikiusios apvyniotas vynuogėmis lazdutes.

Net kalbama, kad menką vaizdą jis sudaro,
kai gedula užvaldo visą ponų dvarą;
kapuos net, — kaip lekajus, galvą pakylėtą
jis laiko nenusižengdamas etiketui.

„Argi negražesni tie mūs beržai kasoti,
lyg kaimo moters, imančios sūnų raudoti,
ar našlės vyrų, imdamos rankas graižyti,
o jų pečiai plaukais išpintais apsklaidyti?!
Taip garsiai rauda išvaizda, nors lūpos tyli!
. . . . . .

Na, ką dangus Italų ypatinga turi?
Toks melsvas, tyras, lygus, lyg jį ledas traukia?
Ar negražiau, kai vėjas ūžia, apsiniaukia?
Pakelk tik galvą, o koksai vaizdų kitimas!
Kieks scenų mums parodo debesų žaidimas!
Kitoks kiekvienas debesys; štai rudeninis,
vos šliaužia, rodos, sunkumais apsikabinęs,
iš pat padangių leidžias šmorai,[1]) rengias lyti,
kaip moterų plaukai išpinti išsklaidyti;
kai debesys ledų į aukštį ima keltis,
kraštais melsvai tamsus, viduryje pageltęs,
koks girdisi ūžimas; net ir kasdieniniai,
žiūrėkit, kaip įvairūs, kaip pasidabinę!
Lyg gulbės—žąsys štai tie debesys mažučiai,
juos vejas—sakals vejasi, į krūvą pučia,
tuoj grūdžiasi, tvirtėja, renkasi į būrį,
stebuklai! lenkiasi sprandai, karčius jau turi,
plačioj padangėj kojų eilės pasidaro,
lyg kaimenę žirgų per stepą audra varo;
balti, lengvi iš karto, bet smarkiau štai burias
ir daros stiebai iš kaklų, iš karčių burės;
pavirsta kaimenė laivu, ir štai kilnoja
lengvai jį vėjas lygumoj dangaus melsvoje!
. . . . . .

Neužilgo pasigirdo dvaro varpas, kuris šaukė visus pietų. Grybautojai tyliai pietavo, kai staiga atbėgo eigulys, kuris uždusęs pranešė Teisėjui: „Meška, ponuli!“ Teisėjas skelbia medžioklę kitądien po mišių tam tyčia koplyčioj užsakytų. Čia visi ėmė ruoštis medžioklei, be ginčo žiūrėdami i Voiskį, kaip į jos vadovą. Šis liepė susirinkti iš ryto pusiau penktos ties koplyčia, ir su eiguliu išėjo medžioklės rengti. Vakare visi sugulė.

---

[1]) Lyg pluoštai apačioje debesio prieš smarkų lietų.

POLITIKAI IR MEDŽIOTOJAI.

(Iš ketvirtųjų knygų.)

Giria ir dainius.

Jūs vienmečiai didžiųjų mūsų pranokėjų,[1])
Švytėse,[2]) Baltvyžiuose, Panėriuos[3]) šlamėję,
jūs girių milžinai, kur galvas vainikuotas
dabinot Mindaugui ir Vyteniui per puotas,
ir Gediminui, kai kalnuose Panėrių medžiojo,
ir kai ant lokio kailio išdidus svajojo,
klausydamas slaptingosios dainos Lizdeikos,
skęstas srovių garsuos Nėries, skubios Vileikos,
sapnavo jis užburtą vilką geležinį,
ir kai dievų nugirdęs balsą pirmutinį,
įkūrė Vilniaus miestą Lietuvoj galingą,
kaip tarp vilkų ir stumbrų vilką paslaptingą!
Kaip Romos vilkė,[4]) Vilnius davė mums garsiuosius
Kęstutį, A'girdą ir jų ainius drąsiuosius,
kurie garbingai kovės ir gerai medžiojo,
ir mūsų priešus mušė ir žvėrių ieškojo.
Iš to medžioklės sapno mūs tėvai patyrė,
kad Lietuvai reiks nuolat geležies ir girių.

Miškai! juk pastarasis net po jus medžiojo
karalius, kurs kepurę Vytauto nešiojo,[5])
karalius, Jogailaičių ainis paskutinis,
gerbiąs senuosius papročius senos Tėvynės.—
Tėvynės medžiai! jei Dievai Aukštieji
man duos jus pamatyti, prieteliai senieji,
ar dar aš rasiu jus? — ar jus dar gina laikas?

---

[1]) M.: litewskich wielkich kniaziów—didžiųjų Lietuvos kunigaikščių.

[2]) Švytės paežerė netoli Nagardėlio.

[3]) Paliai Vilnių.

[4]) kuri išauginusi Romos įkūrėjus Romulą ir Rėmą.

[5]) A. M.: Zygimantas Augustas senovės papročiu buvo pakeltas didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, prisijuosė kardą ir užsidėjo Vytauto kepurę (šalmą); jis mėgo medžioti.

jus, po kuriais žaidžiau dar būdams mažas vaikas;
ar sens Baublys galutinai dar nepranyko,[1])
kurio viduj laikai jau kambarį paliko,
kur dvylika žmonių net gal vakarieniauti?
. . . . . .

Lietuvos girioje. („Ponas Tadas".)

Paminklai mūsų! kiek kasmet jūs sunaikina
pirkliai, maskoliai, kiek svetur jūs išdangina!
Net paukščiams vietos nėr, ir jie dažnai jau tyli,
net dainiams, kur miškus taip pat, kaip paukščiai, myli.
. . . . . .

O aš po jums, medeliai, kiek dainų nuaudžiau,
šaulys netikęs, kartais, kai draugai juokavo

---

[1]) garsusis mūsų Poškos rašytojo ąžuolas, tikriau jo kelmas, kuriame P. pasidarė sau Lietuvos senienų muziejų.

del mano blogo šūvio, kiek priaudžiau savo
svajonių numylėtų, kai ramioj vietelėj,
medžioklę pasimiršęs, sėdaus ant kelmelio.
Aplinkui samanos, kaip kilimas kaišytas,
kurį kai kur sulaistė uogos sutraškytos,
o kiek toliau pakilę atkaitoj kalniukai,
kuriuos rausvai dabino bruknių karieliukai.
Tamsu aplinkui buvo; šakos aukštumoje,
lyg tamsūs ir nusvirę debesys kabojo;
o kai paliesdavo tą tamsią rūsį vėjas,
audrų, griausmų, šauksmų, dejavimų globėjas,
tai tokiu garsumu sugausdavo giružė,
jog, rodės man, viršuj audringos jūrės ūžė.

Žemai lyg griuvėsiai: čia ąžuolas galiūnas,
pargriuvęs, gal toj vietoj šimtas metų pūna;
o aplink jį lyg būtų likučiai piliorių,[1])
sugriuvę medžių stuobriai, kyšo šiekštos storos.
Bet žvalgytis toliau dar tankumynų linkui
baisu, nes ten gyvena girių šeimininkai,
šernai, lokiai, vilkai; net netoli matyti
kažkokio svečio kaulai,—kažkas sudraskyta.
Dar kartais ten sumirga pro šakų žalumą
ragu du briedžio, kai jis daro šuolį ūmą,
lyg prošvaista geltona medžių tarpais skrieja,
ir tarsi spindulys žalias šakas aplieja.

Ir vėl lomoj tyla. Tiktai genys eglyne
vis beldžias, dirbdams savo darbą kasdieninį,
tai čia, tai ten neliauja stuobrius vis kapoti,
lyg vaikas pasislėpęs ūksi, kad ieškotų.
Arčiau su riešutu sau voveriukė tupi,
kojukėm laiko, graužia, lyg jai nieks nerūpi;
akis tiktai pridengus uodega ilgąja,
bet niekam nepavyktų suklaidinti jąją.
Pamačius svečią, skraido ši miškų šokėja
žaibu tarp medžių, net akis jos sekt nespėja,
ir pagaliau pranyksta drėvėj slėpiningoj
lyg medeinė[2]) radus medį gimininga.
Ir vėl tyla.

---

[1]) Lot. pila, vidur. lot. pilarius, germ. pfilari, lenk. filar.

[2]) Tekste A. M.: dryada—graikų deivė, medžiuose gyvenanti — mūsų medeinė (medinė), medžių laumė.

Tik štai šakutė šutraškėjo
ir tarp šermukšnių raudonųjų sumirgėjęs,
aiškiau nei uogos šviečia jaunas ten veidelis:
tai uogų, riešutų raškytoja—mergelė.
Rėkštutę tur raudonų bruknių prisirinkus,
kurių spalva jos lūpų spalvai atatinka;
šalia jos stovi lazdą lenkdamas vaikinas,
o ji jau riešutus neprilenktus dar skina.

Bet štai išgirsta ragą ir kad šunes loja;
supranta, kad šauliai jau netoli medžioja,
tad tuoj tankynėj slepias, išgąstį patyrę,
ir nyksta iš akių, kaip du dievaičiu girių.

Į tokią girią anksti pakilę medžiotojai išjojo meškos ieškotų. Tadas vėl sumigęs pavėlavo. Jį prikėlė pražiūrusi pro langinės širdelę graži mergaitė, kuri taip buvo Grovą pamokiusi ir čia Tadui sušuko: „Kelkis Tamsta, jau kiti, medžioja!“. Pašokęs jis net nežabotu žirgu išjojo karčiamų linkui, kurios stovėjo šalia koplyčios, kur medžiotojai turėjo susirinkti.

Karčiamininkas.

Karčiamos buvo dviejų gretimų kaimynų,
ir, rodėsi, viena kitai langais grasino;
viena — pilies valdovo — krypsta iš senumo,
nauja—Soplicos pastatyta ant piktumo.
Anoj, kaip savo rūmuos, skrydavo Gervazas,[1])
o šioj—pirmojoj vietoj—būdavo Protazas.[2])
. . . . . .

Mišių koplyčioje išklausę, žmonės mąstė,
pas Jankelį reikėtų eit išgert, užkąsti.
. . . . . .

Karčiamininkas Jankelis sau vaikštinėjo
aplinkui suolus ir svečių žiūrėjo,
už šilko juostos kairią savo ranką laikė,
o dešine sau žilą barzdą glostė, plaikė;
aplink dairydamasis jis tvarkos daboja,
tai sveikina naujus svečius, tai kur sustoja,
tuoj kalbą užveda, ten barančius sutaiko,

[1]) Pilies raktininkas.
[2]) Vaznys.

bet netarnauja, vien tik tvarką tepalaiko.
Visi aplinkui seną žydą pažinojo,
jau daugel metų šias karčiamas jis nuomojo,
o dvarui dar apskųstas niekada neliko.
Ir kam gi? Gėrimai geri, visiems jie tiko,
skaičiavos rūpestingai, neapgaudinėjo,
gert davė, bet girtų pakęsti negalėjo,
ir žaislus mėgo; ar vestuvės, ar krikštynos,
pas jįjį vaišės būdavo visų kaimynų.
Šventadieniais ir muzikos tenai ne stoka,
ten, būdavo, linksmai pagroja ir pašoka.

Pats mėgo muziką, net buvo talentingas,
ir grodavo, kai vaišės būdavo garbingos;
jam kartais tekdavo ir dvaruose viešėti,
ir savo muzika, dainomis ponus žavėti.
. . . . . .

Kas gal gerai dainuot, tas Lietuvoj garbingas,
žmonių prisirišimas daro jį turtingą:
pralobo Jankelis, ir sekas dar pelnyti,
cimbolus ėmė tad prie sienos jau laikyti.
. . . . . .

Jis tad peštukų ponų karčiamas sutaikė,
o tuo būdu, kad jų abiejų nuomą laikė;
jį gerbė lygiai ir Areškų šalininkai
seni, ir tie, kurie Soplicos pusėn linko.
Areškų raktininką jis vien temokėjo
sutaikinti su neramiu Vazniu Teisėjo:
prieš Jankelį nurimdavo smarkus Gervazas,
ir tvirtas kumščiomis ir liežuviu Protazas.

Toje karčiamoje bajorų būrys apspitęs yra bernardiną Kirminą, kuris vaišina juos iš savo tabokinės ir pasakoja apie Napoleoną ir legijonus. Bajorai ima ginčytis del savo kilmės, bet jis stabdo, rodydamas savo tabokinės dugne papieštą Napoleono kariuomenę su juo priešakyje; užsitraukęs taboko, Napoleonas laimėdavęs mūšius. Pastebėjęs pro šali jojantį Tadą, Kirminas apleidžia bajorus ir skubiai eina girios link, kurioj girdėti medžioklės garsai.

Baisioji žvėrių sostinė.

Ar Lietuvos girias kas nors pažint galėjo,
ar kas jų vidurį slaptingą apžiūrėjo?
Žvejys plačiųjų jūrių vos krantus pažįsta;
net giriose tose medžiotojai paklysta,

viršūnes mato, pakraščius, ošimą girdi,
bet ar pažįsta tųjų girių gelmių širdį?
Tik pasakos tų girių paslaptis težino,
nes, jeigu pereitum šilus ir samanynus,
atrastum išvartų ir šiekštų supynimą,
kur tūkstančiai upelių savo pradžią ima;
paparčiai slėniuose, kalneliuos skruzdėlynai,
lizdai piktųjų širšių, baisūs gyvatynai.
O jei ir tai be baimės pergalėt mokėtum,
tuomet dar baisesnių pavojų paregėtum!
Tenai, kaip vilko akys, spinkso ežerėliai
maži, bet tik paviršium samanoms apžėlę,
neišmatuojamai jie gilūs (žmonės mena,
kad tik velniai dugne tų ežerų gyvena).
Vanduo tų šulinių rausva rūda pasruvęs,
ir kyla garas iš gelmių aitrus, supuvęs,
kuris neleidžia medžiams žalumu grožėtis;
sukempėję, kreivi, liguisti ir skylėti,
šakas sausas jie rodo kerpėms kaltūnuotas[1])
ir kiša kelmus pintimis, krembliais gumbuotus,
lyg raganų būrys, į katilą sužiuręs,
ir, rodos, katile negyvėlį jau turi...

Tačiau už ežerėlių tų jau nieks nežengia,
net akys pastebėt ko nors ten neįstengia,
nes debesiai ūkų ten visa jau uždengia,
kurie į aukštį kyla nuolat iš klampynių.
O už pilkų ūkų (kaip kaimo žmonės mini)
yra laisva šalis, žaliuot ji nenustoja,
tai sostinė žvėrių ir augalų gražioji.
Ten sėklos medžių ir žolių sau turi vietą,
iš kur visų jų veislė platinas po svietą;
kaip Nojaus kad laive, tenai visų gyvūnų
yra po porą, tad jų veislės ir nežūna.
Iš vidurio, kaip pasakoja, valdo šalį
sens tūras, stumbras, meškinas—žvėrių karaliai.
Viršuj smarkus ryklys ir lūšis piktas žiūri, —
tai jų ministeriai, tvarkos dabot jie turi;
toliau gyvena jų pavaldiniai kilnieji:
šernai, elniai, raguočiai ir vilkai pilkieji;

---

[1]) Kaltūnas—pluoštais neišpinamai susivėlę ir sukietėję plaukai, labiausiai del galvos nešvarumo. Labiausiai tatai buvo išsiplatinę slaviuose, kurie neleido tokių plaukų nė kirpti, manydami kaltūną apsaugojant nuo ligų. Pelkių kraštuose, kaip štai guduose (Pagirio pelkėse), ir dabar dar kaltūnas ne kartą pasitaiko.

aukščiau—ereliai, sakalai, garbės skelbėjai,
maitinas jie dvare, kaip dvaro patarėjai.
Tai poros svarbiosios gyvūnų patriarkų,
gelmėje girių slepias, savo šalį tvarko;
vaikus apsigyventi pakraštin paleidžia,
o pats[1]) gyvenimą tik sostinėj praleidžia;
nei šautuvas, nei kardas jų pasiekt negali,
kiekvienas gi sutinka mirtį natūralią.
Jie tur net kapines. Mirties dienų sulaukę,
ten svaido paukščiai plunksnas, keturkojai plaukus.
Lokys dantis parėdęs[2]) ir jėgų nustojęs,
pasenęs briedis, sunkiai pavilkdamas kojas,
zuikis, kai gyslose paliauja kraujas plakęs,
pražilęs varnas, sakalas pusiau apakęs,
erelis, kai į ragą snapą jam suvaro,[3])
kada jis amžinai suaugęs užsidaro,
į kapines vis eina; net maži žvėreliai
apsirgę, sužeisti ten šermenis sau kelia.
Todel ir kaulų mirusiųjų niekur nematyti,
net jie visi savuos kapuose suguldyti.
Girdėt, kad sostinėj dar gyvuliai sutinka,
nes valdosi jie taip, kaip jiems patiems patinka.
Žmonių civilizacija dar jų nesugadino,
dar nuosavybės teisės jie nesimokino;
nežino jie nei dvikovų, nei karo mokslų,
dar klausos iki šiol vaikai tėvų pamokslų,
dar meilės santaikos ik šiol jie neprarado.
Dar vienas kito jie nekandžioja, nebado;
net jei beginklį žmogų žvėrys pamatytų
tenai, tai bloga jam taip pat nepadarytų;
žiūrėtų jie į jį taip pat nusistebėję,
kaip rojuje anuomet jų tėvai žiūrėjo
Adomui į akis, kol dar su juo sutiko
lig pagaliau su Adomu jie susipyko.
Tik, laimei, žmogus įsismelkt čia nemėgina,
nes Baimė mirti, Darbas vietą šitą gina.[4])

Tik kartais šunes įsibėgę, kaip vilyčios,
pasiekia samanynus, pelkes iš netyčių.

---

[1]) patys.
[2]) par-ėdęs.
[3]) Pasakoja, plėšriųjų paukščių snapai, senstant, taip susiriečią, jog paukščiai nebestengią maitintis ir žūvą iš bado.
[4]) Idiliškas pirminio gyvenimo vaizdelis, atatinkąs Rousseau (XVIII a.), Chateaubriand (XIX a.), romantikų pažiūras. Čia, kai ir Grovą apibūdindamas, M. nesisako sutinkąs su tomis pažiūromis, net reiškia jas lyg nusišypsojęs.

Tačiau, pamatę tas giliąsias girių pelkes,
sustaugę, tuoj išlaksto ir prie krašto telkias,
ir ilgai dar paskui, atbėgę į pakaimes,
jie ieško savo pono, tirpdami iš baimės.[1])
. . . . . .

Voiskio vedami medžiotojai šunimis prikelia meškiną, kuris, nusikratęs šunimis ir prasiveržęs pro šaulių grandinę, puola ten, kur stovėjo Voiskis, Tadas ir Grovas, lauždamas medžius ir mušdamas nuolaužomis šunis ir žmones. Tadas ir Grovas sykiu iššovė, bet nepataikė. Meškinui prišokus, juodu ėmė bėgti, bet nebūtų išsprukę, kad nebūtų pagalbon kiti atbėgę—Asesorius, Rejentas, Gervazas, beginklis Kirminas. Iš trijų šautuvų šauta, ir girių milžinas sunkiai sugriuvo.

Voiskio ragas.

Tada nuo juostos Voiskis ragą nukabino,
medžioklės ragą—ilgą, riestą, sudėtinį,
kaip boa žaltį; jį prie lūpų greit pridėjo,
veidai išsipūtė, jo akys sublizgėjo
krauju; akis primerkęs, pilvą dar įtraukė
ir į plaučius daugiau prieinant kvapo laukė.
Užgrojo. Ragas viesula garsų prabilo,
kartojos muzikos aidai po visą šilą.
Šauliai nutilo, siundytojai[2]) surimtėjo —
taip muzikos armonija visus žavėjo.
Senuko žinios groti, giriose įgytos,
medžiotojams dar kartą teko paklausyti;
prabilo, atsigavo krūmai, ąžuolynai,
lyg būt naujai paleidę piktąjį šunyną.
Nes grojime medžioklė savo pradžią ima:
iš karto atbalsys skardus—tai pašaukimas,
paskui dažni dejavimai—šunų lojimas,
o kartais girdėt tvirtas tonas—tai šovimas.

Paliovė pūst; tačiau visi tenai tikėjo,
kad Voiskis pučia dar, o tai aidai skambėjo.

Vėl pūst pradėjo. Rodos, ragas pakitėjo
ir, tarsi, lūpose tvirtėjo ir plonėjo,

---

[1]) Tollau M.: „te puszcz stołeczne, ludziom nieznane tajniki w języku swoim strzelcy zowią „Mateczniki". Valaitis „matecznik" verčia „avilynu", Šakenis sako: „medžiotojai jąsias savaip pavadino". Girių, ne bičių „matecznik" kai kas aiškina iš „matać" (palyg. matacz—sukčius)—sukti, pinti, painioti—piniava, painiava (paini vieta).

[2]) šunų siundytojai.

nuduodamas žvėrių balsus: kaip vilkas kaukia,
nutęsdamas ilgai, paskui rūsčiai užtraukia,
lyg piktas meškinas, lyg ragas išsižioja,
paskui vėl stumbro balsas giriose skrajoja.

Paliovė pūst; tačiau visi tenai tikėjo,
kad Voiskis groja dar, o tai aidai skambėjo.
Tos rago muzikos aidai plačiai skrajojo,
juos medžiai medžiams, krūmai krūmams vis kartojo.

Vėl pučia: lyg ragu šimtai ragų užgrotų,
lyg siundymą, šūvius, riksmus jie dar kartotų...
Cia ragas Voiskio lūpose aukštyn pakyla
ir jau kilnia giesme debesims prabyla.

Paliovė pūst, tačiau visi tenai tikėjo,
kad Voiskis pučia dar, o tai aidai skambėjo.
Kiek medžių, tiek ragų skambėjo vis po orą,
lyg vienas koras tęstų dainą kito koro.
Ir skrido muzika platesnė, tolimesnė,
tolyn ramyn vis ėjo, darės tobulesnė,
kol ten padangės prieangyje nykt pradėjo!

Paleido Voiskis ragą ir rankas sudėjo
iš priekio kryžiavai; jau ragas tik švytravo
ant juostos, Voiskio veidas džiaugės, spinduliavo,
akims pakeltomis, lyg, pilnas įkvėpimo,
ausim dar gaudė tonų lengvąjį nykimą.

. . . . . .

Asesorius su Rejentu vėl susiginčijo, katras mešką nudėjęs. Voiskis siūlo jiems ginčą išspręsti dvikova, kaip kadaise buvę tokį pat ginčą del meškos išsprendę du kaimynu, Dameika ir Daveika. Jam bepradedant pasakoti, Gervazas suranda mešką pataikiusią kulką, kuri pasirodo esanti jo šautuvo, bet prisipažįsta ne jis šovęs: jo rankos drebėjusios, matant pavojų paskutiniajam Areškai (Grovui), tad šautuvą Kirminas griebęs ir pro galvas šaudamas, žvėrį nudėjęs, o po to nepastebėtas pasitraukęs. Gervazas tikrina vieną tematęs tokį puikų šauli, kaip Kirminą, Jackų Soplicą, bet šis greičiausiai senai pragaro dervoj ligi ūsų tupįs.

Šaulių biguzas.

Tuo tarpu, Voiskiui liepiant, laužas kraut pradėta,
tuoj garsiai ėmė šakos ir kelmai traškėti,
liepsnoja laužas, plečias juodas stulpas dūmų.
Viršuj atrodo stogu išsvajotų rūmų,
kraštuos laužo kabo ant ožių kuprotų
aprūkę katiliukai, katilai pilvoti,
o duoną, mėsą, miltus neša nuo vežimų.

Teisėjas gi vežimą savo kraustyt ima,
atsivežtas dėžes, kur bonkų galvos kyšo;
pirmiausia taurę krištolinę išsirišo,
Teisėjo gautą iš Kirmino bernardino.
Dėžėse buvo vis iš Dansko tik degtinė.
Pradėjo likerį šis pilstyt sidabrinį,
kol ėmė padugnių varvėt lašai auksiniai.[1])

O biguzas[2]) jau virė.—Žodžių būtų stoka
nupiešt jo skonį, jo kvapumą ir visokias
spalvas; tik supynimas žodžių atsirastų,
bet jo esmės miestiečio pilvas nesuprastų.
Lietuvių dainas ir valgius teįkainoja
sveiki, gyveną kaime ir dažnai medžioją.

O biguzas juk valgis net mieste pirmiausias,
nes dedama į jį daržovės įvairiausios,
paskui kopūstai sukapoti, įraugyti,
kuriuos, kaip sakoma, nekramčius tinka ryti;
jie mėsą dengia uždengtuose katiliukuos,
nuo garo syvai įvairiausi keičias, sukas,
nuo karščio kunkuliuoja, iki viršui tyška,
kol antvožą pakėlę pro graižus ištryška
ir plečias aromatas malonus aplinkui.

Išviręs jau. Šauliai visi tad susirinkę
ginkluoti šaukštais, tris kartus jie suvalioja,[3])
tik skamba varis, greitai biguzas garuoja,
kaip kamparas, ir nėr; tik katilų nasruose
dar sukas garas kaip vulkano viduriuose.

Medžiotojai prisivalgę joja namo. Voiskis toliau tęsia pasakojimą apie Dameiką ir Daveiką, kuriem nuolatos turint nesusipratimų del panašių pavardžių ir susiginčijus del meškos Voiskis paskyręs dvikovą per meškos kailį, liepdamas vienam stoti paliai meškos uodegą, o kitam paliai jos snukį. Jo pasakojimą vėl nutraukė naujas nuotykis, iš po kojų ištrūkęs zuikis, kurį Sakalas ir Striukis tuoj ėmė vytis, bet, savo ponų nusiminimui, nepavijo. Pasinaudojęs tuo Voiskis ramiai baigia pasakojamą istoriją, jog išpiaustęs meškos kailį ir padaręs per upelį ilgą, siaurą meškos diržą, kurio galuose pastatyti Dameika ir Daveika kits kitą vos teužmatę. Iš pradžių pykę, paskui ėmę juoktis ir net taip susidraugavę, jog Dameika vedęs Daveikaitę, o Daveika Dameikaitę.

---

[1]) Garsiosios Dansko degtinės butelių dugne būta smulkių aukso plokštelių.
[2]) Vok. Beiguss—sunka, lenk. bigos—kapotoji mėsa su kopūstais. Mėgiamiausis senovės bajorų, ypačiai medžiotojų, valgis, kaip baudžiauninkų ir valstiečių šiupinys (miežienė arba žirnienė su lašiniais ir taukais)—palyg. vok. Schuppe lenk. szupina—žievė, lukštas.
[3]) šaukia „valio“.

BARNIS.

(Iš penktųjų knygų.)

Voiskiui svečių priešakyje grįžtant iš medžioklės namo, Telimena galvoja apie kitokią medžioklę. Pasižadėjusi Teisėjui suvesti į pažintį Tadą su Zose, bet pati sau pasirinkusi Tadą, kuris jai atrodo būsiąs tikresnis vyras už nepastovųjį, nuotykių teieškantį Grovą, ji sumano išpiršti Zosę Grovui. Pasišaukia Zosę iš sodo.

Zosė paukščių šeimynoje.

O Zosė vienplaukė, suknelėj rytmetinėj
turėjo rankoj rėtį apvalų medinį;
aplinkui paukščiai. Priešais vištos kuodės sukas,
o ten, taip pat kuoduoti, skrydauja[1]) gaidukai,
jie skiautures pastatę, lyg šarvus vis rodo,
sparnais irkluodami tarp krūmų ir tarp godų,
pentinais raižo žemę, drąsūs, pasipūtę;
kiek paskui juosius žengia piktas kalakutas
ir bara vis burbėdams savo rėksnę pačią;
ten povas, uodegą išplėtęs ilgą, plačią,
irkluoja pieva; kartais ore atsiranda,
kaip sniego plekas žemėn puldamas, balandis.
Ir kilime vejos, vidui margų žolynų
tik mirga paukščių nerami, judri šeimyna,
kurią, kaip kaspinu, balti balandžiai juosia,
tą visą paukščių minią rūbuose marguose;
gintaro čia snapai, ten skiauturės matyti,
ten plunksnų dugne nardo, kaip srovėj, žuvytės,
leini kaklai, kurie dar kildami linguoja,
lyg tulpės vandeninės, kai srovėj banguoja.
Ir Zosę tūkstančiai akių—žvaigždžių sekioja.

O ji liekna toj paukščių neramioj minioje,
veik vienmarškinė švaistos tarp galvų judriųjų,
kaip tryškynė ištryškus tarp gėlių margųjų;
ji semia vis kruopas iš rėčio pilna sauja,
kruopas tas, kaip ledus, ir barsto, nešykštauja,
jas beria ant sparnų, galvų. Tos kruopos tinka
sriuboms skanioms gamint gudriajai šeimininkei;

[1]) puikuodami vaikščioja.

Voiskio ragas. („Ponas Tadas“.)

bet Zosė slaptą sandėlį tų kruopų žino,
slapčia jas ima, ir taip paikina paukštyną.
Išgirdus šaukiant: „Zose!“, savo darbą meta,
nes žino: reik paukščius palikus bėgt pas tetą!
Pakėlus rėtį, kaip būgnelį, šokinėja,
o viršum galvos laikydama jį lyg šokėja,
per povus, balandžius, vištas, į taktą ploja,
o paukščiai išsigandę į šalis lakioja.
Lakiai ji bėga, vos pėdom tik žemę siekia
ir miklumu nuo paukščių veik neatsilieka.
Aplink baltų balandžių pulkas pasibaido,
lakioja, lyg apie vežimą deivės skraido.

Teta primena Zosei ją pradedant penkioliktus metus, tad turint jau pasirodyti draugystėje, kambarinės padedama aprėdina ją ir pamoko, kaip reikia elgtis su svečiais. Pasirėdžiusią Zosę ji suveda į pažintį su Grovu ir Tadu. Zosėje Tadas prisimena aną malonią mergaitę, kurią jis tik atvažiavęs buvo savo kambary užėjęs ir kuri jį prikeldino medžioklei. Telimenai nepatinka, jog Zosė daro Tadui gilų įspūdį, ir ji ima jam prikaišioti. Trinktelėjęs durimis, jis išbėga iš namų ir, paklaidžiojęs be tikslo be kelio, atsiduria Telimenos Svajonių Šventykloj. Čia jis aptinka apsiverkusią Telimeną, su kuria susitaiko. Įvairiais keliais abudu grįžta vakarienei.

Vaznio Protazo sumanymu vėl pilyje vakarieniaujama, bet vakarienė nelinksma. Grovas, kuris pastebėjo Telimenos ir Tado susiartinimą, skersauja į Telimeną. Tadas neramus, seka Grovo ir Zosės pasikalbėjimus. Jis pastebėjo Telimeną esant dažytą, laikantis lyg mažą mergaitę, nors metų gerokai turint, ir nenoroms kalbasi su jąja. Seni ir jauni nuobodžiauja. Voiskis mėgina savo medžioklinėmis kalbomis paįvairinti susidariusį svečių ūpą, bet jam nevyksta. Teisėjo prašomas Pakamorė pripažįsta meškino kailį Grovui, kaip svečiui, bet šis šiurkštokai atsisako priimti šią dovaną ir primena, jog Teisėjas turįs jam pilį sugrąžinti. Pakamorė mėgina jį raminti, aiškindamas, kuo būdu žadąs jį su Teisėju sutaikinti.

Gervazas užtraukia laikrodžius.

Čia triukšmas pasidarė
prie galo stalo. Kažkas ką ten pastebėjo,
pirštu parodė, ir visi žiūrėt pradėjo,
kol pagaliau svečiai į krūvą susirinko
ir, lyg pavėjui varpos, galvos šonan linko
į kampą.

Ten velionio portretas kabojo,
Areškos, Stalininko, tuomet užmuštojo.
Pro dureles mažas, kurias pilioriai dengė,
lyg kokia stovyla iš lėto menėn žengė
Gervazas; iš stuomens, iš veido jį pažino,

iš Pusožių, kurie žiuponą jo dabino.
Lėtai, kaip stulpas, eina ir piktai taip žiūri,
net nesisveikina, nesiima kepurės;
kaip puginalą[1]) rankoje jis laiko raktą
ir, spintą prasidaręs, ima sukt į taktą.

O menės kampuose spintose įstatyti
kurantų laikrodžiai senoviški matyti;
keisti senukai, saulės jie neklauso, rodos,
ir saulei leidžiantis vidudienį parodo.
Mašinų tų Gervazas nenustatinėjo,
tačiau palikt jų neužtraukęs nenorėjo,
kas vakaras užtraukti laikrodžius pataiko.
Dabar taip pat sulaukė užtraukimo laiko.
Kai Pakamorė tęsė kalbą apie bylą
senų kaimynų, laikrodžiai staiga prabilo:
sučerškėję taip gaižiai ratai surūdiję,
nutraukė Pakamorė kalbą viduryje.
„Brolau, pasakė, dar su darbu kiek palauki!“
ir tęsė kalbą. Raktininkas to tik laukė,
smarkiau pasuko kitą laikrodį priėjęs,
ir paukštis dirbtinis, ant laikrodžio tupėjęs,
kurantų gaidą sukdamas sparnais plasnojo,
bet sugadintas, baisiai biauriai tad giedojo,
ir juo tolyn, labyn cypimas ausį plakė.
Svečiai juokaut, o Pakamorė vėl pasakė:
„Pons raktininkai, tarė, gal geriau, apuoke,
jei snapą brangini, tai tos dainos nesuoki“.

Tačiau Gervazas žodžiais tais nesidomėjo,
jis ranką dešinę ant laikrodžio padėjo,
prie šono kairę. Taip abi rankas įrėmęs,
„Pakamorėli! tarė, pons juokauti ėmė!
Namie žvirblelis už apuoką nors mažesnis,
jei tas čia svetimas, tai jis už jį drąsesnis.
O raktininkas ne apuokas; dar sakysiu,
kad čia sulindusius apuokus išbaidysiu“.
„Šalin!“ suriko Pakamorė.

Gervazas prašo Grovą užstoti senąjį Areškų tarną. Protazas prisimena vaznio pareigas ir skelbia Teisėjo teisę piliai priešingosios pusės esant laužomą. Gervazas sviedžia į jį raktų pundą, bet nepataiko. Jį puola Teisėjo šaukiami tarnai, bet Grovas kėde jiems kelią užstoja. Grovas su Pakamore smarkiai susibara. Grovas ir Gervazas puolami bonkomis.

[1]) Italų pugnale (palyg. lot. pugna—kova, pugnus—kumštis), lenk. puginał—kinžalas, duriklis.

Smarkus susirėmimas.

Gervazas vos tik laikės,
nes buteliai nuo stalo vien į jį jau taikė;
jau šliejas, nes tarnai, rankoves paraitoję,
lyg siena aplink drąsų senį tą sustojo,
bet, laimė, Zosė senį ginti paskubėjo,
uždengti nori, rankutes ant jo uždėjus.
Nurimo kiek. Gervazas, lyg pasprukti tyko,
ir štai jo nematyt, gal kaip dvasia išnyko...
Bet štai vėl pasirodo senis tarp gyvųjų;
uždėjęs ilgą suolą ant pečių tvirtųjų,
pasuko kaip sparnais juo menėje plačiojoj,
nuvaikęs priešus, Grovą sau atsikovojo,
ir taip abu prie durų traukės. Jau priėjo
ir slenkstį; čia Gervazas priešus apžiūrėjo,
pamąstė valandėlę, kiek paabejojo,
ar trauktis, ar gal laimės paieškot kovoje.
Išrinko antra. Suolą kaip taraną[1]) suka
atgal, tik įsiūbuoti, o jėgų netrūko;
jau rengės atsikvėpęs ir atstatęs koją
suduot... bet, Voiskį pastebėjęs, pabijojo.

Ramiai sėdėjęs Voiskis akimi primerkta,
atrodė susimąstęs, lyg sieloje verktų,
bet Pakamorei, Grovui garsiai susipykus,
Teisėjui pagrasinus, permaina įvyko:
čia Voiskis užsitraukė du kartu tabokos.
Ir, nors Teisėjui Voiskis giminė tolokas,
tačiau, senai gyvendams jo namuos svetinguos,
jo garbę saugojo jisai labai domingai.
Tad įdomaudamas į kovą jis žiūrėjo,
ant stalo ranką ištiesė, paskui padėjo
ant delno peilį kriaunomis į nykščio galą,
ašmenimis gi į alkūnę ir, nuo stalo
pakėlęs, ją siūbuodams, valandėlę laikė,
lyg žaisdamas peiliu, tačiau į Grovą taikė.

Anais laikais Lietuvoje kovoti peiliais
jau buvo kiek pamiršusios jaunųjų eilės,
bet seniai dar mokėjo; Raktininkas buvo
mėginęs peilio ir jo priešams kartais kliuvo.
Matyt, ir Voiskis tokiam tikslui peilį laikė,

---

[1]) Senovės Romos prietaisas pilių sienoms griauti.

ir matės iš akių, kad jis į Grovą taikė,
paskiausiąjį Areską motinos eilėje.
Jaunieji judesių jo nė nepastebėjo,
tačiau Gervazas traukias, suolu Grovą dengia,
o priešai ima rėkt — „Laikyk, pabėgti rengias!“

Taip, kaip šunų užpultas vilkas netikėtai
prie pietų, puola, jų nespėjęs apžiūrėti,
ar daug jų; tuoj tarp šelstančių šunų lojimo
pajunta jis medžiotojo artyn bėgimą...
Jis žvalgos, pastebi, kad ant kelies pritūpęs
medžiotojas, supranta vaikas, kas jam rūpi,
pamato, kur jo vamzdžio galas atsisukęs;
tad pykdams turi sprukti, uodegą pabrukęs...
Ir šunes tralaluodami jį ima vytis,
ir pradeda įkibę plaukus jam kramtyti,
tad vėl dantims sugriežęs gintis pamėgina,
ir šunes sklaidos tuoj, nors dar tik pagrasina, —
taip ir Gervazas traukėsi įtužęs, piktas,
vis suolu gynėsi, kad priešai neapniktų.
Ir su Grovu abu tamsumoje pranyko.

. . . . . .

Žmonių nežuvo niekas, bet vargu ar rasis
nors vienas sveikas suolas, stalas net ilgasis
ant staltiesės, ant lėkščių, bonkų kaupo griuvo,
kaip karžygys senovės, slėgdams kūnų krūvą,
tarp neprapiautų dar gaidžių ir kalakutų,
kuriuos, kaip durtuvai, dar įsmeigtos šakutės.

Ir tuoj toj Areškinėj pilyje senojoj
pradėjo visa snausti ramioje tyloje.
Tamsėjo; o tų vaišių likučiai palikę
svečių lyg laukė, rodos, Vėlinėms[1]) būt tikę,
kad ten negyvėliai puotautų be pavydo.
Jau tris kartus gaidžiai palėpėje pragydo,
kaip kanklininkai; lyg mėnuliui jie giedojo
užtekančiam, kurs, rodės, spindulių šviesoje
vėles pro langą vedė; žiurkės jau išėjo
iš po grindų, kaip pakaruokliai cypt pradėjo...
Tik graužia, geria; kartais dar ramiam kampely
bonka šampano trūkus vėlėms tostą kelia.

---

[1]) Vėlėms papenėti.

Antrame pilies aukšte Grovas tariasi su Gervazu, kuris kalbina jį jėga užgrobti pilį ir žemę. Tam įvykinti pasižada atvesti tris šimtus drąsių bajorų iš Dabrinės ir kitų bajorkaimių. Grovas atgula: prieš darbą reikia pasilsėti...

Grovas užmiega.

Gervazas ant grindų pas sieną nusileido
ir ant krūtinės nulenkė raukšlėtą veidą.
Šviesa mėnulio palietė jo galvą pliką,
o mintys ir planai įvairūs ją apniko,
matyt, sukurs jis karo planą čia ne vieną.
Bet ima vadui merktis senosios blakstienos,
galva jau svyra, mato, kad jau miegas ima,
tad poteriauti ima pagal papratimą.
Bet tarpe Tėve mūsų ir Sveika Marija
jam šmėklos pasirodžiusios maldas nuvijo;
Areškos, Raktininkas mato, jojo ponai,
didingi vis ginkluoti, rūbai jų raudoni,
rūsčiai kiekvienas žvelgia, ilgą ūsą suka,
su buzdiganais,[1]) šautuvais,—drąsos netrūko
visiems; tik vienas paskui juos nuliūdęs ėjo,
sukruvintas. Čionai Gervazas sudrebėjo:
pažino Stalininką! Tad aplink žegnoti
pradėjo; o kad šmėklos tos klajot nustotų,
už kenčiančias vėles litaniją kalbėjo.
Vėl akys merkiasi, ausyse suskambėjo —
ginkluotų jau bajorų mato raitą minią:
bajorų užpuolimas dvaro paskutinis
visu gi būriu! Pats jis štai šuoliuoja
ant šyvo žirgo, P e i l i u k u baisiu mosuoja.
. . . . . .

Jis lekia, o visi tik sprunka jį išvydę,
ir pagaliau Soplicą padega arklidėj.

Ir taip užmiega, seną laiką prisiminęs,
tasai Areškų raktininkas paskutinis.

---

[1]) Turkų bozdogan, len. buzdygan—buožė, kariškosios valdžios ženklas.

BAJORŲ KAIMAS.

(Iš šeštųjų knygų.) [1]

Vasaros rytas.

Jau ir šviesa išblyškusi brėško iš lėto,
lyg akla, lyg tarytum nedaug ir temato.
Dieną vos tejauti, nors senai ji jau stojo,
balsganas rūkas žemę storokai apklojo,
lyg kad šiaudinis stogas artojo pirkelę.
Tik, rytuose matydamas šviesią dėmelę,
nusimanai, kad saulė senai patekėjo,
bet mieguista šį kartą po dangų riedėjo.

Sekdami šviesą, šiandien visi pavėlavo:
piemens vėlokai bandą išsiginė savo,
ir kiškeliai lauke ilgėliau kiek užtruko:
nors jau išaušo, bet apgaubti tankaus rūko,
grįžti į mišką visiškai nesiskubėjo
ir padirviais po žolę linksmai šokinėjo,
kol galvijai nesuteikė jiemsiems pavojaus;
tik, šiuos pamatę, bėgo jie iš vasarojaus.

Ir miške taip pat tylu. Paukštelis nubudęs
krapštosi, akis merkia, nelinksmas, apsnūdęs
laukia saulės. Antai, prisibraidęs po klaną,
gandras, galvą į aukštą iškėlęs, klekena.
Varnos, gubas aptūpusios, nuobodžiai karkia
ir, be paliovos tęsdamos tą šneką smarkią,
darganą pranašaudamos, pykdo sodietį.
Šis gi senai lauke jau pradėjo krutėti.

Jaunos piovėjos savo dainelę užtraukė,
skurdžiai, kaip paprastai, iš širdies ji joms plaukė,
dargi skurdžiau, kad rytas šis toks darganotas.
Piautuvai sužvangėjo, ir rūku apklotas
vėliai atgijo pievos žaliuojančios plotas.
Šienpiūviai vikrūs švilpia, dainuoja ir šneka,
pradalgę baigę, pusto dalges ir jas plaka.

---

[1]) VI—XII kn. ištraukos duodamos iš Šakenio vertimo. Š. vertimas nuo Valaičio skiriasi ir savo eiliavimu:

Val.: tasai Arėš kų rąk|tinín kas pá|skutí nis=aleksandrinis jambas; Šak.: jáu ir švie|sá iš|blyškusi| brėško iš|lėto=daktiliai ir chorejai, giminingi Mick. ritmui.

Žmonės rūke paskendo, bendrai susiliejo
žvangesys dalgės, piautuvo, balsas piovėjo.

. . . . . .

Teisėjas rašo skundą teismui del Grovo ir Gervazo elgesio pilyje ir įteikia vazniui Protazui, kuris turi Grovui įteikti šaukimą teisman. Tuo tarpu pas Teisėją atvyksta Kirminas, kuris perspėja jį del Telimenos sumanymo Tadą privilioti, kartu ir neatstumti Grovo, ir siūlo taikintis su Grovu. Teisėjas nesutinka, priminus Jackų ir jo įsakymą išleisti Zosę už Tado sakosi Jackaus nežinąs, pildęs ką šis įsakydavęs, o kad ir šis įsakytų taikintis su Grovu — nesutiksiąs. Kirminas primena, jog Napoleonas pasiruošęs peržengti Nemuną, ir ragina ne tik susitaikinti su Grovu, bet ir sukelti žmones prieš rusus: „kol Panėriai stovėtų ir kol tik tekėtų Nemunas, tol ir vardą Soplicos minėtų!" Teisėjas nudžiunga ir svajoja apie kovą su rusais, sutikdamas taikintis su Grovu, jei šis pirmas jo atsiprašysiąs. Kirminas išvyksta Grovo veikti. Ten pat vyksta ir Protazas.

Protazas kanapėse.

Protazas Grovo dvarą pasiekti netruko,
lyg kad lapė, užuodusi mėsą žąsiuko,
bėga, bet jausdama, kad jos laukia žabangos,
nors ir slenka artyn, bet vis šiaušiasi, rangos,
ir galop vėjo, kurs josios vilnas kedena,
klausia, ar neužnuodyta kartais žąsiena;
taip Protazas, pasukęs iš kelio į šalį,
tūpčiojo, sukinėdamas rankoj lazdelę,
ir, lyg sode pamatęs beėdančią bandą,
pagūžomis išvyti tarytum jos lenda,
bėga, lyg griežlę veja, rasotas sušlapęs,
tik ūmai striuokt į rėžį, kur auga kanapės.

Šie žalieji kerai, kvepiantieji ir tankūs,
tiek žvėrims, tiek žmonėms dažnai būna parankūs.
Iš kopūstų išvytas kiškelis ten lenda,
nes kuo ramiausią užkampį sau jis atranda.
Ten, mat, ir šunes jojo jau nebepasiekia,
nes, užuodę jų kvapą, atgal tuojau lekia.
Bijąs makaro tarnas prasėdi ten naktį,
kol širdis pikto pono ramiau pradės plakti.
Ir pabėgęs rekrūtas visai ne miškuose,
bet dažniausiai sau sėdi kanapių keruose.
Keliant maištą, šalis užpulta, jei tik gali,
stengiasi tuoj užimti kanapių rėželį,
kurs iš priekio pasiekia bemaž sieną dvaro,
užpakaly gi, kart su apydžia, sudaro
vietą patogią priešo užpuolančio laukti,
ar ištikus pavojui tuojau pasitraukti.

. . . . . .

Kirminas atvyksta bajorų gelbėti. („Ponas Tadas“.)

Protazas, atsimindamas paprotį seną,
į kanapes tuoj lenda, praskirti mėgina,
lyg žvejys vandeny, kai žuklauti ketina,
pakelia galvą—tylu, pažvelgia į langą,
nieko nemato; žvilgteria į durų angą —
tuščia; vidun be baimės jau eina, nors tyli,
įspūdis, lyg kad mato užburtą jis pilį.
Traukia raštą ir balsiai jau skaito šaukimą.
. . . . . .

Tačiau Grovas jau yra išvažiavęs, tad Protazo žygis nepasiekė savo tikslo.

Dabrinės bajorų kaimas.

Akalyčia[1]) Dabrinė garsi jau nuo seno,
ten narsūs vyrai, gražios bajorės gyveno.
. . . . . .
Kitados ir kariuomenėj, ir šiaip seimely
vyrai Dabrinės daug sverti, būdavo, gali;
šiandien jau kiek pamiršo juos deivė globėja,
nes su valstiečiais lygiai jie aria, akėja,
skirdamies tuo nuo jų, kad sekmadienio rytą
kuntužiu[2]) pamatai kai kurį aprėdytą,
ir baltą ploščių dėvi jie, vietoj rudinės.
Bet bajorė nuo savo sodietės kaimynės
skiriasi daug, nes drapanos tik perkelinės[3])
puošia jąją ir verpdama pirštines mauna,
o ganydama batais sau kojas apauna.
. . . . . .

Mackus[4]) ir jo dvarelis.

Mackaus dvarelis buvo garbė akalyčios,
įsiterpęs tarp smuklės ir kaimo bažnyčios,
nors jau tvoros iširo, ir varčios be vartų,
o darže matai vietų senai jau beartų,

---

[1]) Sl. okolica—apylinkė, bet ir bajorkaimis.
[2]) Lenk. kontusz (iš turkų kontoš, per vengrų köntos)—puiki senovės bajorų sermėga su išlakomis.
[3]) Pranc. percele, len. perkal.
[4]) Motiejus arba Mackus, Rykštele vadinamas, visų seniausias Dabrinės bajoras.

kad net jauni berželiai ten augti pradėjo,
bet seniau tasai kiemas atrodyt turėjo
daug geriau, nes matai daug trobų pastatytų
(vienas jo rūmo galas net buvo iš plytų),
daržinę, gurbą, pirtį, klojimą ir klėtį.
Kaip paprastai pas šlėktas kad tenka regėti,
viskas ant mažo sklypo sustumta į krūvą,
viskas sena, papuvę, pakrypę, net griūva.
Stogas visų trobų samanotas, apžėlęs,
pašalėse gi auga trašiai ramunėlės,
varnalėšiai, dagilis, dilginė žaliuoja,
tartum jų ir neliečia gyventojų koja.
Paukščių irgi nestinga: čia žvirbliai, karveliai,
kregždės skraido po orą, maži dagilėliai,
kralikai prie pat slenksčio sau kasa velėną,
nors sakyk, kad tik jie čia ir paukščiai gyvena.

O seniau, kiek iš liekanų tenka pažinti,
vaidmenį didį kiemui šiam teko vaidinti.
Matomai, ir puolimų čia būta daug kartų.
Ir dabar prievarčios seniau buvusių vartų
tebeguli ant žemės, lyg kaukolis vaiko,
lyg šovinys patrankos nuo pat Švedų laiko;
o mat kiemę, kiek žinoma iš padavimų,
kapas prie kapo, liekanos kryžių net žymu,
nors niekados nešventino niekas šios vietos.
Matomai, čia, mirties užtikti netikėtos,
ilsisi kūnai. Žiurint į klėtį, į gryčią,
į jų sienas, atrodo, tarytumei tyčia
josios tankiai būtų durtuvais subadytos:
ten, mat, įsmigo kulkos, giliai įvarytos.

Visos klingės ir vinys, kiek tenka patirti,
nukirstos ar bent kardo išbandžiusios kirtį:
matomai, kitados jose kietį mėgino
žygmantinių[1]) kardų, taip užgrūdyto plieno,
kad jais kertant, vinims tuoj atkrinta galvelė,
nors nė viena karde neišdužta šukelė.
Ties durimis dar erbai[2]) Dabrinės šeimynos
užsiliko, jas dengia tik sūrių lentynos
ir kregždžių gūžtos. Žiūrint į gryčią, į klėtį,
pilna ginklų senobinių tenka regėti.

---

[1]) XVI-jo a. Žygimantų valdovų gadynės.
[2]) garbės ženklai.

Šalmai štai keturi po stogu pakabinti;
kitąkart lemta buvo jiems galvos dabinti,
o dabar ten karveliams paskirta perėti.
Ir bendrai, kur teiksiesi tik įsižiūrėti,
vis stebuklas. Duris prasivėręs,
nustebsi, iš šarvų tenai ėdžius išvydęs
ir iš šydų senų padarytus. Šiandieną
pusbernis ten arkliams kemša dobilus, šieną.
. . . . . .

Mackus septyniasdešimt trečiuosius jau varo,
karštas konfederatas anais laikais Baro.[1])
Priešai, lygiai taip pat ir savoji draugija
dar atsimena kreivąjį jo kalaviją,
jo Rykštelę, kaip būdavo pratęs kalbėti,
kurs, kaip šiaudą, perkirsdavo durtuvą, ietį.
. . . . . .

Paskutinis jo žygis, tai buvo kelionė
su Oginskiu[2]) į Vilnių . . . . . .

Nors buvo kaimynų,
šiek tiek suprantančių net ir raštą lotynų,
nes kitados ir jųjų mokykla lankyta,
ir pasiturintį atrasi vieną kitą,
bet visas sodžius gerbė prasčioką Motiejų,[3])
ne už tai, kad jį skaitė geriausiu kirtėju[4])
ir rykštelės valdytoju: to gal mažoka,
bet už tai, kad gražiai taip jis, būdavo, moka
piešti praeitį savojo krašto garbingą,
kad ir šiaip niekados jis žinių nepristinga,
ėmęs apie medžioklę ar teisę kalbėti.
Kalba net, nors klebonas nenori tikėti,
kad turįs jis tiesiog jau viršgamtišką protą.
Jo, mat, už kalendorių geriau net žinota,
koks bus oras rytoj, taigi eidamas sėti,
ar šienauti, ar bylą sumanęs pradėti,
ar ją visai pertraukti, kiekvienas tuoj klausia
tėvą Motiejų: jis, mat, patars kuo geriausia.
. . . . . .

---

[1]) 1768 m.
[2]) 1794 m.
[3]) Mackų, dar vadintą Mackų Mackumi.
[4]) kardu.

Tasai senelis vienas po kiemą žygiavo
ir rytmetinę giesmę iš lėto niūniavo;
džiaugėsi, kad jau rūkas į viršų nekyla,
bet vis puola žemyn, kad jau oras kiek šyla,
kad debesų nebėra ir kiek pragiedrėjo,
kad dangaus saulė rūką, kedenamą vėjo,
tūkstančiais spindulių iš viršaus jau pravėrė
ir spalvas įvairiausias, jį puošdama, bėrė,
o vėjas baltą rūką prie pat žemės glaudė,
saulės gi spinduliai jį spalvotai ataudė.

Susišildė Motiejus, jau papoteriavo
ir jau pradėjo vykinti pareigas savo;
lapų žalių kopūstų darže prisiskynė,
sušvilpė, ir tuojau, jojo balsą pažinę,
kralikai, lyg narcizai, iš žemės išaugo
ir, pribėgę prie taip jiems pažįstamo draugo,
akimis, lyg rubinais, senelį sekioja,
ant paskutinių kojų prieš jį atsistoja,
klausos, žiūri, ką čia parodys senelis,
ir pagaliau šis visas baltkailis būrelis,
priviliotas žaliųjų kopūstų lapelių,
puola prie kojų jam, kitas šoka ant kelių,
kitas net ant pečių; jis gi glosto jų kailį
baltas pats, tartum kralikas, ir nesigaili
berti ranka antra iš kepurės į žolę
sorą žvirbliams, kurie nuo stogų į jį puolė.

Į Mackų skubi bajorai pasitarti, Grovo pasiuntinio sukviesti.

PASITARIMAI.

(Iš sekmųjų knygų.)

Besitardami pas Mackų, bajorai nesutinka nuomonėmis tarp savęs. Vieni yra linkę sekti jiems žinomu Kirmino patarimu—laukti Napoleono pasirodant ir tada pulti rusus, o kiti, nekantresni, ragina nelaukiant juos pulti. Ginčui įsismarkėjus, pasirodo Gervazas, kuris primena susirinkusiems dar vieną Kirmino patarimą: prieš priimant Napoleoną išvalyti kraštą nuo šiukšlių, čia, tariant, Soplicų, kurie, nužudę Arešką, siekią ir jo pilies. Nors Jankelis ir dar kai kas mėgina apginti Teisėją, kuris del brolio kaltės neprivaląs nukentėti, pats nieko pikto nepadaręs, bet Gervazo kurstomi bajorai įsismarkėja ir, kaip kaimynai, suranda įvairių jiems Teisėjo nusikaltimų. Kvailiais išvadinęs senasis Mackus išvaro juos laukan, bet štai atvyksta Grovas su ginkluotais džokėjais. Gervazas renka bajorus karčiamoje, kur stato jiems midaus, alaus ir degtinės, o šie įsigėrę rėkauja: „Pulkime Soplicas“ ir raiti, Grovo ir Gervazo vedami, išsiruošia Soplicavon.

ANTPUOLIS.

(Iš ašmųjų knygų.)

Prieš audrą.

Prieš pat audrą dažnai gamta lyg kad nutyla,
ant dangaus iš palengvo tik debesys kyla,
veržias aukštyn, alsavimą vėju sulaiko
ir, žaibų akimis apsižvalgę, jau taiko
trenkti ten, kur tiksliai iš viršaus įžiūrėjo.
. . . . . .
Lyg iš palengvo slinko arčiau vis prie žemės,
ir pagaliau abudu, tamsos lyg užkloti,
ėmė, tartum meilužiai, drauge šnekučiuoti,
savo jausmus išreikšdami kiek suvaržytais
tonais, garsais ir žodžiais, pusiau pasakytais,
kas vakarais taip muziką švelnią sudaro.

Šūktelėjo pelėda pastogėje dvaro,
o šikšniai, jau užžiebtos šviesos privilioti,
prie langų ėmė pulti, aplinkui skrajoti.
. . . . . .

Ore vabzdžių vos regimas spiečius skrajoja,
sukasi ir, tarytum armonija,[1]) groja...
Nesunku betgi tenai išskirti, atrodo,
mašalų sutartinėje pustoniai uodo.

Koncertas gi lauke vos tik tėra pradėtas,
mat, dalyviai tik užėmė dar savo vietas.
Triskart griežlė sugriežė, šis lauko griežikas,
jai iš tolo atsiliepė baloj tilvikas;
jau sparnais suplasnojo perkūno oželis
ir mekena, lyg daužomasai bubinėliš.

Ir pagaliau, papratusios dieną tylėti,
lyg Kaukazo kalnų ežerai užkerėti,[2])
kūdros dvi vakarinę melodiją savo,
lyg vargonų garsais įvairiais, sudūdavo.
Kūdra dugnu švariu, smiltinuotu, geltonu

---

[1]) Palyg. Konrado improvizacijos armoniką.

[2]) Garsaus Kaukazo ir Rytų kraštų tyrinėtojo Klaproto 1783—1835) rašte „Reise in den Kaukasus und Georgien in den Jahren 1807 und 1808“ (1812—1814 m., pranc. 1823) Ukrainos lenkų poetas Bagdonas Zaleskis (1802—1886) išskaitė žinią apie giedančius ežerus Kaukaze ir parašė baladę „Giedantysis ežeras“ („Śpiewające jezioro“).

Kirmino pasiaukojimas. („Ponas Tadas“.)

skleidė garsą, nors tylų, bet švelnų, malonų,
o antroji žolėtu dugnu garsais savo
skundėsi lyg kaimynei ir skaudžiai dejavo.
Čia, kaip ir ten, varlių nematyta kibždynė
būriu traukia taip įprastą joms sutartinę:
tai prityla, tai vėl kiek smarkiau sudūduoja,
tai lyg dūsauja ir tartum lyg aimanuoja.
Grodamos taip, kalbėjosi kūdros nuo tolo,
lyg senovės laikais garsios arpos Eolo.

Ėjo kaskart tamsyn; tik miške už pievelės
vilko akys sužybsi, lyg šviesios žvakelės,
ir nuo šviesos atpratusią akį vilioja.
Dar gi toliau naktigonių ugnys liepsnoja,
ir galop iš viršūnių aukštų tamsaus šilo
apskritas sidabrinis mėnulis iškilo,
dangų ir žemę šviesdamas išvaizda savo,
šie gi abu jau snaudė ir sapną sapnavo:
apkabino dangus žemės šaltą krūtinę,
nušviestą stebuklingai šviesa sidabrine.

Jau ant dangaus ir žvaigždės mirksėti pradėjo.
. . . . . .

Šiaurės pusėje baltas Sietynas spindėjo;
Dievas Adomui maistui pro jį grūdus sėjo,
dėliai nuodėmių jįjį iš rojaus ištrėmęs
ir paskyręs už tai vargą vargti ant žemės.

Grįžulo ratai irgi aiškiausiai matyti
lyg paruošti pilnai ir arkliai pakinkyti.
Nukreiptas ilgas dišlius[1]) į žvaigždę šiaurinę.
Kalba, neva lietuviai kitaip juos vadinę:
būk Angelų vežimas, ir juo važinėjęs
net Liucipieris. Kartą pasiekti norėjęs
patį Dievą ir paukščių keliu prie Jo dūmęs,
Mykolas gi Arkangelas velnią nustūmęs
ir šiuos ratus išmetęs iš kelio į šalį.
Ligi šiol pataisyti jų niekas negali.
. . . . . .
Šit visų dėmesį ir akis visų traukė
naujas dangaus svetys, kurio susilaukė;
buvo tai nematyta didžiulė kometa.[2])

---

[1]) Vok. Deichsel, lenk. dyszel.
[2]) 1811 m. tikrai buvo pasirodžiusi kometa.

Iš vakarų ji slinko kaip tik į tą vietą,
kur kiaurą naktį spindi žvaigždelė šiaurinė.
Jos skaidri uodega, lyg tartum muslininė, [1])
trečią dalį dangaus šlavė, lyg kokia šluota,
pridengdama žvaigždes; akimi gi kraujuota
į paukščių kelią žvelgė, tarytum norėta
josios užimti tuščią Liucipierio vietą.

Šį stebuklą matydami, kažko negero
laukė Lietuvos žmonės, tiek kaimo, tiek dvaro,
nes ir ženklai kitokie dar tai pranašavo.
Per dažnai plėšrūs paukščiai laukuose pulkavo
ir galando snapus, lyg lavoną užuodę.
Lygiai taip pat nepaprasta daug kam atrodė,
kad dažnai šunes, nosimi rausdami žemę,
baisiai staugė, lyg sau ir kitiems mirtį lėmė.
Buvo visiems nejauku; eiguliai gi šilo
sakė matę, kaip Giltinė naktį iškilo
ir skarele, krauju sutepta, mostagavo.

Dėliai to įvairiausius spėliojimus savo
aiškino ekonomui ir raštvedžiui dvaro
senis tijūnas; laukė jis bado ar karo
ir, tvoros įsirėmęs, šiems tyliai šnibždėjo.

Pakamorė, Voiskis, Teisėjas taip pat del kometos spėlioja, prieidami išvadą, jog gal kometa atvesianti Lietuvai vadą, kuris jau vakaruose atsiradęs—Napoleonas.

. . . . . .

Besikalbant, bespėliojant Teisėjo svečiams, jam duodama žinia, jog į jį kas atvykęs svarbiais reikalais. Teisėjui pasitraukus, ir visi sugulė, kurie kambariuose, kurie ant šieno. Tadas, kuris norėjo su dėde vienu svarbiu jam reikalu pasitarti, sustojęs prie jo kambario durų išgirdo kažką ten veikiant ir pro rakto skylę pažiūrėjęs, pamatė apsikabinusiu ir verkiančiu Teisėją ir Kirminą, kuris neužilgo atsisveikino ir pro langą iššoko. Įėjęs pas dėdę, Tadas praneša susitaręs su Grovu dvikovoj susitikti, o po to žadąs pabėgti Lenkijon ir ten stoti kariuomenėn, kaip ir pats jo tėvas, girdėti, to norįs. Teisėjas jį sulaiko, bara, spėja jį esant įsimylėjusį, žada jam piršti Zosę, bet, matydamas jį užsispyrusį sprukti iš Lietuvos, grasina net diržu ir pagaliau liepia eiti gultų. Susirūpinęs Tadas, kuris myli Zosę, bet kartu bijo Telimenos, su kuria flirtavo, išeina iš Teisėjo. Kiek paėjėjęs, pasitinka Telimeną, kuri daro jam įvairių priekaištų, žada už jo ištekėti ir jo niekur neapleisti, o kai jis sakosi, kad ir mylįs, bet nevesiąs, išvadina jį nedoru apgaviku. Persiskyręs su Telimena Tadas visaip svarstė, galvojo ir, nebūdamas tikras Zosės meilės, manė net pulti kūdron ir nusiskandinti, bet pribėgusi Telimena jį sulaikė.

---

[1]) Italų mussolina, pranc. mousseline—muslinas (tokia medžiaga), nuo Azijos miesto Mosul.

Pakūdrių vakaras.

Kūdros dvi gretimai veidais savo spindėjo,
lyg kad pora meilužių. Iš jų dešiniosios
veidas tyras, lyg skruostai mergelės skaisčiosios.
Veidas kairiosios veidui bernelio prilygsta:
kiek tamsesnis, ir plaukas tarytum jau dygsta.
Dešinioji ant smėlio geltono gulėjo,
lyg panerta plaukuose šviesiuose spindėjo,
o kairiojoje kūdroj virš kaktos lingavo
laibos nendrės, ir tankūs karkleliai žaliavo.

Du čiurliai iš tarp kūdrų, praskirdami žolę,
vienas prie antro glaudėsi ir kartu puolė
tiesiai į griovį, nešdami vandeniu savo
šviesą mėnulio, ir įvairiai marguliavo,
sudarydami lyg pasidabrintą lovį.
Kuokštės vandens, sruvendamos tiesiai į griovį,
tartum deimantą barstė, kurį griovys gaudė,
ir iš jo vandenyje raštus puikius audė.
Taip gražiai, taip nepaprastai visa spindėjo,
nors manyk, kad pati švytės laumė[1]) sėdėjo
ir į bedugnį ąsotį pilti pradėjo
vandenį, o iš žiursto į jį brangų turtą
bėrė rieškučiomis, būtent, auksą užburtą.

Kiek tolėliau čiurlys, vėl apleisdamas griovį,
rangosi jau lauku, lyg nebėga, bet stovi,
nors matai, kad ant drebančios jojo plėvelės
mirga baltos ir šviesios mėnulio dėmelės.
Gal kai kas ir iš jūsų kada yra matęs
nugarą besišildančios girioj gyvatės,
kai tarytum ji snaudžia, nors šliaužia iš lėto,
nes įvairiausias spalvas aplinkui vis mėto,
ir pagaliau, pajutusi tikrą pavojų,
dingsta jums iš akių tarp tamsių uogienojų.
Taip ir čiurlys, pasiekęs lapuotą alksnyną,
slėpėsi greitai, lįsdamas į tankumyną.

Tarp tų kūdrų griovy, lyg globėjas koks, tupi
senas malūnas. Tėvas budrus, kuriam rūpi
dora[2]) vaikų, kiekvieną jų žingsnį sekioja
ir tuoj raukosi, pyksta, nerimsta, grumoja,
ką dar netinkama elgesy jų pamatęs,

---

[1]) Lenk. Świtezianka—Švytės ežero (apie Naugardelį) deivė, laumė.
[2]) dorovė.

taip ir malūnas šis, seną kaktą pakratęs,
ėmė tuoj kalatuoti, tarytum supyko;
kudrų meili šneka jam, matyt, nepatiko,
ir, besistengdamas ją užtrenkti, sujudo.

Pro kūdras kaip tyčia jojo Grovas ir jo džokėjai. Pastebėję Tadą, Grovo įsakymu jį sujma ir įsigrūda dvaro kieman. Tik neįvyko susirėmimo. Telimena buvo apalpusi; ją beramindamas, Grovas skelbia Soplicas belaisviais ir prie durų pastato sargybą.

Nugalėtojų puota.[1])

Kur kas blogiau Soplicoms tikrai būtų buvę,
jei su Grovo būriu būtų sykiu įgriuvę
ir ginkluoti bajorai į dvarą Teisėjo.
Šie tolokai nuo jo atsilikti turėjo,
nes menkesniais arkliais nesuskubo taip joti.
Šlėktą sukilusį juk sunkiau pažaboti.

„Pulkime tuoj Soplicas!"—triukšmingai įjojo
atbildėję bajorai, tuoj dvarą apstojo,
lengvai paima jį, nes vadai uždaryti,
ieško priešo visur, jėgas nori bandyti,
po trobas laksto ir, visa kuopa igriuvę
į dar neužgesintą ir šiltą virtuvę,
kur vakarienė buvo gaminta, užuodė
liekanas valgio, dar užsilikūsio puode.
Tuoj savo mintį nukreipė jau į ką kita:
mat, sukėlė apystovos jiems apetitą.
Tiek seimavę ir šitokį kelią padarę,
šaukė tik „Valgyti" — visi, lyg susitarę.
„Gerti! Gerti!"—tuoj kitas būrys jiems atrėžė,
ir jau dvi pusės gaujoje šioj užsibrėžė:
šiuos troškulys, tuos alkis ir badas kamavo.
Šiaip ar taip pritarimą visų būrių gavo
žodžiai, virtuvėje taip laiku pasakyti,
privertė visą armiją išsisklaidyti
ir sau ieškoti maisto.

. . . . . .

---

[1]) Pagavęs vaznį Protazą, Gervazas mėgina priversti jį paskelbti Grovą Soplicų dvaro valdovu, bet šis iš jo rankų pasprunka, suskubęs dar protestą prieš puolimą sušukti.

Šlėktos dabar ponauja, ką nori, tą daro.
Drąsiai Krapyčius[1]) diendaržy duoda čia garo:
du veršiuku apšlakstė ir didelį jautį,
Britvinas[2]) dar juos skustuvu griebėsi piauti,
o greta jo ginklu savo Baltras Ylelė[3])
meitėliams ir paršiukams į žandą įgėlė.
Baisų pavojų jausdami, paukščiai nubudo.
Žąsys, Romą išgelbėjusios, kai užplūdo
galai, veltui gagena ir Manlijų šaukia;[4])
vietoj jo, Kanaukos[5]) dabar susilaukia,
kurs jas smaugia ir riša prie diržo, lyg žiurstą.
Pusgyvės žąsys, pririštos, raitosi, spursta
ir sparnais muša. Jas, kaip mokėdami, gina
žąsinai, priešą baido, net gnybti mėgina,
ir, šnypšdama iš pykčio, ši gauja sparnuota,
veja priešą iš gurbo, lyg velnią pūkuotą.

Baisesnes skerdynes matė vištos varguolės.
Mat, tą naktį išdykėlis Sakas,[6]) įpuolęs
vištinėn, ušsižibino žibintą savo,
kažkur čia pat apyilgį botkotį gavo,
kilpą ant jo užnėrė ir smaugti pradėjo
vištėles ir gaidžius ir, pasmaugęs juos, dėjo
į vieną krūvą. Paukščiai—net miela žiūrėti,
kruopomis ir rinktiniais grūdais nupenėti.
. . . . . .

O kliučnikas Gervazas, iš naujo priminęs
papročius praeitos laimingosios gadynės,
susimezgęs diržus, jaisiais vilkti pradėjo
ąžuolines statines iš rūsių Teisėjo,
pilnas alaus, degtinės. Daug triukšmo, daug juoko.

---

[1]) Bajoras Motiejus (Maciek), del savo vadinamos „Kropidełko“ buožės, pramintas „Kropiciel“, kartais „Chrzciciel“. Šakenio versta: Šlakstytojas. „Kropiciel“ iš žodžio „kropić“ = krapyti, šlakstyti = čia: mušti.

[2]) Bajoras Baltramiejus (Bartek), del savo laibkardžio „Brzytewka“ pramintas, Šak.: skustuvėlis.

[3]) Bajoras Baltramiejus (Bartek), del savo kardo „Szydełko“=Ylele vadinamas.

[4]) Pasak romėnų, 389 m. prieš Kristų Manlijus apgynęs Romą žąsims sukėlus liarmą prieš iš pasalų puolančius galus.

[5]) Bajoras Motiejus (Maciek) del savo plačiavamzdės šaudyklės „Konewka“, (vok. Kanne) vadinamas. Šakenis verčia: Ąsuotėlis, Britva, Kanauka, Krapylas tebėra žmonių žinomi arba pavardėse užsilikę, bet yla ir 1812-aisiais metais taip buvo vadinama.

[6]) Motiejaus Krapyčiaus sūnus.

Lyg kad skruzdės, bajorai jas leisti prišoko
ir riedena į pilį. Visi ten skubėjo;
mat, Grovo štabas ten apsistoti turėjo.

Ugnį sukūrę, čirškina, kepa pritūpę;
valgio pilni stalai, gėrimų plaukia upė.
Nori tą naktį šlėktos tik gerti, dainuoti,
pamažu betgi pradeda snausti, svyruoti,
akys kiekvieno gesta, ir vienas po kito,
kur sėdėjo, ten, miego pagautas, ir krito.
Kas prie jaučio šlaunies, kas prie bliūdo gulėjo,
nugalėtojus miegas galop apgalėjo.

MŪŠIS.

(Iš devintųjų knygų.)

Nežinia kieno pašaukta Soplicavon atvyksta majoro Pluto ir kapitono Rikovo vedama rusų kariuomenė, kuri miegančius girtus bajorus suriša ir jų kojas tarp dviejų sienojų iškapotose skylėse sukala. Bajorai pabunda kietai surakinti ir be viršutinių drabužių: dantimis tik kalena ėmus smarkiai lyti. Grovas ir Gervazas su džokėjais uždaryti pilyje. Teisėjas mėgina juos užsistoti, pritaria jam doras kapitonas Nikita Rikovas, bet jo viršininkas Plutas nė girdėt nenori apie bajorų išleidimą.

Majoras Plutas.

Tas gi majoras Plutas,[1]) visi tatai žino,
buvo lenkas, Plutavičium jįjį vadino,
bet persikrikštijo, kaip dažnai tai padaro
lenkas niekšas, tarnaudamas įstaigoj' caro.
Plutas, pypkę įkandęs, prieš frontą stovėjo,
nosį tik rietė, kai jį maldauti pradėjo,
dūmus leido, lyg galią pabrėždamas savo,
ir, neatsakęs nieko, vidun nužingsniavo.
. . . . . .

Kiek pamąstęs sušnibždo Teisėjui į ausį:
„Tūkstantį rublių klok, tai mane permaldausi.
Tūkstantėlis už galvą kiekvieno bajoro,
tai paskutinis žodis, ir žodis majoro“.

[1]) Plutas rusiškai reiškia šelmis, sukčius.

Ponas Teisėjas bandė nors kiek nuderėti,
bet majoras visai nenorėjo girdėti,
dūmus tik pūtė ir tik po salę žingsniavo.
Moterys sekė jį ir verkšleno, maldavo.
„Jei tieson juos patrauksi, ne kiek bus laimėta—
tarė Teisėjas—kraujo nebuvo pralieta,
o jei pasmaugė žąsį ar kokią ten vištą,
tai užmokės, nebėga, namon juk jie grįžta.
Grovas nusižengimą padarė juk menką:
tarp kaimynų kivirčų dažnai atsitinka".

„Knygą geltoną[1]) tamstai skaityti ar teko?"—
klausia majoras.—„Ne, niekados"—šis atsako.
„Toji knyga už jūsų statutą vertesnė,—
tarė majoras,—įstatus ten gali rasti,
o Lietuvos statutai ugnin reikia mesti.
Rusų įstatymais, kurie ten surašyti,
Sibiran juos visus tuoj reikėtų varyti".

Kvestoriaus atvykimas

Štai įvažiavo dauginga gurguolė.
Keturiaragis avinas juodas įpuolė
pirmas į kiemą, lyg pildąs rolę skelbėjo:
ant dviejų jo ragų skambaliukai kabėjo,
o ant kitų barškučiai—maži rutuliukai;
paskui aviną ėjo avelės, ėriukai,
ožkos, būrys galvijų, galop įriedėjo
ketvertas ratų, juose keleiviai sėdėjo.
Kad tai važiuoja kvestorius,[2]) aišku paliko.
Kaipo galva namų kieme jį pasitiko
ponas Teisėjas, Kunigas pirmas važiavo,
kiek prisidengęs, veidą lyg slėpdamas savo,
bet iš gopturo[3]) tuoj jį bajorai pažino.
Jis šiems pirštu pagrasė.

---

[1]) A.M.: „Geltonoji knyga, taip pavadinta del apdaro, buvo Rusų karo įstatymų rinkinys. Labai dažnai, net ir taikos metu, vyriausybė ištisose apylinkėse paskelbdavo karo stovį ir, remdamasi tąja knyga, karo vadui pavesdavo visas teises, liečiančias tos apylinkės gyventojų turtą ir gyvybę. Nuo 1812-ųjų metų iki pirmojo sukilimo (1831 m.) visoje Lietuvoje pilnai veikė Geltonoji Knyga, ir josios nurodymų vykdytoju buvo caro sosto įpėdinis" (caro Aleksandro I brolis Kastantinas).

[2]) Palyg. Chodzkos „Kvestoriaus užrašus, išverstus" (sutrumpintai) ir į lietuvių kalbą.

[3]) vienuolio veidui gaubtuvą.

Su vienuoliu Kirminu atvyksta Mackų Mackus—Motiejus Rykštelė ir dar keli dabriniečiai, kurie nesutiko pulti Soplicų, taip pat keli kiti kaimynai, kaip Mickevičiai ir Zanas,[1]) kurie kartu su anksčiau atvykusiais Soplicoms talkon prieš Grovą bajorais renkasi prie Motiejaus, klausdami, kas toliau daryti. Šis liepia laukti.

Tuo tarpu bernardinas linksmas sveikina karininkus, pataria jiems lupti bajorams kailį, o Teisėjo prašo duoti karininkams ir kareiviams gerai užsikąsti ir išsigerti. Išsigėręs Plutas trirublinėmis užsirūko, ima kaimynėms komplimentus[2]) sakyti, kalbina jas su juo šokti, pagaliau pabučiuoja Telimeną. Čia prišokęs Tadas šeria jam į veidą. Plutas puola Tadą, šis iš Kirmino pakišto puštalieto[3]) į jį šauna, bet nepataiko. Prišoka Rikovas, bet į jį Voiskis peilį paleidžia. Abudu karininku sprunka pro duris. Pajutę triukšmą skuba į dvarą bajorai ir kareiviai.

Rykštelė ir trys kaškietai.

Pirmas vidun įšoko pro langą Rykštelė.
Plutas su Rikovu priemenėj ėmė rėkti:
„Gelbėkit“. Trys kareiviai suskubo atbėgti:
duryse durtuvai jų, lyg žaibas, sušvito,
o po jų trys pasvirę kaškietai[4]) įkrito.
Prisišliejęs prie sienos, Motiejus pakėlė
Rykštę ir tykojo, lyg kad katinas pelę.
Lendant šiems, į tris galvas jis kirto, įnirtęs;
gal ir būtų tris galvas iš sykio nukirtęs,
bet jau senos jo akys menkai betarnavo:
tris kaškietus tiktai Rykštele jis užgavo
maskolius į kiemą bematant išgrūdo.

Bajorų pasiliuosavimas.

Kieme gi talkininkai Soplicos sujudo:
kalades ant bajorų uždėtas kapoja,
jiems virves atmezga ir visus paliuosuoja.
. . . . . .

---

[1]) M. kai kur įterpia save ir savo draugus, bent pavardes, didesnio vaidmenio jiems neskirdamas.

[2]) Lot. complementum (nuo veiksmaž. compleo)—papildymas; italų complimento, pranc. compliment (lenk. komplement)—meilūs žodeliai.

[3]) Pranc. pistolet iš italų pistola nuo Italų miesto Pistoja (lot. Pistoria), kur XVI a. sugalvojo puštalietą. Ilgainiui puštalietai virto levorveliais (revolveriais).

[4]) Pranc. casquette, lenk. kaszkiet—aukšta ir kieta kareivio kepurė su smailiagaliu, seniau kariuomenėje vartojama.

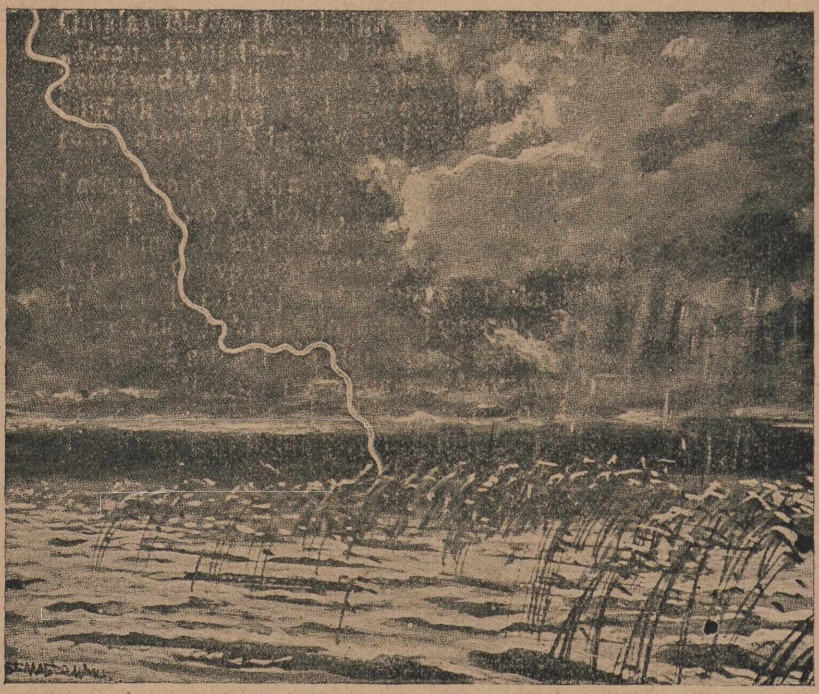

Audra („Ponas Tadas“.)

Kalades sukapoję, virves nusipiaustę,
pasiliuosavę, puolė bajorai ir kraustė
kvestoriaus vežimus, rastą ginklą dalija:
kam rapirą,[1]) kam dalgę, kitam kalaviją.
. . . . . .

Pradžioje visi susimaišo.

Skaičius kareivių auga; supuolę į krūvą,
susimaišo visi, kerta, daužosi, griūva;
taip arti šauti jau nebegali nė vienas,
vien tik kerta, ir mėto tik kibirkštis plienas,
kumstis į kumstį duoda, ir durtuvai lūžta,
dalgės trupa ir net į skeveldras sudūžta.
. . . . . .

[1]) Pranc. rapière—ilgas plonas kardas, nuo XVII a.

Rykštelės dvikova su preiteriu.

Kovai rankinei, ir taip aršiai, prasidėjus,
žengė tolyn atatupsčiais senas Motiejus,
nes dalyvauti joj jautėsi nebetikęs.
Prieš save Rykštele tiktai kerta, įpykęs,
dešinėn ir kairėn ją tarytumei svaido,
bet artyn prie savęs priešo neprisileido.

Senasai preiteris, gerai pratęs kovoti,
sekė jį ir, įnirtęs, pradėjo vartoti
įprastas ir jau žinomas priemones savo:
susitraukęs, jis šautuvą staiga pagavo,
jį iškišo į priekį, o pats tai prisėda,
tai pašoksta, matyti, kad pastangų deda,
neapsirikus, savojo tikslo pasiekti.
Pagaliau vėl į priekį jis pradeda bėgti,
klaupia vienu keliu ir vis šautuvą laiko
taip, kad lyg į Motiejų tarytum jau taiko.

Senis Motiejus jojo gudrybę įspėjo,
kaire ranka jis akinius sau užsidėjo,
dešine gi Rykštelę krūtinėn įspyrė
ir, pats traukdamasis, priešo judesius tyrė,
lyg kad girtas, lyg vos bepagalįs stovėti.
O gi preiteris, tikras, kad teks jam laimėti,
įsidrąsinęs, pats artyn pradeda bėgti
ir, norėdamas senį Motiejų pasiekti,
ištiesia ranką, net pasilenkti turėjo,
nes atlaikyti šautuvo nebegalėjo;
ginklo svorio nusvertas, vos pats išsilaikė.
Tai pamatęs, Motiejus jam šveitė, pataikė
ginklo vamzdin, išmušęs iš rankų, vėl kirto
į jo veidą, ir tuoj čia ant žemės parvirto
senasai preiteris, rusams daug patarnavęs,
daug medalių ir kryžių už nuopelnus gavęs.

Mūšyje ypatingai pasižymi Krapyčius su Britvinu. Pirmasis, pastebėjęs, jog preiteri įveikęs Motiejus yra puolamas jauno vikraus maskolio, gelbėdamas senį paleidžia maskoliui Krapylu—buože per kojas.

Krapyčiaus nuotykis.

Dėja, iš užpakalio Krapyčių pagavo
du maskoliu, įleido stipriai nagus savo

[1]) M.: gifreiter, Šak.: gefreitoris—iš vok. Gefreiter—viršila.

į jo plaukus ir jįjį atatupsčią traukia.
Ginklas iškrito jam, išsigandęs jis šaukia:
„Jėzau, Marija!“—visas nutirpęs iš baimės,
bet išvadavo jįjį iš tosios nelaimės
kliučnikas Gervazas, kurs savo Peiliuku
rusus atgynė: išsigandę tuoj spruko.

Laisvę pajutęs, Krapyčius tuoj pasigenda
savo krapylo, ieško jo, nebeatranda,
kumstimi tik grūmoja kareiviams ir šaukia,
bet nuo Gervazo šono tolyn nesitraukia.
Tik štai būryj bajorų išvysti jam tenka
sūnų Saką ir kart jojo kairiąją ranką,
velkančią artyn rąstą ilgiausią, šakotą
ir guzais titnago protarpiais apšarvotą;—[1])
rankos Krapyčiaus jį tik pakelti temoka!
Tad Krapyčius pamatęs, prie ginklo tuoj šoka,
kupinas džiaugsmo, savo Krapylą bučiuoja,
kelia aukštyn ir juo virš galvų mostaguoja.

Ką paskui darė ir kiek jam teko laimėti,
nebesakysiu, nes tuo sunku įtikėti.
. . . . . .

Rikovas narsiai ginasi.

Taip, kaip Rikovas spėjo, taip visa įvyko;
nugaletojais bajorai paliko:
dvidešimt trys kareiviai visai galą gavo,
apie tris dešimtis sužeistų aimanavo,
o kiti į apidžią ir daržą išdūmė,
kai kuriuos gi dar paslėpė moterys rūme.
. . . . . .

Rikovas nė nemanė prašyti pardono,[2])
bet, surinkęs bent trečdalį batalijono,[3])

---

[1]) A. M.: „Tai yra savotiškas ginklas, kurį pagamindavo šiaip: išrenka ąžuolą ir iš apačios į viršų kirviu išranto jį tiek, kad perkirtus žievę, medžio liemuo tik lengvai būtų sužeistas. Į tas rantes įspraudžia titnago gabalėlius, kurie, laikui bėgant, įauga į medį ir susidaro kieti guzai. Tokį ginklą vartodavo senovės lietuvių pėstininkai; tokius ginklus ir dabar dar (pirmaisiais XIX-jo amžiaus dešimtmečiais) kai kas tebegamina“. Toksai buvo Krapyčiaus krapylas!

[2]) Pranc. pardonnez—atleiskite.

[3]) Lot. batuo—mušu, italų battaglia (pranc. bataille)—mūšis, it. battaglione, pranc. bataillon—kariuomenės dalis iš kelių kuopų.

„Griebkite ginklą!“ pirmą kamandą[1]) jiems davė.
Su šautuvais sustojo šie išsirikavę.
„Taikykite!“—sušuko—vamzdžiai sublizgėjo,
„Šaukite paeiliui!“—ir čia pliekti pradėjo.
Tas jų šauna, tas taiko dar, tas jau iššovė
ir vėl ginklą pridaro. Tarytum tvirtove
dvaras Soplicų virto, ginklai tik žvangėjo,
skrido švilpančios kulkos, gaidžiukai tarškėjo.

Tiesa, kad rusai buvo išgėrę virš saiko,
šaudė blogai, tik retas kuris tepataiko,
vis gi sužeidė du bajoriuku Motieju
ir nukovė visai vieną iš Baltramiejų.[2])
. . . . . .

„Su šautuvais pirmyn visi išsirikiavę!“
Rikovas šūktelėjo. Įsakymą gavę,
žengė pirmyn kareiviai tvarkinga grandine.
Veltui bajorai šaudė, pozicijas gynė,
nieko negelbsti: rusai pirmyn vis žygiuoja,
namų durims jau Rikovo kardas grūmoja:
„Tuoj pasiduok, Teisėjau, nes liepsiu uždegti!“
„Ton ugnin—šis atsakė—ir tau reiks patekti“.

Kanaukos žygis.

Dvare Soplicų! jei atsispirti pavyko,
jei tavo baltos sienos dar sveikos išliko,
jei dar ir šiandien šaunią bajorų šeimyną
kai kada susodinęs Teisėjas vaišina,
tai gal ne vieną taurę tenai bus išgėrę
užu Kanauką, nes jis tik laimę nusvėrė.

Iki šioliai Kanauka mažai dalyvavo.
Nors iš kaladės jį pirm kitų paliuosavo,
nors tuoj jis rado mylimąjį asuotėlį,[3])
o vežime ir kulkų net visą maišelį,
nesikovė pradžioj, nes savim netikėjo;

---

[1]) Iš lot., pranc. ir kitų kalbų—įsakymą.

[2]) Dabriniečiai daug. iš Baltrų ir Mackų, Baltramiejų ir Motiejų, buvo susidėję. M.: „nepakrikštys nė vienas kitaip savo vaiko, kaip tik vardais patronų savo tevynės“ (Mozūrijos, iš kur dabriniečiai buvo atvykę) „Baltramiejaus, Motiejaus. Ir šiosios gadynės tėvas, jei jis vadinasi pats Baltramiejus, tai jo sūnus pirmasis vadinsis Motiejus.“

[3]) Šaudyklę „Kanauką“.

mat, pasistiprinti jam iš ryto reikėjo.
Bėgo užtat prie stovinčios kieme statinės
ir, tik gerai ištraukęs iš josios degtinės,
pasitaisė kepurę, paskui nusitvėrė
jis „kanakuos“, dar kulkų vamzdin įsibėrė,
tik tada žvilgterėjo, kaip šlėktos kovoja;
mato, kad durtuvai, lyg banga juosius šluoja,
su ginklu savo prieš tąją bangą jis puolė,
pasilenkęs lig žemės, praskirdamas žolę,
atsisėdo dilgynėse paliai pat taką
ir pirštu modamas į save kvietė Saką.
. . . . . .

Štai pagaliau jau sparnas kairysis grandinės
žengia kaip tik ton pusėn, kur augo dilgynės,
ir čia įvyko tai, ko maskoliai nelaukė:
mat, Kanauka klastingas gaidžiuką patraukė:
ir kulkos į rusus iš dilgynių pabiro.
Sakas tą pat padarė, grandinė suiro
ir jau bėga, pajutusi atmainą staigią.
Paliktus sužeistuosius bajorai pribaigia.

Rikovas vėl surenka kareivius ir, atsirėmęs daržo tvora, padaro iš jų trikampį. Čia pasirodo Grovas su džokėjais. Prasideda iš abiejų pusių šaudymas už trobų, tvorų, rentinių pasislėpus. Ypatingai daug nuostolio rusams padaro puikus šaulys Tadas, kuris, Pluto paerzintas slapuku, šaukia jį dvikovon, bet šis užsistato Rikovu. Čia prišoka Grovas, kuris kaltina Rikovą pirmutinį pilin įsiveržus, tad sau jį palieka. Prasideda Grovo su Rikovu dvikova, kuri nutrunka Pluto pakurstytam rusų kareiviui šovus Tado galvon, bet nepataikius. Nutilusi bajorų ir rusų kova vėl atgyja.

Mozūrai taikosi su lietuviais.

Vėl dabriniečiai su lietuviais[1]) susitaiko
ir, užmiršę vaidus iš praėjusio laiko,
lyg tikri broliai, su būriu rusų kovoja.
Dabriniečiai pamatę, kaip dalges vartoja
rankos lietuvių, kaip nuo jų griūva maskoliai,
kupini džiaugsmo šaukė: „Valio mūsų broliai!
Lietuva tegyvuoja, pirmyn—rusų smaugti“.
O lietuviai negali taip pat atsidžiaugti
Britvino žygiais, nes nors žaizdų buvo gavęs,

[1]) Dabrinės bajorai—Rykštelė, Krapyčius, Britvinas, Kanauka ir kiti—kilę iš Mozūrų krašto, tuo tarpu kai jų kaimynai Mickevičiai, Zanai, Čečetos ir kiti—vietos gyventojai, lietuviai.

nesiliovė jisai kardu savo švytavęs,
ir sušuko: „Mozūrai valio!—rusus vyti!“

Voiskis nulemia mūšį.

Ten, kur Rikovas buvo trikampį atrėmęs
ties tąja tvora sode, aukštokai nuo žemės
stypsojo sūrinė, gan senai jau statyta
iš sukryžiuotų balkių ir taip padalyta
perskyrimais, kur sūrių daug noko ir džiuvo,
o aplinkui žemai apstatyta ji buvo
ramunėlių pėdais, šalavijų ir kmynų,
vaistine Voiskienės iš lauko žolynų.
Ta sūrinė viršuj sieksnio gal pusketvirto
pločio turėjo, bet ne ant pamato tvirto,
o tik ant vieno stulpo stovėjo, lyg gūžta.
Pastebėję kaimynai, kad stulpas šis lūžta,
kad per tiek metų jau jis gerokai įpuvo,
ir pati sūrinė jau beveik visai griuvo,
rodydavo Teisėjui, kad taip pavojinga
ją laikyti, bet buvo ji šiam reikalinga,
griauti jos jis nemanė, o liepė taisyti,
du paramsčiu palaikymui jos pastatyti,
taigi šis griozdas, nors netvirtai, bet stovėjo
ir už tvoros į rusų trikampį žiūrėjo.

Kviečia Voiskis Protazą ir kiek pasitarti
ir paskui, pasiėmę abudu po kartį,
eina prie sūrinės; dar prie jų prisidėjo
akmistrinė[1]) ir vienas vaikiokas virėjo.
Į papuvusį stulpą dvi karti įrėmę,
iš galų, kiek įstengdami, spirti jį ėmė,
kaip iš kranto kad plukdomus stumia sienojus,
seklumoj šiems užkliuvus ir ten apsistojus.

Sutraškėjo ši sūrinė ir tuoj užgriuvo
ant maskolių, kurie jau aprimę kiek buvo,
daug jų užmušė, sužeidė ar bent apmaigė,
o kiti tolyn bėgo, tarytum apsvaigę.

Likusius kareivius bajorai išgaudo, tik devyni drįsta pasipriešinti ir šauna į smarkiausią puoliką Gervazą, kurį užstojęs Kirminas parverčia ir sužeistas

[1]) Vok. Hofmeister, lenk. ochmistrz — dvaro viršininkas, maršalka; nuo to lenk. ochmistrzyni — akmistrinė: namų ūkio vedėja, prižiūrėtoja, šeimininkė.

pats sugriūva. Gervazas įvaro juos klojiman, kur juos ir nubaigia. Rikovas pasiduoda tik pačiam Pakamorei, kuris viešai pareiškia jį drąsiai ir garbingai kovojus. Pasiduodamas Rikovas pasisako liksiąs jo ir kitų bajorų bičiulis: „Kas ką peša, tas tą myli"!.

Drąsusis Plutas.

Koliai surado Plutą, daug laiko išėjo.
Mat, dilgynėse šis pasislėpęs gulėjo
ir, pakilęs, suprato, kad visa jau žuvo.
Toks Lietuvoj paskutinis antpuolis buvo.[1])

JACKUS.

(Iš dešimtųjų knygų.)

Audra.

Išsklaidytieji debesys iš paties ryto
pamažu ir vėl glaudėsi prie vienas kito
ir, lyg paukščiai, į krūvą padangėmis traukė.
Apie pusdienius pusė dangaus apsiniaukė,
ir debesys tamsus, sparčiai varomas vėjo,
plėtėsi vis tolyn ir kas kartą tirštėjo,
leisdamasis tarytum artyn vis į žemę,
lyg burės laivo, vėjus visus susiėmę
ir jų jėgas surinkę, kas kartą stiprėjo
ir iš pietų į vakarus slinkdamas ėjo.

Staiga oras aptilo, lyg jausdamas baimę,
o su juoju ir visa aptilo savaime.
Šviesūs javai, kurie visą rytą bangavo
ir beveik žemės siekdavo varpomis savo,
jau apsistojo ir tik, krūvon susitraukę,
žvelgė į dangų ir iš ten atmainos laukė.
Gluosniai žali prie kelio, tapaliai šakoti,
prieš tai lingavę, lyg kad kviesti apraudoti
naujo kapo, dabar, negadindami tylos,
stovi nuliūdę, lyg kad Niobės[2]) stovylos.
Vien tiktai drebulės, nors nebuvo jau vėjo,
lapai žali iš įpročio vis dar krutėjo.

---

[1]) Pasak M., ir vėliau, pav., 1817 m., panašių antpuolių esą buvę Lietuvoje, kad ir ne taip garsių, bet irgi smarkių.

[2]) Graikų padavimu, Niobė užgavusi dievus, besigirdama savo 14 vaikų. Bausdami ją, dievai nužudę jos vaikus, o ją pavertę akmeniu.

Ir galvijai, kurie į namus grįžti tingi,
šiandien buvo kitoki, visai ypatingi:
telkėsi tik būrin, piemenų nebelaukė
ir į namus, ganyklas palikdami, traukė.
Jautis tik bado žemę, ramybės neranda,
baubia įnirtęs ir tuo lyg gąsdina bandą.
Karvės, akis išplėtusios, dangų matuoja
ir pražiodžiusios lūpas, nervingai alsuoja.
Meitėlis gi dar gaišta atlikęs ir ėda
paslapčiomis pagautą javų sausų pėdą.

Paukščiai visi sulindo į žolę, į stogus.
Tik gal varnoms atrodė šis laikas patogus,
nes paliai kūdras josios ramiai vaikštinėjo
ir juodus debesius akimis tyrinėjo.
Vien troškulys tik, matomai, įąsias kamavo,
nes liežuvius iškišusios iš gerklių savo,
tartum maudyklės, taip pageidaujamos laukė,
betgi galop į mišką ir josios patraukė.
Kregždė narsioji vis delto nepasiduoda,
nardosi aukštumoje po debesį juodą
ir, lyg kad kulka, staiga ant žemės nukrito.
. . . . . .

Vakaruose dar saulė rausvai kiek spindėjo,
bet debesys šešėliais tą šviesą slopino
ir tartum saulę vis prisivyti mėgino,
lyg norėdamas nors vakare ją užklupti.
Viesulai retkarčiais medelius ėmė supti,
ir lašai, atnešti smarkiai kylančio vėjo,
lyg grūdai skaidrūs, kristi į žemę pradėjo.

Staiga vėjai, plačiai skvernus savo išplėtę,
ėmė siausti piktai, visas pajėgas mėtė
į apylinkę plačią. Į kūdras įpuolę,
drumstė vandenį, purtė medžius, rovė žolę,
šieną iš pradalgių su savim tolyn nešė,
lyg iš galvų kad kuokštomis plaukus išpešę.
Kaukia ir ūždamas drasko vėjas kiekvienas
dirvą javams paruoštą, suartas velėnas
ir lapelius nuo medžių be gailesčio brauko.
Taip jiems kaukiant, toliau, vidury paties lauko
juodžemio stulpas iš dirvos pradeda kilti,
į akis žvaigždėms berdamas žvyrą ir smiltį,
ir, lyg kad piramidė, tolyn slinkti ėmė,
ūždamas ir, lyg arklu, išrausdamas žemę.

Prisirovę žolės ir šiaudų prisipešę,
prisilaužę šakų, vėjai visa tai nešė
su savim ir į vidurį girios nudūmė,
staugdami, lyg lokiai, tarp savęs susigrūmę.

O lašai dideliausi, tarytum per rėtį,
iš aukštybių į žemę pradėjo byrėti,
ir galop skaidrios srovės vandens kristi ėmė,
lyg kad stygomis jungdamos dangų ir žemę.
Žemė su dangumi jau visai tartum dingo
iš akių, pridengti nakties šydo audringo.
Kartais akyratis prasižioja, prašvinta,
ir apylinkę plačią, lietaus sudrėkintą,
žaibo angelas, lyg kokia saulė, aplanko,
bet tuoj vėl grįžta ir tik duris dangaus tranko.
Vėl audra kyla, vystosi, auga, stiprėja,
o su ja ir tamsa, jos tikra padėjėja,
tai vėl nutyla kiek ir bent kiek atsileidžia,
nors neilgam: žiūrėk, ir žaibai jau vėl žaidžia.
Matomai, kad gerokai jie buvo įtužę,
nes, jiems nurimus, medžiai ilgai vis dar ūžė.

Naktį eina pasitarimai Soplicų dvare. Visa tvarko sunkiai sužeistasis Kirminas. Pasišaukęs Rikovą, kartu su Pakamore ir Gervazu siūlo jam pinigų, kad tik šis neskųstų bajorų savo vyresnybei, bet šis kad ir beturtis, atsisako priimti pinigus, žada pranešti, jog išsigėrę kareiviai, Plutui įsakius, pirmieji puolę, pataria nesigailėti tardytojams kyšių, nerimsta betgi, kad Plutas neišplepėtų. Čia Gervazas nuramina, jog Plutas nieko nebekalbėsiąs.. Kirminas skiria Gervazui skaudžią atgailą už beginklio belaisvio nukovimą. Rikovas išvažiuoja.

Pakamorė susikviečia bajorus ir pataria labiausiai mūšyje pasižymėjusiems, kaip štai Tadui, Krapyčiui, Britvinui, Kanaukai, sprukti per Nemuną į Lenkus, gal neilgam, nes pavasarį galį būti atmainų ir Lietuva gal dar juos pasitiksianti kaip savo vaduotojus. Teisėjas nori, kad Tadas prieš kelionę susižadėtų su Zose, bet šis sakosi nesąs dar jos vertas ir žada tik to užsitarnavęs jai pasipiršti. Tuos jo žodžius iš savo kambario išgirdusi, Zosė pribėga prie Tado, įteikia jam šventą paveikslėlį ir atsisveikina. Tatai pamato įėjęs Grovas su Telimena. Matydamas, jog Tadas myli Zosę, ne Telimeną, Grovas su juo taikosi ir pasisako Telimenai taip pat važiuosiąs del tėvynės kovoti. Persiskirdama su juo, Telimena prisega jam, atplėšusi nuo drabužių, kaspinėlį ir prašo žiūrint į jį ją prisiminti.

Tadas atsisveikina su Teisėju ir Kirminu, kuris šaukia kunigo su Švenčiausiuoju ir, visus pašalinęs, prašo Teisėją ir Gervazą su juo pasilikti ir duris uždaryti.

Jackaus išpažintis.

Kiti tuoj išėjo,
o Gervazas prie sėdinčio pono Teisėjo
prisiartino, žvelgdamas į bernardiną
ir vis laukdamas, ką šis pranešti ketina.

Jackaus (Kirmino) mirtis. („Ponas Tadas“).

Kiriminas gi, įspyręs į jį akis savo,
paslaptingai tylėjo pradžioj ir alsavo.
Lyg kirurgas, kai jis operaciją daro,
glosto pradžioj ligonį, paskui gi įvaro
peilio smailį jo kūnan, taip ir bernardino
lipšnios akys Gervazą iš sykio ramino,
bet paskui, lyg kantrybės daugiau nebetekęs,
Kirminas šūktelėjo, į jį prašnekęs:
„Esu Jackus Soplica..."

Lyg trenktas perkūno,
Kliučnikas tik pabalo, gera pusė kūno
priekin išsilenkė, įsirėmęs rapiro,
ir, viena koja tūpčiodamas, kiek pasviro;
ūsus pašiausęs, lūpas plačiausiai pražiodė
ir, lyg grasydamas, baltus dantis parodė.
Čia rapiras išslydo jam, bet keliais savo,
bekrentant šiam, už rankenos jį dar pagavo
ir patsai, susijaudinęs, visas drebėjo,
net pro blauzdas išlindęs rapiras krutėjo.
Lyg kad medy pašautas luošis, kai šnairuoja
ir, daužydamas uodegą, priešui grūmoja,
susikuprinęs, taip ir Gervazas atrodė,
nes žinia šioji širdį, matyt, jam perskrodė.

„Tamsta—Kirminas tarė—jau aš nebijosiu
keršto žmonių, nes Dievui greit atskaitą duosiu,
taigi Tojo vardan, Kurs už mus nukentėjo
ir, ant kryžiaus numirdamas, pasigailėjo
savo kankintojų, šiems pradėjus prašyti,
ir tave aš maldauju manęs išklausyti,
nes esu pasiryžęs tau prisipažinti
ir tuo sąžinę savo nors kiek nuraminti.
Taigi klausykis, o jau po to, kaip norėsi,
visados su manim pasielgti galėsi".
Čia, lyg poteriams, savo rankas jis sudėjo,
o Gervazas, nustebęs, į jį tik žiūrėjo.
. . . . . .

„Pats žinai, Gervazėli, kaip visa įvyko,
kaip lankydavau ašen namus Stalininko,
kaip mane jisai mėgdavo, ir kaip ne kartą
mano sveikatą primenant, būdavo gerta,
kaip vien mane skaitydavo jis draugu savo

ir iš džiaugsmo, manęs susilaukęs, bučiavo.
Jis bičiulis? Tad puikiai suprasti galėjo,
kas mano sieloj darėsi!
. . . . . .

„Kad gi nors sykį aiškiai būtų jis atmetęs
mano jausmus, kad taip bent būtų pasistatęs,
jog toliau nebgalėčiau pas jįjį buvoti,
gal susipykus tekę būtų išvažiuoti
ir juos užmiršti! Bet ką gi jis sugalvojo:
elgėsi taip, tarytum visai nežinojo,
jog manau ašen pirštisi dukteriai jojo.
Aš, mat, jam reikalingas buvau, nes turėjau
daug pažinčių ir daug kuo padėti galėjau,
taigi jis, apsimesdamas, lyg kad nežino,
ko važinėju, kviesdavo ir vis vaišino
kuo širdingiausiai, kaipo brangiausiąjį svetį.
Kiek tai kartų, kai tekdavo mudviem sėdėti
užu stalo vieniem, aš buvau jau mėginęs
prieš jį išlieti visa iš savo krūtinės,
bet jis tuoj kitą pradeda kalbą...
. . . . . .

„Kiek tai kartų norėjau jam atidaryti
savo širdį ir netgi maldauti, prašyti,
bet del jo šalto kraujo ir pasielgimo
gaila man būdavo mano pasišventimo.
Pats susigėdinęs ir kiek atsipeikėjęs,
vėl nurimdavau, kalbą kitokią pradėjęs.
Vis, mat, bijodavau savo vardui pakenkti,
nes Soplicos nepratę yra nusilenkti
net prieš didžponį, kurs nepatenkins jų norų,
nes kas būtų tuomet, jei kuris nors bajorų
sužinotų, kad aš Jackus...

„Iš Areškos Soplica, girdi, nosį gavo!
Neišleidžia už Jackaus, girdi, dukters savo!

„Pagaliau iš tų pinklių sau išsivaduoti
sumaniau iš bajorų pulkelį formuoti,
visam amžiui išbėgti iš savo tėvynės
ir Maskvon ar Totorijon išsidanginęs,
karą pradėti. Pas Stalininką keliauju
atsisveikinti ir pats sau vienas protauju,
kad, matydamas draugą geriausiąjį savo,
su kuriuo šitiek laiko jis gėrė, bendravo,

kurs daug kartų seimeliuose jam patarnavo,
o dabar atsisveikina, pilnas jautrumo
gal senelis parodys nors kiek žmoniškumo,
kaip tas sliekas ragus!

. . . . . .

„Vargšė! jinai akyvaizdoje viso šito
staiga pabalo, vos vos be žado nekrito
ir, nepratarusi, gailiai verkti pradėjo.
Pažinau aš tada, kaip mane ji mylėjo.

„Pirmą sykį tuomet apsiverkti man teko,
liūdint, ar džiaugiantis, nežinau dabar nieko.
Jau norėjau aš pulti jos tėvui po kojų
ir sušukti: tėveli, tau kojas bučiuoju
ir prašau—neatmesk manęs ar liepk nudėti.
Jis gi šaltas, kaip stabas, pradėjo kalbėti,
kad jam rūpi labai ir širdy dabar guli
jojo dukters vestuvės. Gervaze, bičiuli,
pamanyk, tuo metu man apreiškia tas ponas:
„Buvo čionai piršliuose, girdi, kastelionas,[1])
tad manau savo draugo paklaust reikalinga,
ką manai? Graži mano duktė ir turtinga,
bet kastelionas Vitebsko... lanko Senatą.
O juk tokių piršlių, pamanyk, brolau, reta".
Nebepamenu, ar aš ką nors prakalbėjau,
šokau ant arklio, rodosi, ir išdūmdėjau".

„Rimtų paduodi priežasčių, mano broleli,
tarė Gervazas,—bet, pats žinai, jos negali
tavo kaltės nuplauti. Esu jau girdėjęs,
kad, net karaliaus dukterį įsimylėjęs,
jaunikaitis dažnai vagčia bando ją gauti,
jei atvirai nevyksta, bet šitaip nukauti,
kaip padarei, su rusais slaptai susitaręs!..."

„Nebuvau sutarties aš su rusais padaręs, —
Kirminas tarė—tiesa, pilin įsibrauti,
Ievą išvogti, dvarą net visą sugriauti
aš galėjau, bajorus talkon pasikvietęs.
Bet ne tokia ji buvo, kaip mūsų kaimietės
sveikos ir tvirtos. Jai būtų buvę kart bėgti

---

[1]) Lot. castellum—pilelė, castellanus (lenk. kasztelan)—pilies viršininkas, vėliau tik garbės vardas.

virš jėgų. Ginklais neišdrįsau to siekti,
nes ji tėvų išlepinta buvo mergelė,
nedrąsi ir silpna.

„Keršyti atvirai savininkui to dvaro
buvo gėda: sakytų, iš keršto tai daro,
gavęs nosį. . . . . .

„Jau maniau, kad aš išeitį būsiu atradęs,
ir džiaugiausi, paskui buvau kitą tuoj vedęs
tokią jau, kuri jokių turtų neturėjo.
Bet anei kiek gyvenimas nepalengvėjo.
Nemylėjau aš jos. Vargšė motina Tado,[1])
įtikėjusi man, pas mane nesurado
jokios užuojautos. Aš žmonos nemylėjau.
Užsimiršti norėdamas, pasižadėjau
ūkininkauti ar kuo kitu užsiimti,
bet nevyko, nes kerštas neleido nurimti,
ir vis slėgė mane ši didžioji nelaimė.
Taip vis gilyn į nuodėmes bridau savaime
ir ėmiau gerti.

„Su savo žmona aš gyvenau trumpą laiką,
greit ji mirė, palikusi man šitą vaiką.
. . . . . .

„Tuo laiku Ievos sužadėtuvės įvyko.
Mat, po apylinkę tuojau kalbos paplito,
kad, priimdama žiedą iš rankų vaivados,
Ieva apalpusi ir nustojusi žado,
kad ir dabar verkšlenanti naktį ir rytą
ir kad slaptai ji, matomai, mylinti kitą.
Bet talininkas linksmas, kad žodis jau duotas,
su draugais savo ūžė pily, kėlė puotas
be manęs, nes buvau aš jam nereikalingas.
Taigi aš, lyg paniekintas ir nelaimingas,
į girtybę įbridęs, pajuoktas kentėjau.
. . . . . .

„Taigi aplink jo pilį dažnai jodinėjau
ir kiek velnių širdy ir galvoj aš turėjau?
Stalininkui negaila, girdi, savo vaiko!
Ties pilies vartais velniais mane kiek sulaiko,

---

[1]) Dieną prieš tai pasisakęs Teisėjui esąs jo brolis (įgudviejų verksmą Tadas buvo pastebėjęs, bet nesuprato priežasties), Kirminas atsisveikino su Tadu, nesisakydamas jo tėvu, nors Teisėjas ragino jį prisipažinti.

tardamas: štai puotauja didikas, apjakęs,
griežia vien muzika, visur dega tik žvakės,
ir ši pilis negriūva šiam seniui ant plikės!
Velnias pagalbos teikti jau buvo sutikęs.
Man taip bemąstant, jis ir maskolius atvaro.
Pats žinai, kaip jie pyškino sienas to dvaro.
. . . . . .

„Gynėtėsi jūs puikiai, ir vienas po kito
prie pat manęs maskolių bent keletas krito;
na, ir gyvuliai šaudė blogai. Nepatiko.
Jaugi, maniau, bus viršus ir čia Stalininko?
Jaugi atrems jisai net ir šitą puolimą?
Nebe juokais mane, matau, apmaudas ima.
Atmenu, kaip tik buvo ankstybas dar rytas,
ir pro duris išeina jisai, ne kas kitas.
Mirga prieš saulę jojo saga deimantinė.
Ūsus paraitęs, savo akis kiek patrynė
ir, pasipūtęs, bent man tada taip atrodė,
tartum erzindamas, į mane pirštu rodė.
Nebeištvėręs, šautuvą ruso pagaunu,
pridedu ir, netaikindamas beveik, šaunu!
Pats žinai...! . . . . . .

„Kai tu taikei, Gervaze, aš net nekrutėjau,
laukdamas tavo šūvio, vietoje stovėjau,
lyg prikaltas prie žemės. Kodel nenukovei
ir taip nevykusiai į mane tada šovei,
kad nepataikei? Būtumei gera padaręs.“
. . . . . .

Gervazas kad ir pripažįsta Kirminą išgelbėjus Grovą ir jį patį nuo mirties, bet neprisiima Kirmino ištiestos jam rankos. Kirminas prašo kuo greičiausiai pakviesti jam kunigą ir tęsia savo išpažintį:

„Išdaviko vardas mane ėmė kankinti,
nes mačiau, kad jau mano draugai artimieji
pradeda šalintisi; kaimynai gerieji
susitikti nenori, apeina, jei gali;
net, sutikęs sodietį ar kaimo žydelį,
jausdavau, kad nors kelia jie savo kepurę,
bet ir pašiepia kart. Tai širdin tiesiog dūrė,
dieną ir naktį aš kankinausi, kentėjau
ir ramybės atrasti sau nebegalėjau,
o nebuvau juk aš pardavikas.
. . . . . .

„Bėgau iš savo krašto...
Daug kur buvau, daug kentėjau. . . . . .

„Išvežta kart su vyru duktė Stalininko
mirė greit Sibire, ir krašte čia paliko
dar visai kūdikį šitą dukterį Zosę.
Įsakiau ją auginti.

„Jausdamas, kad puikybė mane tegadina,
įsirašyti ryžausi į vienuolyną;
aš, kuris taip papratęs puikybę branginti,
nutariau Kirminu save pasivadinti,
nes, kaip kirminas dulkėse...

„Ir galop mano sąžinė pareikalavo
atsipirkti tėvynei už nuodėmes savo
ir už ją kraują lieti.

„Nutylėsiu jau, kur savo kraują aš liejau,
tik sakau, kad garbės sau visai nenorėjau,
ir dabar maloniau kartais būna priminti
ne tuos žygius, kuriuos gal reikėtų garsinti,
bet kančias tylias, tas, kurių niekas...
. . . . . .

„Tekò metus man dirbti tvirtovėje Prūsų,
tris sykius sužeidė man pečius lazdos rusų
ir net jau Sibiran vos tik neišdangino.
Špilberge prie ratelių mane prirakino
austrai, bet Ponas Dievas mane išvadavo,
leisdamas tarp savųjų numirt, krašte savo
su Sakramentais...

„Kas bežino, gal šiandien esu nusidėjęs,
gal per anksti buvau sukilimą pradėjęs,
mat, visuomet aš troškau, kad apsiginkluotų
pirmieji Soplicos, Vyties ženklą iškeltų.
. . . . . .

„Keršto troškai? tad imk! Nes per asmenį tavo
Ponas Dievas ilgai ant manęs taip rūstavo,
tu suokalbį supynei, tiek metų auklėtą
tikslą, kuriam visą amžių mano dirbėta,
jausmą, kurį, kaip vaiką, buvau užauginęs,
mano auką gerovei tėvynės

tu dabar užmušei, bet aš tau dovanoju![1])
Tu!...“

„Te tik atleis tau Dievas, dar sykį kartoju —
tarė Kliučnikas, — aš gi ne atskalūnas,
bet katalikas tikras ir ne palaidūnas.
Aš numanau, kad mirštantį žmogų graudinti
didi nuodėmė. Šiandien turiu pripažinti,
kad kai peršautas ponas gulėjo ant žemės,
o aš prie jo klūpojau, giliai persiėmęs,
ir dariau priesaiką kerštu tau atmokėti,
jis kiek galvą pakratė, pradėjo kugždėti
ir, man vartus parodydamas, peržegnojo.
Buvo tai ženklas, kad jau jis tau dovanojo.
Tą supratau ir aš, bet, iš pykčio apjakęs,
niekam dar iki šiol nebuvau to pasakęs“.

Jackus miršta priėmęs Švenčiausiąjį ir prieš mirtį dar gavęs žinią, jog Napoleonas skelbiąs karą carui: Lietuva būsianti laisva.

Jau naktis baigėsi, dangaus veidas prašvito,
ir spinduliai pirmieji aušrelės įkrito
pro lango stiklą, lyg kad siūlagaliai ploni;
spalvomis savo puošdami silpną ligonį,
jam ant galvos lyg aukso karuną uždėjo
taip, kad jis visas, tartum, šventasis spindėjo.

DVYLIKTIEJI METAI.

(Iš vienuoliktųjų knygų.)

Karo pavasaris.

Dvylikti metai! Kam pergyventi jus teko!
Metai derlingi, kaip kartais žmonės pasako,
metai, kurie karingais veiksmais pagarsėjo,
apie kuriuos kaimiečiai dainas net sudėjo,
metai, dangaus stebuklų iš anksto įspėti,
dėliai kurių visaip žmonės bandė kalbėti.
Jau pavasario saulei ankstybai sušvitus,
į lietuvius, kietai ir ilgokai migdytus,
šitie stebuklai įspūdį gilų padarė.

[1]) Gervazas sukurstė Grovą ir bajorus pulti Soplicas, kuo iššaukė rusų įsikišimą ir bajorų išbėgimą iš savo šalies.

Kai galvijus laukan pirmą sykį jie varė,
matė, kad net ir jų buvo ūpas nupuolęs,
nes mažai juos viliojo pavasario žolės:
atsigulę ant pievos, tik galva lingavo,
baubė ar žiemos gromulą tebegromavo.

Nelinksmai ir artojai į lauką skubėjo
ir mažai džiaugėsi, kad žiema jau praėjo:
nebedainavo ir nebemėgo juokauti.
Lyg nemanydami šiemet sėti ir piauti,
dirbo be noro, tartum sutingę, apsnūdę,
ir kas kartą į vakarus žvelgė nuliūdę,
lyg sau stebuklų laukti iš ten pasiryžę.
Nebedžiugino jųjų ir paukščiai sugrįžę,
nes jau gandras atskrido į drebulę seną
ir, pavasarį sveikindamas, jau klekena.
O paskum jojo kregždžių pulkai pasirodė,
į būrius telkdamosios sparnais orą skrodė
ir rinko purvą, gūžtas lipdydamos savo.
Raistas pavakariop linksmai švilpė, dūdavo.
Pulkas žąsų laukinių iš raisto iškilo
ir, pasilsėjusios, vėl nuskrido už šilo,
o aukštai, ratą sukdamos, gervės sugrojo.
Tai ne vienas, matydamas, mąstė, galvojo,
kas plunksnuočių šeimynoj šio ūpo sudarė,
kokia audra anksti taip juos šičia atvarė?

Štai ir vėl naujas pulkas. Tarytumei kielės
ar špokai, sumirgėjo spurgai, vėliavėlės
ir, susimetę ant aukštų kalvų, sušvito.
Kas tai? Raiteliai? Klausia kaimiečiai kits kito.
Pulkas už pulko, kaip navatniai aptaisyti,
kokie ginklai! Tokių dar neteko matyti.
O kepurių margų, durtuvų tikras spiečius
lenda iš girios, jau net baugina kaimiečius.
Tai pėstininkai, lyg tartum į mūsų žemę
kart su plunksnočiais žmonės dangintisi ėmė,
lyg kad juos veja kažkokia išorės jėga.
Dunda patrankos, žmonės, arkliai keliais bėga,
naktį pašvaistės švyti, šalis sudrebėjo
ir tolumoj perkūnija trenkti pradėjo.

Karas jau! Karas! Taip Lietuvoje sušneko.
Žmonės, kurių tėvams ir seneliams neteko

iškeliauti toliau už ribų girios savo
ir kurie jokio riksmo girdėti negavo,
be žvėrių bliovimo ir švilpsenos vėjo,
visą o amžių santykių gal teturėjo
tik su kaimynais savo, ką mato šiandieną:
švyti pašvaistės, giriose dunda, graudena.
Kažkoksai šovinys, pačion girion patekęs,
drasko pušis, tik griūva žemyn šimtašakės.
Stumbras pasenęs, samanose begulėjęs,
niekuomet dar stebuklų tokių neregėjęs,
plaukus pašiaušęs, iš savo guolio pakyla
ir, pakratydamas barzdą savąją žilą,
žvelgia nustebęs, nebesuprasdamas nieko.
Mat, granata klajūnė į girią pateko,
sukasi, švilpia ir trenksmu dideliu trūko.
Stumbras išgąsdintas gelmėn girios paspruko.

Kur tas mūšis? Jaunuolių būriai įdomauja,
ginklą pagriebę; moterys Dievą maldauja.
Junta visi, kad teks čia saviesiems laimėti;
Dievas Napoleonui juk teiksis padėti.

Mielas pavasari, koks buvai tu audringas,
koks nepaprastas ir negirdėtai derlingas!
Mielas pavasari! kaip skaisčiai tu žydėjai
augmenimis, kareliais narsiais kaip spindėjai,
pranašaudamas mums kiek šviesesnį rytojų.
Dar ir šiandien tave vis aš tebesapnuoju.
Nors, varguose užgimęs, ir daug iškentėjau,
betgi vieną pavasarį tokį turėjau.

Soplicų dvare sustojo prancūzų kariuomenės lietuvių ir lenkų pulkai, Dambrauskio, Giedraičio ir kitų generolų vedami. Voiskis virtuvėje ruošia jiems valgius iš senų, dar XVII-jo amžiaus, virimo pamokymų.

Šventadienio rytas.

Jau Panelės Šventosios taip laukiamas rytas
brėško skaidriai. Tarytumei lyg nuvalytas
tyčia tai dienai melsvas dangus, skaidrus, grynas,
žemę apžiojęs laikė, lyg koks vandenynas,
ir ant jo dugno mirga dar kelios žvaigždelės.
O debesėlis baltas, sparnus lyg pakėlęs,
atlekia vienas pats iš kažkur atkeliavęs,

Napoleono kariuomenės žygis per Lietuvą („Ponas Tadas").

tartum angelas sargas, kiek susivėlavęs,
sulaikytas per naktį žmonių maldingųjų,
skubinasi sugrįžti atgal prie savųjų.

Jau užgeso ir žvaigždės, pačiam šelmenyje
jau pabalo dangus, tiktai lyg prisišliję
laikosi dar šešėliai jo dešinio šono.
O iš kairiojo, kiek švieselesnio, raudono,
tartum akies blakstiena plati prasižioja,
apvalkalas baltiminis lyg kad ropoja,
laumės juostos dažais jau vyzdys spinduliuoja,
jau spindulių pluoštelis iš jojo sušvito,
tūkstančiais spindulių prasiskleidęs paplito
ir dangumi į debesį baltą įkibo,
o po to visas pluoštas iš jojo sužibo;
mat, rytuose saulutės akis jau tekėjo

dar mieguista, blakstienomis vis dar virpėjo.
Net septynetą spalvų saulutė paleido:
tai lyg rubinas koks rausta skruostai jos veido,
tai lyg gelsva palieka, galop pragiedrėjo
ir, lyg ugninis deimantas didis, spindėjo,
lyg koks mėnulis. Taip šį atmintiną rytą
saulė prikėlė gamtą, per naktį migdytą.

Lietuvos žmonės šiandien anksti, nuo pat ryto,
susirinko bažnyčioj, šventorių apspito.
. . . . . .

Mišios šventos bažnyčioje jau prasidėjo.
Žmonės joje sutilpti visi negalėjo,
taigi kitiems šventoriuje teko klupėti.
Miela buvo į minią sodiečių žiūrėti:
galvos lietuvių, balsganos ir vienplaukinės,
švietė, lyg rugių nokstančių varpos auksinės.
Kur ne kur marguliuoja galvelės merginų,
apkaišytos vainikais ankstybų žolynų,
lyg kad rugiagėlių žiedai ar ramunėlių.
Meldžiasi maldininkai, suklupę ant kelių,
lenkdamiesi, skambučiui viduj suskambėjus,
lyg javų varpos, vėjui netyčia užėjus.

Nusipynė vainikų kaimietės mergelės,
neša juos ant altoriaus šventosios Panelės
ir apkaišė paveikslą, duris, langus, sieną,
dargi net varpinė apkaišyta šiandieną.
Kartais rytų vėjelis, vainiką palietęs,
meta jį ant galvos maldingosios kaimietės,
lyg iš smilkylo, kvapą malonų išplėtęs.

Po mišių ir pamokslo šventoriun išėjo Pakamorė ir paaiškino susirinkusiems, jog Jackus Soplica daug yra patarnavęs Napoleono kariuomenei, tuo nuplovęs savo prasižengimą ir gavęs už savo nuopelnus garbės kryželį, kurį kalbėtojas prikabino prie Kirmino kapo. Sugiedojus „Angelą Dievo“, Teisėjas kvietė visus jį šiandien aplankyti.

Gervazas ir Protazas.

Du žilu seniu ant slenksčio rūmų Teisėjo,
du midaus pusgorčiu pasistatę, sėdėjo
ir žvelgė sodan, kur tarp margųjų aguonų,

lyg su saulėgrėžiu, nematytu ulonu,
jaunučiuku, aprengtu gražiai, augalotu,
pasipuošusiu spindinčiu šalmu plunksnuotu,
mergina, lyg kad rūta žalioji, stovėjo
ir, meiliai šnekučiuodama, į jį žiūrėjo.
. . . . . .

Seniai gi midų geria, pypkes tiktai rūko,
bylas svarstydami, o jau šių jiem netrūko.

„Taip tai, taip!—tarė Kliučnikas,—Protazėli".
„Taip tai, taip!—antras tarė pirmam,—Gervazėli".
„Taip tai, taip!"—čia išmovė po vieną kruzelį.
Protazas ir vėl tęsė: „Žinai ką, broleli,
mūsų ši byla greit pasibaigti juk gali,
tai iš apystovų dabartinių juk žymu.
. . . . . .

„Pati mūsų mergaitė ką išpranašavo
apie save, tik pernai mačiau akim savo!
Vieną šventadienį šaly prieangio šito,
midų mums begeriant, iš pastogės iškrito
du patinėliu žvirbliu ir peštis pradėjo.
Vienas jųjų kiek pilką pagurklį turėjo,
antro gi buvo juodas, ir ristisi ėmė,
lyg kad kulka sukibę, vien dulka tik žemė.
Žiūri į tai tarnai ir abiem vardus duoda:
žvirbliui pilkam Soplicos, o antrąjį juodą
pavadino Areška. Kai pilkas iškyla,
šaukė: „Valio Soplica, laimėjai jau bylą!"
O kai juodasis pradeda pilką plunksnuoti,
rėkė: „Gėda, Areškai tau teks pasiduoti!"
Ir, taip juokaudami, į tą kovą žiūrėjo.
Zosė, tatai pamačiusi, pasigailėjo,
šoko prie jų ir pridengė rankomis savo.
Dar ir jos rankoj žvirbliai tebesiplunksnavo,
mat, nebejautė šelmiai, iš pykčio apakę.
Bobos, Zosę matydamos, tylomis sakė:
„Matomai, kad jau šitai merginai bus skirta
vėl sugrąžinti santaiką patvarią, tvirtą
tom dviem šeimynom . . . . . .

. . . . . Čia po taurelę
vėl išmovė, pratarę: „Taip, mano Gervaze".
„Taip tai, taip! matai, mano mielasis Protaze".

Tuo tarpu ulonas Tadas kalbasi su Zose, aiškindamasis, kodel jis pernai jai nesipiršęs; mat, bijojęs, kad ji tik vyresniųjų klausydama už jo tekėti nepasižadėtų. Dabar jis jaučiąsis jos vertesnis, ji esanti laisvesnė ir todel galintii į jo klausimą rimtai atsakyti: ar ji jį mylinti? Zosė sakosi jo visą laiką ilgėjusis „Jei jau myliu, tai tamstą tiktai, ne ką kitą". Juodu eina į kambarius, kur ima rinktis svečiai.

Čia gaunama žinios, jog zuikis į daržą įšokęs. Voiskio tvarkomi, Asesorius ir Rejentas paleidžia jį vytis Sakalą ir Striukį, kurie vienu metu jį pagauna. Voiskis skelbia bylą del šunų pabaigtą, nes juodu abudu laimėję. Už gražų bylos išsprendimą Asesorius ir Rejentas jį apdovanoja. Kažkas sakė, jog Voiskis namie augintą Zuikį paleidęs, idant šunes lengvai jį griebtų.

Salėje renkasi svečiai, sutinkami Teisėjo, Zosės ir Tado. Kariškiai gėrisi Zose gražiai kaimietiškai pasirėdžiusia. Grovas, dabar ulonas, piešia jos atvaizdėlį. Įeina Asesorius su savo sužadėtine Voiskaite. Laukiama dar Telimena su savo sužadėtiniu Rejentu.

DŽIAUGSMO DIENA.[1])

(Iš dvyliktųjų knygų).

Triukšmingai įeina Voiskis, kepurėtas, galvą užrietęs, ir lazda nurodo, kur kas gauna sėsti. Teisėjas išeina kieman pavaišinti kaimiečių. Jam ten padeda Tadas ir Zosė, sekant papročiu, kuriuo pirmą dieną naujakuriai patarnauja savo tarnams.

Servizų servizas.[2])

Susisėdę, svečiai valgių atnešant laukė
ir nuo servizo[3]) savo akių nenutraukė,
nes savo išvaizda jis visus sužavėjo.
Radvila kunigaikštis, taip seniai kalbėjo,
kai į Veneciją anais metais[4]) keliavo,
jį įgijęs, papuošęs sulig skonio savo.
O, praėjus kiek metų, laikais Švedų karo
kaž kodel liko jis nuosavybė šio dvaro
ir ant stalo dabar rado tinkamą vietą,
šiek tiek primindamas pastatytą karietą.

---

[1]) M. pavadino čia: Kochajmy się (Šak.: Mylėkimės) — įgėrę bajorai, būčiuodamiesi, taip šaukia.

[2]) M.: arcyserwiz (=arcydzieło servizu). Pranc. service (lot. servio)—parinktieji brangūs indai, čia ypatingas senobinis indas dideliam tortui padėti, taip pat ir pats meniškai paruoštasis tortas.

[3]) M.: „XVI ir XVII a. pradžioje menininkai paįvairindavo puotas, suteikdami joms ko simbolinio bei teatralinio. Popiežiui Leonui X-jam iškeltoje puotoje Romoje buvo duotas servizas, kuris iš eilės atvaizdavo keturias metų atmainas. Tą pat, matomai, sumanė ir Radvila. Papročiai stalus ruošti (Vakarų) Eiropoje pasikeitė XVIII-ajam a. įpusėjus; (Lietuvoje ir) Lenkijoje ilgiau gyvavo".

[4]) XVI a.

Saldžios putos pro viršų servizo net bėgo,
lyg maži gabalėliai balčiausiojo sniego;
teikė servizas tikrą žiemos paveikslėlį.
Vidury matai tamsų iš uogų šilelį,
o aplinkui kiemai ir namai išblaškyti,
putomis, lyg kad šerkšnu, storai aptaškyti.
Pakraščiais indo sienų matai prilipdytas
porceliano[1]) stovylas, dailiai aprėdytas
senoviškais rūbais. Tartum regi tikrą sceną,
kur jos vaidina bajorų nuotykį seną,
tartum randi čia gyvą kiekvieną stovylą,
tik stebiesi, kodel jos dabar neprabyla.

Ką jos reiškia, kiekvienas susijdomavo.
Čia Ponas Voiskis lazdą vėl pakelia savo
ir taip sako (jau buvo paduota degtinė):
„Gerbiamieji, arčiau šias stovylas pažinę,
aš manau, padarysite išvadą vieną,
tai bajorų seimelio parodyta scena,
kur tiek būdavo ginčiotasi ir kalbėta.
. . . . . .

„Matote dešinėje bajorų būrelį?
Tai į vaišes suėjo visi prieš seimelį,
mat, ir paruoštas stalas, bet jie dar nesėda,
tik būreliais sustoję, derybas vis veda
ir vis dar tariasi. Ir kiekvieną būrelį
atsistojęs žmogus, kaip tik moka ir gali,
stengiasi prikalbėti, karštai agituoja,
matyti, kad ir rankomis net mostaguoja,
ragindamas balsuoti už jo kandidatą,
bet veidai rodo, kad jis patraukia tik retą.

„Tiesa, antras būrelis lyg jau jau svyruoja,
tas sau, rankas už diržo užkišęs, galvoja,
kitas ūsus sau raito, gali net pažinti,
kad atidus jis seka kalbėtojo mintį,
ir linksmai šis kalbėtojas į juosius žiūri,
tikras, kad jų balsus jau kišenėje turi.

„Bet į trečią būrelį kitaip žodžiai veikia:
čia jau klausytojus tiesiog gaudyti reikia.
Matote, kaip kalbėtojui šitam nevyksta;

[1]) Iš portug. porcella—jūrų sliekadėžė. Porcelianas—gražus molis (kaolinas), iš kurio daromi gražūs, bet trupūs indeliai.

štai šis klausytojas visas verda ir pyksta
ir kalbėtojui lūpas užčiaupti mėgina,
priešo pagiros ūpą, matyt, jam gadina.
Šit antrasis, tarytumei, lyg kokį jautį,
nori kalbėtoją už ragų lyg pagauti,
o kiti lyg kardais mano jau susikauti.

„Tarp tų būrelių stovi štai vienas bajoras.
Matyti, bešališkas žmogus, visai doras,
kaip balsuoti, nežino, vis mąsto, svyruoja,
susirūpinęs, su savimi pats kovoja
ir, išeities nerasdamas, nori jau burti,
užsimerkia ir pirštais jau pradeda durti:
jei sudurs, reiškia baltą teks kamuolį mesti,
jei nepataikins, visa kitaip reiks išspręsti.

„Va kairėj pusėj, domėkitės, vienuolyne
prisirinko bajorų tikriausia kibždynė:
seniai sėdi, jaunoliai stovėdami žiūri
į maršalką, kuris dėžę rankoje turi
ir iš jos kamuolėlius skaitydamas traukia,
o bajorai čia pat nekantraudami laukia.
Štai jau suskaitė, ir vaznys jau kelia ranką,
skelbdamas, koks bajoras į seimą patenka.

„Štai daviniai rinkimų vienam nepatiko,
matote, kaip rimtai šis bajoras supyko,
matote, kaip iškėtęs akis jisai žiūri,
tartum nori praryti tuojau visą būrį.
Lengva suprasti, kad jisai „Veto!“ sušuko,
kad jau galas, tvarka ir rinkimai nutrūko,
visa suiro. Ar begali abejoti,
kad kardais kitas kitą pradės tuoj kapoti.

„Bet ten karidoriu eina kunigas senas,
arnotu apsirengęs. Žiūrėkit, jis vienas,
visą būrį sukilusių tuoj nuramina.
Komžoje vaikas skambindamas kelią skina,
ir bajorai, išvydę Sanctissimum, klaupia,
meta kardus, žegnojasi, lūpas užčiaupia,
ir nurimsta tuojau net smarkiausi karštuoliai.
. . . . . .Matote naują maršalką,
vos dar tik išrinktą? Štai ant rankų jį velka
vienminčiai jo bajorai, ir ploja ir šaukia,
ir iš visur jisai pagirų susilaukia.

Gervazas ir Protazas kalbasi apie senuosius laikus („Ponas Tadas“).

Bet štai antras toliau stovi vienas, lyg kotas,[1])
tai jau vargšas bajoras, nes jis užbalsuotas.
Jo žmona namie laukia, bet tiesą išgirsta,
ant kambarinės rankų apalpusi virsta:
mat, didenybe manė jau ji apsišaukti,
o dabar dar bent trejetą metų teks laukti".

Voiskiui lazda ženklą davus, tarnai nešioja valgius, pagamintus senovės būdu. Išalkę svečiai valgo ir geria, nesidomėdami nepaprastais šių valgių vardais — visokiais arkasais, blėmasais, pižmais...

Čia pats servizas pakeitė išvaizdą savo
ir, nusivalęs sniego, jau visas žaliavo,
nes saldžios baltos putos sutirpo, sušilo,
pats turinys servizo į viršų iškilo,
ir svečiai metų laiką kitokį išvydo.
Tartum pavasaris, senai lauktas, pražydo,
tartum javai, sužėlę ant dirvų, linguoja,
lyg ant mielių išaugę tarytum siūbuoja,
akį vilioja varpos rugių šoproninių;[2])
iš šokolado[3]) grikiai gražiai padaryti,
net pilnus sodus vaisių galėjai matyti.

Šiuoju grožiu svečiai trumpai tesigėrėjo,
nors jį pailginti prašė Voiskio globėjo,
bet tas servizas, lyg besisukanti žemė,
laiko rudens sulaukusi, keistisi ėmė.
Kambaryje sušildyti tirpsta iš lėto
žolės, javai, ir medžiai lapus savo mėto,
žymiai pageltusius, tartum draskomi vėjo.
Pagaliau ten, kur puikūs medeliai stovėjo,
pasiliko tiktai po trumpos valandėlės
vien tik nunuogintos cinamono[4]) lazdelės;
ir tie spygliai, kurie pušeles tas dabino,
virto galop grūdeliais mums žinomo kmyno.

Senąsias knygas, kurių nurodymu Voiskis paruošė šį servizą, jis dovanoja generolui Dambrauskiui.

---

[1]) M. tekste neprilyginama kotui.
[2]) Arabų azzaferan, ispanų ir port. azafran, pranc. ir vok. safran, lenk. szafran—Rytų augalas.
[3]) Meksik. čokollat, italų cioccolata, lenk. czekolada, rusų šokolad.
[4]) Iš malajiečių per ebrėjų ir graikų kinnamon lot. cinnamum (cynamonium).

Atvyksta Mackus Rykštelė pamatyti saviškių karių, kalbasi su generolu Dambrauskiu, kuris teiraujasi del Peiliuko Britvino ir kitų dabriniečių—„pastarųjų senobinės Lietuvos pavyzdžių“. Gauna išgirsti, jog daugelis jųjų yra jo pulkuose, pavyzdžiui, Krapyčius, kurį mozūrai vadina Lietuvos meška. Gervazas nebėgęs kartu su kitais, bet slėpęsis nuo rusų po miškus, laukdamas savųjų. Jis pats čia pasirodo, ir jo Peiliukas eina iš rankų į rankas. Niekas jo vartoti nestengia, tik generolas Knezevičius, aukštas ir stiprus vyras, kuris, iškėlęs Gervazo kardą, visaip jį suka, rodydamas įvairių kardinių gudrybių. Gėrėdamasis juo seka Gervazas, kuris džiaugiasi bent vieną sau paveldėtoją susilaukęs ir dovanoja savo mylimąjį ginklą generolui; šis perilgą kardą deda vežiman.

Įeina nauja pora: Rejentas, sužadėtinės įsakymu pasirėdęs fraku,[1]) ir sužadėtinė Telimena, kaip visados, pietums del parėdų pavėlavusi. Pamatęs taip pasirėdžiusį Rejentą, Rykštelė viešai jam „kvailą“ atleidžia ir, niekam sudiev nepasakęs, išbėga iš dvaro. Grovas taip pat pamato Telimeną ir, pabalęs, viešai jai prikiša ją pamiršus jam duotąjį pasižadėjimą ir sumindžius jo taip gerbtą kaspiną. Telimena sakosi atsisakysianti Rejento, jei Grovas ją vesiąs, bet šis dar smarkiau jai prikaišioja ir nuo jos traukiasi.

Kieme kaimiečiai, sočiai midum pavaišinti, taisosi šokti. Nuošalyje Tadas tariasi su Zose ir, gavęs jos sutikimą, per kleboną skelbdina laisvę Šoplicavos baudžiauninkams. Žmonės džiaugiasi, šaukia jiedviem „valio“, tik Gervazas nepatenkintas, nes laisvė „tik bajorų dalykas“. Suteikus žmonėms tuščią laisvę, gali atsitikti kaip su Joniškėlio Karpio nuo baudžiavų paliuosuotais valstiečiais, kuriems rusų vyriausybė trigubą mokesni užkrovė; geriau būtų paliuosuotieji valstiečiai į bajorų luomą įtraukti, suteikus jiems erbų ir kitokių teisių: „tik tuomet aš sau lygų skaitysiu mužiką“—Nors yra pulko orkestras, bet Teisėjas, sekdamas papročiu, iš pradžių leidžia pagroti kaimo muzikantams. Trūko cimbolų.

Koncertų koncertas.[2])

Daug kanklininkų priviso,
bet prie Jankelio[3]) niekas jų groti nedrįso;
šią žiemą Jankelis kaž kur buvo pranykęs,
tik dabar atsirado, su štabu atvykęs[4].)
Kaip groja Jankelis, visi puikiai žinojo,
bet nepasiekdavo niekas talento[5]) jojo.
Prašo paskambinti, bet tasai, lyg be ūpo,
atsisako, nenori, mat pirštai sukrupo,
nebelankstūs, pasenę ir groti atpratę
ponų draugijoj. Zosė tačiau tai pamatė,

---

[1]) Tuo laiku Lietuvoj dar didelė retenybė, iš Anglijos per Prancūziją atvežta (angl. frock, pranc. frac, vok. Frack). Pradžia=XVIII a. raitelių, vėliau jais sekančių valdininkų—Anglijoje ir Amerikoje, nuo 1776 m. Prancūzijoje nuo Franklino-amerikiečio. Vokioje nuo Gėtės.

[2]) M.: koncert nad koncertami. Lot. concertare—rungtis, pranc. concert, italų concerto—muzikos arba dainų vakaras.

[3]) Petrapilyje budamas, M. girdėjo cimbolais skambinant Jankelį Libermaną, kuris, matyt, čia bus atsivaizdavęs, gal būt, sujungtas su kitais dar Lietuvoje girdėtais cimbolininkais.

[4]) Jankelis šnipavo Napoleono kariuomenei, kuo jį jau Plutas įtarinėjo.

[5]) Graikų talanton (lot. talentum)—a) svartis, b) toks pinigas, c) gabumas.

nieko nelaukdama, tuoj pribėgo prie jojo,
padavė kriauneles, šalia jo atsistojo,
žilą barzdą paglostė ir ėmė prašyti:
„Jankeli, būk malonus man neatsakyti
ir paskambink dabar sužadėtuvių dieną;
skambinti juk žadėjai man kartą ne vieną".
Jankelis Zosę mėgo, barzda palingavo,
tuo ženklu sutikimą jai duodamas savo.
Taigi karininkai jį į vidurį veda,
kėdėje pasodinę, ant kelių jam deda
jojo cimbolus.[1]) Jankelis dairosi, laukia,
lyg veteranas,[2]) kai jį prie ginklo pašaukia,
šypsosi; nors jau kardo senai nėra matęs,
tikras tačiau, kad dar jis nuo jo neatpratęs.

Čia pat priklaupę du mokiniu jojo uoliu
tampo stygas ir derina jojo cimbolus.
Jankelis, prisimerkęs, į viršų pakėlė
kriauneles, ir dar lukterėjęs valandėlę,
sykiu nuleido jas, ėmė stygas daužyti
taip tankiai, kaip lietus smarkus pradėjo lyti.
Žiūri visi, nustebę, nors jis dar negrojo,
stygas tiktai išbandė ir tuoj vėl sustojo.

Vėl ėmė gróti, stygas išlengva užgavo,
lyg kad musė, paliesdama jas sparnu savo.
Stygos atsiliepė, pusbalsiu suskambėjo,
Jankelis gi į dangų aukštyn pažiūrėjo
ir, įkvėpimo gavęs, mintriom akim savo
pažvelgė vėl į stygas ir vėl jas užgavo.
Tuoj nustebo visi.

Garsai skambūs paplito
iš visų pasalų, tartum vienas po kito
skambalai, bubinėliai, vamzdžiai suskambėjo,

---

[1]) Muzikos instrumentas, žinomas dar Asirijoj, Aigipte, Graikijoje, Romoje, išplatintas taip pat čigonų ir vengrų: panašus į kankles. Graik. kymbalon, lot. cymbalum.

[2]) Lot. vetus—senas, veteranus—senas (kareivis ir t.t.)

lyg janičarų[1]) orkestras[2]) groti pradėjo;
tai Gegužės Trečiosios[3]) dienos polonėzas.[4])

Mergina veržias šokti, nerimsta vaikėzas,
bet senelių mintis tolyn skrenda. Jie mato
lyg susirinkusius vėl seimą ir senatą
trečią gegužės dieną, kada susitaikė
su piliečiais karalius,[5]) kai, nebesulaikę
džiaugsmo savo, visi ėmė šokti ir ploti
ir ilgiausiųjų metų karaliui giedoti,
seimui, luomams[6]) visiems ir visai tautai savo.
Bet tonai keičiasi, stygos lyg sudejavo,
tartum suklydo Jankelis, toną pametęs,
tartum visi pajuto šnypštimą gyvatės,
lyg ėmė stiklą rėžti aštri geležėlė
ir visiems baisaus ūpo kaž kokio sukėlė.
Žiūri klausytojai, jojo nebepažįsta.
Ar cimbolai kalti? ar grojikas jau klysta?
Ne, nesuklydo Jankelis! Jis kriaunoms savo
stygą neatatinkamą tyčia užgavo,
vis kas kartą stipriau ją pradėjo tampyti
ir jos balsais suderintus tonus ardyti.
Ką tat reiškia, Gervazas iš sykio pažino:
„Jau žinau, Targovica[7]) tai pasiskardino,
supratau aš tą ardantį balsą“—sušuko,
bet tuo metu ir styga baisioji sutrūko.
Jankelio kriaunos bosus tampyti pradėjo.

---

[1]) Turkų jeni-čery: naujas kareivis, slav. jan(i)čar—turkų pėstininkas, užaugintas iš slavio krikščionio vaiko, Janičarų muzika, labai triūkšminga, nelyginant mūsų laikų iš negrų pasiimtoji džazbandinė, XVIII a. turėjo pasisekimo Rytų Eiropoje, atsirado taip pat Lietuvos ir Lenkų didžiūnų dvaruose.

[2]) Gr. orchéstra—sutartinė muzika.

[3]) 1791 m. gegužės 3 d. konstitucija Lenkų ir Lietuvos seimas Varšuvoje nutarė daug svarbių atmainų jungtinių valstybių gyvenime, bet kartu ir atėmė iš Lietuvos tebeužsilikusias savito valstybingumo teises.

[4]) Senas bajorų šokis, pagarsėjęs užsienyje ir gavęs ten vardą (pranc.) polonaise, kurį paskui ir bajorai sau prisiėmė. Čia, tur būt, turima galvoje Mykolo Oginskio (1765—1833) polonėzas; jų jis yra daug parašęs ir plačiai jais pagarsėjęs.

[5]) Karalius Stanislovas Poniatauskis, kuris iš geriausiųjų šalies vadovų girdėdavo daug skaudžių priekaištų.

[6]) bajorams, miestelėnams ir valstiečiams (baudžiauninkams).

[7]) 1792 m. gegužės 10 d. Targovicoje (Ukrainoje) Lenkų ir Lietuvos didžiūnai sudarė konfederaciją (sąjungą) prieš 1791 m. gegužės 3 d. konstituciją. Konfederacija grąžino senąją, jau atgyvenusią bajorų sąvaliavimo tvarką, statydamosi jųjų laisvių gynėja. Prisilaikydama senovės, Lietuvai ji grąžino konstitucijos panaikintas atskiras teises. Konfederatus palaikė kariuomenę atsiuntusi Rusija, kuri statydamosi neva Lietuvos ir Lenkų valstybės laisvių grąžintoja siekė jos apsilpimo ir 1793 m. antru kartu ją padalino.

Visas tūkstantis tonų storų suskambėjo:
šūviai lyg pasigirdo, ginklai sužvangėjo,
klyksmas vaikų ir moterų verksmas paplito.
Taip giliai viso būrio domėn tai įkrito,
kad daug kas ėmė verkti, čia pat atsiminęs,
nes, mat, akysna stojo jiems brolių skerdynės.[1])
Visos stygos galop vėl skambėti pradėjo,
ir šis griaudingas balsas lyg žemėn nuėjo.

Vos tik klausytojams teko atsipeikėti,
vėl kitaip visos stygos jo ėmė skambėti.
Iš pradžių tik atsiliepė plonos stygelės,
lyg balsas pagautos vortinklyje muselės,
bet kas kartą nauji ir nauji auga tonai.
Štai iš akordų gimsta tartum legionai,
išsirikiavę, jie jau tarytum žygiuoja
ir dainelę griaudingą, bet garsią dainuoja
apie kareivį vargšą, kurs girion patenka,
kenčia alkį, galop jau jam jėgos išsenka,
griūva jis, žvelgdamas į žirgelį brangiausią,
o žirgas koja kapą jau mirštančiam rausia.
Šioji gaida kareiviams širdin taip įkrito,
kad jie, visi subėgę, grojiką apspito,
klausosi jos kiekvienas, giliai atsiminęs
tuos sunkiuosius laikus, kai prie karsto tėvynės,
šią dainelę užtraukę svetur iššygiavo.
Primena vėl tuos ilgus kentėjimus savo,
pergyventus ir šalty ir karšty lig šioliai
tarp svetimų žmonių, kada vien tik gurguolėj
šioji daina nuvydavo skausmą nuo veido.[2])
Tai atsiminę, liūdnai jie galvas nuleido.

Bet tuoj ir vėl pakėlė, nes vėl suskambėjo
tonai kiti, ir taktas ūmai pakitėjo,
nes grojikas akim stygas lyg išmatavo
ir, suglaudęs rankas, dviem kriaunelėm užgavo
taip stipriai, kad kiekvienas tuojau pasakytų,
jog tai ne stygų balsas, bet vario trimitų.
Visas būrys pažino, jog grojamas buvo
maršas meilus visiems: „Tevynė nežuvo!“
. . . . . .

---

[1]) Čia: Varšuvos priemiesčio Pragos 1794 m., kai, Kasčiuškai sukilimą pralaimėjus, ėmė ją rusų kariuomenė Suvorovo vedama.

[2]) Lietuvos ir Lenkų bajorai po 1794 m. sukilimo bėgo į Napoleono legionus, kuriuose jie padėjo jam Prancūzų naudai kariauti, tikėdamiesi, jog už tai jis padės jų tėvynės laisvę atkovoti.

Net grojiką sužadino šioji dainelė:
išmetė kriauneles, rankas savo pakėlė,
nuo galvos ant pečių jam kepurė nukrito,
jo barzda pasišiaušė, pats veidas prašvito,
skruostai paraudo, džiaugsmo nepaprasto gryno
akys pilnos sužibo, kaip jauno vaikino.
O kai pačius vadus jisai pastebėjo,
uždengė veidą ir tikrai verkti pradėjo.
. . . . . .

Pasibaigus Jankelio koncertui, orkestras groja seną bajorų šokį polonėzą. Jį gražiai veda Pakamorė poroje su Zose, kurią atmuša iš jo generolas Dambrauskis, iš šiojo kiti, iki ji patenka Tadui. Muzika griežia, džiaugiasi jaunuomenė. Linksmi balsai, šūkavimai.

Saulėlaida.

Saulė jau sėdo, vakaru oras kvepėjo,
ant dangaus debesėlių kur ne kur matyti,
vakaruose rausvi jie, tarytum dažyti,
gi viršuj visai žydri, skaisti, lengvučiukai,
susimetę į krūvą, tarytum ėriukai
ar pulkas ančių. Ten vakaruose raukšlėtas
ir skaidrus, tartum uždangalas sužavėtas,
debesėlis gražus, iš viršaus deimantinis,
viduryje raudonas, kraštuose auksinis,
sėdančios saulės šviečiamas, vis dar spindėjo.
Bet pagelto galop ir jau temti pradėjo:
mat, skaisti saulė pridengė juo galvą savo,
šilto oro įtraukė ir jau nukeliavo
savo guolin.[1])

---

[1]) Kad ir iš 5-ių pirmųjų knygų A. Valaičio vertimo čia duodama 1.317 eilučių (iš 4.509), tai iš 7-ių knygų K. Šakenio vertimo 1.353 eilutės (iš 5.182), tad viso 2.670 eilučių (iš 9696), tačiau moksleiviai „Poną Tadą“ iš jų gali tik bendrai pažinti. Čia duodamoms žinioms papildyti ir geriau „Ponui Tadui“ suprasti būtina dar paskaityti ištisas K. Šakenio vertimas arba, jei išeis iš spaudos, dar A. Valaičio nepaskelbtas VI — XII kn., vertimas. Kas moka lenkiškai, turėtų „Pan Tadeusz“ originale paskaityti.

EPILOGAS.[1])

Ką gi dūmosiu Paryžiaus triūkšmely,[2])
nešdams iš miesto ausis įdundėtas
keiksmo ir melo, neveiksmo žygelių,
gailios neblaikų, ginčų nuodėmėtų?...[3])

Vargas mums, bėgliai, ką marų meteliu[4])
bailiąsias nešėm užsienin galveles!...
Kur tiktai žengėm, baimė prieš mus ėjo,
biaurus kaimynas lyg priešą lydėjo,[5])
ankšto retežio niekas neišvengė,[6])
o dvasią, sielą iš mūs veržti stengias.

Tad kada žmonės skundams čia apkurtę,
kada kas kartą naujiena juos baido,
iš mūs tėvynės kapų garsą duoda,
kada sargai mums geidžia tuojau mirti,
vilioja priešai – grabkasiai iš tolo,
nė danguj dargi vilties nebematom —
žmones, pasaulį, save biauriais statom,
proto nustoję ilgų kančių eilioj
spiaunam kits kitą, piaunamės lyg žvėrys.

. . . .

Norėjau vengti, nekilus paukštelis,
iš liūties, perkūnų srities iš slinkti,[7])
ieškoti tiktai ūksmės ir giedrelės:
kūdikio amžių. tėviškę priminti!...

. . . .

---

[1]) Graik. epilogos — pabaiga. Jau pabaigęs „Poną Tadą", bet dar 1834 m. M. parašė šį epilogą, bet pirmajam „P. T." leidimui jo nesuskubo išlyginti ir todel nespausdino. Čia vaizduojama apystovos, kuriose teko M. „P. T." kurti, ir jausmai, kurie jį tuo metu veikė. Mano versta 1921 m. („Vilnietis" Nr. Nr. 13 ir 14), perdirbta 1927.

[2]) 1832—1834 m. Lietuvos ir Lenkų išeivių daug ir triukšmingai ginčytasi.

[3]) Kilo visokių nevykdomų ir net negalimų vykdyti sumanymų. Kits kitam prikaišiojo del sukilime padarytųjų klaidų. Kiekvienas stengėsi nusikratyti savo kaltės ir kitam ją primesti.

[4]) 1831 m. rugsėjo mėn. bėgę iš Lietuvos ir Lenkų kariai ir politikai. Tuo metu tuose kraštuose kolera platinosi.

[5]) Prūsų vyriausybė šalino atbėgusius sukilėlius.

[6]) Prancūzų vyriausybė išsklaidė ir suvaržė pabėgėlius.

[7]) 1831 m. sukilimo.

Tas yr laimingas, kursai pavakarį
draugų kuopelėj pas krosnį susėdęs,
nuo Eiropos trenksmų duris užsikėlęs,
mąstė, svajojo apie savo šalį.

Bet apie kraują, kursai ten tekėjo,
apie ašaras, kurios ten ir liejos,
ir apie garsą, kurs nenuskambėjo,
drąsos galvoti mums čia neužteko! ..
Ten tauta kenčia tokį skausmų skausmą,
jog į tą kančią žmogus žvilgį žvelgęs,
net drąsiausiasis rankas stos užlaužęs...

Tos kartų kartos juodos, gedulingos,
oras pritvinkęs keiksmų ypatingų,
ten minties sparnas nedrįso pakilti,
kur net audruoliams baisu yra skristi!

Tėvyne mano, tik karstan padėta!
Nėra jėgų apie tave kalbėti!...
O, kieno lūpos drįs pasididžiuoti,
jog šiandien ras jos tąjį žodžių žodį,
kursai sutirpins skausmą murmulinį,[1])
nukels nuo širdžių dangtį akmeninį,
akis liuosuosis, ašarom's rakintas,
ašaras praliedins jis užaušintas?
Amžius nutekės, lig tas žodis rasis.[2])
. . . . . .

Mums, kurių šiandien niekas nebemyli,
visoj praeityje, visoj ateityje,
vienas mums tėra šiandien kraštas likęs,
kurs bent kiek laimės yra mums palikęs:
kūdikystės kraštas! Skaistus jis ir šventas,
lyg pirmoji meilė, liks mums visad grynas,
nesudrumstytas klaidų atminimu,
nepaardytas nė nusivilimu,
neatmainytas įvykių sriuvimu.

Kur reta verkti, niekad dantims griežti,
norėč' kraštan tan mintimis nuskristi,

---

[1]) sustingusį, sukietėjusį kaip akmuo. Lot. marmor, lenk. marmur, rus. mramor.

[2]) Čia ir toliau (mano apleista) M. pranašauja Lietuvos ir Lenkų valstybės atgijimą.

kūdikio kraštan, kur pievos takeliais
bėgau pasauly, džiaugdamos žiedeliais
gražiais, maloniais, nuodinguosius metęs,
o naudingiesiems žvilgio nenustatęs.

Kaip Dievo žemė, kraštas neturtingas
mūsų tik buvo, mažas, bet laimingas!
Ten visa mūsų, vien tik mūsų buvo,
ir visa menam, kas gal ten jau žuvo:
nuo liepos, kuri viso kaimo vaikus
šakų vainiku ūksmėje tik laiko,
lig laukų, pievų, akmenų, šaltinių,
ligi pat ribų žemių kaimyninių
visus kampelius gražiausiai žinojom.

O kai maskolius kartais įsisuko,
jo vaizdas tiek te atmintin įsmuko,
jog jojo rūbai auksu mums žibėjo:
iš odos žaltį pažinom kai ėjo...

Ir tik šio krašto beliko mums žmonės
bičiuliai brangūs ir pilni malonės,
vieninteli tikri draugai ligi šioliai,
nes kas jie buvo? močiut, gentys, broliai,
geri kaimynai... Jei kurio nustojo,
kaip ten maloniai apie jį kartojo!
Jį atsiminę, kaip nuliūdę tyli
ten, kur net tarnas poną labiau myli
nei kitam krašte savo vyrą žmona;
ten kur del ginklo karys ilgiau liūdi[1])
nei čia[2]) sun's del tėvo; ten šunį Rūdį
gailiau verkia nei čia Napoleoną,[3])

Ir prisiminti draugai man padėjo,
žodį po žodžio mano giesmėn dėjo,[4])
lygu tos gervės, kurios sparnais vėjo
ant salos rūmų pavasarį skrido,
užburto jauniaus skundas jas sukrėtė,
po vieną plunksną visi paukščiai mėtė:
sparnus surišęs, į savus jis grįžo.[5])

. . . .

---

[1]) Palyg. Gervazą ir jo Peiliuką.
[2]) Paryžiuje, Prancūzijoje ir šiaip Vakarų Eiropoje.
[3]) Paskui M. N-ną pakeitė didvyriu (bohater).
[4]) M. daug medžiagos susižymėjo iš Domeikos ir kitų draugų pasakojimų. Vitvickis net kai ką yra „Ponui Tadui" parašęs.
[5]) Graikų padavimas.

O, kad sulaukčiau kada valandėlės,
kad mano knygos rastųsi grytelės',
kad mūsų moters, sukdamos ratelius,
kai išdainuotos bus jau jų dainelės:
apie mergaitę, kuri del smuikelio,
griežti pamėgus, nustojo žąselių,
apie našlaitę, skaisčią kaip aušrelė,
kur žąsis ginė tylų vakarėlį,—
o, kad mergaitės imtų į rankeles
tas knygas grynas kaip ir jų dainelės!
. . . . . .

Mūs' dainių garsas miškais, laukais kyla,
ir jiems[1]) brangesnis neg pasaulio byla[2])
mūsų margaitės pintas vainikėlis
iš rugiagėlių ir žalių rūtelių.

---

[1]) dainiams.
[2]) M.: niž laur kapitolu—negu kapitolio lauras. Čia byla=garsas.

MANO PAMINKLAS.[1])

(Exegi monumentum).[2]).

Mano paminklas šviečia ant Pulavstogio stiklo,[3])
Kasčiuškos grabas[4]) žus ir Vilniaus Pocių rūmai,[5])
Virtembergas biaurus paminklo nesugriaus[6])
ir austras, vokietys jo niekad neišraus.

Juk nuo Panerio kalnų[7]) ir Pakaunės upių[8])
aš vis garsyn einu lig Pripečio brastų;
jaunuomenė mane ir Minske, Naugardėly[9])
paskaito ir nurašo ne kartą kūrinėlį.

Dvarų tarnautojų mergužės mane skaito,
nesant gerų raštų manieji ponams tinka;
nors baido vis carai, nors gaudo muitininkai,[10])
žydeliai Lietuvon ir mano knygas traukia.

---

[1]) M.: Wizyta Pana Franciszka Grzymały, parašyta Paryžiuje 1833 m., mano išversta 1921 m. („Vilnius“ Nr. 218). Gžimala († 1871) buvo lenkų rašytojas, su kuriuo M. susipažino Paryžiuje. Gž. dar 1823 m. palankiai įvertino M. poeziją, o prieš 1821 m. kurį laiką net gyveno Vilniuje, tad jo apsilankymas ir pasikalbėjimas su juo, gal šio eilėraščio tėma, priminė M-čiui jo tolimą tėvynę.

[2]) Iš Oracijo odės (Sau paminklą stačiau), kuria čia neva rimtai sekama.

[3]) Pulavai, netoli Liublino (Lenkijoje), Čartoriskių dvaras, apie 50 metų (1784—1831) garsėjo kaip mokslo ir literatūros židinys. Atėmus iš Čartoriskių, rusų vyriausybė dvarą praminė Naująja Aleksandrija (mat, ne kartą ten caras Aleksandras I-sis buvojęs) ir įsteigė ten Žemės Ūkio Institutą.

[4]) Kasčiuška mirė Šveicarijos miestely Soloterne (1817), bet jo kūnas perkelta Krokuvon ir ten palaidota Vavelio pilyje. Krokuvoje 1820—1823 m. už miesto supiltas kalnas Kasčiuškos garbei, pramintas „Kasčiuškos kalva“. Ją čia M. turi galvoje.

[5]) M. metu Vilniuje garsėjo Pocių (Pacų) rūmai, kurie vėliau paversti paštu (prie Didžiosios gatvės) ir del kurių sakyta: „wart pałac Paca, a Pac pałaca“ (rūmai Pociaus verti, o Pocius vertas rūmų). Mūsų laikais tie rūmai daugelio kitų yra pralenkti.

[6]) Čartoriskaitė ištekėjo už Virtembergo kunigaikščio, kurio sūnus, kariuomenės dalies vadas, 1831 m. apšaudė Pulavų rūmus.

[7]) Vilnius.

[8]) Kaunas.

[9]) M. čia aiškiai nusako savo tėvynę istorinę Lietuvą, kitaip — Lietuvą ir Gudiją.

[10]) Už Vėlinių III dalį buvo baudžiama kalėjimu, net ištrėmimu Sibiran.

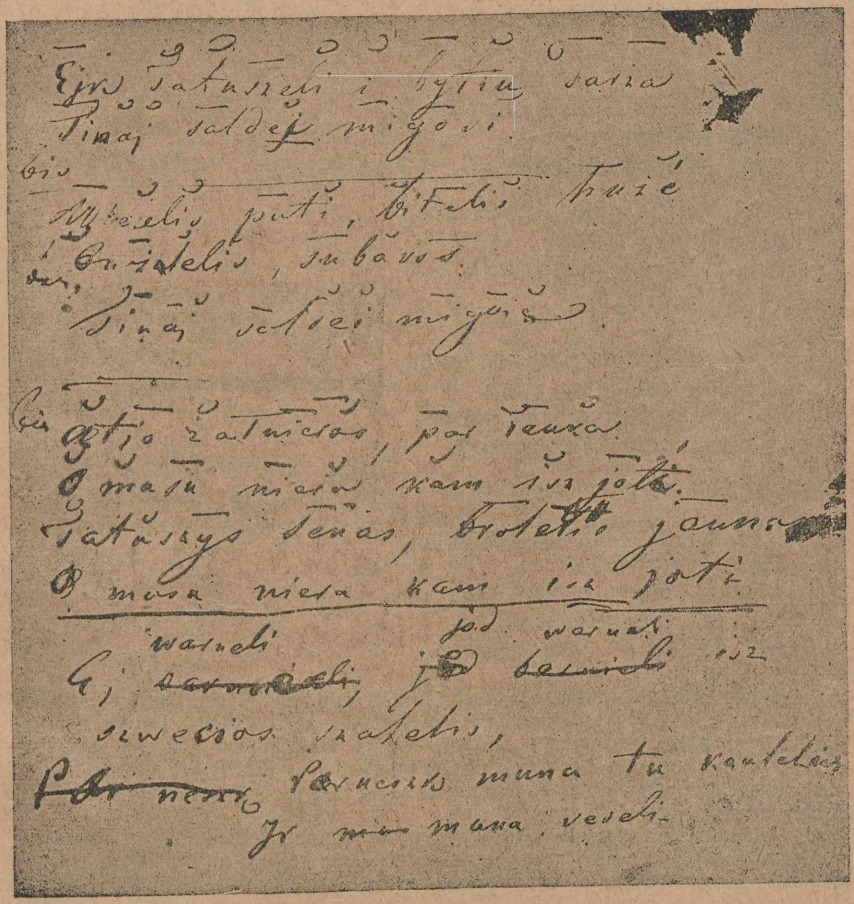

Adomo Mickevičiaus rankraštis.

LIAUDIES DAINOS A. MICKEVIČIAUS SUŽYMĖTOS.[1])

1.

Eik, tetušėli, į bičių daržą,
tenai saldžiai miegosi,
tenai saldžiai miegosi.

Vėjelis pūtė, bitelės ūžė,
ąžuolelis subavos,
tenai saldžiai miegojau.[2])

2.

Atjo žalnierius per lauką,
o mūsų nėra kam išjoti.
Tetušis senas, brolelis jaunas,
o mūsų nėra kam išjoti.[3])

3.

Ei, varneli, juodvarnėli,
iš svečios šalelės
parnešk mano tu kaulelius
pas mano seselę.[4])

---

[1]) Šias mūsų dainų atmainas A. M. surašė atskirame lapely Paryžiuje, 1851 ar 1852 m. belošdamas šachmatus ir susiginčijęs su žemaičiu išeiviu Liūdu Kobeckiu († 1857), prisiėmusiu Korilskio vardą, jog šis, dainuodamas lietuvių dainas, kai kuriuos posmus neteisingai dainavęs. Tas lapelis yra paskelbtas ir paaiškintas M. Brenšteino ir J. Otrębskio knyg. Dajny litewskie zebrane przez Adama Mickiewicza, 1927.

Įsidėmėtina, jog poetui dar tebegyvenant Vilniuje ir Kaune, 1819—1820 m. studentai Emerikas Stanevičia ir Leonas Rogalskis paskelbė Vilniaus laikraščiuose keliolika dainų ir dainelių lietuviškuose originaluose ir vertimuose. Nors Rėzos dainų rinkinys iš spaudos išėjo 1825 m., taigi poetui jau esant iš Lietuvos ištremtam ir gal negavus nė vėliau su juo susidurti, bet Rėzos straipsnis „Ueber litthauische Volkspoesie" (1818) vilniečiams, tur būt, buvo žinomas. 1823—24 m., vadinasi filaretų bylos metu Vilniuje dirbo žemaičių studentų kuopelė su Simanu Stanevičia pryšakyje; nors jo dainų rinkinys tepasirodė 1829 m., bet, greičiausia, dar universitete būdamas jis bus domėjęsis ir žymėjęs liaudies dainas.

[2]) Atmaina dar Rėzos pažymėtai dainai: „dukryte mano, jaunoji mano, eik į rūtų daržėlį".

[3]) Atmaina Rėzos pažymėtai dainai: „jau ir atlėkė gulbių pulkatis" (paprastai — visi bajorai į Rygą).

[4]) Atmaina Rėzos pažymėtai dainai: „atlėkė juodas varnas".

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS.

	Pusl.	
1. Adomas Mickevičius „Jaunystės giesmės“ ir „Gražinos“ metu. (Val. Vankavičiaus piešta).	5	nuotrauka iš Moscickio, Wilno i Warszawa, pusl. 3.
2. „Mickevičiaus nameliai“ Kaune, kuriuose jis, sako, rašęs „Gražiną“ ir balades.	17	nuotrauka iš „Tygodnik Wileński“ 1911 m. № 2, pusl. 6.
3. Gražina. (Jenerio piešta).	25	nutrauka iš Karo Muziejaus Jenerio paveikslo.
4. Lietuviai kaujasi su kryžiuočiais. (Elv. Andriolio piešta).	27	nuotrauka iš Andriolio albumo, pusl. 161.
5. Marilė (Marija Verečkaitė-Putkamerienė, 1799—1863).	34	nuotrauka iš „Tygodnik Wileński“ 1911 m. № 2, pusl. 5.
6. Senis ir sodžiaus jaunuomenė Vėlinių apeigose koplytėlėje.	43	nuotrauka iš Zepeckos, Ojczyzna w piśmie, tomas II, pusl. 197.

	Pusl.	
7. Senatorius Mikalojus Novosilcevas, filaretų persekiotojas.	54	nuotrauka iš Moscickio, Wilno Warszawa, pusl. 31.
8. Bazilijonų vienuolynas langa), kuriame buvo uždarytas Mickevičius ir jo draugai.	56	nuotrauka iš Moscickio, Wilno i Warszawa, pusl. 63.
9. Mickevičiaus draugai: 1. Ign. Domeika, 2. Ant. Odinis, 3. Jonas Čečėta, 4. Tomas Zanas, 5. Juozas Oleškevičius.	69	nuotrauka iš Doležano, Dzieje piśmiennictwa polskiego, pusl. 187.
10 Peliksas Kulikauskis, Vilniaus kalinys.	78	nuotrauka iš Moscickio, Wilno i Warszawa, pusl. 76.
11. A. Mickevičius ant Ajudago uolos Krime. (Val. Vankavičiaus piešta).	123	nuotrauka iš Žepeckos, Ojczyzna w piśmie, tomas II, pusl. 33.
12. Konradas Valenrodas. (Ant. Zaleskio piešta).	131	nuotrauka iš prancūzų Conrad Wallenrod, pusl. I.
13 Alpio paveržimas (Vaidilos apysaka). (Elv. Andriolio piešta).	140	nuotrauka iš Bačinskio, Dzieje Polski, tomas I, pusl. 137.
14. Vaidilos apysaka („Konradas Valenrodas“). (Ant. Zaleskio piešta).	145	nuotrauka iš pranc. Conrad Vallenrod, pusl. 33.

	Pusl.	
15. Alpis ir Albonas („Konradas Valenrodas"). (Ant. Zaleskio piešta).	149	nuotrauka iš pranc. Conrad Wallenrod, pusl. 41.
16. „Iš kur grįžo lietuviai, grįžo iš žygio naktinio" („Konradas Valenrodas"). (Ant. Zaleskio piešta).	153	nuotrauka iš pranc. Conrad Wallenrod, pusl. 39.
17. Alpis (Valteris) pasakoja Aldonai Kęstutaitei apie svetimus kraštus („Konradas Valenrodas"). (Ant. Zaleskio piešta).	157	nuotrauka iš pranc. Conrad Wallenrod, p. 43.
18. Konradas ir Aldona („Konradas Valenrodas"). (Ant Zaleskio piešta).	160	nuotrauka iš pranc. Conrad Wallenrod, pusl. 65.
19. Konradas grįžta iš nenusekusio žygio („Konradas Valenrodas"). (Ant. Zaleskio piešta).	165	nuotrauka iš pranc. Conrad Wallenrod, pusl. 57.
20. Konrado mirtis („Konradas Valenrodas"). (Ant. Zaleskio piešta).	169	nuotrauka iš pranc. Conrad Wallenrod, pusl. 73.
21. Aušros Vartai Mickevičiaus metu.	177	nuotrauka iš Moscickio, Wilno i Warszawa, pusl. 65.

Pusl.

22. Gervazas pasakoja Grovui paskutiniojo Areškos istoriją („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 189 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 37.

23. Telimena ir Zosė („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio priešta). 197 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 105.

24. Lietuvos girioje („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 205 — nuotrauka iš Andriolio albumo, pusl. 46.

25. Voiskio ragas („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 215 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 92.

26. Kirminas atvyksta bajorų gelbėti („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 223 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 197.

27. Kirmino pasiaukojimas („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 229 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 205.

28. Audra („Ponas Tadas“) (Stan. Maslauskio piešta). 238 — nuotrauka iš „Rzwojo“ iliustr. „Pan Tadeusz“ leidimo pusl. 193.

29. Jackaus (Kirmino) mirtis („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 247 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 227.

Pusl.

30. Napoleono kariuomenės žygis per Lietuvą („Ponas Tadas“). (Stan. Maslauskio piešta). 257 — nuotrauka iš „Rozwojo“ Iliustr. „PanTadeusz“ leidimo pusl.263.

31. Gervazas ir Protazas kalbasi apie senuosius laikus („Ponas Tadas“). (Elv. Andriolio piešta). 263 — nuotrauka iš Altenbergo iliustr. leid. „Pan Tadeusz“ pusl. 245.

32. Adomo Mickevičiaus rankraštis. 275 — nuotrauka iš M. Brenšteino ir J. Otrembskio „Dajny litewskie zapisane przez Adama Mickiewicza“, 1927, pusl. 3.

TURINYS.

		Pusl.
I.	**Giesmė jaunystei** (M. Gustaičio vertimas). . .	5
II.	**Romantiškumas** (M. B-kos vertimas) . . .	8
III.	**Švitietė** (K. Š-nio vertimas)	10
IV.	**Nemunui** (V. Kudirkos vertimas)	14
V.	**Gražina** (iš P. Armino ir Iršų Jono vertimo) . .	15
	Nakties sargyba	15
	Liūtauro nemigis	17
	Rimvydo skausmas	18
	Vytautas ir Liūtauras.	19
	Gražina	22
	Kęstučio žirgas	23
	Nakties žygis	24
	Vado žuvimas	26
	Šermenys	29
	Lietuvaitės laukas	32
VI.	**Vėlinės.** *I dalis* (iš M. B-kos vertimo ir atpasakojimo)	33
	II-sis fragmentas. Nelūdėk, seni! . . .	33
	Veluokas (M. Gustaičio vertimas) . . .	37
	II dalis (iš Iršų Jono vertimo) . . .	40
	IV dalis (M. B-kos atpasakojimas) . . .	54
	III dalis (iš V. Kudirko ir M. B-kos vertimo) .	55
	Įžanga.	55
	I-ji scena. Filaretų kalėjimas	55
	Sabaliausko pasakojimas	67
	Jankauskio daina	74
	Kapralo pasakojimas	75
	Pelikso daina	77
	Mažoji Konrado improvizacija. . . .	79
	II-ji scena.	82
	Didžioji Konrado improvizacija . . .	82
	III-ji scena (atpasakojimas)	90
	IV-ji scena (atpasakojimas)	90
	V-ji scena (atpasakojimas	91
	Kunigo Petro regėjimas	91
	VI-ji scena (atpasakojimas)	94
	VII-ji scena. Varšuvos salonas	94
	Čikauskio istorija	95

Pusl.

VIII-ji scena. Senatorius 98
Kunigo Petro prilyginimai 109
IX-ji scena. Vėlių naktis 111
Kelias Rusijon. 114
Draugams maskoliams 119

VII. **Krimo sonetai** (iš M. Gustaičio ir Kl. Jurgelionio vert.) 121
Akermano tyrai. 121
Audra 122
Baidarai 122
Keleivis 124
Ajudagas 124

VIII. **Konradas Valenrodas**
(iš S. Dagilio ir V. Kudirkos vert.) . . . 126
Įžanga 126
Rinkimai. Atėjūnas 128
Bokšto mergaitė 133
Vilijos daina 134
Keistas mistras 135
Giesmė iš bokšto. 137
Puota 142
Vaidila ir Vytautas 142
Vaidilos giesmė 144
Vaidilos pasaka 147
Valteris kryžiuočiuose. 148
Valteris Lietuvoje 151
Valteris kažkur išjoja. 154
Alpugara 156
Karas 160
Slaptasis teismas 163
Atsisveikinimas 163
Konrado mirtis 167

IX. **Trys Budriai** (P. Armino vertimas) . . . 171

X. **Ponas Tadas** (iš A. Valaičio, K. Šakenio ir
M. B-kos vert.) 173
Ūkis (iš pirmųjų knygų) 173
Lietuva! 173
Dvaras 174
Ponaitis grįžta 174
Voiskis ir Tadas 175
Saulės laida. 176
Teisėjas Soplica 177
Apleistoji pilis 178

Pusl.

Mandagumo pamoka 179
Naujoji viešnii 180
Tadas ir jo kaimynė 181
Vakarienei pasbaigus 183
Ramioji Lietuva ir audringas pasaulis . . 184
Pilis (iš antrųjų knygų) 185
Medžiotojui senus laikus atsiminus . . . 185
Saulė teka 186
Romantikas Grovas ties senąja pilim . . 187
Senasis tarnas 187
Paskutiniojo Areškos istorija 188
Sodas 192
Pusryčiai 193
Voiskis puola muses 195
Telimenos sumanymas 195
Jaunuomenė (iš trečiųjų knygų) 196
Deivė žąsygonė ir nuotykių ieškąs Grovas. . 196
Grybų karalystė 200
Tado pastabos del medžių ir debesų . . 202
Politikai ir medžiotojai (iš ketvirtųjų knygų) . 204
Giria ir dainius 204
Karčiamininkas 207
Baisioji žvėrių sostinė 208
Voiskio ragas 211
Šaulių biguzas 212
Barnis (iš penktųjų knygų) 214
Zosė paukščių šeimynoje 214
Grovas užtraukia laikrodį 216
Smarkus susirėmimas 218
Gervazas užmiega. 220
Bajorų kaimas (iš šeštųjų knygų) . . . 221
Vasaros rytas 221
Protazas kanapėse. 222
Dabrinės bajorų kaimas 224
Mackus ir jo dvarelis 224
Pasitarimai (sekmųjų knygų atpasakojimas) . 227
Antpuolis (iš ašmųjų knygų) 228
Prieš audrą 228
Pakūdrių vakaras 232
Nugalėtojų puota 233
Mūšis (iš devintųjų knygų). 235
Majoras Plutas 235
Kvestoriaus atvykimas 236
Rykštelė ir trys kaškietai. 237

Pusl.

Bajorų pasiliuosavimas 237
Pradžioje visi susimaišo 238
Rykštelės dvikova su preiteriu 239
Krapyčiaus nuotykis 239
Rikovas narsiai ginasi 240
Kanaukos žygis 241
Mozūrai taikosi su lietuviais 242
Voiskis nulemia mūšį 243
Drąsusis Plutas 244
Jackus (iš dešimtųjų knygų) 244
Audra 244
Jackaus išpažintis 246
Esu Jackus Soplica. 248
Pats žinai kaip įvyko 248
Nedariau sutarties su rusais . . . 250
Išdaviko vardas man prilipo . . . 252
Teatleis tau Dievas 254
Dvyliktieji metai (iš vienuoliktųjų knygų) . . 254
Karo pavasaris 254
Šventadienio rytas. 256
Gervazas ir Protazas 258
Džiaugsmo diena (iš dvyliktųjų knygų) . . 260
Servizų servizas 260
Bajorų seimelis 261
Vasara ir ruduo 264
Koncertų koncertas 265
Trečioji gegužės dienas 267
Svetur 268
Saulėlaida 269
Epilogas 270

XI. **Mano paminklas** 274

XII. **Liaudies dainelės, Mickevičiaus užrašytos** . . 276
Paveikslėlių sąrašas 277
Pastebėtieji riktai 287

Pastebėtieji riktai.

Del vienodo autoriaus ir korektoriaus nusistatymo rašybos dalykais kai kur svirtelėta: Europa ir Eiropa, Novosilcevas ir Novosilcėvas, filaretai ir filarėtai ir pan.

9	pusl.	12	eil.	nuo	apačios	viet.	stilkyčiu	turi	būt	stiklyčiu
50	„	2	„	„	„	„	Zigimanto	„	„	Žygimanto
94	„	18	„	„	viršaus	„	IV-ji	„	„	VI-ji
99	„	12	„	„	„	„	Ogi	„	„	O gi
139	„	7	„	„	apačios	„	gali	„	„	galiv
144	„	13	„	„	viršaus	„	;	„	„	.
148	„	22	„	„	„	„	!“	„	„	!
188	„	3	„	„	apačios	„	Karauliaus	„	„	Karaliaus
220	„	4	„	„	viršaus	„	Grovas	„	„	Gervazas
278	„	15	„	„	apačios	„	sun's	„	„	sūn's